

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatus X. de Aeternitate Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

Ex quo prouenit, ut quanuus re ipsa quan-
titas ombis sit finita, vel infinita, ipsius ta-
men ratio non consistat in modo finitatis,
vel infinitatis: si enim per impossibile fin-
gatur transire de uno ad alterum, adhuc
retinebit propriam rationem formalem.
Quod intelligi debet, quando ex propria
ratione formalis non vendicat necessario
vel infinitudinem, vel praescriptum terminum
finitudinis: si enim definita magnitu-
do virtualis perfectionis essentialis naturae
humanae varietur, iam non erit eadem na-
tura, vel quantitas metaphorica secundum
speciem, quoniam prescripta finitudo est
eius proprietes, qua dissipata consequenter
dissoluitur ratio ipsa magnitudinis essen-
tialis: Et quoniam magnitudo diuina in
ordine ad locum ex sua ratione quasi speci-
fica vendicat infinitudinem, hac negata
censetur etiam negari magnitudo ipsa vir-
tualis in ordine ad locum.

X. His praemissis facile respondetur ad dif-
ficultatem, cuius occasione haec dicta sunt.
Nam, quanuus magnitudo virtualis Dei in
ordine ad locum secundum suam pro-
priam rationem formalem intrinsecam
praescindendo ab infinitate distinguatur a
magnitudine virtuali Angeli in ordine ad
locum, tamen quia nos latent veræ, ac pro-
priae rationes quidditatiæ perfectionum
diuinorum, solemus eas explicare per pro-
prietates nobis notas: Et quia inter attri-
buta quantitatis numeratur a Philosopho,
ut sit finita, vel infinita, merito diuinam
discernimus a creatu, quod haec sit finita, il-
la infinita, quod non solum in immensitate,
sed in aeternitate vnu venit, quā Docto-
res omnes post Boët. distinguunt a dura-
tionibus creatiis, eo quod sit suapte natura
postessio vitæ interminabilis, quod non
conuenit durationibus creatiis. Ut ergo,
qua toto hoc tractatu dicta sunt, in sum-
mam redigamus, immensitas diuina sic de-
scribi potest, est magnitudo virtualis Dei,
qua suapte natura est aptus secundum se to-
tum intime, & extime praesens esse rebus
omnibus, ac locis in infinitu multiplicabi-
lis. Quas omnes proprietates diuinæ
immenitati conuenire suse proba-
tum est in superio-
ribus.

TRACTATVS DECIMVS, DE AETER- NITATE DEI.

AETERNITAS est modus
quidam vnitatis, & identita-
tis diuinae, vt indicat Dion. Magn. Biss.
cap. 9. de diuinis nominibus.
Idem vero, inquietus, super sub-
stantialiter aeternum est inuicibile, in se ipso
manens semper secundum eadem, & eodem se
habens modo: quod etiam constat ex Psalm. Psalm. 101.
101. Tu autem idem ipse es, & amiu tu non de-
ficient: quasi ipsa vita diuinae perpetuas
sit quidam modus identitatis. Anni enim
Dei vt notat Augustinus, & Beda in id eius Augustinus.
dem Psalm. Vsq[ue] in generationem, & genera- Beda.
tionem anni tuu: itaque anni, sive ætas Dei,
vt vocat Anselmus in Monolog. cap. 22. & Anselm.
24. non deficient, quia aeternitas sibi ipsi
non est dissimilis, sed simpliciter eadem, &
indivisibilis: qua ratione etiam indivisibi-
litatis est modus vnitatis: vt enim ait Hugo Hugo Vith.
de S. Victor. de sacramentis fidei lib. 1. p. 3.
cap. 31. In vnitate agnoscamus aeternitatem: Et
S. Thom. in t. d. 8. q. 2. art. 1. ad 1. aeternita- S. Thom.
tem vocat vnitatem, sicut è contrario tem-
pus propter successionis diuisibilitatē ha-
bet rationem multitudinis, & propterea
dissimilat à Philosopho lib. 4. Physic. cap. Arith.
11. t. 100. Numerus motus secundum prius, ac
posteriorius: est vero tanta inter immutabilitatem,
aeternitatemque affinitas, vt nonnun-
quam vna pro altera accipiatur. Vnde est
illud August. lib. de natura boni aduersus Augustinus.
Manichæos capit. 39. Illa autem vera est
aeternitas, que est vera immortalitas, hoc est
illa summa immutabilitas, quam solum
Deus habet: Et paulo post cuius solum im-
mortalitas ipsa est vera aeternitas. & libro
quarto, de Trinitate capit. decimo octauo,
In quantum, inquit, mutabiles sumus, in
tantum ab aeternitate distamus. & infra, Ve-
ra autem immortalitas, vera incorruptili-
tas, vera immutabilitas ipsa est aeternitas:
nam, cum aeternum sit, quod principio,
ac fine caret, idem est dicere aeternum,
ac id, quod semper eodem modo se ha-
bet, sive quod immutabile est. Verum ra-
tione distinguuntur: ideoque ipsi quoque
Patres frequenter Deo tribuunt immuta-
bilitatem solum, atque aeternitatem, qua-
si duo Cetera se distincta: imò Doctores,
quos referant capit. primo, numero 8. ex
incommutabilitate aeternitatem probant,
qua probatio esset inepta, nisi inter utramque
esset aliqua distinctio secundum rationem

rationem ratiocinatam. Quia ergo, ut notat Henricus in sum. art. 31. initio, immēdiata radix aeternitatis est omnimodaimmutabilitas, post hanc de illa agendum est. Dicam vero in primis de multiplici acceptione nominis, *Aeternitas*, & de propria ratione ipsius in maximē propria significatiōne: ultimo tandem de habitudine eius ad diuinitatem, & comparatione ad duratiōnes creatas.

Aeternitas multipliciter accipitur: conuenit autem Deo sumpta in maximē propria significatiōne.

CAPUT I.

Aeternum multipliciter accipitur, ut patet apud Magnum Dion. cap. 10. de diuinis Nominib. Damascen. lib. 2. fidei cap. 1. S. Thom. 1. p. 10. art. 3. & in 1. d. 8. q. 2. art. 2. Bonavent. in 4. d. 3. p. 2. art. 3. q. 1. ad 1. & alios Theologos. Est vero hæc varietas in lingue Latina, Græca, & Hebræa. Ut vero à Latina incipiam, aeternum sumitur in primis pro re existente sub longa temporis diuturnitate longè remota à praesenti tempore, quantumvis initio, ac fine non caret: iuxta quam acceptiōne David appellat montes, & annos aeternos, in 1. ontes Psalm. 72. Illuminans tu mirabiliter à montibus aeternis. Montes autē hoc est sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui ibi per montes intelligentur, vt ait Gregor. lib. 27. Moral. cap. 5. in id Iob 36. Qua præixerunt cuncta desuper. & alij Patres non fuerant ab aeterno, sed quia longo ante David tempore præcesserant, in 1. ratione antiquitatis dicuntur aeterni: 2. ratione Patriarcha Iacob. Genes. 49. vocat Messiam, Desiderium collum aeternorum. Annos vero aeternos dicit Psalm. 76. Cogitavi dies antiquos, & annos aeternos in mente habui: Sunt vero anni aeterni idem, quod anni antiqui ab initio saceruli. Item quod in longinquum tempus durabit, et si finem sit habiturum, dicitur aeternū ut patet Genes. 17. Ex verbis Domini ad Abraham. Dabo tibi, & semini tuo terram peregrinationis tua omnem interram Chanaan in possessionem aeternam: & tamen, vt constat, eiusmodi possessio principium, ac finē habuit. Quem locum expedit D. Augustinus lib. 1. quæstionum super Genes. quæst. 31. & probat illo versicule Horatij, Serviet aeternum, qui paruo nescies ut: Simile quid notat lib. 2. quæstionum in Exod. quæst. 43. codem modo intelligitur

à D. Thom. 1. p. quæst. 10. art. 2. ad 2. illud Exod. 15. Dominus regnabit in aeternum, & Exod. 15. vltra: aitque aeternum sub hac significatiōne esse idem, quod sacerdolum: & ideo Deus dicitur regnare vltra aeternum, quia durat vltra quamvis durationem assignatam, si ue vltre quodlibet sacerdolum: quod, ut habetur lib. 1. de cœlo text. 100. est periodus cuiuslibet rei.

Tradita acceptio est valde improposita: alia magis propria est, qua aeternū dicitur id, quod saltem altera ex parte caret termino, quamvis ex altera sit finitum: iuxta quā, quæ fuerunt ab aeterno, et si finem habeant dicuntur aeterna: ita accepit Apostolus cap. vlt. ad Romanos vbi mysterium conuersiōnis gentium dicit, Tacitum temporibus aeternis, quæ nempè præcesserunt mundi exordium: vel potius in aeternitate, quatenus eminenter continebat tempore possibilias ab aeterno, usque ad illud tempus, quo primum mysterium eiusmodi reuelatum est, vt indicat D. Thomas, & Lyran. in expōsitione eius loci, porro illa tempora caruerunt quidē principio, non tamen fine. Eodem modo loquitur Baruch. cap. 3. Quippe Baruch. 3. parauit terram in aeterno tempore: aliquando ē contra aeternum dicitur id, quod tameinitium habeat, caret fine: quomodo cœlis dicitur in Psalm. 148. Statuit ea in aeterno. Psalm. 148. & de pœnis inferni Matth. 25. Ibunt hi Matth. 25. in supplicium aeternum: iuspi autem in vitam aeternam: Quod perperam accipiebat Orig. pro longo tempore habituero tamē finem: ideo quē merito reprehenditur à B. Cæsareo in Cæsareo. 3. dialog. & alijs Patribus: & August. lib. 83. Augustinus. quæstionum: q. 23. animam nostram aeternitatem consequi dixit aeterna aeternitatis participatione: & Angelos aeternos appellari. Psalm. 72. ait D. Thomas 1. p. q. 10. art. 3. in corpore, quæ acceptio est valde vistita apud Doctores, vt videre est in Alensi 1. Alensi. p. q. 12. m. 1. art. 2. & alijs.

Tertia acceptio magis propria, quam secunda, est, qua aeternū dicitur, quod habet durationē absque principio, & fine, habet tamen adiunctā mutabilitatem, & non repugnantiam, vt esse definit, vel saltem abstrahit à repugnantia, & non repugnativa, vt mutetur: quod semper aeternum dicitur. Hoc ait Richard. de S. Victore lib. 2. de Trinitate cap. 4. & Isidor. lib. differentiarum, differ. 496. Et quidē, si vis vocis attendatur, semper aeternum significare videtur id, quod semper est. Hoc tamen ipsum vt notat Alensi 1. p. q. 12. m. 1. art. 1. aequioce dicitur: nam in primis significat id, q. est omni tempore vero, quomodo Angelos omni tempore suisse docet D. Aug. lib. 12. de Cœitate c. 15. Augustinus. qui

Rick. Victor. Isidorus.

Alensi.

qui tamen habuerunt initium: dicitur etiam id, quod semper est, hoc est nunquam non est: in sacris vero literis accipitur etiam pro habente principium, ac finem. Nam Genes. 9, scđus initum à Deo cum Noë dicitur sempiternum, quod tamen habuit initium. Item Num. cap. 25, vocatur pđctum sacerdotij sempiternum, quod Deus contulit Phinees filio Eleazarí, quod tamen tandem expirauit finito sacerdotio legali per sacerdotium Christi, ac legis nouæ. Ut tamen ad tertiam acceptionem æterni redeam, sumitur absolute pro eo, quod caret initio, ac fine durationis: quomodo Dionys. cap. 10. de diuin. *Absolute*, inquit, *ingenita, id est, sine principio, & verè perpetua dicuntur æterna, sicut diuina*. Et quamvis nihil creatum hoc modo æternum fuerit, quoniam omnia sunt condita in tempore à Deo, tamen in sententia illorum, qui censem non repugnare, vt mundus fuerit ab æterno, Angeli ab æterno producti forent hoc modo æterni: quoniam ex suppositione carerent initio durationis: & quia suapte natura sunt incorruptibles per naturam, & vires causam secundarum, non haberent finem. *Vñs* tamen vocis, *Aeternus*, in hac significatione non potest efficaciter ostendi ex sacris literis: quoniam cum solus Deus de facto caret vtroque termino durationis, & sit omnis mutationis expers, cùm dicitur æternus non constat vtro ex his modis accipiatur.

IV.

Rich. Vitor.

Anselm.

Hæc dicta sunt de nomine Latino: in Hebrœo vero וְאָדוֹן eadé est diuersitas: nam accipitur pro vera æternitate, vt Psalm. 44. 44. *Sedes tua Deus in seculum seculi*: Item Psalm. 116. *Veritas Domini manet in aeternum*, & Psalm. 89. *A seculo, & usque in seculum tu es Deus*: Quibus locis in Hebrœo habetur vox וְאָדוֹן. Interdum significat longissimum tempus, licet principio, & fine claudatur, ita accipitur Genes. 6. *Ipsi Genes. 6. sunt potentes a seculo viri famosi*. Item Hierem. 2. & alibi sèpè vox וְאָדוֹן visur Hierem. 2. patur pro longo temporis spatio terminis vtrinque circumscripto. Sumitur etiam pro duratione carente principio, vt Proverb. 8. *Ab aeterno ordinata sum, vel Proverb. 8. carente fine*, vt Psalm. 99. *Laudate nomen eius, quoniam suavis est Dominus in aeternum misericordia eius*. D. Hieronym. in Hieronym. Comment, ad cap. 1. *Epistolæ ad Galat. asserit vocem holam siscribatur per literam ו, significare veram æternitatem, si absque illa scripta fuerit, significare iubilatum, hoc est, spatium quinquaginta annorum*. Hæc tamen obseruatio non semper est vera. Nam Genes. 13. vbi dicitur, *Omnem terram hanc dabo semini tuo usque in sempiternum*, est vox וְאָדוֹן, cùm litera ו, & nihilominus non significat propriam æternitatem, sed longissimum tempus, vt notat ibi Caietanus, & Abulensis. & per se patet: quoniam semen Abramam iam non possidet terram illam, atque adeò nec possidebit per totam æternitatem. Accedit quod Deut. cap. 15. vbi dicitur, *Et seruia tibi usque in aeternum*, habetur vox וְאָדוֹן cum litera ו, & nihilominus significatur tempus Iubilæi, quo finito seruus ille recuperaturus erat liberatum.

Quod attinet ad nomen Græcum D. Augustini, lib. contra Priscillianistas ad Orosium, cap. 5. & 6. sentire videtur esse aliquid discripsum inter duo hæc nomine Græca nempè αἰών, & αἰώνιος, quia scilicet primum dicitur indifferenter de seculo, hoc est duratione vtrinque terminata: posterius vero de interminata, & infinita saltem ex parte vltiore: quoniam vero præuidit posse in scripturis reperiri posterius acceptum non pro vera æternitate: sed pro diurno tempore, vt cum de Sacramentis, ac ceremonijs legis antiqua, quæ erant finem habituæ, dicitur Exod. 28. *Exod. 28. Legitimum sempiternum erit aaron, & semini eius post eum, recurrat ad æternitatem rei significatae, erant enim umbra futuorum, ac cœlestium*

tur à Theologis, cùm disputant de æternitate Dei.

Hæc dicta sunt de nomine Latino: in Hebrœo vero וְאָדוֹן eadé est diuersitas: nam accipitur pro vera æternitate, vt Psalm. 44. 44. *Sedes tua Deus in seculum seculi*: Item Psalm. 116. *Veritas Domini manet in aeternum*, & Psalm. 89. *A seculo, & usque in seculum tu es Deus*: Quibus locis in Hebrœo habetur vox וְאָדוֹן. Interdum significat longissimum tempus, licet principio, & fine claudatur, ita accipitur Genes. 6. *Ipsi Genes. 6. sunt potentes a seculo viri famosi*. Item Hierem. 2. & alibi sèpè vox וְאָדוֹן visur Hierem. 2. patur pro longo temporis spatio terminis vtrinque circumscripto. Sumitur etiam pro duratione carente principio, vt Proverb. 8. *Ab aeterno ordinata sum, vel Proverb. 8. carente fine*, vt Psalm. 99. *Laudate nomen eius, quoniam suavis est Dominus in aeternum misericordia eius*. D. Hieronym. in Hieronym. Comment, ad cap. 1. *Epistolæ ad Galat. asserit vocem holam siscribatur per literam ו, significare veram æternitatem, si absque illa scripta fuerit, significare iubilatum, hoc est, spatium quinquaginta annorum*. Hæc tamen obseruatio non semper est vera. Nam Genes. 13. vbi dicitur, *Omnem terram hanc dabo semini tuo usque in sempiternum*, est vox וְאָדוֹן, cùm litera ו, & nihilominus non significat propriam æternitatem, sed longissimum tempus, vt notat ibi Caietanus, & Abulensis. & per se patet: quoniam semen Abramam iam non possidet terram illam, atque adeò nec possidebit per totam æternitatem. Accedit quod Deut. cap. 15. vbi dicitur, *Et seruia tibi usque in aeternum*, habetur vox וְאָדוֹן cum litera ו, & nihilominus significatur tempus Iubilæi, quo finito seruus ille recuperaturus erat liberatum.

Quod attinet ad nomen Græcum D. Augustini, lib. contra Priscillianistas ad Orosium, cap. 5. & 6. sentire videtur esse aliquid discripsum inter duo hæc nomine Græca nempè αἰών, & αἰώνιος, quia scilicet primum dicitur indifferenter de seculo, hoc est duratione vtrinque terminata: posterius vero de interminata, & infinita saltem ex parte vltiore: quoniam vero præuidit posse in scripturis reperiri posterius acceptum non pro vera æternitate: sed pro diurno tempore, vt cum de Sacramentis, ac ceremonijs legis antiqua, quæ erant finem habituæ, dicitur Exod. 28. *Exod. 28. Legitimum sempiternum erit aaron, & semini eius post eum, recurrat ad æternitatem rei significatae, erant enim umbra futuorum, ac cœlestium*

œlestium bonorum, quæ finem non habent, & proinde dici poterant *āeternus* non re, sed signo. Verum hæc etiam obseruatio non est necessaria: quoniam vbi cunque in Hæbreo est vox *τέλειος* ibi textus Græcus absque delectu dabit nunc *āeternus*, nunc vero *āeternus*: quin vero ad Titum primo vbi dicitur, *In sempiterna vita, quam promisit Deus ante tempora secularia*: In Græco dicitur *τέλειος καιρός* *āeternus*, quo loco nō intelligi veram æternitatem, sed tempus ab initio mundi docet idē D. August. vbi supra: quapropter vox *āeternus* apud Gracos non necessario sumitur pro vera æternitate: idemque patet cap. vlt. Epistola ad Roman. illis verbis: *Secundum revelationem mysterij temporibus aeternis taciti, quod nunc patefactum est per scripturas. Prophetarum secundum preceptum aeterni Dei*: nam utroque habetur vox, *āeternus* & tamen cum Deo tribuitur significat veram æternitatem, cùm vero tempori præterito ab initio mundi, nequaquam. Has, & plures alias acceptio-nes vocis *āeternus* tradit Damascen. lib. 2. fidei cap. 2. Aristotel. autem lib. 1. de cœlo text. 100. tradit duas alteram quæ *āeternus* accipitur pro periodo durationis cuiuslibet rei, quam Latini vocant æternitatem, vel ævum, alteram pro duratione totius mundi, ac cœli, quam quia creditit infinitam censet etiam *āeternus* significare æternitatem propriæ dictam: idque ex propria significatione vocabuli, dicitur enim *āeternus* quasi *āeternus* hoc est semper existens ut notauit Nicetas in orationem secundam Nazianzeni, hoc vero solum est id, quod initium, aut finem durationis non habet.

VII. Deum vero esse æternum fides docet, *Uinc. Later.* ut patet ex Concilio Lateranensi cap. *Firmiter*, de summa Trinitate, & fide Catholica, *Vnus solus est, verus Deus aeternus, &c.* & *Athanafius.* ex Symbolo Athanafij, *AEternus Pater, AEternus Filius, AEternus Spiritus sanctus, & tamen non tres aeterni, sed unus aeternus*. Item cap. vlt. ad Roman. *Secundum preceptum aeterni Dei. & Micheæ 5. Egressus eius ab initio ab itineribus aeternitatis eius*, vbi sermo est de processione Verbi aeterni Iſai. 40. *Deus semper aeternus Dominus*. & cap. 57. *Excelsus, & sublimis habitans aeternitatem*. At inquiet aliquis ex his locis minimè colligi Deum esse æternum in maximè propria acceptione: quando enim nomen aliquod multipliciter accipitur, non sumitur efficit argumentum ad probandum aliquid in certa, ac determinata significatione. Hæc responsio non tollit vim argumenti sumpti ex cœlatis testimonij sacrarum literarum: quo-

niam, quando vocabulum multipliciter accipitur, sumi debet pro maximè proprio significato, nisi inde manifestum sequatur absurdum: & ideo cum Deus dicitur aeternus, intelligi debet iuxta maximè propriam significationem: quæ non dederet, imo vero maximè conuenit Deo. Quin vero quoniam hæc erat ambiguitas in hac voce, *AEternum*, Scriptura adhibuit alia verba, quibus explicaret modum proprium aeternitatis diuinæ, vt in Psalm. 89. *Prinquam montes fierent, aut Psalm. 89. formaretur terra, & orbis, a seculo, & usque in seculum tuus Deus*: Quo loco in Hebræo est nomen *τέλειος*, quod Latinus interpres modo vertit seculum, modo aeternum, vt autem constaret nomen illud sumi pro vera aeternitate adduntur illa verba: *Antequam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis*: quibus indicatur sermonera non esse, de duratione aliqua temporaria, ac finita, sed infinita absque principio, & veræ aeternæ, quod idem factum est. Proverb. *Proverb. 8. vbi dicitur. Ab aeterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret, &c.* Vbi sermo est de aeterna Verbi generatione, vt plerique Patres exponunt: similiiter aperte excluditur finis, cùm dicitur Exod. 15. *Dominus regnabit in aeternum*, *Exod. 15. vltra*, quia scilicet vita, & Regnum Dei est vltra omnem durationem creatam, quæ aeterna nuncupari posuit, vel ut ait D. Thomas 1. p. quæst. 10. art. 2. ad 2. *s. Thom.* etiam si aliquid aliud à Deo semper esset, tamen Deus adhuc vltra regnat, in quantum Regnum eius est totum simul, atque perfectum: aperte etiam habetur ex illo Psalm. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni Psalm. 101. tu non deficit: quibus explicatur inuariabilis vitæ diuinæ primis illis verbis: Tu autem idem es: Illis vero alijs, & anni tui non deficit, semper aeterna, & interminabilis vitæ diuinæ possesio, vt notat sanctus Thomas lib. 1. contra Gentes cap. 15. *De s. Thom. nique breuissimè, & compendiosè idem expressit Scriptura Ecclesiast. 18. illis ver- Eccles. 18. bis: Qui vivit in aeternum creavit omnia simul: & Exod. 3. Ego sum, qui sum, & qui est misit Exod. 3. me ad vos. Nam loquendo per verbum praesentis temporis abstrahit à futuro, ac præterito, explicatque indiuitibilem, inuariabilem, & interminabilem permanentiam vitæ diuinæ: quæ abstrahit ab omni differentia temporis, heretique perenniter, & immobiliter in se ipsa: & ita Patres referendi cap. 11. afferunt in Deo non reperi pri præteritum, nec futurum, sed *ut* *iam* præsens: Hanc doctrinam confirmat Magnus Dionys. cap. 10. de diuinis nominibus.**

Antiquus,

Magn. Dion.

Antiquus, inquiens, dierum Deus prædicatur, quod ipse fit omnium, & seculum, & tempus, & ante dies, & ante seculum, ac tempus. & paulò post, quo circa etiam in sacris mysticarum visionum apparitionibus, & antiquus, & nouus effingitur, seniore quidem antiquitatem eius, que ab initio est, iunior autem insenescibilitatem signante ipius, vtriusq; vero cum ab initio ad finem usq; per cuncta procedere monstrantibus: Quibus verbis conflat ex mysticis visionibus colligi vitam Dei, & initio, & fine carere, & varietatis iniurijs obnoxiam non esse.

VIII.

*Aristot.**Boetius.**Anselm.**Rich. Victor.**Alensis.**Rich. Victor.*

Hanc fidei veritatem ipsi quoque Philosophi agnoverunt, vt Aristoteles lib. 8. Physic. & lib. 12. Metaphys. eiusque interpres vtrōque: imo vero, vt ait Boetius lib. 5. de consolat prosa ultima, Deum esse æternum cunctorum ratione degentium commune est iudicium: D. Anselm. in Monologio cap. 17. & Richard. de sancto Victore lib. 2. Trinitat. cap. 2. id probant quoniam veritas nec principium nec finem habet: summa autem natura est ipsa prima, ac summa veritas: quare neque principium, neque finem habet. Verum hæc probatio non est ad modum firma, neque à priore: nam vel per veritatem intelligent entitatem, siue obiectum, vel formalem, & intellectuam: si priorem intelligent, ex illa nō necessario sumitur actualis existentia rei: nam antequam Verbum diuinum incarnaretur, verum erat ipsum incarnandum, & tamen incarnatio ipsa, quæ erat obiectum veritatis, nondum erat. Si vero sermo sit de veritate formalis, hoc est de illa, quæ exiit obiectu in mente intelligentis, rete quidem concluditur à posteriore, si veritas æterna est, primam quoque substantiam, quæ est prima veritas, esse æternam, verum qui negauerit primam substantiam esse æternam, negabit etiam æternitatem veritatis formalis, quæ non existit per se, sed in intellectuali substantia. Ideo melius, & clarius ostenditur ab Alensi. 1. p. quæst. 12. m. 4. post Richard. de S. Victor. lib. 1. de Trinitate cap. 7. 8. & 11. ex eo, quod Deus sit à se: Nam, quod est à se, & non ab alio, non habet principium durationis: cum enim in seipso habeat sufficiens principium existendi, & existat per essentiam, concipi nequit, non existens antequam existat: atque adeo non habet principium durationis. Præterea id, quod non est ab alio, non habet in suo esse admistam potentiam ad non esse: ac proinde non est veribil non esse, atque adeo est æternum, Deum autem esse ens à se ostendit. quare est simpliciter æternus. Optimæ etiam ex immutabilitate, tanquam ex proxima radice, æternitatem Dei probant S. Thom. 1. p. quæst. 10. art. 2. & lib. 1. contra Gentes cap. 15. Henric. in sum. art. 31. Durand. in 1. d. 19. q. 2. num. 7. Durand. Capreol. d. 9. quæst. vn. a. 2. conclusio. 1. Hispalens. quæst. vn. art. 1. conclusio 3. Richard. dist. 19. art. 2. quæst. 1. & alij. Ratio est: quoniam, quod prorsus immutabile est, semper idem est absque illa varietate, & successione, neque potest non esse: cum igitur ex superioribus cōstet Deum esse omnino immutabilem, ex ipsa etiam ratione constat esse verè, ac propriè æternum: hoc est sine initio, & sine fine, sine varietate, aut successione durationis. Quod attributum, utpote modus essentia, conuenit omnibus perfectionibus diuinis, non sola enim vita, & substantia Dei sempiterna est, sed sapientia quoque, iustitia, omnipotencia, & omnis alia perfectio, tam absolute, quam relativa, vt obseruat Mayron. in 1. d. 9. q. 1. art. 1.

me etiam ex immutabilitate, tanquam ex proxima radice, æternitatem Dei probant S. Thom. 1. p. quæst. 10. art. 2. & lib. 1. contra Gentes cap. 15. Henric. in sum. art. 31. Durand. Capreol. d. 9. quæst. vn. a. 2. conclusio. 1. Hispalens. quæst. vn. art. 1. conclusio 3. Richard. dist. 19. art. 2. quæst. 1. & alij. Ratio est: quoniam, quod prorsus immutabile est, semper idem est absque illa varietate, & successione, neque potest non esse: cum igitur ex superioribus cōstet Deum esse omnino immutabilem, ex ipsa etiam ratione constat esse verè, ac propriè æternum: hoc est sine initio, & sine fine, sine varietate, aut successione durationis. Quod attributum, utpote modus essentia, conuenit omnibus perfectionibus diuinis, non sola enim vita, & substantia Dei sempiterna est, sed sapientia quoque, iustitia, omnipotencia, & omnis alia perfectio, tam absolute, quam relativa, vt obseruat Mayron. in 1. d. 9. q. 1. art. 1.

Ex dictis conuincitur impia superstitione Idololatrarum, qui colunt Deos, quorum patres, ac matres, ortus, & interitus produntur antiquis literarum monumentis. Vnde etiam ortum habuit ridicula illa distinctione Deorum, quorum alijs senioris, iuniores alij dicuntur, quam recte hoc nomine irridet, ac traducit D. Chrysostom. chrys. homil. 1. in cap. 1. Ioan. super illa verba. In principio erat Verbum, additque nihil tale in nostra religione: nam, si Deus est, quem admodum est: nihil eo superioris: si omnium conditor, primus: si Dominus, & Princeps omnium, omnia possum, & creaturæ, & secula.

Explicatur diffinitio æternitatis, & ostenditur ipsam esse durationem in diuinæ diuinæ.

C A P V T II.

Postquam ostensum est Deum esse æternum æternitate propriè dicta, sequitur ut explicem, quænam sit propria ratio, & natura æternitatis. Diffinitur autem æternitas ab Anselmo in Monologio cap. 24. in hunc modum. *Vera æternitas* est interminabilis vita simul tota existens. & Richardo de S. Victor lib. 2. de Trinitate, cap. 4. *Quid aliud est æternitas, quam diuinitas sine initio, & fine, & carens omnimutabilitate.* Potissimum tamen diffinitio, quam Doctores communiter recipiunt, & expoununt, est, quam tradit Boetius lib. 3. de Boetius. consolat.

confusat, prosa ultima circa principium, & sic habet: *Aeternitas est interminabilis vita, tota simul, & perfecta possessio.* Ita vero propria debet gratia claritatis. *Aeternitas est possessio vita interminabilis tota simul, & perfecta.* Possessionis nomine intelligitur duratio habita ad arbitrium possidentis, quamvis autem possessio ex vi nominis importare videatur successionem secundum prius, & posterius, dicitur enim quasi post secessio, hoc est permanentia in re prius habita, tamen quoad rem, ut notat Alensis 1.p. q. 12. m. 3. ad 5. Albert. in 1. d. 8. art. 8. ad quintum & septimum. & S. Thom. q. 2. art. 1. ad 6. non significat successionem, sed importat stabilitatem, & quasi dominium rei, quae possidetur, & ita duratio est quaedam possessio vitae: nomine autem vita intelligitur actualitas essendi substantiae viuentis, ut notauit idem Alensis ad 2. & propterea celi duratio excluditur à ratione aeternitatis. Additur autem interminabilis, quia ut notat Alensis m. cit. in corpore, & ad 1. & S. Thom. art. 1. citato: vita, quae aeternitate durat, ex utraque parte carere debet termino, principio, inquam, ac fine: quo utrinque clauduntur viuentia generalib[us], & corruptib[us], quae incipiunt, ac desinunt: substantiae vero spirituales incorruptibles saltem principium habuerunt. Quin vero, ut benè notat Aegidius in 1.d. 8. 2.p. quæst. 2. art. 2. etiam si fuissent ab aeterno, nondum vitam viuerent interminabilem: nam interminabile non est, quod non terminatur, sed cui repugnat terminari: omnis autem duratio creata sicut variari, ita etiam terminari à Deo potest: soli vita diuina deest aptitudo, ut terminetur. Debet autem possessio esse tota simul: nam ubi aliquid vita deest, non aeternitas sed aetas, aut tempus est: etenim, ut idem Boëtius loco citato inquit. *Quidquid vult in tempore, id præsens a præteritis in futura procedit: nihilquæ est in tempore constitutum, quod totum vita sua spatiū pariter posse amplecti.* Hoc idem voluit Philoſophus lib. 4. Physicorum text. 117. cum dixit ea, quæ semper sunt, quatenus semper sunt, non esse in tempore: non enim continentur, aut mensurantur per se à tempore: cuius rei signum ait esse, quod non patientur à tempore: nam quod totum est, nec motu, nec tempore dilabitur, nec ipsis vicissitudine particularum decerpitur: excluditur itaque à ratione aeternitatis omnis duratio diuinitatis, & obnoxia successioni. Quoniam vero æuum Angeli, & reliquarum substantiarum corruptionis experium iuxta communiorē sententiam indiuisibile, ac to-

tum simul est, additur distinctioni aeternitatis, ut sit perfecta. Hoc autem vel intelligitur ratione independentiæ ipsius aeternitatis: qua ita tota simul est, ut non sit dependens ex alterius causalitate, cuius suspensione possit interrupi, ac non esse, sicut potest æuum, atque omnis duratio creata: quæ proinde, licet tota simul, ac indiuisibilis esset, adhuc longè distaret aeternitate: vel intelligitur melius, perfecta, hoc est, cui non est possibilis aliqua additione, etenim æuum Angelicum non est perfecta possessio vitæ hoc modo, quoniam vita ipsorum substantialis non est summe perfecta: & ideo perficitur vita accidentalis, hoc est actibus vitalibus potentiarum intellectuuarum, qui ne ipsi quidem perseverant, sed abeunt permanente vita substantiali subdita ipsorum priuationibus, & plerisque alijs imperfectionibus: At vita Dei, quæ est suam intellectio, ac voluntio, est perfectissima: & ideo non variabilis: & consequenter duratio ipsius est perfecta possessio.

In tradita definitione continentur quædam communia aeternitati cum æuo Angelorum, & æte hominum: quædam illi propria: communia sunt, quod sit possessio vitæ, hoc est duratio existentiae substantiae viuentis: quamvis enim ceterarum rerum duratio propter dependentiam à prima causa, à cuius perpetuo influxu pendet, non adeò propriè dicatur possessio, tamen quatenus concipiatur ut forma habita à re durante, possessio quoque appellari potest: nam corum quoque possessionem habere dicimus, quæ precario possidemus. Est itaque possessio vitæ idem, quod duratio existentiae rei viuentis. Propria aeternitatis sunt interminabilitas, integritas, & perfectio, sive invariabilitas, atque independentia: quæ singillatim explicanda sunt, ut ex ipsis colligamus, quantum fieri poterit, exactam notitiam aeternitatis. Et quamvis ea, in quibus aeternitas conuenit cum durationibus creatis, spectent ad Metaphysicam, & ideo supponenda essent, quia tamen diuersæ sunt opiniones de rerum duratione, quæ etiam suo modo pugnant circa aeternitatem, breuiter attingam etiam tantum, quæ inferuent ad institutum: deinde ad aeternitatem accommodabo, quæ sicut à Boëtio dicitur possessio vitæ interminabilis, ita à Theologis appellatur duratio aeterna, quamvis Aureolus repugnet, cuius sententiam, & rationes expendere oportet, antequam ad alia pergamus.

Aeternitatem non esse formaliter du-

Gillij comment. Theol.

Siff

rationem,

II.

III.

Aureol.

Idag. Dion.

IV.

rationem, sed solum vim quandam, qua Deus attingit omne tempus, siue omnem durationem imaginabilem censet Aureol. in i. d. 9. q. 2. art. 2. quoniam mens, inquit, apprehendens Deum æternū non concipit moram aliquam, aut durationem, quam illi tribuat, sicut, qui concipit Deum immensum, non debet imaginari circa ipsum distinctionem aliquam, aut magnitudinem permanentem, sed vim quandam, qua potest coexistere omni magnitudini, ac loco imaginabili: quæ vis non est aliud, quam Deitas ipsa: ita quoque intelligendus est Deus æternus, non ex duratione aliqua sibi intrinseca, sed ex vi naturali, qua attingit omnem moram, & durationem imaginabilem. Probat auctoritate, ac ratione: auctoritas est Dionylij, qui cap. 10. de diuin. nomin. exponens, quare Deus dicitur Rex sæculorum responderet: *Quia fecit esse tempora, & aum existentium: Deus enim non quodammodo est existens, sed simpliciter, & in circumscripsione totum in se ipso esse accepit, & præcepit: propter quod dicitur Rex sæculorum, est enim totius esse, & enti substitutus, unde ipse est aum euorum, qui est ante secula: nonne quidem aum, & tempus ex ipso est, & omnis seculi, ac temporis est præexistens principium, & causa: Ex quibus patet de mente D. Dionylij Deum nuncupari æternum, quia est principium omnis durationis creatæ: & ideo non denominatur formaliter æternus, quasi continetur ab aliqua duratione, sed per præsidentiam, quia omne tempus ab ipso est. Eodem etiam cap. assertit Deus vocari antiquum dierum, quia intransmutabilis existens æui, temporis, & dierum est causa. Denique in fine eiusdem capituli ait, Deum laudandum sicut aum, & sicut tempus, hoc est sicut temporis, & æui causam. Ex quibus patet non agnoscerre in ipso Deo rationem ullam durationis, sed solam causalitatem, & præsidentiam super omnem durationem: ex vi cuius illi responderet. Ad idem adducit definitiōnem æternitatis traditam à Boëtio: sed ex ea nihil colligi potest in favorem sententiae ipsius, vt patet: ideoq; illam omitto.*

Priorem partem suæ sententiae, quod nimurum æternitas non sit formaliter duration, ratione ostendit. Primo, quoniam non est vlla duration præter tempus: Deus autem non est in tempore, non enim reperiuntur in eo temporis differentiae, præteritum, inquam, præsens, aut futurum: quare æternitas Dei non est duration. Maiorem probat quoniam omnis duration alteri comparata, vel est æqualis, vel inæqualis: sed æqualitas, vel inæqualitas durationis concipi nequit sine successione aliqua secundum prius, & posterius, quæ in solo tempore reperitur: ergo duration omnis est tempus. Secundo omnis duration intelligitur per modum cuiusdam moræ, ac distinctionis: hæc vero aut apprehenditur secundum ante, & post, aut secundum simultatem, & permanētiam: nō secundum hæc, si secundum illa necessario interuenit successio: quare duration omnis cū tempore reciprocatur. Prima pars assumptionis patet: quia distinctione, si tota simul sit, quācumque sit maior alia, non erit maior duration. Tertio omnis duration habet unde dicatur tāta, vel tanta: non potest vero ita dici, nisi interueniat ibi aliqua multitudine partiū sibi inuicem succedētiū secundum ante, & post: in hac autē propriè tempus consistit: ergo nō est duration, quæ nō sit tempus. Assumptio probatur: quoniam, qui apprehendit aliquid plus durasse, quā aliud, apprehendit etiam illud habuisse plus de priore, vel posteriore: nō enim concipere possumus vñ vixisse plus quam alium, nisi cōcipiamus fuisse antē illum, vel vixisse post illum. Deinde vero probat æternitatem nihil aliud dicere ex parte Dei, quā vim attingendi omnē durationem creatam: quoniam, inquit, attributa dicunt diuinā essentiam cū certo connotato: cū ergo æternitas sit attributū, significabit essentiam, prout virtute ipsius, nō vero alia superaddita, attingitur omne tempus. Et cōfirmatur à similitudine immensitatis, quæ non ponit in Deo magnitudine aliquam, aut extensionē permanentem, sed solum dicit vim, qua Deus attingit omnem locum absque fui extēsione. Denique omnis duration formalis includit prius, ac posterius & successione: hæc Deo nō competunt, sed solū vis attingendi omne prius, ac posterius, ita vt nū illum omnino cogitari possit, cui Deus non coexistat: ergo æternitas nihil est aliud, quā vis attingendi omnem durationem.

Hac sententia Aureoli continentur tria. Primum est æternitatem, sicut & reliqua attributa, formaliter dicere solum essentiam cum cōnotatione extrinsecæ durationis. Secundum esse vim quādam, qua Deus attingit omnē durationem creatā de facto datam, vel imaginabilem. Tertium denique est vim hanc, sicut æternitatem nō esse formaliter durationem. Primum iam impugnauit superioris tract. 2. vbi ostendi attributa dicere formaliter perfectiones inexistentes essentiae diuinæ, ab eaque virtualiter distinctas: & ideo nō opus est modo repetere eadē fundamenta: sed quod de cāteris dictū est, de æternitate quoque intelligi debet:

V.

debet: si quid vero facit in particulari difficultatem, circa ipsam inferius expendam. De secundo ac tertio est hic proprius agèdi locus. Pro cuius decisione opus erat prius statuere quid sit propriè duratio, ex cuius natura, & proprietatibus expendendum est an in Deum cadere possit. Verum, quia Aureolus in eo maximè facit vim, quod duratio nō possit esse permanens, sicut erit in praesentiarum, hoc tantum examinare relictis alijs ad sua loca. Contraria itaque sententia, quæ durationem abstrahit à successione, ac permanentia, communis est inter Philosophos, & Theologos, qui illā immediate diuidunt in successiuam, & permanentem. Fundamentum vero sumitur ex D. Thom. in 1.d.19. q.2. art.1. nā duratio omnis atten-
 ditur secundum quod aliquid est in actu, tamdiu enim res durare dicitur quamdiu est actu: dupliciter vero est aliquid in actu: nā vel actus essendi est incompletus, & permisus potètia, ratione cuius ulterius pro-
 cedit in actu, & hic actus est motus, qui ut ait Philosophus lib.3. Physic. text.6. est actus existentis in potentia, prout in potentia est; vel actus nō est permisus potètia, nec recipit additionē perfectionis: & hic est quietus, ac permanens. Cūm igitur vnicuique rei propria mensura respondeat, oportet ut secundum naturam mensurati sumatur propria ratio mensuræ: motus, cuius est mensura tempus, habet successionē secundum prius, ac posterius: & cōsequenter duratio motus successiuæ est: actus autem per-
 manens, cuius mensura est ævum, vel æternitas, non habet huiusmodi successionem: con-
 sequenter ergo duratio ipsis nō habebit successionem, vel ordinem secundum prius, ac posterius. Ex quo ulterius infert D. Thom. quemadmodū tempus, quod est mensura motus secundū prius, & posterius, dicitur numerus, quia inuenit ex parte me-
 surati plura ratione diuisibilitatis, ac suc-
 cessionis, ita durationem actus completi, & perfecti, cūm non inueniat ex parte numerati successionem, aut multitudinem. Se-
 cundum prius, ac posterius, sed indiuisibili-
 tatem, & invariabilitatem actus, habere modum vnitatis. Ex quo discursu conflat ad rationem durationis nequaquam requiri successionem, aut varietatem secundum prius, ac posterius.

Hoc posito dico. Aeternitas est duratio existentia diuinæ. Hæc est Alens. 1. p. q. 12. m. 5. ad 1. Albert. in 1. d. 8. art. 8. s. i. ius & d. 9. art. 1. & 2. S. Thom. 1. p. q. 10. art. 2. cūm Caietano & in 1. d. 19. q. 2. art. 1. Henrici in sum. art. 31. q. 1. 2. & 3. Richard. in 1. d. 19. art. 2. q. 1. Durand. q. 2. Scot. quodlib. q. 6.

Gillij comment. Theol.

ad ipsum:

VI.
 Alens.
 Albertus.
 S. Thom.
 Caietan.
 Henric.
 Richard.
 Durand.
 Scotus.

art. 1. §. Contra iſtud, Capreoli in 1. d. 9. q. capreol.
 vn. art. 2. ad argumenta Aureoli 4. loco in-
 ducta: Petri de Tarantasia apud Carthusia-
 num in 1. d. 8. q. 3. ad 3. Hispal. d. 9. q. vnic
 art. 3. Notabil. 4. & art. 4. ad 1. ex vlt. loco
 positis. Abulens. in cap. 11. Iosue q. 22. & 50.
 Bafol. Bafol.
 Instit. cap. 3. §. 2. versic. 5. ostenditur vero,
 quoniam Deo conuenit ratio formalis du-
 rationis: nō est vero aliud attributum diui-
 num, quod sit duratio formaliter: ergo
 erit ipsa æternitas. Maior propositio ostendit
 in primis, quoniam in sacris literis,
 cū sermo est de Deo, & eius vita, & regno,
 usurpant nomina, quæ apud nos signifi-
 cant durationem. Job cap. 10. Nunquid sicut Job 19.
 dies hominis dies tui, & annitui, sicut humana
 sunt tempora? Item in Psalm. 101. & annitui Psalm. 101.
 non deficient. Mich. 5. Egressus eius ab initio à Mich. 5.
 diebus aeternatatis eius: Licet durationes pro-
 priè his nominibus significatæ non conue-
 niant Deo, signum est aliquid proportiona-
 bile esse in illo, quod scriptura illis signi-
 ficet: hoc autem nō potest esse aliud, quam
 æterna duratio existentia diuinæ. Deinde
 nihil est comparabile secundum rationem
 aliquip communè cum alijs, nisi illa modo
 aliquo participet: Creaturæ autē compa-
 rantur cum Deo secundum rationem d.
 rationis, dicuntur enim minus durare, vel
 habere durationē minus diuturnam, quam
 Deus: debet ergo Deus vendicare rationē
 communem durationis. Assumptio autem
 constabit discurrenti per omnia attributa
 diuinæ, & consideranti singularum rati-
 ones formales. Secundo æternitas est at-
 tributum diuinum distinctum à reliquis,
 nec habet rationem aliam formalem per-
 fectionis, præterquam si dicatur esse dura-
 tio actus perfecti existentia diuinæ: ergo
 est formaliter duratio. Maior propositio
 recipitur communiter ab omnibus Theo-
 logis, qui æternitatem numerant ut at-
 tributum ab alijs distinctum, deque ea pe-
 culiare tractatum instituunt. Assumptio
 vero probatur: quoniam æternitas est ipsa
 permanentia existentia diuinæ: at in creatu-
 ris permanentia existentia habet rationem
 durationis: ergo etiam æternitas id habet.
 Maior probatur ex ipsa definitione Boëtij
 superius explicata, communī sententia
 Doctorum, & ratione: quoniam præciso
 per intellectū permanentia existentia diuinæ
 dissoluitur ratio æternitatis: non enim
 concipi potest vita interminabilis tota si-
 mul, atque perfecta, nisi cōcipiatur perma-
 nentia ipsius vita actualis: id autem, quo
 præciso per intellectū, dissoluitur ra-
 tio formalis alicuius, pertinet intrinsecè

S. 2

ad ipsum: quare permanentia vita diuinæ est ratio formalis intrinseca æternitatis: cumque non pertineat formaliter, & intrinsecè ad rationem formalem alicuius alterius attributi, ut per se patet, est propria ratio formalis æternitatis. Denique id, quo nostro modo intelligendi Deus cōcipitur respondere durationibus extrinsecis, habere debet rationem durationis: Deus vero sola æternitate respondet omni tempori, & durationi imaginaria: ergo æternitas est duratio. Assumptio probatur, quoniam quævis alia perfectio diuina intelligitur à nobis habere alium effectū formalem diuersum ab eiusmodi correspondentia: Nam Deus vita viuit, existentia existit, sapientia sapit, & sic in alijs: sola autē æternitate dicitur esse à seculo, & usque in seculum, habere annos à generatione in generationem, & sexcenta alia eiusmodi.

VII.

Huic argumento reddi potest duplex solutio. Prima est negatio maiorem, & adducendo instantiam: quandoquidem Deus immensitate sua correspondet omni magnitudini, & loco, & tamen immensitas nō est magnitudo vel locus: ideoque, quāvis Deus æternitate sua correspondet omni tempori, & durationi, non requiritur ut æternitas sit duratio. Tamen hæc responsio non tollit argumenti vim: omnis enim correspondentia nititur aliqua similitudine rationum formalium, in quibus fundatur: si enim nulla requiritur proportio, vel adequatio, cur potius Deus dicitur immensitate respondere omni magnitudini, & loco, nō vero tempori? æternitate vero respondere omni tempori, nō autem magnitudini, & loco? Hæc autem similitudo nō opus est, ut sit vniuoca, sed analoga: est vero in analogis diuersitas: nam quædā cōueniunt omnibus analogatis secundum propriam significationem, quædā vero minimè, sed alijs secundum propriam, alijs autē secundum Metaphoricam. Et idcirco continget, ut ratio correspondentia ex una parte non vendicet propriè nomen, & rationem eius formæ, in qua fundatur ratio correspondentia ex alia: aliquando vero potest utrumque propriè vendicare saltem secundum rationem communem. Et hoc modo se res habet in immensitate, & æternitate: nam immensitas quidem non cōuenit formaliter in proprio nomine, ac ratione magnitudinis, sive extensiois, cōuenit tamen metaphoricè: immensitas enim diuina dicitur metaphoricè Dei magnitudo, sive quātitas virtualis ipsius: quoniam ratio propria magnitudinis, sive quātitatis dicit formaliter imperfectionem, quæ non cadit in

Deum: ideoque Deus nō dicitur Magnus, aut quantus propriè, sed metaphoricè: omnis autem metaphora nititur aliqua similitudine, aut saltem similitudinum proportione, duratio autem, quæ est ratio communis temporis, ac durationi indivisibili, in sua communi abstractione nullā innoluit imperfectionem: & proinde, quia æternitas proportionaliter se habet ad existentiam diuinam, sicut duratio creata ad creatam, vendicat propriè communem rationem durationis, cū tamen im mensitas nō vendicet propriè rationem magnitudinis.

VIII.

Altera responsio est non repugnare, ut una forma habeat duos effectus formales, alterum primarium, alterum secundarium: quantitas enim & extendit substantiam in se ipsa, & facit ut corresponeat loco, vel alteri substantiæ quantæ. Oramque causam ex eo, quod reliqua attributa habent alios effectus formales, minimè concludi nullū ex reliquis esse rationem, quia Deus respondet durationi rerū creatarum: quin vero necesse est ut ratio formalis, quia Deus respondet durationi extrinsecæ veræ, & imaginariae, habeat nostro modo intelligendi effectum alium formalem intrinsecum Deo, in quo fundetur correspondentia ipsius ad reliquias durationes. Hæc responsio admittit in primis conuenire Deo rationem durationis, quod nō admittit Aureolus: nam si admitteret, minimè negaret eam esse æternitatem. Deinde vero, quamuis concedatur, quod assumit, nempe eandem formam posse habere duos effectus formales, alterum primarium, alterum secundarium, tamē opus est, ut primarium sit tale, ut possit esse fundatum secundarij: quod nō competit vlii alij attributo: nam esse sapientem, qui est primarius effectus formalis sapientiæ, nō est fundatum respondentia diuinæ existentia ad durationes alias, idemque patet discurrendo per effectus primarios reliquarum rationum attributalium: quamuis enim omnes concipiatur, si præscindatur ratio permanentiæ interminabilis existentiæ diuinæ, nō potest concipi in Deo vis, sive fundamentum respondentia, vel similitudis cum durationibus extrinsecis: si vero præcisus alijs concipiatur eadem permanentia, hoc ipso potest intelligi Deus sub aptitudinali correspondentia ad alias durationes: sicut igitur adequatio vnius quantitatis ad alteram fundatur in formalis extensiois intrinseca, quam tribuit subiecto, ita aptitudo, ut Deus possit correspondere omni tempori nititur in formalis ratione durationis intrinsecæ, quæ est ipsa æternitas.

D. Dio

IX.

.Thom.

D. Dionyphus in contrarium citatus non negat aeternitatem esse durationem, sed solum reddit causam, cur nuncupari queat seculum, ac tempus, quia scilicet est auctor temporis, & aeternitatis participata, sive aui, quae duo nomina, vt notat D. Thomas in 1. dist. 19. q. 2. art. 2. apud antiquos non distinguebantur, vt nunc distinguuntur a Theologis: accipiebat enim aeternitas pro aucto, in deo & tempore, vt patet ex eodem Dionyphio ibidem: quod non obstat, quo minus Deus vere denominetur formaliter ab aeternitate, quae ipse est. Vnde ipsius Dionyphus eodem cap. veram rationem aeternitatis, sive seculi, vt traduxit Latinus interpres, distinguit a duratione rerum incorruptibilium habentium initium, itemque a tempore, quod est duratio motus: quod minimè fecisset, si existimat Deum non aliter appellari seculum, sive aeternitatem, quam quia est eius auctor: nam subiectum, quod denominatur ab aliqua forma propter solum habitudinem causae ad illam, non vendicat illa formaliter: cum ergo de sententia D. Dionyphus, verum seculum, sive aeternitas Dei vendicet aliquas proprietates, quae minimè conueniunt durationibus creatis, perspicuum est Deum denominari formaliter, & intrinsecè aeternum: non solum quia est causa praexistentis omnis durationis creatæ, sed vel maximè, quia habet intrinsecam rationem durationis, cui proprietates illæ conueniunt.

X. .Thom.

Ad primum neganda est maior propositio, vt patet ex dictis: ad eius vero probationem neganda est assumptio. Aeternitas enim, vt ait D. Thomas in 1. d. 19. q. 2. art. 1. ad 2. est mensura excedens omnem durationem, & tamen est indiuisibilis: itaque ad rationem inæqualitatis non requiritur propriæ ratio diuisibilitatis, aut successionis secundum prius, & posterius: quoniam, sicut unitas, quamvis non sit multitudo, cum numero comparatur, ita duratio indiuisibilis, quæ se habet per modum unitatis, videlicet est de sententia D. Thomæ, comparari potest secundum rationem æqualitatis, vel inæqualitatis cum tempore, quod est duratio successiva. Quæ ratio sola non diluit argumentum, quoniam unitas quantitas permanentis semper exceditur a numero, unitas autem durationis nequaquam: nam duratio Dei, in deo & Angeli, quæ habet rationem unitatis, excedit quamvis multitudinem temporis successivi: & id hæc inæqualitas per excessum fundari nequit in præcisa ratione unitatis, quæ est minima in ratione mensuræ, vt docet Philosophus lib. 10. Metaphys. cap. 2. Capreol. vbi su-

pra ad primum respondet ad inæqualitatem non requiri propriam diuisibilitatem, aut successionem rei ad alias comparatas per excessum, sed in rebus ipsis excessis: ex parte vero excedentis requiri, vt totam aliquam attingat, & præterea alias priores, vel posteriores: sicut anima correspondet toti manui, & alijs etiam partibus a manu distantibus: ita aeternitas, cum sit apta respondere cuius parti temporis, & præterea alijs prioribus, ac posterioribus, omnes, ac singulas continet, & excedit, quin ipsa habeat rationem prioris, ac posterioris. Potest breuius, & clarius responderi ad inæqualitatem non requiri rationem prioris, ac posterioris, sed solum extensionem virtutalem, ac metaphoricam: hanc vero habet aeternitas diuina, quatenus absque imperfectione diuisibilitatis, & successionis eminenter continet omnem durationem creatam, cui unita ratione indiuisibili, & permanente respondet. Hanc solutionem indicat Caietan. 1. p. q. 10. art. 2. §. Ad hoc breuius: Ad secundum neganda est maior: nec enim duratio necessario concipitur per modum distensionis, aut more: sed per modum numeri, vel unitatis, vt dictum est supra ex D. Thoma. Secunda quoque pars assumptionis est falsa, vt notat Capreolus vbi supra in solutione ad secundum: cuius probatio etiam supponit falsum: nimur durationem, si sit simul tota, non posse dici maiorem altera, cuius oppositum patet ex solutione primi argumenti. Ad tertium neganda est maior absolute: nam datur infinita duratio: at vero tantum, & quantum propriè solum dicitur definitis: si vero sumatur late, ita vt applicari etiam possit rebus infinitis, neganda est assumptio: Vt enim duratio sit tanta, vel quanta, non requiritur successio secundum prius, ac posterius, sed sit est virtutis extensio, qua respondeat pluralitati durationum successiarum, vt dictum est in solutione primi argumenti.

Cætera argumenta, quatenus probant aeternitatem esse vim quandam, qua Deus coexistit, ac respondet omni durationi successiæ, verum concludunt: non tamen quatenus probant hanc vim non habere rationem durationis. Primo igitur respondet attributa dicere formaliter perfectiones intrinsecas Deitati conuenientes secundum idem nomen, ac rationem analogicam cum creatis: & quamvis pleraque describantur in ordine ad extrinsecas connotata, propriam tamen ipsarum rationem non consistere in sola connotatione iam superius ostendi tract. 2. cap. 6. & tract. 6. c. 7.

XI.

Gillij comment. Theol.

S 155 3

Porro

Capreol.

Porro exemplum imminositatis potius illustrat communem sententiam, quam oppugnat: non placet autem solutio Capreoli vbi supra ad primum ex ultimo loco positum, quatenus ait imminositatem dicere in Deo magnitudinem virtutis: imminisitas enim, prout afficit virtutem, aut omnipotentiam diuinam, est idem quod infinitas potentia, de cuius ratione solum est, ut in genere potentiae non habeat terminum: hoc vero non pertinet formaliter ad imminositatem, secundum quam Deus comparatur ad locum: quamvis itaque imminisitas non sit magnitudo molis, est tamen excellentior: nam concipitur a nobis, tanquam magnitudo Dei metaphorica, qua ita est in se, ut possit respondere omni magnitudini, ac loco: eodemque modo aeternitas concipitur ut duratio interminabilis, tota simul, atque perfecta existentiae diuinae, ratione cuius est apta correspondere successionei temporum, quae eminenter continet. Et sicut imminisitas est magnitudo Dei, non tamen extensiva, ita aeternitas est duratio ipsius, non tamen successiva, nec de genere unitatis, aut numeri quantitatui, sicut etiam imminisitas non est magnitudo de genere quantitatis. Ultimum argumentum assumit falsum: scilicet omnem durationem formalem: includere prius, ac posterius secundum durationem, cuius oppositum tenet communis sententia Doctorum.

Quae sit propria ratio formalis durationis.

CAPUT. III.

I. EX superiori capite constat aeternitatem esse durationem existentiae, sive vita diuinae: nunc explicari oportet, quae sit eius propria ratio formalis, sub qua distinguitur a vita. Quae re est magna sententiarum varietas, sicut est circa distinctionem durationis ab esse actuali rei durantis. Precipuas explicabo, ut eluceat, quae sit propria ratio aeternitatis, quatenus est duratio, & ab existentia diuina distinguitur. Quidam censent durationem esse positivam permanentiam rei in existendo: qui auctores supponunt rem non durare, si tantum sit in instanti: quandoquidem durare, ut verbum ipsum sonat, permanentiam aliquam in existentia, vel actione inchoata significat: & quemadmodum productio, & conservatio sunt idem ex natura rei & sola ratione distinguuntur, quatenus illa procedit a non esse, hanc vero presupponit esse habitum, ita existentia solum dicit actualitatem rei extra suas causas absolute non connotando

villam proprietatem, duratio vero dicit perseverantiam in praehabita existentia: & ita non distinguitur ab illa re ipsa, sed sola connotatione prioritatis, sive praexistentiae. Fauere videtur D. Thomas in I. d. 19. s. Thom. q. 2. art. 1. ad finem corporis, ubi ait permanentiam actus, secundum quod intelligitur in ratione vnius, quod habet rationem mensuram, completere rationem aei, & aeternitatis: idemque feret repetit in 2. distinct. 2. quest. 1. art. 1. ad quintum, dum ait aeternum esse unitatem permanentiae actus, qui est esse, vel operatio creati, & similiter aeternitas increata, & Caetan. I. p. quest. 10. caitan. art. 2. §. Circa vim: hisce verbis, quianamque retinet esse durat res, & non ob aliud: existentia vero supponit esse praehabitu rei quae retinetur: & ita sentire videtur durationem consistere in permanentia esse praehabiti: Probatur auctoritate Boetij lib. I. Boetius. de Trinitate cap. 9. communiter recepta Theologis afferentis, nunc stans facere aeternitatem, sicut nunc fluens facit tempus. Sed nunc fluens est prius tempore, & ab eo presupponitur: ergo etiam nunc aeternitatis supponitur ad ipsam: & consequenter aeternitas est duratio, hoc est permanentia vita diuinae, quae nostro intelligendi modo presupponit ipsum esse diuinum. Fundamentum huius sententiae est, quoniam non sunt multiplicandae entitatis absque necessitate: non est autem opus addere existentiae entitatem aliquam positivam, qua formaliter durare dicitur: ad hoc enim fat est ipsam non interrupta persistens: nam durare nihil est aliud, quam in eadem existentia perseverare: ex quo recte sequitur sufficienter concipi rationem durationis concepta existentia praehabita cum negatione definitionis absque alia ratione formalis entitatis.

Duo sunt capita huius sententiae. Primum, quod duratio non distinguitur entitatem ab existentia: alterum quod distinguatur solum per negationem inceptionis pro eodem spatio temporis, quo durat, vel per suppositionem eiusdem existentiae praehabita. Et quidem, si duratio non fit aliud, quam permanentia existentiae praehabita, recte afferitur constitui per huiusmodi negationem, & suppositionem: etenim permanentia existentiae non est aliud, quam existentia ipsa cum negatione definitionis, & suppositione praeteritae inceptionis: quod enim iam anteacepit, nec deficit, aut desinit, perseverat in sua existentia: quod sufficit ad completam rationem permanentiae cuiusque rei in sua existentia. De secunda parte huius sententiae dicam

II.

diçam hoc loco, inférius autē de prima. Vt aut pateat quid dicendum sit, obseruandū est nō esse faciendam vim in vulgari & usurpatione vocabuli, quod translatum à propria acceptione vulgi sapientes accommodant alicui rerum generi significando: & idcirco non esse curandum, an iuxta communē usum vulgi nomen *duratio*, significet permanentiā esse prēhabiti, nec ne? Sed attendendum aliquid primo, & adæquate significandū usurpetur à sapientibus: nam, si primum cōsideretur, non solum significat permanentiam, sed distensionē quandā rei permanentis: ideo enim Boetius, vt notauit D. Thom. in I. d. 8. q. 2. art. 1. ad 6. in distinctione aeternitatis non adhibuit loco generis nomen, *duratio*, sed *posseſſio*, ne sentire videretur distendi Deum aeternitate, sicut res corruptioni obnoxię tempore distenduntur: & tamen Doctores cōmuniter aeternitatem durationē Dei appellant. *Duratio* vero à Theologis usurpatur pro abstracto prædicamenti, quando in consideratione analogica cōmuni Deo, & creaturis: quæ est forma constituens rem formaliiter durantem, seu existentem in tēpore, hoc est aliquando: tempus enim latissimè sumptū reciprocatur cum duratione, sive cum abstracto prædicamenti, quando sic enim illud Apostoli ad Rom. vlt. vocantis aeterna tēpora interpretantur de ipsa aeternitate: S. Thom. & Lyran. ibidem: & Deus dicitur apud Daniel. c. 7. *Antiquus dierum*: Et Iob. c. 10. *Nunquid sicut dies Hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tēpora?* quod abstractū semper inuoluitur, quoties fit responsio ad questionem quando: & respondetur per aduerbia temporis, *nunc, ante, postea*, & similia: quemadmodum abstractū loci inuoluitur questione, respondetur ad questionē vbi est per aduerbia, *hic, illuc, supra, infra, &c.* non enim recte responderetur ad questionem quando, nisi per differentiā, vel speciem aliquam partis: illius rationis formalis communis, de qua fit interrogatio: quemadmodum in aliis prædicamentis conspicuū est: nam, si quis rogatus quantus fuerit Alexander, respondeat fuisse album, vel rogatus, vbi sit natus, respondeat natum sexta Olympiade, inepte respondebit: quoniam ad questionem de quantitate, respondeat per qualitatem, & ad questionem vbi responderet per tempus.

Hoc posito dico primum. *Duratio*, vt à sapientibus usurpatur pro abstracto, sive ratione formalis cōmuni quando, non consistit in permanentiā existentiā prēhabitā. Hęc assertio est de mente omnium fere Antiquorum, qui diuersas alias assignant

rationes formales durationis: neque eam collocant in permanentia, sive persistentia eiusdem esse prēhabiti: neq; vt res duret, exigunt eius præexistentiam. Suadetur autē, quoniam ratio formalis prædicamenti quando distinguitur à rationibus ceterorū prædicamentorum, vt pater: permanentia vero, vt superius explicata est, non est distincta à rationibus singulorum prædicamentorum: ergo ratio formalis durationis nō consistit in permanentia. Assumptio constat, quoniam permanentia existentiā est idem cum illa, solumq; distinguitur ab ea accidentaliter: ergo, sicut existentiā non constituit proprium prædicamentum, sed pertinet ad illud, in quo reponitur res, cuius existentiā est, ita quoq; permanentia: & ideo sicut existentiā substantiā reducitur ad prædicamentum substantiā, & existentiā quantitatis ad prædicamentum quantitatis, ita permanentia existentiā substantialis pertinet ad genus substantiā, & sic in ceteris: ergo fieri nequit, vt permanentia existentiā sit ratio formalis propria alicuius prædicamenti. Et confirmatur, quoniam ipsamet conseruatio, quę in exemplum adducitur non est aliud, quam permanentia quædam actionis creatiū, & ita pertinet ad genus actionis, nō vero durationis. Confirmatur etiam, quoniam permanentia in possessione aliarū formarum non pertinet ad propriū, ac peculiare genus, sed ad genera singulare formarum: v. g. permanentia in loco, non est distincta ab ipsa prima existentiā in loco, sed pertinet ad prædicamentum loci, permanentia in magnitudine pertinet ad genus quantitatis, & sic in ceteris: ergo permanentia existentiā non constituet per se peculiare genus, sed pertinet ad eadem, ad quæ pertinent res, quarum est permanentia. Secundo præcisa ratione permanentiā secundum existentiam potest intelligi ratio prædicamenti quando: ergo *duratio*, quę est ratio formalis huius prædicamenti, non consistit in permanentia existentiā. Consequentia est manifesta: nam cōcipi nequit genus vllum, vel species illi subiecta præcisa eius ratione formalis: Antecedens vero ostenditur, quoniam apta responsio ad interrogationem alicuius prædicamenti non redditur nisi per speciem aliquam, vel differentiam eiusdem: potest vero, & solet responderi ad questionem quando, non habita ratione permanentiā: imo, etiam si à parte rei non sit: nam, si quis roget quando incarnationis facta est, recte responderetur factam in initanti, quo B. Virgo præbuit assensum suum: & tamen

pro illo instanti non poterat concipi permanentia, quae connotat negationem inceptionis: siquidem ea, quae complentur in instanti, ut incarnatio, simul sunt, atque incipiunt: & pro illo instanti loquitur Paulus ad Galat. 4. cum ait: *Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, &c.* Vox vero illa *vbi*, idem valet, ac quādo: item creatio est in aliqua duratione, & tamen non nisi in momento existit: ergo duratio non dicit respectum ad inceptionē prēteritam, vel ad existentiam prēhabitam. Pater antecedens, quoniam Genes. 2. dicitur: *istae sunt generationes cœli, & terra quando creata sunt*: denique si permanentia requiritur ad durationem, incepit quæritur, quando hoc, vel illud incipit: nā interrogatio per aduerbiū, quādo, durationē petit, quod vero incipit, nondum habet permanentiam: quare, si hæc pertinet intrinseca ad durationē, inceptionē non est in durationē: atq; adeo incepit petitur, quando hoc, vel illud incipit, vel incipit: & tamen Marci 5. dicitur: *quando hæc omnia incipient consummari*, nec minus solemus interrogare quando res finienda sit, in fine vero non est permanentia. Tertio tempus verē habet rationem durationis, nō tamen permanentiæ: nam permanentia, & successiū sunt differentiæ oppositæ, vt patet apud Philosophū cap. de quantitate: ergo duratio non consistit in ratione permanentiæ. Respondent permanentis hoc modo nō sumi, prout pertinet ad genus quantitatis, sed prout excludit definitionē, & interruptionē: quomodo conuenit etiā rebus successiū, quæ durant exēdem in indiū duo secūdum successionē variarum partitū: nam motus, qui semel cœpit, quādū non definit, durare dicitur. Hec responſio probat quidem motum dici durare, quod nemo negat: nō vero defendit quomodo duratio distinguatur solum ratione ab existentia rei durantis eo, quod sit permanentia esse prēhabitū: nam, quāmuis motus successiū durer per partes, nihil tamē in eo est, quod idem prorsus perseveret in esse prēhabitū: & proinde in ipso duratio non potest distinguī ab existentiā per connotationē eiusdem esse prēhabitū: quandoquidem in partibus temporis non est fas concipere præcessisse aliquod esse, & permanere, sed hoc ipso, quod est, transit: & proinde non retinetur ratio durationis, si ea consistit in permanentia eiusdem esse; idem cōfirmat communis modus loquendi Doctorum sumptus à Boſio vbi suprà, qui in omni duratione concipiunt aliquid nunc, & vocant nunc temporis, nunc qui, nunc aeternitatis;

Ad Gal. 4.

Genes. 2.

Marc. 5.

Aristoteles.

quod pertinet ad genus quando, nec de se inuoluit permanentiam, sed solum significat durationē indiūsibilē, sive cum inceptione, sive post illam: qui enim dicit, Angelus nunc est, minimē curat, vtrum nunc primum sit, an vero iam fuerit: sed solum quod habeat existentiam pro duratione illa indiūsibili, qua significatur per aduerbiū *nunc*: nam, si eo ipso instanti, quo Angelus creatus est, quis diceret, Michael existit in instanti B. predicaret de illo aliquid præter existentiam: nā si sola existentiam prædicaret, semper quādū existeret verum esset dicere, quod existat pro illo instanti B. quod est falsum, quoniam iam transiit: aliquid ergo prædicatur per aduerbiū *nunc*, quod non est sola existentia, aut permanentia ipsius: potest ergo concipi duratio absq; permanentia: Et confirmatur quoniam omnis actus, & omne esse durat: sunt vero quidam actus, qui non nisi in instanti sunt: cū ergo in instanti non sit permanentia existentiae tunc acceptæ, hæc non est de ratione durationis.

Respondebitur ad hoc argumentum, & ad cætera huiusmodi, quæ sunt de instantibus, nihil posse existere tantum per instans: & idcirco, licet res aliquæ incipiāt intrinseca in instanti, necessario post illud permanuras aliquādū in suo esse, & ita non habere durationē in instanti, sed post illud: inciperet tamē in illo quasi in principio durationis, quod imperfecto reducitur ad genus quādo, tanquā terminus durationis: quæ propriæ est ratio formalis prædicamenti quando: quemadmodū punctū reducitur ad genus quantitatis. Hanc responſionem, quoad vltimam eius partem attigit Richard, vbi suprà: Ea tamen supponit vnum meo iudicio falsum: nā si quis instanti motus continuetur vltimā, solum habetur pro instanti indiūsibili, ante quod erat minor, & post quod erit maior: ita, vt verum sit dicere, nunc est intentionē caloris, vt quatuor, & immediate antea non fuit, nec immediate post erit, quod in motu locali evidentius est: nam in quouis instanti est corpus in certo loco sibi adæquato, in quo non est vñquam in toto illo loco: Et proinde, si rogetur quando fuit Socrates in tali loco, respondebiti potest in hoc, vel illo instanti, & tamen illud non fuit initium permanentiæ in loco, quia Socrates, cum continue

IV.

tinue moueretur: immediate post illud instantis non fuit in eodem loco: præterea incarnationis, conuersio sacramentalis panis in corpus Christi, remissio culpæ, & infusio gratiæ per absolutionem sacramentalem, productio characteris per sacram ordinacionem, & sexcenta alia non nisi per instantis fuerunt: nam quamvis quædam dicantur manere re ipsa, tamen sub eadem omnino ratione formalis nequaquam manent: cum itaque interrogari queat quando Verbum diuinum est incarnatum, quando panis conuertitur in corpus Christi, & ad has questiones responderi per verba significantia durationem, profecto ea non consistit in permanentia, cuius expertes sunt res, de quibus fit questione: si vero fieri non potest naturaliter, ut res duret tantum per instantis, saltem non repugnat fieri virtute diuinæ: cur enim Deus non possit immediate post instantis creationis desistere a conseruacione Angeli? tunc vero, si Deus id faciat, rogo num Angelus ille aliquando fuerit, respondebit alter Angelus, cui nota sit eius creatio, fuisse in instanti B. ac proinde reddet formam pertinetem ad genus quando, sive durationis: cum tamen nulla permanentia intercesserit. Hæc argumenta aperte conciunct primam partem responsionis: secunda vero adhuc non videtur impugnata: nam dicet aliquis instantis, & alia indiuisibilia spectatia ad genus durationis esse imperfecta in eo genere: & ideo non opus esse, ut dicant permanentia, sed initium ipsius. Quæ responsio in facta hypothesi de creatione, & annihilatione Angeli non habet locum, siquidem nunc cuius Angelicæ non differt ab ævo, hoc vero cum sit indiuisibile totum, est perfectissime in quoquis instanti, nec aduenit post instantis creationis: quare, si in eo instanti dicitur esse tantum sub forma aliqua prædicamenti quanto, ea non est imperfecta, & incōpleta, sed cōpleta, atque absoluta: semper enim est tota simul, etiam quando respondebit ipsi nunc temporis indiuisibili. Est vero longè diueria ratio in puncto, & nunc indiuisibili temporis: nam punctum non afficit illum subiectum per se primo, & adæquate, sed inadæquate ratione partium, quas copulat: neque ad questionem, qua petitur quanta sit substantia, respondebit per concretum punctum: at ipsi nunc potest per se adæquate afficere aliquod esse, & respondebit ad questionem quædo res est, ut patet ex dictis: & idcirco participat formaliter ipsa ratione communem durationis: non participet aut, si solum pertineret ad illam redditum tanquam pars propriæ durationis.

Dico secundum. Aeternitas non consistit formaliter in permanentia vita diuinæ.

Hæc aperte deducitur ex prima: nam si eternitas est formaliter duratio vitæ diuinæ, ut constat ex c. 2. & duratio non consistit in permanentia existentia actualis rei durantis, neque aeternitas, qua aeternitas, in ea consistit. Deinde vero ostenditur ex propria ratione ipsius aeternitatis, quoniam permanentia esse præhabitum non potest intelligi sine ratione prioris, ac posterioris: hæc repugnat stabilitati, & indiuisibilitati aeternitatis: ergo permanentia nequit esse de ratione aeternitatis. Maior propositio ostenditur, quoniam esse præhabitum nequit connotari, nisi intelligatur antecessio eius ad permanentiam, non solum prioritate naturæ, tunc enim quæ in instanti incipiunt, dici possent durare in eo, quod non admittunt Autores oppositæ sententia: sed etiam prioritate durationis, ita ut verum sit dicere id, quod permanent, est modo, & antea fuit: in hoc autem necessario inuoluitur ratio prioris, ac posterioris. Respondebit aliquis aeternitatem esse permanentem, ac indiuisibilem quoad positum, quatenus scilicet vita Dei, non vero quoad connotato: ut vero ipsa permanentiam solum includere successionem in connotato, quatenus supponit fuisse iam prius tempore illud esse, cuius duratio est. Contra obijicitur primo, quoniam perfectiones diuinæ absolute sunt perfectæ, & cōplete secundum proprias rationes formales in eo priore, quo antecedunt creatas ab ipsis exemplatas: aeternitas ergo, cum sit perfectio absolute prior tempore, & quævis alia duratione creatæ, cuius ipsa exemplar est, habet rationem cōpletam durationis absque habitudine ad tempus: atque adeo connotatio temporis non est ipsis essentialis, & cōsequenter neque permanentia, quæ intelligi nequit absque ordine ad tempus. Secundo successio includitur intrinsece in ipsa permanentia, non quidem secundum materiale vitæ, cuius dicitur permanentia, sed secundum respectus, quibus cōpletur in ratione permanentia: nam hi variatur iuxta variabilitatem desitionum, quibus permanentia interrumpi potest: atque adeo permanentia, et si non dicatur unum esse post aliud, ut tempus, ac motus, dicit tamen id esse quasi succedit sibi ipsi iam prius existenti, quod aperte videre est in Angelis: Nam, si modo Lucifer vertatur in nihilum, vere quis post aliquot annos potest asserere illum non habuisse æqualē permanentiam in sua existentia, ac ceteri Angeli: id vero non est ob defectum existentia ipsius indiuisibilis, sed quoniam permanentia, ut sic inuoluit rationem, sive ordinem prioris, ac posterioris: quod finito per desitionem Angeli in aliquo instanti,

instanti, definit permanentia, quia pro instanti desditionis existentia Angeli in nihilum versi, cum iam non sit, non habet ordinem posterioris ad seipsum præhabitam, nec prioris ad seipsum post idem instans habendam. Denique si ita sumatur ratio duracionis, Deus ipse nondum habet permanentiam vita sempererna: hoc verò est absurdum, & contra communem doctrinam Patrum, atque Doctorum, qui volunt eternitatem esse totam simul, & perfectam, & nihil ipsi deesse: quare non est constituta in eiusmodi permanentia: Maior propositio probatur, quoniam eternitas in hoc instanti non datur habet respectus rationis, quos habebit tempore futuro ad se ipsum nunc habitam: atque adeo ipsa perfecta, atque indivisibilis in se iuxta temporum decursus formaliter dicetur permanere, hoc est persistere in proprio. & per eiusmodi respectus ad se ipsam præhabitam: hi verò pro tempore varietate variantur: adeo ut si per impossibile fingamus diuinam essentiam raptim trahire, ac definire, nunc non foret verum dicere id, quod ait Apostolus ad Hebr. 1. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis: quodquidem, ut ex ipsa Apostoli contradictione constat, qui perit, non permanet: Et ratio huius est, quoniam permanentia dicit negationem actualis desditionis: & sicut in quoque momento esset diuersa desitio, ita quoque est diuersa negatio: & ex huius successione permanentia quoque successiva est: non quidem quoad ipsum positivum, quod permanet, sed quoad respectus aut negationes, quibus formaliter compleetur in ratione permanentia: Nemo verò unquam dixit in proprio conceptu eternitatis, quo ab aliis distinguitur, inuolui successione.*

VI.
S. Thomas.

q. 10. art. 2. ad primum: & Caetan. ibidem, non loquitur de eo, quod re ipsa sit, sed secundum apprehensionem nostram: nam, sicut non aliter concipi possumus tempus, quod apprehendere nunc indivisibile fluere successivum, ita non aliter apprehendimus eternitatem, quam concipi possumus nunc indivisibile permanentem, ac fixum: ibi tamen non est re ipsa aliqua nunc ab eternitate distincta, aut prius illa. Nam verò fundatum sumptum à vulgari usu vocabuli infirmum est: quandoquidem, ut patet ex dictis, verbum *durare*, accipitur aliter à sapientibus: itaque, quamvis existentia, & perseverantia ipsius, sola ratione distinguuntur, non proinde duratio in permanentia consistit. Ad argumentum neganda est assumptio: etenim, cum durare, atque existere formaliter sint diuersa, ut res dicatur durans, opus est forma ratione distincta ab ea, qua dicitur existens: ad hanc autem diuersitatem denominationis non sufficit permanentia, ut probatum est; requiritur ergo alia forma positiva, vel negativa ab existentia distincta, quae constituant rem formaliter durantem.

Ratio formalis durationis non est propriæ, ac formaliter quanta sed metaphoricæ; vel identicæ.

C A P T I V.

Quare deinde potest vrum duratio, I. & consequenter eternitas, quatenus duratio est, sit forma intrinseca, & absolute rei durantis, an verò extrinseca, vel saltu compleatur habitudine aliqua extrinseca. In primis autem habere rationem quantitatis, sumi videtur ex August. lib. 12. de Ciuitate. *Augustin.* cap. 12. vbi vocat annorum quantitates, & temporis spatium appellat magnitudinem. Ad idem facit Basil. lib. 1. contra Eunom. versus finem vbi reprehendit eum, quod tempus appellauerit, *qualem quendam motum stellarum: & addit, non. n. qualem, sed stellarum motus est, quantum potius erat dicendum: suadetur autem, quoniam proprietates qualitatis conueniunt durationi: est enim divisibilis finita, vel infinita, secundum eam res dicuntur magis, vel parvæ, & quales, vel inæquales: nam tempora in plures partes secamus: & cœla finita, vel infinita dicimus: vitam breuem, vel longam. Homines alios iuniores, alios coetaneos, alios seniores appellamus: denique, ipsi esse rerum duratione metimur: esse vero mensuram maximè propriæ spectat ad quantitatem: quare duratio habet rationem quantitatis. Secundo ita se habet res existens in tempore ad tempus, *vt res**

ut res existens in loco ad locum: sed res existens in loco habet quantitatē intrinsecā, ratione cuius cōmensuratur loco: ergo & res durans habebit quātitatem intrinsecā, ratione cuius cōmensuratur tempori: Et confirmatur, quoniam tēpus à Philosopho in prædicamentis cap. de quantitate recensetur inter species quantitatis: ergo etiā id, ratione cuius res existens illi commēsuratur, ad idem genus pertinebit: quæ n. pertinet ad diuersa genera, nequaq; cōmensurantur. Deniq; vt ait D. Thom. in 1. d. 8. q. 2. ar. 1. ad 6. duratio dicit quandā distensionē, quam Henric. quodlib. 5. q. 13. sicut B. Aureol. in 1. d. 9. q. 2. ar. 1. & alij Autores moram appellant: moram vero, ac distensionem sine diuisibilitate concipere non possumus: diuisibilitas autem non reperitur sine quantitate: quare duratio pertinet ad genus quantitatis.

II. Quantitas, ut sumitur ex S. Thom. 1. p. q. 42. ar. 1. ad 1. alia est propria, alia virtuālis, & metaphorica: illa cōsistit in multiplicitate partiū, quā sequitur diuisibilitas: hæc in virtuali quadā extēsione, sive multiplicitate partiū virtualiū. Prima nō reperitur abfque veris, ac realib. partibus: posterior, quamvis veras partes interdū admittat, nō tamen exigit: nam quantitas metaphorica pōderis, & aliarū qualitatū, quæ sunt capaces intensionis, ac remissionis, habet partes graduales, in gradib; vero substātialib; nequaquā: differentia. n. specifica hominis habet quantitatē metaphoricā perfectiōis essentialis, nec tamen admittit vllā distensionē, aut veritatē partium actualiū. Si ergo proposita sententia intelligatur de duratiōne in tota sua latitudine analogica, sub qua cōtinetur duratio vitæ diuinæ, angelicæ, & existentia ceterarū omnium rerū, & nomine quantitatis accipiatur vera, & propria ratio quantitatis prædicamentalis, est omnino falsa. Ratio est, quoniam propria ratio formalis analogica debet competere omnibus analogatis: propria vero ratio quantitatis nullo modo cadit in Deum, vt fūse ostendā lib. 4. tract. de perfectionibus diuinis: nunc breuiter probatur, quoniam ratio partiū propria quātitati nullo modo cadit in rē omnino simplicē, qualis est duratio vitæ diuinæ: idem quoq; patet in æuo Angelorum, q; iuxta veriorē sententia est expers partiū, & indiuisibile. Si verò quantitas metaphoricē accipiatur, non ineptè potest duratio appellari quantitas, sicut n. attributa quantitatē metaphorice tribuūtur durationi, vt patet ex argumētis initio adductis, ita etiā quantitas ipsa metaphorice dici potest de eadē. Verum, quæ subeunt

aliquam denominationē metaphoricā, habere debet alia propriā, in qua fundetur metaphorica: quod n. non habet vllā propriā rationē formalem entitatiū, nihil est: Et ideo oportet indagare propriā rationē durationis, qua duratio est. Et quoniam res creatae notiores nobis sūt, dicam de ratione durationis creatæ: hac enim explicata, constabit, quānam sit ratio diuinæ: inter creatas verò omniū manifestissima est tēpus, p respectū ad quod ceteras cōcipimus.

Illud certum est, tēpus quatenus spectat ad prædicamentū, quando, nequaquam esse speciē quantitatis, hoc n. esset confundere rationes formales prædicamentorum. Sed sola dubitatio est, vtrū, sicut locus est identice superficies, & cōsequenter quantitas, q; sub habitudine cōtinentis dicitur locus, & afficit, ac denominat locatū, ita tempus sit identicē species aliqua quātitatis, quæ quatenus cōtinet, vel mēsurat esse rerū corruptibiliū, dicatur duratio. Ilii, qui tempus, ac motum rei ciunt à prædicamento quantitatis, negatiue respondent: tēpus enim, vt pertinet ad prædicamentū, quando, non est idē per se cum alia quantitate, qua habeat rationē continentis, ac mēsurantis vitā, aut existentiā rerū: sola enim superest magnitudo, qua illa minimē mensurantur. Min vero multo probabilior est sententia, quæ saltem motum reuocat ad quantitatē: nam cōtinuitas omnis pertinet ad genus quantitatis, cōtinuitas autē successiū nulli alteri rei, q; motui per se primo cōuenit: quare is pertinet ad genus quantitatis. Assumptio cōstat: quoniam, etiā in motu locali, possimus recurrere ad cōtinuitatē spatiū, supra q; fertur mobile, ex quo vult, Aristot. li. 5. Aristotel. Met. c. 13. t. 19. desumti cōtinuitatē motus localis, tamē in motu alteratiōnis hoc minimē cernitur, aut requiritur: si enim supponamus totū aliquod corpus sine intermissione alterari, in toto illo, ac singulis ei⁹ partibus, datur motus cōtinuus secundum successionē, non ratione cōtinuitatis partium corporis: non enim partes successiū alteratiōnis necessario transeunt super diuersas partes mobilis, sed in eadē sibi parte succedunt: ergo cōtinuitas successionis nō sumitur à cōtinuitate corporis, quod alteratur: atq; adeo cōuenit per se primo motui, q; prōinde est quātus per se: Cūm vero communis opinio asserat tēpus esse, vel intrinsecā quandam dispositionē, & mensurā motus, vel ipsum motum prout extrinsece denominat existentiam rerum corruptibilium, si motus pertinet ad prædicamentū quantitatis, tempus quoque ad idem saltem identice, & materialiter pertinebit.

Qua

III.

Qua sententia supponita explicari potest ratio durationis sumpta similitudine à ratione loci, qua vtitur Aristoteles lib. quarto Physicorum capi. 12. t. 117. nam, quemadmodum locus materialiter, & identice est aliquid perinens ad prædicamentum quantitatis, formaliter vero addit habitudinem continentis ad corpus locatum, ita tempus quatenus est duratio mensurans rerum existentiam, materialiter quidem est quantitas per se extensa, addit vero habitudinem continentis, ac mensurantis ea, quæ sunt in tempore: Et quemadmodum ex parte loci, & locati datur fundamentaliter quantitas, ratione cuius sibi inuicem respondent, & adæquantur, & locatum habet veram magnitudinem, ratione cuius est repletium loci, ita ex parte eorum, quæ per se primo immediate mensurantur, & continentur tempore, datur quantitas materialis eiusdem rationis cum ea, qua datur ex parte temporis: nam, sicut in primo mobili, in cuius motu constituitur ratio temporis, est successio continua, ita quoque reperitur in singulis corporibus, quæ mouentur: nam quæcumque entitas, ac formalitas datur in motu primi mobilis, reperiatur etiam in motibus corporum reliquorum, si excipiatur habitudo cōtinentis, que nō datur in motibus inferioribus respectu primi; & sicut in loco præter superficiem ambientem, & continentem concipimus spatum replendum à locato: ita in ipso quoquetēpore concipimus spatum quoddam, siue interuallum successuum, quod occupat motus inferiorum, quo nomine appellatur à Magn. Basilio, vbi supra Nazianzen. orat. 3. de Theologia, qua est in ordine 35. post initium, & oratione tricēsimāctaua, quæ est de Natiuitate ante medium, & quadragēsimāsecunda, qua est 2. in Pascha etiam ante medium: & quemadmodum in loco non solum sunt corpora cūnta, sed etiam substantiæ immateriale, ita quoque in tempore: Et sicut substantiæ immateriale non habent propriam quantitatem, ratione cuius adæquentur loco, sed virtualem, ratione cuius sunt in maiore, vel minore loco, ita etiam per se non habent propriam quantitatem successuum, ratione cuius adæquentur loco, sed virtualem, ratione cuius ipsi coexistant, & nostro modo intelligendi sint repletia spatiū successui temporis labentis. Denique, quemadmodum, vt aliquid sit in loco, non est satis habere quantitatēm propriam, vel metaphoram repletium loci, nisi per eam actu cō-

itituatur in loco, ita vt dicatur esse in tempore, non sufficit habere quantitatēm virtualem duratiuam, ratione cuius res possint coexistere tempori, nisi actu coexistat: quā de causa, vt inferius patebit, quamvis Angelus habeat propriam durationem intrinsecam naturaliter interminabili à parte posteriore, si per miraculum substrahente Deo concursum, quo illum conferuat, nunc esse definit, non dicitur coexistere tempori crastino, quia deest actualis correspondentia durationis propria ad tempus crastinum.

Vnum tamen est discrimen inter tem-

pus, ac locum: nam locata, qua præcīte considerantur in se ipsis, nec comparantur ad alia corpora, quæ intra se contineant, non habent rationem temporis intrinseci,

V.

vel durationis, ratione cuius sublatō motu primi mobilis, & astrorum dicentur esse in tempore, vt volunt Basilius, & Augustinus, vbi suprà: nam, si primum mobile

Basilius.
Augustinus.

in nihilum redigatur, ratio communis temporis adhædere poterit proximā sphēre: & ideo tempus, à quo motus cæteri extrinsece denominantur, per accidens non coniungitur cum primo mobili, & coniungi potest cum secundo: quod perinde habere debet omnia requisita ad rationem temporis, sub qua motus eius constituitur per intellectum, qui apprehendit illum tanquam regulam, & mensuram motuum reliquorum. At inquires, hoc probare quemvis motum habere rationem fundamentalē temporis: hæc vero non sufficit, vt in quouis dicamus reperiiri rationem ipsam temporis: si vero de sola fundamentalē sermo sit, quodius locatum corporeum habet etiam rationem fundamentalē loci, hoc est superficiem. Re-

spondeo discrimen cōsiderere in hoc, quod locatum secundū scđolum cōsideratum non habet, nec habere potest rationem loci nisi comparatione alterius quod posit continere: at verò quiuis motus sublatō omnialio motu, siue corporis superioris, & continentis, siue ciuius alterius, dicitur haberet tempus, vel esse in tempore: nam, si nullus omnino aliis motus esset in uniuerso, quam horologij, accepto signo primæ horæ transactæ verè possumus dicere lapsum fuisse tempus unius horæ: hoc vero tempus, cum nullibi alibi sit, necessario debet concipi in ipso motu: & cum eadem sit ratio in uno motu, atque in alio, omnibus adeat propria ratio temporis.

Propter huiusmodi discrimen aptius exemplum sumitur ad explicandam rationem temporis ab ipsa magnitudine, & men-

furis

Basilius.
Nazianzen.

VI.

suris ipsius, quam à loco: etenim magnitudo vel considerari absolute potest, vel quatenus substat certæ, ac determinata mensura: absolute enim considerata est linea, corpus, vel superficies sumpta vero sub determinata mensura est palmus, vlna, cubitus, stadium, &c. Et hoc modo accepta non habet diuersam extensionem, à se ipsa absolute considerata, sed eandem sub præfixis terminis ab intellectu: non enim in ligno cubitali est duplex extensio, altera ab absoluta ratione quantitatis, altera à ratione cubiti: cubitus enim non est aliud, quam quantitas determinata contenta intra terminos præscriptos: & quamvis detur cubitus aliquis communis ex designatione publica deputatus ad mensurandas res quantas, in singulis rāmen, quæ mensurantur, datur propria ratio cubiti, aut cuiusvis alterius mensuræ sibi adæquatæ. Eodem modo, quamvis motus primi mobilis, quia est maximè uniformis, & perfectus, usurpetur tanquam mensura extrinseca durationis omnium motuum inferiorum, tamen in ipsis quoque motibus potest reperiri propria ratio mensuræ intrinseca: ita vt, sicut tempus, vel motus cœlestis cōceptus sub diuersis terminis dicitur hora, dies, mensis, lustrum, sæculum, sicut etiam corpora inferiora, dum mouentur, dicuntur habere durationem vnius horæ, diei, vel mensis, quæ duratio utique manebit eadem, si sub eodem intervallo successio, intra eosdem terminos creantur, quamvis motus cœli conquiescat.

VII. *institut.* Ex dictis quoque apparet proprie loquendo non esse idem durare, ac esse proprie in tempore: nam esse in tempore, vtait Philosphus lib. 4. Physic. tex. 117. est contineri, ac mensurari tempore: quod solum competit ipsis, quæ sunt obnoxia mutationi, ac tempori, ab eoq; patiuntur: durae vero conuenit ipsis etiam, quæ non sunt obnoxia tempori, vt est Deus, & reliqua substantia separata: Siverò esse in tempore si id est, quod coexistere, ac respōdere tempori, tunc competit omnibus, sicut esse in loco, si accipiatur pro quacunque simultanea existentia cum loco: Et hoc modo ipse quoque Deus dicitur esse, vel operari in tempore: *Iesus Christus heri, & hodie: ad Heb. 13.* Ex quo deinde colligitur aliud discrimen inter tempus, ac locum: nempe, quod à loco non sumitur aliud cōcretum, quam esse in loco, contineri loco, & simili, quæ dicant habitudinem ad locum: à tempore vero non solum res dicitur esse in tempore, sed durare. Ex quo prouenit, vt sublati loco non maneat completa ratio positiva:

à qua res denominetur esse alicubi, sublati vero tempore, adhuc maneat denominatio positiva durationis: nam Deus durauit ab æterno ante omne tempus, ac motum, & verè dici potest esse in eternitate, quamvis actu nō concipiatur sub habitudine ad tempus: item, si modo cesseret omnis motus, & maneat substantia separata, vere dicitur durare. Ratio huius discriminis est: quoniam, vt supra indicaui, cuilibet rei inest propriū tempus, aut duratio, à qua denominari potest absq; habitudine ad alij extrinsecū: locus vero etiā quoad materiale, non inest cuilibet rei, nā superficies solum conuenit reb. corporeis quoad formale vero, hoc est quoad rationem ambiendi, & continendi locatum, non conuenit etiam plurimis corporibus, quæ solum continentur, non continent: & idcirco hoc ipso, quo tollitur locus, & habitudo ad illum, non potest dici aliquid esse in loco: hoc ipso vero, quo tollitur tempus, aut duratio extrinseca, nō dicitur quidem res proprie esse in tempore, dicitur tamen durare.

Denique, vt concludam id, cuius gratia hæc dicta sunt de tempore, constat ex dictis durationem in tota sua latitudine, nec formaliter, nec identice participare propriam rationem quantitatis: secundum speciem vero nobis notiorem, hoc est *l*ecundum tempus, esse identice quātitatem. Ex quo colligitur alia genera durationis habere rationem quantitatis virtualis, vt docet *Henricus* in sum. ar. 31. q. 2. & quod- *Henricus.*
lib. 5. q. 13. lit. B. *Bassol.* in 2. dist. 2. q. 1. art. *Bassol.*

1. & alij: nam, quemadmodum immensitas diuina, & locabilitas substantia Angelicæ, quæ potest respondere loco diuisibili, habent rationem quantitatis virtualis, quæ adæquantur extensiōni loci, ita æuum Angelicum, æternitatemq; diuina, quatenus sunt apta replere quodvis spaciū temporis diuisibilis, ac successui, habent rationem quantitatis virtualis, quod in particuliari de æternitate docent *Alensis.* p. q. 12. *Alensis.*
m. 7. *Albert.* in 1. d. 8. ar. 9. d. 9. art. 2. ad 3. *Albertus.*
Bonaen. d. 19. 1. p. q. 2. in corpore. *Henri.* *Bonaen.*
in sum. ar. 31. q. 3. lit. M. & quodlib. 5. q. 13. *Henricus.*
à lit. P. *Hijpalen.* in 1. d. 9. qu. vñica, art. 3. *Hijpal.*
notab. 5. & art. 4. ad 3. contra 6. conclusio-
nem *Bastolis* cit. & *Isaac Philosop.* lib. de- *Bassol.*
finitione. quem refert *Vdalric.* apud *Car-*
Iaac.
thulianum in 1. d. 8. q. 3. æternitatem vocat
mensuram spatiofam spatiofitate non molis, aut distensionis, sed virtutis, quæ ambit totum esse inferius, & infinitū, & per hoc omnem quantitatiam spatiofatem temporis. Et sicut docti recentiores explicant rationem formalem quantitatis perma-

Gillij comment. theol.

Ttt

neatis

nentis per aptitudinalem adæquationem, & correspondentiam corporis ad partes loci, quæ reperitur in corpore, etiæ quædo actu non cōmensuratur loco, vt videre est in corpore Christi sub speciebus consecratis, ita ratio durationis intrinsecæ cuiusq; rei potest explicari per aptitudinalem coexistentiam, sive accommodationem ad tempus extrinsecum per interualla succedens. Et quamvis non sit actu tempus extrinsecum, cui res ipsa respondeat, per propriam tamen durationem disponitur ut si tempus detur, statim illi coexistat.

IX.

Argumenta initio proposita non convincent durationem habere propriam rationem quætitatis, sed solum metaphoricam, vel quoad aliquæ eius speciem, hoc est tempus, non tamen formaliter, sed materialiter. Et ad hunc sensum interpretandus est D. August. cit. loco de Ciuitate Dei. *sum* tēporis spatiū appellat magnitudinē: nam, si in sensu proprio accipiatur, fatendum quoq; est spatiū temporis esse magnitudinem, atque adeo quantitatem successiū confundi cum permanente, quod est apertum absurdum: sicut ergo spatiū temporis appellat metaphorice magnitudinem, ita etiam annos vocat metaphorice, vel identice quantitatem. Ita verò Diuīus Basilius redarguit Eunomium ex proprijs dictis: nempè quod tempus apparet motū qualē, cum potius, si motus est, appellare debuisset quantum: ipse verò nihil horū dicit, sed oppositū, cum negat tēpus esse motū. Ad primum argumentū respōdetur proprietates quantitatis accōmodari etiam aliis rebus identice, vel metaphorice, sicut accōmodatur ipsamē ratio quantitatis: identice, vt cum locus dicitur equalis loco, quæ equalitas prouenit ex eo, quod locus fundamētaliter, ac realiter est superficies; metaphorice, vt cū filius æternus dicitur equalis Patri, & primū in uno quoque genere dicitur mensura cæterorū: At verò proprietates de quibus fit mentio in argumēto, cōueniunt durationibus identice, vel metaphorice, identice ratione tēporis, metaphorice ratione aliarū speciebrum. Ad secundum distinguēda est assumptio, ac dicendum non omnia, quæ sunt in loco, habere veram, ac propriam rationē quantitatis, sed veram, vel metaphoricam, eodemq; modo se rem habere in his, quæ sunt in tempore, vt explicatum est suprà. Ad confirmationem respondet tempus, vt per se pertinet ad genus durationis, non esse formaliter quætitatem, sed identice: & ideo ex hoc capite minimē sequi, vt duratio intrinseca, quæ singulæ res coexistunt

tempori, sit formaliter quantitas: præterea etiam non repugnare, vt inter res generum diuersorum sit commensuratio quædam ratione conuenientiæ metaphorice, quæ est inter durationes indiuisibiles, ac tempus in ratione quætitatis. Ad ultimum respondeo D. Thom. ibidem se explicare: ait enim illam significationem esse vulgarem ex modo significandi vocabuli, quam propterea negat conuenire æternitati: nō est autem mirū, siquidem nescimus quiditatem rerum superiorum, & consequenter, neque rationum formalium illis communī, vt ad eas significandas applicemus nomina specierum, quas nouimus. Et quia durationē temporealem per modū distinctionis cōcipimus, ad eundē modū intelligimus, ac nominamus durationes rerū indiuisibilium, quæ tēpori minime subiacent.

AEternitas distinguitur à vita diuina non à parte rei, sed secundū rationem, posita verò opinione distinctione actuali temporis à motu dicendum est distingui virtute secundum rationes positivas.

CAPUT V.

Omnis quantitas virtualis, & metaphorica habet propriam rationem formalem distinctam ab essentia quantitatis propriæ: hanc habet æternitas, quatenus duratio est: duratio quippe differt ratione formalis, à quantitate proprie dicta: & vt docent cōmuniter Theologi, immediate afficit existentiam: res enim secundū quod existunt dicuntur durare: Est verò in primis cōtrouersia vtrum, & quomodo æternitas distinguatur ab existentia diuina; cōmunitis sententia docet distingui, & non solum ratione ratiocinante. Distinguipat, quoniā, vbi nulla omnino distinctione intercedit, nō potest cōcipi ratio mensuræ, ac mensurati: nam de ratione mensuræ est, vt sit notior mēsurato: idem verò respectu sui non est magis, ac minus notū, distinguiri vero non solum ratione ratiocinante, sed ratiocinata cōstat, quoniā æternitas & existentia non sunt nomina synonyma, & in creatis existēta secundū suū præcīsum conceptum non pertinet per se ad vīlū prædicamentū, duratio verò maximē in diuinis autem ea, quæ respondent perfectionibus distinctis prædicantē, distinguuntur ratione ratiocinata. Præterea, si æternitas sola ratione ratiocinante distingueretur ab existentia, perperam difinire-

finiretur per vitam Dei in obliquo, vt dif-
finitur à Boet. communiter recepto, quæ
enim sola ratione ratiocinante distinguū-
tur mutuò de se ipsis in recto prædicantur.

II. Porro distinctione secundum ratione ra-
tiocinantem, aut est virtualis, ratione cuius
una, eademq; res æquipollit pluribus actu
ex natura rei distinctis, vel per solam con-
notationem alicuius negationis, aut habitu-
dinis extrinsecæ, sub quib. eadē res appre-
hēditur nouo cōceptu, & nequaq; identico
cum eo, quo apprehenditur simpliciter, &
absolute absq; eiusmodi connotationibus.
Est autem controversia utrō ex his modis di-
stinguatur æternitas ab existentia, sive vita
Dei. In primis æternitate esse modū ex na-
tura rei distinctū ab essentia diuina docet
Mayrō. in 1. q. 8. q. 5. §. Vñ o quid sit formalitas,
& d. 9. q. 1. art. 1. quam sententia proba-
bilem existimat Scot. quodlib. q. 6. §. Con-
tra istud insine; sed est omnino falsa, vt con-
stat ex dictis tract. 5. vbi ostendit nihil esse
in Deo formaliter, vel modaliter ab eo ex
natura rei distinctum. Ut autem appareat
vtra ex predictis distinctionibus secundum
rationem competat æternitati compara-
tive vita diuina obseruandum est, eius-
modi questionem tractari posse absolute,
vel supposita distinctione temporis à mo-
tu, vel durationis creatæ ab existentia, cu-
ius duratio est; iuxta hunc sensum dicam
hoc capite, iuxta priorem in sequente.

III. Nonnulli igitur recentiores supponen-
tes motū, ac tempus ex natura rei distin-
gui, volunt nihilominus æternitatem non
dicere rationem positivam, sed solam ne-
gationem additam existentiæ diuinae. Pro-
bari verò potest, quoniam si illa ratio pos-
itiva virtutē distincta colligeretur ex di-
stinctione temporis à motu, vel esset, quia
æternitas coexistit omni tempori, vel quia
continet eminenter omne tempus: sed ad
neutrū est necessaria ratio positiva distincta
ab existentiæ diuina: ergo æternitas nihil
addit vita diuina præter negationem.
Assumptio quoad priorem partem proba-
tur, quoniam ad respondentiam, sive coex-
istentiam Dei cum omni tempore sufficit
vita diuina sub negatione principij, ac fi-
nis: quod enim semper vivit, existit in omni
differentia temporis. Dicit aliquis
æternitatem ita commensurari omni tem-
pori, vt secundum alias, atque alias partes
virtuales respōdeat diuersis partibus eius,
quod non cōuenit vītæ, quia vita: q; enim
sib; ratione vita, vel existentiæ non æqui-
poller variis partibus temporis, sed varijs
modis vita creatæ participantibus diui-
nam: atque adeo æternitatem esse ratio

nem formalem positivam virtutē distin-
ctam ab existentiæ, infinitate sua secundum
alias, atque alias partes virtuales respon-
dentem diuersis partibus temporis. Hæc
tamen responsio non soluit argumentum:
tum quia duratio omnino indiuisibilis, ac
permanens, nequit hoc modo commensu-
rari diuisibili, & successiæ: tum quia ex
hac commensurazione non sequitur infinitas
partium virtualium: alioquin æuum
Angelorum, quod suapte natura potest
respondere successiæ infinito tempori,
iam nunc haberet infinitas partes virtua-
les: atq; adeo esset infinitum actu in gene-
re durationis, quod tamen est absurdum.
Posterior pars alius umptiōis probatur: quoni-
am, vt Deus cōtineat aliquid eminenter
minime requiritur in ipso entitas positiva
eiusdem nominis, ac rationis analogiæ
cum, quam continet, vt multis exemplis
patet; nam Deus continet eminenter figu-
ram, magnitudinē, & vitam vegetatiuam:
nec tamen cum ijs conuenit nomine, aut
ratione communi analogica.

IV. Nihilominus, posita distinctione ex na-
tura rei inter tempus & motum, dicendum
est æternitatem distinguere virtute ab ex-
istentia diuina: Probatur quoniam, vt con-
stat ex dictis tract. 6. c. 8. distinctione vir-
tualis sumitur ex æquipollentia vnius rei im-
mobilis actu ex natura rei continentis plures
perfectiones in alijs actu distinctas: sed po-
sita illa opinione de distinctione temporis
ab existentiæ motu, diuina perfectio in se
maxime vna æquipolleret existentiæ motu,
& ipsius durationi, quæ in maximè cō-
muni abstractione dicunt perfectionem:
ergo in ea opinione datur fundamentum
distinctionis virtualis inter æternitatem, &
existentiæ diuinam: respondent durationem
quidē, quatenus significat permanentiam
existentiæ, & presentiam ad tempus ima-
ginariū, dicere perfectionem, non tamen di-
uersam ab existentiæ, & eius modo intrin-
seco: quatenus autē durationem immortat ali-
quid ex natura rei distinctum ab existentiæ,
non est aliud quam quantitas successiæ,
quæ dicitur tempus; & ideo quemadmodū
quantitati permanenti nihil correspondet
in Deo æquipollerter, quod ipsum formaliter
denominet, ita neq; respōdere debet
quantitati successiæ. Addunt verò dura-
tionem in cōmuni dicere moram existēdi,
quæ nihil est aliud, quam existentiæ semel
habita cum negatione desitio: & ideo
ex eo, quod duratio sit perfectio simplici-
ter, & Deo formaliter conuenit, minime
sequi, vt æternitas sit ratio formalis positiv-
a virtute distincta ab existentiæ Dei.

Gillij comment. Theol.

Ttt 2

Hæta-

V.

Hæ tamen solutiones nequaquam expediunt difficultatem: nam in primis id, quod cōtraria sententia supponit, nempe durationē esse moram, sive permanētiam existentia cum negatione desitionis, iam impugnatū est c.3. deinde verò, si duratio in cōmuni dicit formaliter existentiam sub negatione desitionis, tēpus nō est duratio, vel nō distinguitur ex natura rei ab existētia motus; cuius oppositum ipsi supponūt: sequi vero alterū ex his facile ostenditur: nam ratio cōmuni analogica conuenit omnib^o analogiis: ergò, si duratio in cōmuni est formaliter existētia rei durantis, aut tēpus, quod est duratio motus, non distinguitur ex natura rei ab eius existentia: aut, si distinguitur, nō est eius duratio. Iam verò id, quod primo loco dicitur, duratiōnem solum dicere perfectionē, quatenus sumitur pro existentia cum præsentia ad tempus imaginariū; cū vero importat a liquid ex natura rei distinētum ab existētia, nō esse aliud, quam quantitatē successiū, minime soluit difficultatē argumēti: nam omnis ratio analogica cōmuni Deo, & creaturis hoc habet, vt secundum se præcise non distinguatur ab aliis perfectionibus, sed sit indifferēt, vt pro varietate analogorum modo sit aētu distinēta, modo nō: idq; patet discurrēdo per singulas: nā sapientia v.g. in cōmuni ratione non distinguitur aētu ex natura rei à ratione substatiæ, vel iustitiæ: Si enim distingueretur, sapientia diuina esset aētu ex natura rei distinēta à iustitia, & substantia diuina, quod est fallūm. Et tamen quia ratio illa cōmuni reperitur in rebus creatis distinēta aētu à ratione substatiæ, atque iustitiæ, dicimus Dei sapientiam distingui virtute ab eius substantia, atque iustitia: quoniam vna, eademque indiuisibili entitate Deus cōquipollet tribus illis perfectionibus creatis aētu distinētis: neq; hoc impeditur ex eo, quod ipsæ in se includant imperfectiones repugnantes Deo: quoniam Deus non cōquipollet ijs ratione imperfectionū, sed pfectiōis simpliciter, q̄ inuoluūt: sicut ergo ratio sapiētiae, ac iustitiæ creatæ, quāuis sit accidens, continetur in Deo, sublata imperfectione, & ratione huius continētia, & cōquipolentia eminentialis distinguitur virtute, ita etiam quantius duratio creatæ sit accidens, continetur cōquipolenter in Deo, non qua accidens, aut qua successiua est, sed qua duratio est: ipsa vero secundūm entitatem, & rationem duratiōnis, quam habet, distinguitur ex natura rei ab existētia motus; ergò etiam duratio diuina distinguitur virtute ab existētia

Dei. Et cōfirmatur, quoniam ad æquipolentiam requisitam, vt pfectiōes diuine distinguantur virtute, solum opus est, vt pfectiōes simpliciter secūdūm rationes communes analogicas sint in creatura distinētæ ex natura rei: hoc autem cernitur in præsenti materia, si tempus, ac motus ex natura rei distinguntur: ergo posita distinctione actuali temporis à motu, necessario admittenda est distinctione virtualis aternitas ab existētia. Maior propositio patet ex dictis tract. 6.c.8. Assumptio ostēditur, quoniam duratio, & existētia sunt pfectiōes simpliciter, quas melius est inesse cuius subiecto, quam abesse ex vero sunt in motu, & distingūtūr actu inter se: ergo datur sufficiens fundamentum, vt in Deo distinguantur virtute. Deniq; si tempus distinguitur ex natura rei à motu, non est ratio, cur æuum non distingūtūr ab existētia æui eterni: si vero hoc distinguitur ab illa, pari ratione aternitas distinguitur virtute ab existētia Dei.

Ad argumentum in contrarium negāda VI. est assumptio; ad rationē vero, qua prima radix impugnat, recte ibidē responsum est: nempē aternitatē, quatenus duratio est, vendicare infinitas partes virtuales respondentes partibus temporis, quæ partes non conueniūt vita, quatenus præcise vita est. Ad eius verò impugnationem respōdetur indiuisibile, ac pmanens nō haberere ipsa partes aētuales, sed eadem entitate indiuisibili respōdere pluribus partibus successiūs: Ethac ratione aternitas est tota semper, vt ait Apseim. in Prolog. c.18. *Nec tu Anselm.* inquit cū Deo loquens habes partes, nec tua aternitas, quæ tu es: nūquam, & nunquam est pars tua, aut aternitas tua, sed ubique totus es, & aternitas tota est semper. Verum cum in diuisibilitate actuali non repugnat multiplicitas virtualis, vt se res habet in omni re simplici infinita: nam, quia simplex est, caret partibus actualibus: quia vero est infinita admittit virtuales: & hoc modo aternitas ratione simplicitatis caret partibus, & tota respōdet seculis omnibus successiue fluentibus: ratione vero infinitatis habet multiplicitatē partiū virtualiū, quibus respondet diuersis partibus temporis. Adaliam impugnationem eiusdem respōsitionis negandum est antecedens: Ad eius vero probationē neganda est sequela: nam æuū Angeli, licet habeat infinitatē virtutalem ex insecā, quatenus ratione eius potest Angelus respōdere successiue temporibus infinitis, nō tamen habet infinitatē entitatiū: quoniam ex præcisa coexistētia successiua vnius rei ad plures minime

sequi-

sequitur multiplicitas virtualis: ut patet in ipso Angelo, qui secundum spharam sua locabilitatis potest successiue respondere infinitis spatiis locorum, si daretur, nec tamen habet infinita extensione virtuali secundum locabilitatem: requiritur itaque præterea continentia eminentialis singularium partium successuarum, quarum perfectio continentur eminenter, & aequipollenter in eternitate diuina, ut patet ex doctrina D. Anselmi in Proslog. ca. 21. nam cum c. 20. egisset de eternitate, & præsentia eius ad omnem tempus, ca. 21. sic incipit. *An ergo hoc est seculum seculi, sive secula seculorum, sicut enim seculum temporum continet omnia temporalia, sicut eternitas continet etiam ipsa secula temporum, quod seculum quidem est propter indissibiliter unitatem, secula vero propter interminabilem immensitatem.*

VII. Ad probationem secundæ partis assumptionis, qua impugnatur necessitas distinctionis virtualis inter existentiam diuinam, & eternitatem, dicendum est eorum, que continentur eminenter in Deo, quædam dicere perfectione simpliciter, quædam vero minime: Ut vero ea, quæ illa non dicunt, qualis est figura, & alia in argumēto adducta, cōtineantur eminenter in Deo, non est opus propria ratione entitatiua ab aliis virtute distincta, q̄ sit formaliter in Deo, ut bene probat argumentum: requiritur tamen ut cōtineantur ea, quæ dicunt perfectionem simpliciter, qualis est duratio. At, inquiet aliquis, tempus, de quo est controvēsia, & ex cuius cōtentioem eminentia colligitur propriaratio positiva eternitatis ab existētia virtute distincta, non est duratio, aut perfectio simpliciter secundū rationē specificam, sed secundū genericam: ex continentia vero eminentiali eorum, quæ ita habent rationē perfectionis simpliciter, non colligitur propria ratio formalis entitatiua in Deo, quæ ipsis p̄cise respondeat, ut patet in figura, quæ saltem in ratione entis habet modum perfectionis simpliciter: & in huius animantibus, quæ saltem ratione cognitionis eandē continent, nec tamen in Deo est propria ratio formalis virtute distincta, qua p̄cise continet figuram, cedrum, aut Elephantum, sed figuram cōtinet ratione perfectionis essendi, cedrū ratione vita, Elephantum ratione cognitionis, quibus rationibus continet alia plura: quare, cum tempus secundū differentiam specificā non dicat peculiarem rationē perfectionis simpliciter, ut continetur in essentia diuina, minime requiritur ex parte Dei propria ratio formalis entitatiua, quæ illi corresponteat. Respondeo ex hac

obiectione solum colligi, quædā plura cōueniūt in aliqua ratione perfectionis simpliciter, nō respondere singulis ipsorum specialiæ aliquam rationem, sed omnibus ratione cōmuni gradus, qui primum illam participat: hoc tamen nō obstat, quominus si eadē res habeat duas rationes perfectionis simpliciter actu distinctas, etiam si illas nō habeat ratione propriæ differentiæ specificæ, sed genericæ, respondere ipsi debeat in Deo duæ rationes formales entitatiua virtute distinctæ. Exempli causa Gabriel habet actus scientiæ, & amoris distinctos inter se realiter, qui non cōueniunt ipsis ex propria ratione specifica, nam similes quoque habent alij Angeli specie diuersi: & tamen quia haec duæ perfectiones in rebus creatis distinguuntur actu, in Deo distinguuntur virtute: Similiter, quia existentia, & duratio sunt perfectiones simpliciter, & in tempore, ac motu distinguuntur actu ex natura rei, etiamsi non conueniant ipsis per se primo, sed ratione gradus cōmuni, respondere illis debet in Deo duplex ratio entitatiua virtute distincta: quod etiam confit in Elephanto, qui in contrariū ad ductus est: nam in ipso & est perfectio substantialis, itemq; operationis vitalis, quibus ex parte Dei respondet duplex perfectio virtute distincta: in figura vero non est alia perfectio simpliciter, quam ratio essendi, & idcirco ex continentia eminentiali ipsis non colligitur ex parte Dei alia ratio positiva.

A Eternitas non distinguitur à vita diuina ratione aliqua positiva, sed per negationes, habitudines, aut connotaciones superadditas.

C A P V T VI.

Nunc absolute videndum est utrum eternitas, prout ratione distinguitur à vita Dei, addat ipsis rationē aliquā positivam virtute distinctam; an vero solis negationibus, aut diuersa cōnotatione cōp̄leatur in ratione formalis eternitatis: distinguuntur virtute, & ratione quasi positiva indicat Henric. in sum. art. 31. q. 1. lit. I. quatenus eternitatem vocat dispositionem, & modum durationis, dispositio enim, ac modus sonat aliquid positivū; & q. 4. ad 1. ait principalius, & perfectius significari rationem eternitatis per conceptū positivum, quam priuatiū; itemq; Albert. Magn. in 1. d. 3. art. 8. ad 1. sicut ait: *Interminabilitas est negatio consequens differentiā positivam, quæ propter simplicitatem eternitatis nominari à nobis affir-*

I.

Heunicus.

Albertus.

Gillijs comment. Theol.

T r t 3

matiū

matuē non potest: interminabilitas autem secundum durationem sequitur rationem durationis sive aeternitatis, quae de sententia Alberti Magni est differentia positiva: quod etiā est de mente eorum, qui censent tēpus distingui ex natura rei à motu, & cū à substātia Angeli: Ostenditur verò ratione; quoniam a peculiari modus infinitatis requirit, ac supponit peculiarem rationē positivam entitatis: Deo verò ratione aeternitatis cōperit peculiari modus infinitatis: ergo aeternitas est peculiari ratio entitatis distincta virtute à reliquis perfectiōibus diuinis. Maior est manifesta, quoniam infinitas, vel est negatio, vel modus positivus supponens quantitatem virtualem entitatis, quae dicitur infinita: atque adeo supponit in re, quam immediate afficit rationem positivā. Assumptio verò probatur: quoniam, si p̄scindamus per intellectum perfectiones alias diuinas, & infinitates singularū secundū proprias rationes, & cōsideremus solum rationē aeternitatis, adhuc erit in Deo infinitas secundum durationem, vt per se patet: cōtra verò, licet consideremus perfectiones alias, & ipsarū infinitates, p̄scindamus autē ab aeternitate, deerit infinitas durationis: ergò hēc est peculiari ratio infinitatis, & consequenter aeternitas peculiari ratio entitatis. Secūdo ita se habet aeternitas ad existentiā comparatam tempori, vt se habet immensitas ad eandē comparatā loco: immensitas autem, quatenus est repletiva omnis loci, dicit modum positivū essentię diuinę distinctū virtute à reliquis eius perfectionibus: ergo etiam aeternitas, quatenus est apta correspōdere omni tēpori, erit modus positivū virtute distinctus ab existētia, ac reliquis perfectionibus diuinis. Maior ostēditur: quoniam, sicut existētia cōcipitur sub negatione principij, ac finis durationis, ita etiā cōcipi potest cū negatione distantia ab omni loco: quapropter, si existētia sub negatione principij, ac finis, & correspōdentia ad omne spatiū successiū dicitur aeternitas absq; alia ratione entitatis virtute distincta, ita quoq; ipsa sub negatione terminatiōnis ad certū locum, & aptitudine coexistēti omnibus dicetur immēsitas absq; alia ratione formalis virtute distincta; vel, si ad coexistendum omni loco requiritur noua ratio positiva virtute distincta, requiretur etiam ad coexistendum omni tempori.

II. Tertio, si aeternitas non addit rationem formalem positivam existentiā, aut addit connotatiōnem aliquam extrinsecam ad creaturam, aut negationem: neutrum sufficit: ergo addit rationem positivam. Af-

sumptio probatur in primis, quod attinet ad connotationem, quoniam aeternitas est perfectio Dei absoluta prior natura, & cognitione creaturis omnibus: & cōsequenter durationibus creatis, quibus est apta coexistere: ergo non inuoluit intrinseca habitudinem, aut connotationē ad durationem extrinsecam. Et confirmatur: quoniam, si per impossibile non esset dabilis duratio creata, adhuc permaneret aeternitas Dei, nec enim diuina pendent à rebus creatis: Probatur deinde eadē assumptio, quatenus negat sufficere negationem ad complementum aeternitatis, quoniam abstracto considerationē à carentia principij, ac finis, adhuc possumus concipere diuersis conceptibus formalibus Deum existentem, atque durantem: ergo seclusa negatione finis, ac principij intelligitur in Deo ratio durationis distincta à ratione existentiā: quare duratio Dei non distinguuntur ab existētia solum per eiusmodi negationes: Siquis negat concipi posse Deum durantem, quin intelligatur negatio desitionis, similiter ipse dicam concipi non posse Deum existentem quin intelligatur eadem negatio desitionis: ex aequo enim necessaria est ad utrumq;: quare, quemadmodū id non cogit, vt dicamus negationē desitionis pertinere intrinseca ad conceptū formalem existentiā, ita quoq; non cōcludit pertinere intrinseca ad formale conceptum durationis. Quartō tēpus distinguitur realiter à motu: ergo & aeternitas virtute ab existētia diuina: Consequentia patet ex dictis cap. proximo: antecedēs verò ostenditur primo: quoniam, vt ait Aristotel. lib. 4. Phys. t. 133. tēpus, ac motus sunt sibi mutuo mēsurā: nō essent aut, si tempus solum distingueretur à motu p designationem, & apprehensionē intellectus: ergo in re ipsa tempus habet aliquid distinctum à motu, quod apprehendi possit tanquam mensura illius: & vice versa motus habet aliquid distinctum à tempore, sub quo cōcipi queat, vt mensura temporis. Aslūp̄tio ostenditur: quoniam, si tempus non esset aliud, quam motus sub determinata mēsura, vel spatio designatus, quoties motus sumitur sub hac designatione erit tempus: non potest vero sumi, vt mensura nisi sub designatione aliqua: ergo, si tempus non distinguitur à motu, nunquam motus accipi potest vt mensura temporis. Secundū tempori, ac motui conuenient diuersa accidentia realia: ergo distinguntur ex natura rei. Patet consequentia: nam, quae non distinguuntur ex natura rei substantiā ijsdem accidentiōibus realibus:

nega-

negationes enim, aut relationes rationis non possunt esse fundamenta, cur eadem res substet, ac non substet ipsisdem accidentibus realibus. Antecedens vero ostenditur: siquidem motus est velox, & tardus, tempus vero minimus: econtra vero tempus potest esse magnum, motus autem per exiguum.

III.

Ocham.
Gregorius.
Gabriel.

Dico primum. Ratio communis durationis creatae non dicit aliquid ex natura rei distinctu ab existentia. Hac est expressa sententia Ocham, in 2. quest. 10. & 12. & quodlibet. 7. quest. 10. Gregor. in 2. dist. 2. quest. 1. art. 1. Gabriel. quest. 1. art. 1. & communior inter Philosophos, & Theologos docentes eorum non distinguunt ex natura rei ab existentia Angeli, & tempus nihil aliud esse quam motum per intellectum numeratum, ac proinde nihil reale illi addere. Fundamenta varia adducuntur a Doctoribus, in primis arguit Ochamus quodlibet. citato, si in re durante ponendus esset respectus aliquis distinctus a rebus absolutis pertinens ad praedicamentum, quando, inhaerens rei duranti, ponetur aequa ratione omnium temporum, & consequenter respectu temporis futuri, que est una differentia praedicamenti, quando: hoc autem repugnat: nam cum die crastina sint infinita partes temporis, & infinita instantia, in quibus res erit, sequitur in pueru hodie nato, iam nunc esse infinitos modos reales, ratione quorum habeat habitudinem ad instantiam in quibus erit: quod argumentum applicari similiter potest ad tempus praeteritum. Secundo, quoniam posita eiusmodi habitudinem, siue modo reali praedicamenti, quando, sequitur res omnes vel fore necessario, vel necessario non fore: quod est fallsum: nam quoniam hoc disiunctum, haec res erit, vel non erit, sit necessarium, non semper tamen altera disunctionis pars est determinate necessaria: sequelam ostendit: nam vel Socrates hodie habet modum realem, quo dicitur futurus cras, vel non habet: si habet, ergo necessario erit cras: sicut enim repugnat habentem candorem non esse candidum, ita repugnat ut quis habeat modum realem, quo formaliter dicitur futurus cras, & tamen non sit cras: & similiter repugnat, ut non habens eiusmodi modum sit futurus cras. Tertio quoties propositio de praesenti est vera, transfit in necessariam de praeterito, ut si haec: Christus sedet ad dexteram Patris, nunc est vera, immediate post manet necessaria, Christus sedet ad dexteram Patris, et si haec sit falsa: Lucifer est beatus: haec, Lucifer fuit beatus, manet potesta impossibilis.

Si vero admittantur modi illi reales, quando, si Socrates nunc habet modum, quo erit cras, immediate post erit necessarium ipsum habuisse talem modum: si vero non habet, erit impossibile: Deus autem efficere nequit, ut ipse non habuerit modum, si habuit, vel ut habuerit, si non habuit: ergo etiam non poterit efficere, ut si illi habuit, non sit cras, vel ut sit, si non habuerit: quod tamen derogat omnipotentiæ diuinæ, nempè ut positione, vel negatione cuiusdam modi accidentalis impediatur quo minus possit conseruare, aut annihilare aliquam substantiam.

IV.

Verum hoc fundamentum non est firmum: quoniam ex eo, quod duratio absolute sit modus ex natura rei distinctus ab existentia, minimè sequitur dandos singulos, & infinitos modos in re durante respectu cuiusvis partis temporis fluentis: nam, sicut corpus eadem quantitate potest commensurari, ac respondere successione diuersis locis, ita res existens potest eadem duratione commensurari, ac respondere successione diuersis partibus temporis. Et proinde negata prima consequentia corrunt omnia absurdæ, quæ postea inferuntur. Secunda quoque negari debet: non enim, si duratio distinguitur ab existentia rei durantis, Socrates, qui hodie existit, debet proinde cras necessario existere, vel necessario non existere: nam existentia de se est sufficiens fundamentum coexistendi temporis successio, sine novo modo existentia: nec tamen proinde, si hodie Socrates existit, cras necessario existet, aut necessario non existet: Similiter igitur, quoniam duratio esset ratio positiva, quæ res existens responderet tempori extrinseco, non proinde ex vi illius necessario existet, vel non existet. Ratio huius est, quoniam denominatio sumpta à forma sub ordine, aut connotatione ad terminum extrinsecum, non verè tribuitur subiecto destituto eiusmodi habitudine, aut connotatione. At vero, cum res dicitur fore crastino die, vel perendino, praeter formam intrinsecam, qua res est apta esse in illis diebus, importatur coexistentia, & commensuratio cum illis diebus: haec vero in rebus corruptilibus, est incerta, & contingens: Et proinde ex eo, quod res nunc duret per modum ab existentia diuersum, non necessario durabit cras. Importari vero eiusmodi commensurationem patet à simili: nam quemadmodum esse in loco connotat ipsum locum, & exigit in loco indistinctam ab eodem, ut denominationem ex illo fortius, ita esse in tempore

connotat tempus, & indistinctam ab eodem, qua non interueniente deficit completa ratio essendi in hoc, vel illo tempore. Et confirmatur, quoniam Deus verè habet fundamentum sufficiens coexistendi omni tempori: nec tamē dicitur coexistere nunc diei crastino, dicitur tamen necessario futurus cras: quoniam existentia, quæ ex parte ipsius est adæquatum fundamentum coexistendi omnibus, est à se indeficiens: similiter Angelus, quoniam physicè loquendo non habet causam desitionis: & ita, licet duratio distingueretur ex natura rei ab existentia ipsius, non esset cras necessario ex eo præcisè quia habet modum duratio- nis positivum: sed quia in se habet principium naturaliter permanendi, quod à nulla causa extrinseca impediri potest. Ad confirmationem itaque consequentia responderi poterit, Raphaëlem iam hodie habere ex se sufficiens principium duratio- nis pro die crastino, si constitutur indistans ab illo: & consequenter, si hodie est, ne- cessitate physica sequitur futurum cras: quoniam spectatis principijs naturæ non potest impediri indistincta eius à die crastino. Verum, quoniam argumentū Ocham procedit de necessitate, & impossibilitate Logica, infert enim Deum non posse op- positum, Respondetur physicam necessi- tatem non tollere indistinctam ad oppo- litum in ordine ad omnipotentiam Dei: & ad primam confirmationem dicendum est aliter subiectum esse candore candidum, & aliter futurum cras Angelum duratione, quam iam nunc intrinsecè, & permanenter habet: nam candidum est primarius, & adæquatus effectus formalis candoris, qui ineuitabiliter omnino ponitur posita forma in subiecto: ideoque ea posita, nulla potentia etiam infinita impedibilis est: at vero durare cum ordine ad diem crastini non est primarius effectus durationis intrinsecæ, alioquin quandocunque res es- set, haberet huiusmodi ordinem, quod est falsum, vt benè concludit argumentum Ochami, sed solum durare absolute ab- strahendo ab omni extrinseca duratione, quamvis semper adsit habitudo aptitudinalis ad coexistendum illi: habitudo vero actualis ad determinatam differentiam temporis est extrinseca, atque accidentaria du- rationi intrinsecæ, quemadmodum actualis habitudo quantitatis ad locum: & sicut hæc tolli à Deo potest, ita & illa. Ex quo etiam patet tertiam confirmationem non habere vim: etenim quamvis repugnet, vt propositio, quæ semel fuit vera, vel falsa transeat in oppositam qualitatem, tamen

propositiones de futura duratione in al- quia differentia temporis, Verbi gratia die crastina, non afferunt rem habere iam completam rationem existendi cras, sed habituram cras, vt si dicam: *Cras con- cipitur Antichristus*: non intendo affirma- re ipsum iam nunc habere rationem for- malem conceptionis, sed habituram cras: cùm vero in dispositione causarum natu- ralium continetur effectus necessario fu- turus, verè dicimus futurum: quomodo Astrologus, computatis motib' corporum cœlestium dicit futurum Ecclipsis post aliquod tempus, & tamen ex virtute illius propositionis Ecclipsis erit iuxta causas naturales non tollitur, quo minus impedi- ri possit à Deo: ita, quamvis posita dura- tionē hodierna Angeli, verè dicatur fu- turus cras habita ratione naturalis ordinis causarum, adhuc poterit non esse ex effi- cacie causæ primæ destituentis, seu im- pedientis secundas.

Præcipuum igitur fundamentum pro- posita assertio est, quoniam posita so- lum existentia, & præcisa per intellectum quavis alia entitate positiva res dicetur du- rare: hoc autem fieri nequit, si duratio est ratio positiva distincta ex natura rei ab ex- istentia: ergo non est. Assumptio constat, quoniam effectus formalis primarius nulla virtute comunicari potest absque propria forma: si ergo forma, qua res est, ac dicitur formaliter durans, distinguitur ex natura rei ab existentia, repugnat, vt concepta so- lum existentia absque omni alia ratione for- malis positiva res possit durare. Maior vero ostenditur, quoniam res existens coexistit successione motus, ac proinde tempori ex- trinseco, & cōsequenter dici potest esse, vel fuisse in hoc, aut illo tempore, quæ deno- minationes pertinent ad prædicatum quādo, atque adeo supponunt rationē formalem durationis in obiecto denominato.

Dico secundum, aeternitas non distin- guitur per rationem formalem positivam virtute distinctam ab existentia diuina, sed per habitudines, vel negationes: Hæc sen- tentia est communis inter Theologos: In- primis S. Thomas in I. d. 8. quæst. 2. art. 1. *S. Thom.* ad 1. afferit in ratione aeternitatis esse quan- dam negationem, in quantum aeternitas est vnitas, & vnitas est indivisio, & 1. p. quæst. 10. art. 1. in corpore afferit rationem aeternitatis cōsistere in apprehensione vni- formitatis, quali id, quod à parte rei re- spondet conceptui aeternitatis, sit vnifor- mitas, quæ negatio est. Alexand. vero Alenf. 1. p. quæst. 12. memb. 2. idem indicat, dum aeternitatem definit diuturnitatem *Alelf.* fine

Aegid.

Durand.

Ecclis.

Lychetus.

Orbelli.

Bafol.

Marsilius.

uprel.

Caietanus.

Imariens.

Sylueft.

Hispalens.

Lencini.

Plotinus.

Boetius.

Anselm.

VII.

sine Principio, fine & mutabilitate, itemque Aegidius in 1. dist. 8. 2. p. primæ partis principalis, quæst. 2. art. 2. dum afferit tria esse de ratione aeternitatis, videlicet interminabilitatem, invariabilitatem, & similitatem, Durand. in 1. dist. 19. quæst. 2. num. 5. Interminabilitatem, quæ est impossibilitas habendi terminos durationis, esse de ratione aeternitatis: Scotus quodlib. quæst. 6. §. *Contra istud*: docet aeternitatem praeter vitam diuinam, quam connotat, dicere solum triplicem negationem, nempe terminationis, successionis, & dependentie, vel relationem rationis aptitudinalem coexistendi cuicunque durationi, & existentie, Scotum sequitur Lychetus & Nicolaus de Orbellis in 1. dist. 19. quæst. 1. Bafolius in 2. distinçt. 2. quæst. 1. art. 2. ad 3. Marsilius in 1. quæst. 22. art. 3. in responione ad primum dubium, vbi sic ait: *Aeternitas est essentia diuina, in quantum consideratur in simul, & absq; principio, & id est aeternitatis ratio addit supra rationem essentia interminabilitatem Vitæ, quam sententiam præcipui Thomistæ sequuntur, nempe Capreolus in 1. distinçt. 9. quæst. vñica art. 2. ad primum argumentum ex primo loco positi, & ad 1. ex vltimo loco inductis vbi docet rationem formalem aeternitatis esse Vnitatem ipius esse diuini, idem ferè docent Caiet. 1. p. quæst. 10. art. 1. §. Quod secundum, vbi ait confistere in vnitate, vel vniiformitate, Ferrariens. 1. contra Gent. cap. 15. §. Proportionat, docens confistere in vnitate omnimodæ immutabilitatis, itemque Sylueft. in conflato quæst. 10. art. 1. §. 1. afferens confistere in esse diuino, prout est sub vnitate, & vniiformitate in durando, Hispalens. in 1. distinçt. 9. quæst. vñica, art. 3. Notab. 4. *et* differentiam, quæ complet rationem aeternitatis, esse vnitatem, quam intellectus apprehendit in permanentia diuini esse, in quantum est vniiformis, interminabilis, & tota simul, & art. 4. ad 3. contra 3. conclusionem, idem docet Soncinas quæst. 2. ad 1. contra 1. conclusionem, & ad 3. contra 3. Accedunt etiam alij Recentiores Thomistæ. Huic sententia fauent Plotinus, Boetius, & Anselm. citati cap. 2. qui aeternitatem definiunt per vitam & negationes prædictas.*

Ostenditur vero, quoniam duratio creata, vt patet ex dictis, non distinguitur actu ex natura rei ab existentia. Ergo neque duratio increata distinguitur virtute ab existentia diuina. Patet consequentiam distinçtio virtualis, vt cōstat ex dictis tractat. 6. cap. 8. solum reperitur inter eas

perfectiones diuinas, quæ æquipollent pluribus creatis ex natura rei distinctis: ergo, si existentia, & duratio creata nō distinguuntur ex natura rei, aeternitas etiam nō distinguetur ab existentia diuina. Deinde duratio diuina, qua diuina, non habet aliquid speciale, propter quod vendicet peculiarrem rationem positivam distinctam virtute ab existentia: ergo, si duratio in communis illam non vendicat, neque aeternitas vendicabit. Maior propositio patet, quoniam omnes rationes, quæ assignari possunt in aeternitate, militant in duratione communi: si enim quis dicat requiri ad coexistendum tempori, omnis duratio intrinsecam existentiam, hoc idem duratio in communi postulat: si ad continentum per æquipollentiam eminentiam duracionem omnem, & tempus, hæc ratio supponit durationem creatam distinguiri ex natura rei ab existentia: nam, si nō distinguuntur, non opus est, vt respondeant ipsis in Deo duæ perfectiones positivæ virtute distinctæ, sed contineri possunt æquivalenter in eadem ratione, absque distinctione virtuali positiva: quare ex propria ratione aeternitatis nō appetit illa necessitas, distinguendi ipsam per rationem formalem positivam ab existentia. Denique hoc ipso, quo Deus concipitur semper, & immutabiliter esse, concipitur aeternus: ergo aeternitas solam dicit existentiam sub negationibus, vel habitudinibus. Antecedens constat ex etymologia nominis *dur*, capi. 1. adducta, cōsequentia vero patet, quoniam semper intelligitur per negationem principij, ac finis: et si solummodo consideraverimus aliquid existere sine principio, & fine, hoc ipso concipiems semper esse: ergo aeternitas solam dicit existentiam sub negatione principij, ac finis.

VIII.

Pro solutione primi argumenti initio adducti supponendum est dari in Deo multiplicem infinitatem: nec repugnare, vt duo virtute minimè distincta, sed per solam negationem, connotationem, vel habitudinem extrinsecam subeant diuersam rationem infinitatis: vt videre est in ipsis rationibus transcendentibus, quæ in Deo non differunt virtute positiva, sed per negationes, aut respectus rationis: & nihilominus diuersa formaliter est ratio infinitatis entitatis sub ratione entitatis, & ratio infinitatis sub ratione bonitatis, aut veritatis diuinæ: similiter, quoniam existentia, & duratio diuina solum differant penes negationes, aut habitudines, sicut ipsa formaliter differunt eo modo,

ita

ita vendicare possunt infinitudines eodem modo differentes. Quod ut clarius eluceat, considerare debemus motum, ac tempus, quorum utrumque habet partes successio- nis, & proprium terminum ipsarum, mo- tus quidem sub ratione actualitatis, tempus vero sub ratione durationis, et si utrumque fuisse ab aeterno dicemus utrumque ha- bere suam infinitatem: haec tamen infinitas esset eadem entitati, diuersa solum penes habitudines, vel connotationem, ut sunt il- la, quorum est modus. Existens vero di- uina, quatenus aequalitas essendi, & equipol- lenter continet infinitatem actualitatis mo- tus aeterni: aeternitas vero quatenus duratio eodem modo continet infinitatem durationis motus aeterni. Verum haec infinitates, cum sint modi rerum non differentia penes rationes formales positivias, sed penes con- notationem, aut negationes, ipsa quoque eodem solum modo differunt. Hoc posito distingueda est maior propositio: nam, si intelligatur de modo infinitatis distinctione ratione formalis positivae, concedenda est: in hoc tamen sensu falsa est assumptionis. Si vero intelligatur de modo infinitudinis diuerso solum per negationes, aut connotata, negan- da est. Ratio vero, qua suadetur, non co- cludit: licet enim infinitas supponat entitatem positivam, non tamen proinde cuius modus infinitatis supponere debet distinctionem ratione positivam, sed solum ille, qui ipse est ab aliis positivis diuersus. Ad probatio- nem vero assumptionis respondet, illa quidem ostendit infinitudinem durationis esse distinctionem formaliter a quibus alia, non ta- men modo positivo, quod requiritur, ut ex ipsa arguatur virtualis distinctione positiva aeternitatis ab existentia: nam etiam praescis per intellectum reliquis perfectionibus diuina, & considerata solum bonitate transcen- dente, adhuc in Deo erit infinitas bonita- tis: contra vero, etiam si considerentur reli- quae omnes, & earum infinitates, praesci- dat autem bonitas, non erit infinitudo bonitatis: & tamen bonitas non distingui- tur ratione formalis positivae ab entitate, ac reliquis transcendentibus.

IX. Ad secundum argumentum facile respon- debit, qui existimauerit immensitatem etiam dicere solum substantiam diuinam cum ne- gatione terminationis, & circumscriptionis ad locum, & ideo eandem esse utrobius rationem. Qui vero defenderit immensitatem importare ratione positivam virtute distinctionem a diuina substantia, dicet inter ipsam, & aeternitatem dari similitudinem quoad aliqua, non tam quoad omnia. Prae- cipua vero ratio discriminationis est: quoniam,

ut sepe dictum est, distinctione virtualis po- sitiva in diuinis attenditur penes equipol- lentiem rerum creatorum: at vero existen- tia, & duratio creatarum, quibus diuina emi- nenter equipollent, non distinguuntur aet- ex natura rei, ideoque diuina non distin- guuntur virtute positivae, sed solum per ne- gationes, aut habitudines connotatas: at vero substantia corporea creata, & quantitas eiusdem, per quam est apta replere locum distinguntur ex natura rei aetui, ut contra Nomini ostendit solet in materia de Eucha- ristia: & ob eam causam ratio substantiae diuinae, que est in se, & ratio immensitatis, qua est repletiva loci, distinguntur per ratio- nes formales positivas. His positis neganda est absolute maior propositio, siquidem im- mensitas, & aeternitas non habent se pro- fessus eodem modo, ut dictum est. Ad eius vero probationem respondet in ipsa cor- respondentia esse discriminem ex parte ter- mini: ex quo a posteriori colligitur dif- ferentia inter ipsas perfectiones Dei: nam loc- cus, cui respondeat immensitas, exigit in sub- stantia corporea rationem commensura- tionis ab illa ex natura rei distinctionem: ne- ppe quantitatem, per quam substantia cor- porea correspondet loco: tempus vero, cui respondeat aeternitas, non requirit aliquid distinctionis ab existentia rei durantis, sed eam solum sub aliqua negatione, vel habitudi- ne. Et ob eam causam, et si aeternitas respon- deat tempori, & immensitas loco, minimè sequitur aeternitatem distinguiri per rationem formalem positivam ab existentia diuina, sicut distinguitur immensitas.

X. Tertium argumentum inquirit quidam propriè addat aeternitas supra existen- tiam Dei, negationem ne, an habitudinem rationis, quod infra distinguitur explicabo. Nunc absolute neganda est assumptionis, & ad probationem primae partis distinguen- dum est antecedens: si enim intelligatur de aeternitate quoad rationem positivam, quam includit, verum est: nam existentia diuina est prior natura & cognitioni existentia & duratione creata: sed ex ante- cedente iuxta hunc sensum minimè se- quitur consequens, quod procedit de aeterni- tate, quae praeter esse positivum inuoluit negationem, vel habitudines rationis, si vero intelligatur de aeternitate, prout solum inuoluit negationes, verum est: & qui dixerit solas negationes additas ex- stentiae diuinae complere rationem aeternitatis, concedet etiam consequiam: quandoquidem iuxta hanc sententiam absque habitudine ad durationem extrin- secam sufficienter concipiatur aeternitas ap- prehensa

prehensa existentia diuina sub negatione principij, ac finis, & variationis intrinsecæ. Qui vero crediderit ad rationem aeternitatis pertinere etiam habitudinem ad durationem extrinsecam, negabit antecedens, si intelligatur de aeternitate quoad suam completam rationem. Et ad confirmationem respondebit non esse absurdum perfectiones quasdam diuinas distinctas ab alijs per connotationem, & respectum ad creaturas, quoad totam suam rationem completam non esse secundum rationem intelligendi prius creaturis, quæ sunt termini habitudinum: ut videre est in scientia Visionis, quæ præter rationem formalem positivam scientiæ diuinae importat habitudinem terminationis ad obiectum creatum existens in aliqua differentia temporis, cumque habitudo intelligi nequeat absque termino, etiam scientia Visionis intelligi nequit non præconcepta existentia termini. Eodem modo, cum aeternitas sit duratio, & hoc ipsis repletius spatij successui præterabentium saeculorum, intelligi nequit absque habitudine ad tempus successuum: itaque diuina quidem secundum se, & secundum rationem formalem positivam à creatis minime pendent quod est, vel cognosci. Verum quia nos non intelligimus ipsa, prout in se sunt, sed prout possumus ex creaturis, concipimus ea sub habitudine ad easdem creaturas, & ita conceptis nomina imponimus: quæ nō significant solum ipsam perfectionem entitatiuam Dei, verum etiam habitudinem ad creaturam connotatam. Ex quo sequitur, si per impossibile tollatur eiusmodi creatura, eo ipso destrui obiectum nominum, & conceptum eiusdem respondentium: & hac ratione, si per impossibile non esset dabilis illa duratio creata, etiam non esset aeternitas Dei sub ratione durationis, quamvis esset sub ratione existentia: sublata enim spatij possibilitate tollitur etiam ratio repletius spatij, ut videre est in ipsa immensitate diuina: si enim per impossibile finigamus non esse possibilem quantitatem ullam, vel locum, intelligi nequit ratio immensitatis, quatenus est repletius omnis loci: eodem modo sublata possibiliitate spatij successui intelligi nequit ratio aeternitatis, quatenus est repletius eiusdem. Neque ex hoc sequitur diuina quoad suam entitatem pendere à creatis, quoniam sublatis terminis, solum tolleretur habitudo durationis, non autem perfectio ipsa Dei absolute, quæ sub alijs, atque alijs habitudinibus diversa nomina sortitur. Ad probacionem secundæ partis eiusdem assumptionis

respondebit aliud esse cōcipere Deum absolute durantem, aliud vero cōcipere aeternum durantem. Ad primum enim sufficit concipere existentem sub aliqua mensura, vel negatione desitionis: Ad secundum vero requiritur, ut concipiatur sub tribus negationibus prædictis. Ad obiectiōnem vero, qua primum impugnatur, respondebit, ut Deus, aut creatura concipiatur existens minimè requiri, ut actu, & formaliter concipiatur sub negatione desitionis, nō enim quicunque concipit aliquam formam, eo ipso actu, & formaliter concipit negationem formæ oppositæ: tamen, sicut ipsa negatio virtute cōtinetur in forma apprehensa, virtute etiam concipiatur ea concepta: & ideo, quamvis existentia, & desitio sint formæ oppositæ, non opus est, ut qui concipiit existentiam, concipiatur negationem desitionis actu, & formaliter, sed virtute tantum. Ad rationem vero durationis pertinet intrinsecè negatio desitionis, & idcirco concipi nequit, quin actu formaliter ipsa quoque negatio concipiatur.

Ad quartum negandum est antecedens. Ad cuius confirmationē respondebit apud Aristotelem tempus reperiiri solum in motu primi mobilis secundum designationem intellectus apprehendentis illum sub certis terminis: cum itaque ait nos mensurare tempus per motum, & motum vicissim per tempus, loquitur de tempore, ut est duratio motus primi mobilis: motum vero accipit pro mutationibus successiuis rerum inferiorum: solemus enim ex nota mensura temporis mensurare diurnitatem, vel breuitatem motum, actionumque nostrorum: & quando non adest ad manum horologium, aut quodvis aliud signum temporis, sive motus primi mobilis, ex mora, quam experimur in ipsis nostris motibus, & actionibus, iudicamus quantum temporis transactum sit. Ad quintum dicendum est solum distinctionem formalem penes connotata sat esse, ut res eadē subeat diuersas denominations accidentales: nam quantitas, & palmus, aut quævis alia mensura magnitudinis nō differunt ratione formaliter positiva: in corpore enim unius palmi, ipse palmus nō est aliquid ex natura rei aut virtute distinctum à magnitudine corporis, sed est ipsamē magnitudo sub designatione intra certos terminos: & tamen magnitudo per rarefactionem, vel cōdenstationem potest minimi, vel augeri, quod est accidens reale, quin palmus minuatur, vel augeatur: Ratio vero est, quoniam termini illi per palnum connotati nō admittunt rationem augmenti, vel decrementi.

Eodem

Eodem modo, quia tempus addit supramotum designationem certam, ac stabilem spatij successui, fieri potest, vt motus sit tardior, aut velocior, non vero tempus: velocitas enim motus habet se per modum densitatis, siquidem motus velox sub minori, vel æquali mensura successiva continet plures partes magnitudinis: contra vero tarditas habet se per modum raritatis, cum in longiori, vel æquali mensura temporis contineat pauciores partes motus: Et sicut ex eo, quod quantitas crescat, vel decrescat per rarefactionem, & condensationem, quin crescat, vel diminuatur palmus, minimè sequitur ipsum addere rationem formalem positivam magnitudini, ita ex eo, quod motus sit velox, & tardus, non verò tempus, minimè sequitur hoc addere rationem formalem positivam supra illum.

Aeternitas est mensura omnis durationis creatæ.

C A P V T VII.

I.

Nazianzen.

Aristot.

Cum aeternitas, prout ab existentia divina distinguitur, non addat rationem aliquam positivam, vt constat ex cap. precedente, sequitur ut inquiram, quidnam propriè addat. Recentiores aliqui censem addere negationem mensuræ, existimant enim aeternitati repugnare rationem mensuræ, tum respectu durationum creatarum, tum vero respectu vitæ diuinæ: Ex quo sequitur vitam, sive existentiam expertem mensuræ esse completâ rationem aeternitatis. Claritatis verò gratia hoc capite dicam de ratione mensuræ in ordine ad res creatas, sequente vero in ordine ad existentiam diuinam: Est vero hæc sententia in primis de mente Gregorij Nazianzeni in oratione 38, quæ est de Christi natiuitate ante medium ubi sic ait: *Aeternitas nec tempus, nec temporis pars vlla, nec enim in mensuram cadit.* Præfati verò auctores ut probent institutum, supponunt nihil aliud esse mensurare, quam quantitatem ignorantiam per magis notam certificare: quod colligitur ex definitione mensuræ traditæ ab Aristotele, ut enim ait lib. 10. Metaph. cap. 2. *Mensura est id, quo cognoscitur quantum:* at verò quidquid est ratio cognoscendi aliud debet esse notius illo. Ex qua suppositione elicunt tres proprietates mensuræ: Prima est, vt nulla, & mensuratum sint eiusdem rationis, sive homogenea, vt etiam dixit Philosophus eodem libro cap. 3. Se-

cunda est, vt distinguitur ex natura rei quam conditionem expressè artigit Scotus in 2. d. 2. quæst. 2. §. *Ad secundam partem:* Tertia denique, vt ibidem notat Scotus *scotum*, mensuram semper debere esse aliquid extrinsecè adhibitum ad metiendum, sive sit res extrinseca participans eandem quantitatem, sive pars sèpè repertita, sive ipsa ratio formalis unitatis, qua sèpè iterata numerus discernitur.

Hoc posito ostenditur aeternitatem non esse mensuram durationis creatæ: primò quoniam aeternitas, vel dicitur mensura perfectionis reliquarum durationum, vel quantitatis, sive extensionis ipsarum: de primo non est controversia: Omnes enim cōcedunt cum Philosopho lib. 10. Metaph. cap. 2. primum in vnoquoque genere esse mensuram reliquorum. Secundum esse non potest: quoniam mensura eius generis vel est unitas, vel numerus, qui ab intellectu assumitur ad dignoscendam rei quantitatem: aeternitas autem non potest ad hoc esse apta vlli intellectui non in primis diuino, cui omnia per se nota sunt: non creato etiam Angelico: nullus enim ex aeternitate Dei discernere poterit, quanta sit alterius rei duratio: nam, si hæc sit finita ex vna parte, vel ex vtraque, nullam habet proportionem cum aeternitate vtrinque infinita: & consequenter nequibat ea mensurari: si vero supponamus esse coeternam Deo absque principio, ac sine durationis, adhuc duratio ipsius non possit nobis innotescere ex aeternitate Dei: nam, quamuis duraret æque, ac Deus, non proinde illam metiremur aeternitate, vtraque enim ex æquo ignota nobis, atque indistincta maneret. Deinde mensura omnis, vt sit notior, reduci debet ad unitatem: id est enim cum vitam, vel alia id generis metimur, vtimur motu primi mobilis, vt mensura, quia nobis notior est, ac diffinitus certa sui parte, quæ sèpè instar unitatis repertia metimur dies, menses, & annos: quod locum non habet in aeternitate, quæ partium expersa. Tertio aeternitas non est homogenea durationibus creatis, quæ illi comparatae habent instar momenti: sicut ergo punctus non est mensurabilis linea, nec instans tempore, ita neque durationes creatæ aeternitate. Quæ ratio magis eluet in tempore: quod, cum sit diuisibile, ac successuum, proportionem non habet cum aeternitate indivisiuili, ac permanente. Denique mensura, vt indicet quantitatem rei mensuratae, debet habere aliquid designabile nobis notius, cui vel semel applicato, vel sèpè repetito commensuretur mensuratum: nihil hu-

II.

hil huiusmodi habet aeternitas: ergo subire nequit rationem mensuræ. Propositio est manifesta: nam, si designari nequit per intellectum mensura adæquata mensurato, non fiet notius, quam antea erat: ut conspicuum fiet, si quis totam cœli molem cogitatione applicet exiguae auri bractæ: non enim ex hoc agnoscere poterit quætitatem eius: aeternitas autem infinitate sua magis excedit quamvis duratione finitam, quam cœlum quodvis aliud corpus minimum: neque ratione propriæ indiuisibilitatis designare in ipsa possumus partes aliquas comensurabiles durationi creatæ, quemadmodum designamus in motu cœli dies, menses, & annos, quamvis ipse sit maior quavis alia re, quam mensuratur.

III. Pro solutione obseruandum mensuram multipliciter diuidi: quod vero attinet ad præsens institutum, quadruplex diuisione attendenda est: prima sumitur ex ipsa ratione mensuræ: secunda ex modo mensurandi: tertia ex obiecto mensurato: quarta denique ex modo coniunctionis ad illud. Primo modo diuiditur in propriam, & impropriam: quam diuisionem tradit Capreolus in 1. distinc. 9. quæst. vn. art. 2. conclusion. i. & Soncin. quæst. 2. in 2. solutione primi argumenti contra primam conclusionem: mensura propria est quantitas finita, per quam dignoscimus certam magnitudinem mensurati. Ita accepit Arist. lib. 5. Physic. cap. 3. text. 24. cùm ait mensuram si appliciter debere esse quid finitum: & Christus Dominus in Euangel. Ioan. 3. Pater non dat filio Spiritum ad mensuram: & à negatione huius res infinitæ aciuntur imensæ: quia scilicet eorum magnitudo certa, ac præfinita mensura explorari nequit. Impropria vero mensura est, qua cognoscimus quantitatem mensurati, siue ea sit finita, siue non: quo modo accipiunt Doctores referendi num. 7. Ex modo mensurandi diuiditur à Scot. in 2. d. 2. q. 2. §. Ad secundam partem, & alijs in mensuram æqualem, & inæqualem: prima dicitur per adæquationem: & vnica applicatione sui ad mensuratum manifestat eius quantitatem. Secunda vero vel est maior, vel minor mensurato: maior vt tempus primi mobilis respectu motuum rerū corruptibilium: vt perfectissimum in unoquoque genere, quod est mensura reliquorum: minor præsumque metitur per repetitionem, de qua loquitur Philosophus lib. 10. Metaph. cap. 2. cùm ait unitatem, & minima quæque in suo genere sumi, vt mensuram cæterorum. Tertio ex parte obiecti mensurati, dicitur mensura quantitatis, & veritatis: Hanc diuisionem tradit Henricus in sum. art. 31. q. 2. litera C. de mensura veritatis non est hic agendi locus: mensura vero quantitatis est multiplex sicut ipsa quantitas, siue propria, siue metaphorica. Et quoniam duratio pertinet ad quantitatem metaphoricam, eius mensura est etiam mensura quætitatis, vt patet in tempore, quo metimur longitudinem, ac breuitatem vita. Denique ex modo coniunctionis ad obiectum mensuratum, quædam est mensura intrinseca, quædam extrinseca, vt tradit D. Thomas in 2. d. 2. quæst. 1. art. 2. ad 1. & Henric. q. 2. litera C. de mensura veritatis non est obiecto mensurato, extrinseca vero non, sed extrinsecus applicatur.

IV. Suppono deinde ex Durando in 2. d. 2. quæst. 5. num. 6. mensuram extrinsecam, Durand. de qua solum loquitur, interdum esse causam mensurati, interdum vero non: itaque de ratione communis mensuræ non est causalitas, sed solum quantitas, cuius comparatione innoscet quantitas mensuratum. Ex quo vterius colligitur mensuram aliam esse practicam, aliam speculativam: practica est, quæ rebus faciendis præscribit numerum, ac pondus: de qua loquitur Salomon Sapient. 11. cùm ait Deum fecis. Sapient. 11. se omnia in numero, pondere, ac mensuram quomodo Architectus antequâ operi manus admoueat, vniuersam fabricam mente, & cogitatione delineat, ac describit, certamque figuram, & magnitudinem singulis eius partibus præfinit: speculativa illa est, quæ non habet rationem causæ, sed solum comparatiæ, ac indirecta dicit in agnitionem mensurati, quomodo se habent mensuræ communes, quib⁹ homines vtruntur in rebus contrahendis expendentes magnitudinem, numerum, ac pondus ipsarum: non enim id est res habent tantam magnitudinem, numerum, aut pondus, quia adæquantur mensuris: imò id est adæquantur, quia habent: itaque mensura speculativa non dat quantitatem rei, sed quam habet ostendit: practica vero quantitatem confert mensuratis, & in eius cognitionem dicit: nam, quod est causa in essendo, est etiam in cognoscendo. Non placet tamen id, quod inquit Durandus vbi supra num. 12. nempè præordinationem diuinam, & eius beneplacitum esse per se mensuram durationis æuternorum tanquam per se causam: non enim quævis ratio causæ ducentis in agnitionem effectus sufficit ad rationem mensuræ: sed opus est, vt ipsa causa sit particeps quantitatis, & vt ex eius quantitate dignoscatur quantitas rei mensurandi: Volitio vero diuina sub ratione

Gillij comment. Theol.

Vuuu

volitio-

volitionis non est quantitas virtualis duratiua: & ideo, quamvis, is, qui agnouit voluntatem diuinam præordinantem certam mensuram annorum vitæ hominis: iuxta illud B. Job capit. 14. *Breves dies hominis sunt, numerus mensura eius apud te est, constitueris terminos eius, qui præteriri non poterunt, agnoscat etiam durationem præordinatam, nihilominus præordinatio illa secundum propriam rationem formalem non habet rationem durationis: & proinde quantitas vitæ nostræ non cognoscitur ex præordinatione diuina, tanquam ex quantitate duratiua, sed tanquam ex causa libera determinata mensura vitæ nostræ.*

V.

Aristot.

Vltimo est obseruandum, cùm dicitur mensuram esse notiorem mensurato, intelligendum proportionaliter: hoc est mensuram habitualem debere esse suapte natura notiorem aliquo genere notitiae, actualiæ vero actualiter. Ex quo prouenit, vt actu mensurare nequeat, nisi sit aliquo modo notior, quam res mensurata: & idcirco, vt bene notauit Scotus vbi supra, si quis mensuram sibi ignotam accommodet rei mensurabili, non proinde se habebit rationem mensuræ actualis, nec acer in agnitionem quantitatis mensuræ. De ratione vero mensuræ fundamentalis applicabilis alteri solum est, vt suapte natura possit esse notior comparatione alicuius intellectus: idcirco enim Philosophus lib. 4. Physic. t. 33. dixit nos mutuo metiri & motum tempore, & tempus motu, quia alterum est nobis notius altero, vel simpliciter, & suapte natura, vel à posteriori, & ex sensu. Et ideo, quamvis ex defectu intellectus non attingentis agnoscibilitatem mensuræ proueniat, vt nequeat vti illa, ad discernendam quantitatem rei mensuratae, non proinde definit esse mensura: nam, vt D. Augustin. Epistol. 49. quæst. 4. agens de mensuris geometricis, quibus Mathematici solem metiuntur: *Sive hoc, inquit, illi possint, sive non possint, constat eum tamen propriam sui orbis habere mensuram: quia, et si comprehendunt quantus sit, mensuram eius comprehendunt: & si hoc non affequuntur, mensuram eius vix, non comprehendunt: nec ideo nulla est, quia homines eam nosse non possunt.* Nec vero etiam impedit rationem mensuræ, si mensuratum sit iam cognitum ab intellectu, dummodo mensura sit suapte natura ratio cognoscendi quantitatem eius: nam, quoties intellectus vtitur mensura non solum ad agnoscendum de noui quantitatem mensurati, sed ad repeten-

dam, vel continuandam eiusmodi notitiam, exercet rationem mensuræ, quantumvis mensuratum sit notum mensuranti: quomodo essentia diuina est mensura perfectionis creatæ non solum in essendo, sed etiam in cognoscendo: nam, sicut sicut rebus ipsis est ratio exemplaris, vt sint tantæ perfectionis, ita etiam est ratio agnoscendi quantitatem perfectionis cuiusque: & ita diuina mens in rationibus idealibus agnoscit quantitatem virtualem perfectionis rerum omnium creatarum, de quibus explicat Augustin. lib. 4. de Gen. ad literam cap. 3. & 4. illud Sapientie II. *Omnia in mensura, & numero, & pondere dispositi, & appellat mensuram fine mensura.* Et tamen licet nunquam Deus caruit agnitione quantitatis virtualis perfectionis reruſi creatarum, essentia, vt idea, est illi mensura cognitio-
nisi earum: quia intelligit quantitatem perfectionis ipsarum per comparationem ad essentiam, cuius imitabilitati æquuntur creaturæ singulæ pro ratione propriæ mensuræ: vt indicat Augustinus vbi supra cap. 4. appellans Deitatem, *Mensuram sine mensura, cui equatur, quod de illa est.* Non enim vult, vt perfectio creaturæ adæquetur perfectioni Deitatis absolute sumptæ, sed vt æquetur illi, quatenus præcisè est mensura, atque idea propria rei: Et hæc adæquatio non est in essendo, sed in participando, quia diuina essentia ita, ac tantum participatur à quavis creatura, quantum præcisè imitabilis est secundum eius speciem. Non solum autem habet Deus apud se mensuram perfectionis, sed etiam magnitudinis, numeri, temporis, & reliquorum, vt indicat Ambrosius lib. 1. de Abel, & Cain cap. 8. *Etsi, inquit, immensus Deus, tamen mensuram omnium tenet, sicut scriptum est. Quis mensus est manu aquam, & colum palmo, & vniuersam terram clausa manu?*

Esai. 40.

His positis dico primum. AEternitas non est mensura propriæ, sed impropre dicta, est expressa Capreoli, & Soncinatis capreol. vbi supra. Quoad priorem partem, consentio cum auctoribus initio relatis, quam probant argumenta initio proposita. Ex eo enim, quod æternitas sit infinita, recte concluditur non esse mensuram propriæ dictam, de cuius ratione est finitudo. Aegid. tamen in 1. distinet. 8. 2. p. quæst. 1. art. 3. contendit Deum dici mensuram propriæ, non per translationem, quia scilicet non considerat finitudinem, vel infinitudinem, sed alias proprietates mensuræ,

suræ, quæ propriè conueniunt Deo, in quo sensu rectè docet. Tamen, si attendamus vulgarem usum mensuræ, accipit videtur pro finita, ad quem sensum non rectè adaptatur Deo. Posterior pars est de mente omnium ferè Theologorum, qui aeternitatem appellant mensuram. Suadetur vero: quoniam aut aeternitati repugnat esse mensuram, quia diuina, aut quia infinita est: neutra ratio impedit: ergo non repugnat. Assumptio constat, in primis quoad rationem diuinitatis: quoniam, ut patet ex dictis Ambros. & Augustin. paulò ante relatis, in Deo est mensura rerum omnium: Deinde quoniam exemplar est mensura exemplatorum: essentia diuina est exemplar rerum omnium creatarum: ergo ratione esse diuini non repugnat aeternitati, ut sit mensura. Esse vero Deum mensuram entium reliquorum, fusè probat Aegidius quæst. I. citata per tres articulos, & Henric. quodlib. II. quæst. II. non repugnat vero ex eo, quod sit infinita, colligitur ex Diu Augustin. superius relato: qui Deum appellat mensuram sine mensura, hoc est sine termino, ac fine, & consequenter infinitam. Ratione vero probatur: quoniam de sententia Philosophi mundus fuit ab aeterno, & consequenter motus, ac tempus infinitum: & ratio cognoscendi infinitatem motus est infinitas temporis: ergo infinito non repugnat ratio mensuræ. Et confirmatur, quoniam ita se habet tempus infinitum ad motum infinitum, ut certa portio temporis ad motum certum, ac finitum: tempus autem certum mensurat motum finitum: ergo tempus infinitum mensurabit motum infinitum. Denique, ratio mensure consistit in applicatione quantitatis notæ ad dignoscendam igitur tam: finitum, vel infinitum, sunt passiones quantitatis, quarum utraque cohædere cum illa potest: ergo, si una quantitas infinita sit notior altera similiter infinita, poterit esse mensura illius: non repugnat autem, ut sicut inter infinitas una est notior alia, sit etiam inter infinitas.

VII.
Alenfis.
Albertus.
S. Thom.
Capreal.

Dico secundum. Aeternitas est mensura extrinseca omnis existentia, & durationis creatæ. Est expressa Alenfis I. p. quæst. 12. m. 9. art. 3. ad 2. & art. 4. in fine, & 4. p. quæst. 21. m. 2. art. 2. ad 2. Alberti in I. distinct. 8. art. 8. quæst. 10. 12. 13. & dist. 9. art. 1. qd. 1. S. Thomæ distinct. 19. quæst. 2. art. 1. ad 2. & art. 2. ad 1. Capreali dist. 9 quæst. unica, art. 2. ad 1. ex 4. loco positis. & distinct. 36. quæst. vn. art. 2. ad 8. & 9.

Gillij comment. Theol.

Ferrariens. lib. 1. contra Gentes cap. 66. §. *Ferrariens.*
Considerandum secundo, & sequentibus, & Hispalens. in I. distinct. 38. quæst. vn. art. *Hispalens.*
3. notab. 2. post medium. Fundamentum primum est: quoniam, quando aliqua sunt comparabilia penes magis aut minus sub eadem forma, oportet ut habeant mensuram aliquam communem, vel saltem unum ipsorum sit mensura reliquorum: omnis enim comparatio respicit mensuram per accessum, vel recessum, à qua innotescit proportio comparatorum: omnes autem durationes creatæ comparari possunt inter se, immo, & cum diuina secundum magis, aut minus: ita naturalium rerum durationem componebat David cum aeternitate, dicens Psalm. 101. *Ipsi peribunt, Psalm. 101.*
tu autem permanens, & omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficunt. Non potest autem dari mensura communis durationi creatæ, atque increatae, alioquin iam daretur prima mensura superior, ac prior Deitate, cuius oppositum, ut per se notum supponit D. Augustin. vbi supra, cum Deitatem appellat mensuram sine mensura, & *Gregor.*
Nazianzen. loco citato, cum aeternitatem *August.* *Nazianzen.* negat cadere in mensuram: ipsa autem durationes creatæ deficiunt ab aeternitate, neque illam exæquare possunt unica applicatione, aut per repetitionem, quoniam infinitum nunquam exhaustitur applicatione, vel repetitione mensuræ infinitæ: restat ergo, ut ipsa aeternitas sit prima durationum mensura: & ideo est alterius mensuræ expers: nam omnes alia mensuræ communes, ut primum tempus, & ævum, quamvis sint in suo genere primæ ex dispositione diuina, non tamen sunt absolute primæ: hoc enim solius Dei proprium est, qui earundem est mensura prior, & potuit secundas alias mensuras simpliciores, & perfectiores constitutæ: & ita in genere mensuræ durationis non est dabilis prima inter creatas, quæ non possit esse prior: Et ideo diuina est simpliciter prima.

VIII.
Fundamentum secundum est: quoniam ita se habet prima, & perfectissima essentia comparatione essentia participata: sicut prima, & perfectissima durationis comparatione durationis participata: illa habet rationem mensuræ, comparatione quantitatis virtualis in essendo, hoc est perfectionis essentialis, ut omnes admittunt: ergo & hæc habet rationem mensuræ comparatione quantitatis virtualis in durando. Respondent recentiores, primum ævum, sive aeternitatem esse quidem men-

Vuuu 2

suram

suram perfectionis durationum reliquarum, non tamen extentionis earundem. Verum non soluunt: etenim in aternitate duplicum quantitatem virtualem possumus agnoscere, alteram intrinsecam, quæ dicitur quæritas perfectionis, alteram quæ extrinsecam, quæ propriæ est quantitas durationis, quemadmodum in motu primi mobilis est quantitas perfectionis, quia est perfectior, simplicior, & uniformior cæteris, secundum quam metimur reliquos motus quoad perfectionem: & quantitas durationis, qua cōtinuè, & indefinenter fluit: & secundum hanc metimur durationem motuum reliquorum: cur ergo non mensurabitur aternitate omnis duratio quoad extentionem virtualem in existendo, si in hoc genere aternitas est prima, & uniformis, ac simplicissima.

IX.

Ariost.

Tertium. Aternitati nulla deest conditio requirita ex parte mensuræ: nam ipsa est suo modo quantitas virtualis, sicut duratione creatæ habet sufficientem distinctionem ab illa: est suæ naturæ notior illa: & penes illam fieri potest collatio secundum maius, vel minus in ratione durationis. Dicit aliquis aternitatem esse quantitatem Eterogeneam, cùm qua non potest esse collatio durationis creatæ. Hæc tamen responsio non satisficit: nam, quando Philosophus lib. 10. Met. cap. 3. dixit mensuram debere esse homogeneam, nequaquam intellectus opus esse, vt sit eiusdem speciei: alioquin numeri minores non mensurarent maiores, neque unitas numerum: quod tamen ipse concedit. Præterea nō magis eterogenea est aternitas in ratione durationis collata durationibus creatis, quam essentia diuina in ratione perfectionis collata essentiis creatis: vtraque enim in suo genere est infinita, & essentialiter diuersa à creatis: si ergo essentia, quatenus concipitur vt quantitas virtualis intensiuæ perfectionis, & conuenit cum creatis in ratione communis essentiæ, potest esse mensura perfectionis, cur aternitas quoque, quatenus concipitur vt quantitas virtualis extensiua durationis, & cōuenit cum creatis in ratione communis durationis, non erit mensura durationis creatæ? Ut enim mensura dicatur homogenea, sat est, vt conueniat formaliter cum mensurato in ratione communis, secundum quam sit comparatio penes magis, vel minus, vel æquale: Et hoc est, quod ait Aegid. in 1. distinct. 8. 2. p. quæst. 1. art. 3. mensuram dici homogenam, siue unigeniam mensurato propter analogiam: hoc tamen modo conuenit aternitas in ratione communis durationis cum

creatis. Respondebit aliquis aternitatem non esse aptam, vt per illam dignoscatur quantitas durationum creatarum: cùm enim sit infinita, manet ignota proportio durationis creatæ ad ipsam. Sed neque hæc responsio sufficit: nam essentia diuina est etiam infinita in ratione perfectionis, & tamen est mensura perfectionis rerum creatarum: quare ratio infinitatis non impedit, quo minus ex mensura possit innoscere quantitas mensurati: Respondent aliqui de ratione mensuræ secundum Philosophum lib. 10. Metaph. cap. 2. & 3. esse, vt sit minimum in illo genere. Verum hoc non est de ratione cuiusvis mensuræ in communi: nam Philosophus lib. 4. Physic. cap. 12. text. 116. vult, vt à tempore mensurent solum ea, quæ ab ipso exceduntur & ita tempus non est minimum, immo maius mensuratis: solumque id intelligitur de mensura per repetitionem: hæc enim nisi sumatur secundum partes minimas, non erit apta ad omnia mensuranda. Quæcæ causa binarius, aternarius non est mensura idonea ad mensurandos numeros: nam utrumque repetitus aliquoties deficiet, vel excedet à propria illorum mensura: vt patet in quinario, qui neutro ex his aliquoties repetito mensuratur: si enim binarius semel, vel bis applicetur, non accedit ad quinarium, si vero ter excedet: aternitas vero nō est mensura per repetitionem, & ideo nō oportet vt sit minima inter durationes. Addiderim etiam suo modo posse dici aternitatem esse minimam scilicet ratione uniformitatis, simplicitatis, & individualitatis, vt explicat Aegid. quæst. citata, art. 3. At inquit quāvis apud Philosophum tempus si infinitum, & diuturnius omnibus, quæ sunt in tempore, dari tamen in ipso potentia partes minimas, quæ subeunt rationem unitatis, verbi gratia, horas, dies, menses, & annos, quæ multiplicatae per numerum redundat æqualem mensuram cuius rei durantiæ per tempus: at vero in aternitate nō sunt partes, vt per ipsum minimum, siue unitem multiplicantes deueniamus in notiam durationis, quam metimur.

Hoc argumentum exigit, vt explicetur sit ne aternitas mensura per repetitionem, vel adæquationem: item utrum mensuræ durationes creatas solum secundum communem quandam rationem discernendi longiores à brevioribus, an vero ducendo in notiam propriæ, atque adæquata mensuræ durationū singularum. Hac in re certū in primis est per aternitatem dignoscere, quænam durationes creatæ sint diu-

turnio-

X.

turniores, quæ breuiores: nam per maiorem accessum ad æternitatem, vel recessum ab eadem agnoscimus maiorem, vel minorem quantitatem durationis: æternitas quippe caret principio, ac fine, ex quo sequitur, ut res, quæ habent maiorem distantiam durationis inter principium, ac finem diuturniores sint, breuioris vero durationis illæ, quæ minorem: hæc vero inæqualitas innotescit ex applicacione æternitatis ad utramque durationem, quemadmodum ex eo, quod duo, qui eodem tempore iter arripiunt, & vñus absoluunt prius, quām alter, agnoscimus diuturniorem fuisse motum vñi, quām alterius: quia motus vñius, per maius temporis spatium coexistit motui primi mobilis, quam motus alterius: quamvis forte quia nescimus determinatam mensuram primi motus, cui uterque coexistit, ignoremus determinatam quantitatem, sive mensuram ipsorum. At Angelus, qui sciret mensuram motus coelestis, cui duo illi motus coexistunt, in ea cognosceret non solum inæqualitatem, sed propriam, atque adæquatam durationem utriusque, & proportionem excessus vñius ad alterum. Ex quo exemplo fit gradus ad responsionem quæstionis in posteriore sensu. Est enim dicendum æternitatem suæ naturæ esse sufficiens indicium, sive mensuram ad veniendum in agnitionem propriæ, ac determinatæ quantitatis durationis cuiuscunq; creatæ: Et proinde Deus, sicut in essentia, quatenus consideratur, ut mensura perfectionis, non solum agnoscit inæqualitatem perfectionum creatarum inter se, verum etiam determinatam quantitatem perfectionis, ita in sua essentia, quatenus æterna est, arque idea omnis durationis creatæ, agnoscit durationes ipsas secundum proprias mensuras, & proportionem vñius ad alteram, non solum quoad extensionem durationis. Quod suadetur, quoniam omnis Artifex, qui non à casu, & per accidens, sed per se, atque ex arte operatur, respicit normam aliquam, atque mensuram, ad quam opus suum accommodet: Deus autem sapientissimus Architectus vniuersi non fortuito operatus est: adhibuit ergo mensuram in operando, fecit enim omnia in numero ponde-
re, ac mensura, ut dicitur Sapient. II. quo-
circa ipse se singit apud B. Job cap. 38. tan-
quam Architectum omnibus architecto-
nicæ artis præceptis vñtem, ut notatibi
D. Thomas lect. I. Vbi eras, inquiens,

Iob 28.

S. Thom.

quando ponebam fundamenta terræ: indu-
mibi, si habes intelligentiam, quis posuit men-
suras eius, si noſti? vel quis tetendit super
eam lineam, &c. & cap. 28. de eodem op-
ificio Dei dicitur: Qui fecit ventis pondus,
& aquas appendit in mensura, Idem expli-
catur Proverb. 8. illis verbis. Quando pre-
parabat cœlos, aderam: quando certa lege, Proverb. 8.
& gyro vallabat abyssos, quando aethera firma-
bat sursum, & librabat fontes aquarum, quan-
do appendebat fundamenta terre: Quibus lo-
cis introducitur Deus, quasi mensurans
rerum pondera, magnitudinem, nume-
ros, & annos, quocirca dixit B. Job cap. 14.
14. Numerus mensum eius apud te est, con-
ſitutisti terminos eius, qui præteriri non pote-
rant. Habet ergo Deus apud se mensu-
ram, qua rerum durationem expendat:
hæc non est alia, quām essentia diuina,
ut est æterna, & imitabilis, secundum
certam, ac determinatam existentia du-
rationem participatam à creaturis: iuxta
cuius mensuram Deus præscribit creatu-
ris spatium propriæ durationis: omnis
autem mensura practica talis est, ut &
inseruat operi fabricando: & postquam
exædificatum est, cognoscendo, si ta-
men opus non disformatur mensura: ope-
ra vero diuina ad amissim respondent
mensuræ, quæ est in mente Dei: ergo hæc
non minus apta est ad illa mensuranda
speculatiuæ, postquam facta sunt, quam
practicæ, antequam fierent: & ita diuini
nus intellectus in æternitate tanquam in
mensura ideali finito modo participata à
duratione rerum creatarum agnoscit
quantitatem durationis propriæ singula-
rum. Confirmatur autem à simili, quo-
niam essentia diuina, secundum se est fi-
mitudo communis rerum omnium: &
tamen, quatenus sumitur ut idea singu-
larum, est propria, & adæquata ratio ipsa-
rum: ergo etiam æternitas prout est ra-
tio idealis singularum durationum crea-
tarum est mensura adæquata ipsarum, ita
ut ex præcisa imitabilitate passiva ipsius
deprehendi queat quantitas propria sin-
gularum. Est tamen diuersa ratio in es-
sentijs, ac duratione: nam essentia sunt
necessariæ, & indiuisibilis, & indepen-
dentes ab actu libero voluntatis diuinae:
& ideo absque suppositione illius, Deus
certo, ac determinatè agnoscit essentias
creatas in sua: duratio vero, & alia per-
fectiones, quæ non sunt essentiales sub-
stantijs creatis, possunt magis, vel mi-
nus participari: & idcirco secundum esse
possibile, quod est multiplex, diuersi-
modè etiam mensurantur ab essentia: se-

Gillij comment. Theol.

Vuuu 3

cundum

cundum vero esse actuale determinatum, uno tantum modo illam participant, ex praescripto voluntatis diuinæ diligentis illum ex pluribus, qui esse poterant: hoc autem decreto posito, æternitas, prout præcisè est idea durationis creatæ præfinitæ voluntate diuina, est mensura adæquata illius. Ex quo iam patet æternitatem absolutè sumptam esse mensuram per excessum durationis creatæ, sicut tempus est mensura motuum inferiorum: sumpta vero sub determinata imitabilitate esse mensuram durationis determinatæ per adæquationem.

XI.

Ex quibus constat non esse adæquatam responsionem traditam: etenim, licet æternitas careat partibus formalibus, tamen quemadmodum consideratur, ut quantitas virtualis, ita admittit considerationem partium virtualium: nam quantitatis ratio sine ratione partium consistere nequit: & ideo sicut admittitur quantitas virtualis, admitti debent partes virtuales: hoc est totum ipsum prout eminenter, aut æquipollenter continent partes actuales creaturarum. Et hac ratione æternitas, sub ea ratione, qua participabilis est æcta duratione, & non maiore, concipiatur. Et pars sui absolute considerata: quo modo etiam essentia diuina, prout est idea hominis solius, non consideratur adæquate, quatenus est interminatum pelagus essentiae, sed inadæquate quatenus solum continet eminenter naturam hominis: & iuxta has considerationes præcisè est mensura adæquata singulorum. Quod suadetur ex D. Augustino, superioris relato asserente Deitatem esse mensuram, *Cui equatur, quod de illa est*: quemadmodum igitur nos diuidentes tempus per intellectum, quamuis ipsum sit longius mensuratis, sumimus partes potentialis eius, ut inueniamus adæquatam mensuram durationis rerum temporalium, ita possumus concipere in æternitate partes virtuales, quatenus eminenter continent omnia tempora, quomodo concipiebat Iobus cap. 10. cùm dicebat. *Nunquid sicut dies hominis dies tui? & anni tui, sicut humana sunt tempora? agnosca in æternitate dies, & annos, non quidem formales, & actuales, & continuo fluxu labentes, sed virtuales, ipsam nimirum æternitatem, prout in numeris, diebus, & annis est mensura durationis, & singulis præcisè respondet: in qua sic sumpta Deus agnoscit singulorum durationes, & proportionem, excessum, & æqualitatem ipsarum inter se.*

Angylin.

Iob. 10.

D. Gregor. Nazianzen. in contrarium citatus, non negat æternitatem esse mensuram, sed esse mensurabilem, quod est verum: siquidè in ratione durationis est prima mensura, cuius non est alia mensura. Responderi etiam potest ipsum loqui de mensura propriè dicta: & intelligendum iuxta sententiam primæ assertionis, quæ non contradicit secundæ. Ad primum argumentum responderetur æternitatem esse mensuram extrinsecam, non solum perfectionis, sed etiam quantitatis extensio durationum creatarum. Et ad huius impugnationem respondeo tametsi nobis, qui æternitatem non agnoscimus, non sit vius eius ad discernendam quantitatem durationis creatæ, non proinde ipsam in se carere ratione fundamentali mensuræ actuæ: quemadmodum ipsæ quoque mensuræ creatæ, si nobis ignota sint, quamuis applicentur quantitati eiusdem rationis, non inseruiant nobis ad agnoscendam magnitudinem ipsius. Verbi gratia, si quis mensuram vlnæ incognitæ sibi applicet panno eiusdem magnitudinis, nō agnoscit mensuram panni esse vnius vlnæ, alteramen, cui nota sit ratio mensuræ, agnoscet. Hoc autem me Deus, cui sua æternitas nota est, eadem metitur ævi, ac temporis durationem, nō quidem quasi indigens mensura ad cognoscendum de nouo, sed in ipsa ratione, ac mensura artis suæ agnoscens arte factum quoad omnes eius circumstantias: ex quibus vna est duratio præfinita secundum consilium voluntatis ipsius luxta imitabilitatem sua æternitatis. Quin vero, licet nobis viatoribus, ut bene probat argumentum, non inseruiat æternitas ad attingendam certam, ac præfinitam magnitudinem durationis creatæ, inseruit tamen ad discernendum in confuso aliam esse maiorem, aliam minorem: Et beatis videntibus Deum, & ipsius æternitatem poterit inseruire ad agnoscendam determinatam extensionem, si æternitatem videant, quatenus hoc, vel ille modo est imitabilis: quemadmodum videnti essentiam vident excessum, ac proportionem perfectionis creaturarum, quæ vident in essentia, tanquam in propria mensura. Et ad confirmationem, qua ex infinitate probatur æternitatem non esse aptam ad indicandam certam mensuram rei, dicendum eadem ratione cōcludi posse essentiam diuinam, ut pote infinitæ perfectionis, non esse mensuram perfectionis creatæ, sicut vero hic nihil probat, ita neque in æternitate.

Solutio secundi argumenti patet ex dictis:

XII.

XIII.

dictis: nam quemadmodum ex tempore sumimus partes aliquas minimas ad metiendos motus rerum inferiorum, ita considerare possumus aeternitatem, ut praeceps continet certam aliquam durationem, quomodo manet adaequata mensura illius. Quin vero nos in mensurando indigemus uno, atque minimo, quia non valemus unico oculi, vel mentis ictu attingere mensuram adaequatam quanti, quod metimur: & ideo illa per partes inquirimus; si vero possemus unico actu applicare mensuram adaequatam, non opus esset longa calculatio ne per minima, atque unitates. Deus vero, qui hoc potest, in ipsa aeternitate concipit mensuram, qua statim adaequat quantitatem durationum singularium: & ita non indiget plurimum unitatum aggregationem. Ad tertium neganda est maior propositione: ut enim iam dixi, sufficit ratio homogenea durationis in communi, in qua cum creatis conuenit aeternitas: durationes autem creatae dicuntur habere instar puncti comparatione aeternitatis propter infinitum excessum huius ad illas: non vero propterea quod ipsae sint expertes quantitatis durationis, quemadmodum punctum expertus est quantitatis continuae permanentis. At saltem inquires, instans, quod in ratione durationis indivisibile prorsus est, atque expertus extensionis tam formalis, quam virtualis non mensurabitur aeternitate. Neganda tamen est haec consequentia; quoniam in aeternitate est considerare etiam ipsum nunc: quod, licet sit ipsam aeternitas, concipiatur tamen, ut respondet ipsi nunc temporis, & qui, ut cap. II. explicabo. Ad quartum patet solutio, ex modo superiori tradito, quo aeternitas mensurat durationes creatas.

Aeternitas est mensura intrinseca, vita diuinæ.

CAPUT VIII.

Littera pars controversiarum reiecta in hoc caput erat, utrum aeternitas comparatione Dei mensura rationem habeat. Cuius negatiuam partem idem tueruntur Autores, idem docuit Durandus in I. distinctione 19. quæstionis, secunda, numero octauo. Ocham. in 2. quæst. 13. littera G. & Gabriel. distinctione 2. quæst. 1. articulo 3. quibus saepe D. Thomas in I. distinctione 19. quæst. 1. articulo 1. ad quartum, ubi ait quod diuina magnitudo nullo modo est mensurabilis, vel

mensurata, nec ab alio, nec a se: tum quia est infinita, nec habet terminum: tum quia commensuratio non est viuis quantitatis ad se, sed durarum. Ostendunt vero in primis quoniam duratio intrinseca rei non est mensura illius: aeternitas est duratio intrinseca existentia diuinæ: ergo non est mensura. Maior ostenditur: tum quia mensura, & mensuratum debent esse distincta: tum vero quia mensura omnis, ut sumitur ex Aristotele lib. I. Metaphysica. cap. 3. debet esse homogenea: existentia autem, & duratio sunt heterogenea: tum denique quia mensura est, qua agnoscitur quantum, non vero substantia rei: duratio autem intrinseca, si qua est, non mensurat aliam durationem, tunc enim esset progressus in infinitum: quare duratio non habet quid mensuret intrinsecè. Idem ostendunt a simili, quoniam quantitas magnitudinis, et si accipi possit ut mensura extrinseca alterius quantitatis, substantia ramen, in qua inest, mensura non est: quare neque duratio erit mensura existentiae rei durantis: quod etiam locum habet in aeternitate, quæ est duratio vitæ diuinæ. Secundum prima mensura non est capax alterius mensurae: substantia autem diuina est prima mensura, & ideo sine mensura, ut vocat Augustinus. citat. capit. post. 2. cedente: non est autem prima, si concipiatur aeternitas, ut mensura eiusdem: ergo aeternitas non est mensura vitæ diuinæ. Tertiò non potest concipi ratio mensurae intrinsecae sine mensurabilitate: nihil enim videtur aliud durationem, vel quantitatem esse hoc modo mensurare substantiam, quam extedere illam formaliter, vel virtualiter, & reddere aptam, ut adhibita mensura extrinseca mensuretur; & haec est communis proprietas quantitatis, cum dicitur mensura substantia, nempe passiva, per applicationem mensuræ actuæ: aeternitati repugnat mensurabilitas: ergo etiam repugnat esse hac ratione mensuram Deitatis. Assumptio per se patet: nam, quod caret terminis, mensuram subire handquaquam potest.

Nihilominus aeternitatem mensuram vita diuinæ appellat Diu. Thom. I. p. quarto. art. 4. & in I. dist. 8. quæst. 2. ar. 1. ad tertium: quæ aduersarij ita exponunt, ut tantum velit aeternitatem esse adaequatam, ac proportionatam durationem vitæ diuinæ, non aut veram mensuram. Verum ipse manifeste se explicat, neque aptè loqueretur, si id solù vellet: quare ratione aliquæ mensuræ adiuvenit in aeternitate, immo, & in quauis intrinseca qualitate: non sola passiuam

II.

S. Thom.

Aristot.

hæc enim non dicit ordinē ad subiectū, quod extendit quantitatē, sed ad mēsuram actiū. Diuus autem Thom. agnoscit mensuram intrinsecā, à qua subiectū dicitur mensuratū: & ita in 2. d. 2. q. 1. art. 2. ad primum, & de ver. quæst. 1. art. 5. in corpore duplē agnoscit mensurā: alteram intrinsecam, quæ est in mensurato, sicut accidens in subiecto, & multiplicatur ad multiplicationem subiectorum: alteram vero extrinsecam, quam eo modo multiplicari non est opus. Quam sententiam antequam ostendam, aduerto conditionem illam adhibitam ab Autoribus opposit⁹ sententia, nimirum mensuras debere esse distinctas ex natura rei à mensuratis, neque ab Aristotele adductum, neque efficaci ratione fundatam: imò vero ex ipso Aristotele posse oppositum deduci: asseruit enim lib. 4. Phys. text. 132. duos numeros, verbi gratia canum, aut equorum eodem numero mensurari: hic autem numerus, quo duo illi mensurantur, non est per se numerus aliquis singularis: hic enim non minus mēsuratur, quam illi alij duo: neq; admittenda est idea numeri separata more platonico: restat ergo, vt numerus vnicus, quo cæteri mensurentur, non sit aliud, quā ratio ipsa talis numeri applicata diuersis numeris materialibus. Exempli causa tres homines, tres equi, & tres leones eodē ternario mēsurantur: & duo homines eiusdē staturæ, eadem mēsura altitudinis. Ad huiusmodi aut̄ mensurationem per accidens se habet virga, aut quævis alia mensura materialis habens eandem rationem quātitatis cum mensurato: nam, si nos possemus absque eiusmodi instrumento applicare mensurato rationem mensuræ, siue proportionem quātitatis, quæ est in mensura materiali, siue in instrumento, metiremur quātus res essent absque mensura materiali extrinseca, vt facimus in numeris, quos expendimus applicata solum ministerio intellectus ratione communis numeri ipsis mensuratis: quo etiam modo Angeli metiuntur rerum magnitudinem, & pondera applicando illis solo mentis intuitu hanc, vel illam rationem quantitatis certæ, ac præfinitæ: nemo enim dixerit, vel Angelos ignorare mensuram rerum corporearum, vel ad eam agnoscendam indigere corporeis instrumentis. Præcipua igitur ratio per se mensurandi consistit in applicanda ratione mensuræ huic subiecto: Exempli causa ratione ternarij, ratione palmi, ratione anni: hæc autem ratio secundum te non est extrinseca subiecto: nam, si talis esset, nequaquam applicari illi

verè posset per intellectū: sed solum concipitur primo abstracte, vt nō determinata ad hoc, vel illud subiectum: deinde vero applicatur alicui certo; ex qua applicatione manet mensuratum, & agnoscitur quantum sit.

Ex dīcīs consequenter noto Aristotelem nō dixisse mensuram esse, qua cognoscitur quantitas, sed qua cognoscitur quantum: nam aliud est cognoscere quantitatē, aliud quantum: quantitas enim agnoscitur cognita sola ratione formalī ipsius absque applicatione ad subiectū: quod sine mēsura fieri potest, non enim ad cognoscēdūm ternarium absolūtē mensuratione opus est: at quantum non cognoscitur nisi cognita quantitatē, vt applicata subiecto, idque afficiente. Itaq; omne id, quo metimur quantum, mensuræ rationem habet: omnis autem quantitas apprehēsa, vt forma subiecti, quod extendit, est sufficiens ratio intellectui, vt agnoscat effectum formalem ipsius cōmunicatum subiecto; quo cognitio consequenter agnoscit quantū sit subiectum; vt si quis sciat durationē vnius seculi, & per intellectū eandem applicet subiecto, hoc ipso mensurat existentiam illius, & scit quādū vixerit. Et hoc modo intellectus diuinus considerata solum periodo vitæ cuiusque, & applicata illi duratione propria absque comparatione ad mensuram extrinsecam mensurat illius existentiam: nos enim ideo indigemus extrinseca mensura, quia sine illa nō possumus effingere certam aliquam rationem quantitatis intra certos terminos, & eam substantijs mēsurandis applicare: nam, si possemus, non indigeremus extrinseca mensura, sed rationem illam applicantes subiecto sciremus, cūus quantitatis, ac mensuræ esset.

His præmissis dico. 1. primis de ratione mensura non esse, vt sit quid extrinsecum subiecto mensurando: & ideo quamvis durationem esse mensuram actus, cuius est duratio. Ita Doctores referendi pro sequenti conclusione. Dico autem durationem esse mensuram actus, quoniam, vt inquit D. Thomas in 1. dist. 19. quæst. 2. art. 1. & alij Doctores communiter, nihil durat nisi quod est actus: quamvis enim Philosophus lib. 4. Phys. t. 118. dicat quietem, quæ est priuatio actus, mensurari tempore, tam ad hoc ipsum præsupponitur aliquis actus, necp̄ esse subiecti quiete: quod prout suavitat quieti mēsuratur per accidē tempore, quoniam actus, & priuatio simili duratione mēsurantur. Quod autem nō sit opus huiusmodi mensurā esse extrinsecam subiecto,

IV.

S. Thom.

Aristot.

subiecto, indicat Comment. lib. 4. Phys. com. 130. & 132. quem refert, & probat D. Thom. in 2. distinct. 2. q. 1. art. 2. quatenus afferit tempus comparari ad motum primi mobilis, non tantum ut mensuram ad mensuratum, sed ut accidet ad subiectum: quo dicto supponit formam sufficientem subiectum posse esse mensuram illius: loquebatur autem Commentator eo loco de mensura in propria significacione; qua Aristot. ibidem vult tempus esse mensuram motus: non repugnat ergo formam intrinsecam esse mensuram subiecti. Idque, facile deducitur ex premissis, quoniam quaevis forma, qua agnoscitur quantu[m], est mensura: applicata vero per intellectu[m] forma, sive qualitate intrinseca subiecto, scitur quantum sit illud, sive quoad numeru[m], sive quoad magnitudinem, sive quoad durationem: non debet ergo excludi a ratione mensura. Ad hoc autem non exigitur ut mensura, & mensuratum sint quantitates eiusdem rationis, alioquin considericeret sibi Philosophus, qui tempus vult esse mensuram motus, cum tamen sint diversae rationis; sed solum ut subiectum, quod mensuratur, consideretur sub effectu formalis mensuræ, qua extenditur: quomodo substancialia corporea consideratur sub magnitudine, existentia sub duratione. Et confirmatur; quoniam, ut ipsemet Durandus admittit, causa potest esse mensurae quanti: & ideo voluntatem Dei, inquit, esse mensuram durationis rerum: non est autem mensura comparativa eiusdem rationis cum rebus mensuratis; sed cum res possent plus, minusve durare, Deus constituit certæ durationis terminos: & ideo voluntas eius dicitur mensura durationis creatæ, quatenus contulit mensuram formalem intrinsecam: ergo ex voluntate Dei resultauit in rebus ipsas certa mensura durationis, seu potius certa duratione mensurans existentiam: nam, cum haec de se sit indifferens ad infinitas durationis variationes penes magis, vel minus, collata hac numero duratione, determinatur ad certam mensuram: quam agnoscet, qui durationem ipsam nouerit.

V. Dico secundum: Aeternitas est mensura intrinseca vita diuinæ, sive esse ipsius Dei. Ita Diuus Thomas locis citatis numero 2. Alens. 1. p. q. 12. m. 9. art. 3. ad 2. & art. 4. in fine. Albert. in 1. distinct. 8. art. 9. & 10. AEgid. eadem distinct. 2. p. q. 2. & dist. 19. 2. p. q. 2. art. 1. Henric. in sum. art. 31. qu. 2. Richard. in 1. distinct. 19. art. 2. q. 1. Argentin. in 2. dist. 2. q. 1. art. 3. Conclusio. 1. Carthusian. in 1. d. 8. q. 3. in solutione argumentorum, & Petrus de Tarantasia, & Vdalricus apud eundem ad tertium. Hispa-

lens. d. 9. q. vn. ar. 1. Concluſione 6. & ar. 3. notab. 4. & 5. Abulensis. c. 11. Iosue q. 22. 30. & 50. Caieta. 1. p. q. 10. ar. 5. §. Ad eviden- tiam: Ferrarens. lib. 1. cōtra Gentes c. 19. §. Proportionaliter, & c. 66. §. Secundum dubium: Ioan. Viguer. Institut. cap. 3. §. 2. verſicu- lo 5. & Marsilius in 1. quæſit. 22. a. 3. in so- lut. dubij primi notab. 4. Ratione o- stenditur primo, quoniam mensura est, qua cognoscimus quantum, ut ex Aristotele omnes communiter admittunt: per aeternitatem vero intelligitur quanta sit vita diuina, sive quantum durer existentia Dei: ergo est mensura illius. Assumptio conſtat, quoniam ignorata ratione aeternitatis nescitur quantum duret vita diuina; ea vero cognita, & applicata existentia Dei actuali, tanquam forma subiecto, statim innotescit quanta sit duratio vite Dei: ergo est mensura illius. Et confirmatur, quoniam mensura vite, sive actus non adit aliud suprorationem durationis, quam apprehensionem eiusdem rationis, & applicacionem mente designatam circa esse, vel actum, qui dicitur durare: haec autem applicatio fieri potest, ut experientia compertum est: concipiimus enim aeternitatem tanquam proprietatem vite diuinae, & durationem interminabilem, atque uniformem Dei: ex quo deinde intelligimus vitam eius esse aeternam. Et con- firmatur, quoniam agnoscere nequit quantum sit subiectum absque mensura: nos autem confusè agnoscimus Deum esse aeternum: Deus autem hoc ipsum intelligit distinctè, atque evidenter: ergo tam nos, quam ille utimur mensura aliqua ad hoc discernendum: non est alia, quam aeternitas, cuius rationem quasi abstractam, & nudè sumptam primo apprehendimus, deinde vero applicamus vite ipsius: ex qua applicatione emergit notitia, quod Deus sit aeternus. Quemadmodum igitur, quando concipiimus rationem ternarii, eamque applicamus alicui ternario singulari, & quando concidiimus rationem diei, eamque applicamus alicui motui singulari, mensu- rare dicimus, ita quoque, quando ratio- nem aeternitatis nudè acceptam accom- modamus vite diuinae, mensuramus, atque expendimus quanta sit vita Dei. De- nique omnis forma est mensura adæquata sui effectus formalis quoad quantitatem eius, sive formalem, sive virtualem: in Deo vero, quamvis non sint vere effec- tus formales, tamen perfectiones ab- stractæ significatæ concipiuntur, ut ratio- nes formales sui ipsarum concerte accep- tarum: dicitur enim Deus bonitate bonus,

aeterni-

Abulensis.
Caietan.
Ferrarens.
Viguerius.
Marsilius.

S. Thom.

VI.

æternitate æternus. Et ita mens concipiens vitam diuinam sub interminabilitate, & invariabilitate, concipit ut æternā: & consequenter ratio æternitatis sumitur ut mensura esse diuini: Et quia in Deo non est distinctione ex natura rei inter formam, & effectum formalem, vt in creatis, propterea D. Thom. t. p. q. 10. art. 2. ad 3. dixit accipi in æternitate rationem mensuræ secundū apprehensionem nostram tantum, quia scil. Deus est suam, duratio, & æternitas, creaturæ vero nequaquam.

D. Thom. in contrarium adductus huic sententiæ non refragatur: non enim negat magnitudinē diuinam esse mensuram substantiæ Dei, sed negat magnitudinē ipsam esse mensurabilē, quod verissimū est: nam magnitudo nō nisi alia magnitudinē mensuratur: & ideo, cum non sit alia magnitudo cōmensurabilis diuinæ, ipsa mensuram nequit, quod etiā de æternitate dicendum est: hoc vero nō tollit, quominus æternitas ipsa mensuræ existentiæ, sive vitam Dei, non quidem tanquam numerus, hoc enim repugnat infinito, vt numerādo absoluatur, sed tanquā unitas semel applicata vitæ diuinæ immutabili, atque uniformi: qui modus non repugnat infinito: nam quēadmodum nō repugnat Deitatē comprehēdi ab intellectu diuino, et si comprehēsio tū demum fiat, cum obiectū finitur notitia cōprehēdētis, quoniā eiusmodi finitio nō sit per partes ad ultimam perueniendo, sed adæquatione actualis notitiæ ad infinitam intelligibilitatē Deitatis, ita quia mensuratio vitæ diuinæ per apprehensionem æternitatis nō sit apprehendēdo, aut designādo, illū terminū, sed applicando adæquatam, atq; infinitam durationem vitæ diuinæ secundum similitudinem proportionis, quia sic se habet in non excedendo vitam diuinam, aut ab ea defiendo, sicut se habet duratio finita in non excedendo vitam finitam, aut ab ea defiendo: ideo non obstat infinitas æternitatis rationi mensuræ.

Ad primum argumentum neganda est maior propositio: & ad primam eius confirmationem responderet, non esse de ratione mensuræ in communi, sed solum de ratione mensuræ extrinsecæ, vt sit ex natura rei distinctione à mensurato: æternitas vero non est mensura vitæ diuinæ extrinsecæ, sed intrinsecæ. Ad secundam responderet, quemadmodum apud Aristotelem motus ac tempus vicissim admittunt rationē mensurati, ac mensuræ, quamvis homogenea non sint, ita æternitatē posse dici mensuram existentiæ: vnde colligitur Aristot. loco citato Metaph. cum ait mensuram de-

bere esse homogeneam mensurato, loqui solum de mensura extrinsecæ. Responderet, potest suo modo id cerni in mensura intrinsecæ, quatenus accommodatur subiecto non absolute, sed ea tantū ratione, qua cōpax est effectus formalis quātitatis intrinsecæ mensurantis: non enim per magnitudinem, aut pondus expenditur quanta sit vita, neque per durationem quam magnū sit corpus. Ad tertiam eiusdem assumptionis confirmationem respōdetur ex dictis, per durationē cognosci quāta sit vita. Duratio quippe nō mensurat absolute substantiam, sed prout est sub actu essendi, quēadmodū tēpus mensurat mobile, prout est sub actu motus: & sicut ex tēpore cognoscitur quātus sit actus mouēdi, ita ex duratiōe intrinsecæ dignoscitur quātus sit actus effēdi. Ad secundum argumentum dicendum est, tamē diuinitas sit prima mensura absolute, nō tamen secundū omnem rationē: nam, quatenus solū concipitur vt essentia, est mensura perfectionis essentialis, nō vero accidentialis, aut durationis: quātus vero cōcipitur vt æternitas, est prima mensura durationis. Et ideo non repugnat vt Deitas, quatenus solum cōcipitur sub existentiæ actu, cōcedatur adæquari unica, & infinita mensura æternitatis: nō enim repugnat, vt p. est prima mensura in uno genere secundū unum conceptū, admittat mensurā per intellectū in alio genere ratione formalitatis alterius cōceptus diuersi, sub quo apprehenditur. Pro solutione tertij distinguenda est mensurabilitas: quādam enim respicit, seu supponit terminū quanti mensurabilis, & hæc repugnat in finito: alia solum dicit adæquationē passiuā ad mensurę applicationē, quæ situr quantum sit subiectū mensuratum, magnum, an parvum, spūtum, an infinitū: Et hæc non habet habitudinem ad terminū, sed solum ad intellectum mensurantem, & ad formā, qua vtitur sicut mensura. Si in hoc posteriore sensu accipiatur maior propositio tertij argumēti, concedenda est, sed assumptio neganda: infinitas enim, vt iam dixi, non excludit hunc modum mensuræ, aut mensurabilitatis; si vero sumatur in priore sensu, neganda est, vt patet ex dictis: quantitatē enim mensurare intrinsecæ substantiam nō est formaliter reddere ipsam aptam, vt ab extrinsecæ forma mensuretur: hoc enim etiam si conueniat quantitatibus finitis, non est adæquata ratio mensurationis fundamentalis, quæ consistit in eo, vt inseruat intellectui pro regula, qua apprehensa, & applicata ad subiectū agnoscat quantum illud sit: Et hoc modo

æterni-

æternitas est apta ad mensurandum existentiam Deitatis; quicunque enim intellectus conceperit rationem æternitatis, eamq; coniunxerit existentia diuinæ, hoc ipso cognoscet vitam Dei æternam.

Aeternitas non consistit in ratione mensuræ.

C A P V T I X.

I.

Postquam ostensum est non repugnare æternitati rationem mensuræ, restat videamus utrum sit de ratione formalis illius intrinseca, necnè Ferrariens. i. contra Gentes c. 15. §. Proportionaliter, censet rationem mensuræ pertinere ad cōplementum rationis propriæ, ac formalis ipsius æternitatis: ait aut̄ esse mensurā rationis, non realē: hęc enim interuenire nequit inter ea, quæ nullo modo distinguuntur. Consentit Hispalens. i. n. 1. d. 9. q. vnic. art. 3. notab. 4. afferens rationem mensuræ esse genus ad æternitatem, & artic. 4. ad 3. & 5. contra 3. conclusionem, & ad 3. ex ultimo loco positum, formalē in æternitate esse rationem mensuræ. Hanc sententiam amplectuntur recentiores Thomistæ i. p. q. 10. art. 1. quibus ansam dedit S. Thom. eadem q. art. 1. afferens rationem æternitatis consistere in apprehensione uniformitatis eius, quod est extra motum, eamq; ex hac parte cōparat cum tēpore, cuius ratio consistit in ratione numeri, secundum prius, & posteriorius, & consequenter in ratione mensuræ, & hoc ipsum indicat in i. d. 19. qu. 2. art. 1. vbi afferit, sicut prius, & posteriorius motus, ut numerata, cōstituunt tempus, ita permanentiam actus, ut vna vnitate, ut habet rationē mensuræ, esse æternitatem: quibus verbis satis indicatur rationem mensuræ pertinere ad conceptū æternitatis: nam, vnitatis, quā vnitatis, est indifferēs ad omne genus entis, ad quod contrahitur, nec de se magis spe-ctat ad unum, quā ad aliud: quare, si vnitatis, ut habet rationem mensuræ, est æternitas, profecto hęc in ratione mensuræ consistit: Et ad hanc etiam opinionem alludit Caietan. i. p. q. 10. art. 1. §. *Quoad secundum*, explicans citata verba D. Thomę, sic enim habet: *Consistit igitur æternitatis ratio in ratione uniformitatis, ut uniformitas rationem mensuræ habet*. Etenim terminus ille reduplicatius, ut significat rationem uniformitatis nudę sumptam, nisi consideretur prout habet rationē mensuræ, non cōplate adäquatē rationē formalem æternitatis: Et ita sentire videtur rationem mensuræ esse intrinsecam æternitati, non vero solum acci-

dens, aut proprietatem illius: nam formaliter loquendo, ut s̄ loqui Caieta, ibidem profitetur, non recte dicitur ratio huma-nitatis consistit in animalitate, ut habet rationem risibilitatis: deinde verò §. Secundum est, *Negatio*, inquit, *omnis successionis, & consequenter omnis numeri prioris, & posterioris adiuncta ratione mensuræ est esse uniforme, uniformitas enim nihil aliud, quam vna, cui primo ratio mensuræ cōuenit*: Et ideo, cum ipse vni-formitatem existimet esse rationē formalē æternitatis, si uniformitas ponitur posita ratione mensuræ, & ea non intellecta nondum est, profecto sentire videtur rationem mensuræ pertinere intrinsecę, ac formaliter ad æternitatem, non solum ipsi accidentaliter advenire.

Ex quibus patet non aberrasse eos, qui Caietan. pro hac sententia reserūt, nec proinde debuisse notari, quasi mentē eius non fuerint assoluti: nam ipsem Caietan. occa-sionem pr̄buit varie opinandi de senten-cia eius: etenim §. illo. *Quoad secundum*, ait dictum D. Thomæ, quod æternitas consi-stat in apprehensione uniformitatis, non ita accipi debere, quasi significet consistere in ipsa apprehensione formalē intellectus, ita ut æternitas sit cōpletuē ab anima, sic ut dicitur de tēpore: *Eo quod vnitas (inqui.) uniformitatis perennis actus est absq; actu, anima non minus, quam vnitas essentia diuina*: & ideo idem est apud Caietan. afferere quod æter-nitas cōsistat in apprehensione uniformi-tatis, atq; in ratione obiectu uniformitatis: & ita excludit à ratione intrinseca æter-nitatis quidquid supponit apprehensionem intellectus, qualis est ratio mensuræ non realis: & ideo cum eodem art. videatur ad-mittere rationem mensuræ cōplice ratio-nem formalē æternitatis, sive uniformi-tatis in essendo, occasione fuit aliquibus, ut crederent ipsi sentire æternitatem esse mensuram realē diuini esse, quod quidē ipse aperte non afferuit, & fortassis voluit id, quod Thomistæ alij Recentiores afferūt; nimurum æternitatem esse mensuram realē fundamentaliter, quatenus realiter, & actus est uniformitas vītæ immutabilis, quā intellectus potest apprehendere, ut mensurā diuini esse: quę apprehensio non est fieri-tia, aut inanis, sed habet fundamentum in eminentia diuini esse æquipollentis perfe-cionibus creatis: & ideo, sicut formam possumus de eadem indiuisibili entitate distinctos conceptus sub ratione iustitiae sapientiae, & misericordiae, possumus ean-dem concipere sub ratione durationis, atque mensuræ.

Quidquid tamen sit de mente Caiet. rem ipsam

II.

III.

Magn. Diony.

ipsam oportet expendere; sententia vero Ferrariensis, & Recetiorum superius relata, fauet Dionys. cap. 10. de diuin. nomin. vbi tradens aui, hoc est aeternitatis proprietates, ultimo loco ait proprium eius esse, *totum secundum totum esse metiri*, quasi ratio mensuræ sit ultima, qua completur definitio aeternitatis; & consequenter pertineat intrinsece ad rationem eius quiditativam. Ostenditur vero primo: quoniam, ut patet ex cap. 5. duratio non est entitas positiva distincta virtute ab ipsa existentia rei, nec supra illam addit rationem formalem positivam, sed vel negationem, vel respectum rationis: non se offert illa negatio, qua per se conueniat durationi in communi, nec alias respectus rationis, quam relatio mensuræ: ergo hic est, qui additus vitæ diuina, complet rationem formalem aeternitatis. Assumptio quoad priorem partem ostenditur: quoniam durationi in communi sola competit negatio defitionis: haec vero non complet propriam rationem durationis: nam, si completeret, non esset essentiale discrimen inter particulares durationes quoad negationem inceptionis, sed defitionis: hoc autem est falsum, quoniam aeternitas distinguatur essentialiter ab aetate, quia suapte natura est duratio sine initio, aetate vero minime. Posterior vero pars ostenditur quoniam non est alias respectus magis intrinsecus durationi, quam ratio mensuræ: cognita enim comprehensio duratione distinguatur quantitas virtualis vitæ durantis: mensura vero, ut ait Philosophus 10. Met. cap. 2. est, qua cognoscitur quantum. Secundò, si ratio aeternitatis & cuiusvis durationis non consideret in ratione mensuræ, daretur ante apprehensionem intellectus completa ratio durationis: non datur autem, ergo ad completam rationem aeternitatis, & cuiusvis durationis pertinet aliquis respectus rationis, qui non est alias, quam ratio mensuræ. Assumptio ostenditur ex Boetio lib. 5. de consolat. prof. ultim. afferente, sicut nunc fluens facit tempus, ita nunc stabile, ac permanens facere aeternitatem: hoc vero intelligi nequit de vera causalitate, quasi re ipsa tempus fiat ex fluxu instantis, aut aeternitas ex permanentia nunc diuini, sed secundum apprehensionem nostram: ergo ratio durationis non est completa ante operationem intellectus nostri. Tertiò ex duratione nobis nota colligimus communem durationis rationem: sed tempus, quod est duratio magis nota nobis, includit rationem mensuræ: ergo etiam aeternitas, & omnis alia duratio. Et confir-

matur, quoniam scriptura, & Sancti ita loquuntur de aeternitate comparationem diuini esse, sicut de tempore comparatione rerum corruptibilium: dicunt enim Deum esse in aeternitate sicut res corruptibles in tempore, unde D. Gregor. Nazian. orat. 38. quæ est in Christi Nativitatem ante med. & orat. 42. quæ est secunda in Pascha etiam ante med. inquit, aetum esse id est aeternis, quod tempus temporalibus: Et Esai. cap. 57. Deus dicitur habitare aeternitatem: ergo, si tempus importat rationem mensuræ in sua ratione formalis, aeternitas quoque importabit; alioquin non est, cur potius aeternitas, quam aliud quodvis attributum temporis cōtraponatur. Quartò aeternitas definitur per vitam diuinam in obliquo, ut patet ex definitione Boetij ab omnibus recepta, nihil autem definitur per aliquid in obliquo, nisi respectus ad illud pertineat intrinsece ad eius essentiam: non est autem alias respectus, qui pertineat ad completam rationem aeternitatis, quam relatio mensuræ: ergo, &c. Denique bonitas diuina est vera proprietas realis Dei, & tamen in obliquo includit respectum quendam rationis: ergo etiam aeternitas, quamvis in obliquo includat relationem mensuræ, erit verum attributum reale; & sicut ens est bonum realiter & habet bonitatem seclusa operatione intellectus, quoniam in ipsa re est fundamentum talis habitudinis, ita seclusa operatione intellectus Deus vere est aeternus, & aeternitas attributum reale; quoniam propter eminentiam perfectionis diuinæ, est in Deo fundamentum relationis mensuræ, quæ in obliquo significatur.

Dicendum nihilominus est relationem mensuræ non pertinere ad rationem intrinsecam aeternitatis: Haec sententia est communior apud Recetiores, & est de mente Durand. Ocham. & Gabriel. qui non agnoscunt in aeternitate rationem mensuræ. Porro alij ex antiquis citati cap. 6. eo ipso, quod rationem aeternitatis assignantes dicunt consistere in negationibus, & alijs respectibus, veletiam in ratione positiva, nec ibi faciunt mentionem mensuræ, satis indicant non complere intrinsece rationem formalem ipsius: Et vero D. Thô. solum sentire videtur id, quod ait Caieta, nempe uniformitatem obiectuam, prout scilicet potest esse fundamentum mensuræ per modum unitatis, esse de ratione aeternitatis. ipsam vero uniformitatem, ut est in re ipsa, hoc est in duratione vitæ diuinæ, tametsi apprehendi possit ab intellectu, ut mensura adæquata Deitatis, potius esse

Aristotel.

Boet.

esse fundatum relationis mensuræ, quam ipsam mensuram formaliter. Ei-
ta ex dictis Diui Thomæ non colligitur mensuram esse de ratione formalis intrin-
seca æternitatis, sed solum proprietatem aliquam consequentem ad propriam ra-
tionem formalem illius prout distingui-
tur ab alijs attributis: Tripliciter autem in-
telligi potest mensuram esse de ratione in-
trinseca æternitatis: primò ita ut sit mensu-
ra realis; secundò ut sit mensura rationis
formaliter, & in recto pertinens ad conce-
ptum æternitatis: tertius ut in obliquo, &
indirecte. Primus modus est impossibilis:
quoniam mensura realis concipi nequit,
vbi nulla est distinctio, sicut non est inter
vitam diuinam, & æternitatem: & idcirco
D. Thom. I. p. qu. 10. art. 2. ad 3. hac ipsa de-
causa inquit in æternitate sumi rationem
mensura tantummodo secundum appre-
hensionem nostram. Huius argumento re-
spödant quidam dicentes ad rationem mensuræ
realis non opus esse, ut relatio ipsa
mensura sit realis, sed ut fundamentum sit
reale, quemadmodum Deus est realiter Do-
minus, & creator, quia potentia creandi, &
coercendi subditus, quæ est fundamentum
relationum, cuiusmodi est realis, quamvis
relationes ipsæ non sint reales sed rationis
tantum: at relatio æqualitatis inter perso-
nas diuinæ est puræ rationis, quoniam ea-
dem propter diuinitas est fundamentum
ipsius in omnibus personis absq; omni
distinctione, etiam virtuali. Verum, quamvis
non sit eadem propter ratio in relatione
mensuræ æternitatis ad esse diuinum, quæ
est æqualitatis inter personas: tamen etiam
non est eadem, quæ in relatione dominij:
nam in hac datur distinctio realis inter ex-
tremæ, & fundamentæ, nempe inter Deum
cum potentia dominativa, & creaturam
cum natura dependente, & solum propter
incapacitatem Dei, ut referatur realiter ad
creaturas, non est realis: at inter vitam di-
uinam, & æternitatem, inter quas cernitur
ratio mensuræ durationis, non est distin-
ctio realis: Et ex hoc cap. magis recedit re-
latio mensuræ cōditionibus relationis realis,
quam relatio æqualitatis personarū di-
uinarū: nam hæc saltem habet realem dis-
tinctionem extremon, quæ denominatur
æqualia, illa vero nullam distinctio-
nem habet ex natura rei inter mensuram,
& mensuratum: Et ideo æternitas non est re
ipsa mensura Dei, nisi virtute fundamentaliter,
quamvis apprehensa, ut coiuncta
vitæ diuinæ potest gignere notionem ip-
sius, quatenus durans est.

V.

Secundus modus impugnatur: quoniam

Gillij comment. Theol.

aut hoc védicat æternitas ex ratione com-
muni durationis, aut ex sua propria, & spe-
ciali ratione: ex neutra vendicat: quare ra-
tio mensuræ nō est ipsi intrinseca, & essen-
tialis. Maior patet: Assumptio ostenditur:
in primis autem æternitatem nō includere
formaliter rationem mensuræ, quatenus du-
ratio: nam fieri nequit, vt idem omnino
absque vlla distinctione reali, vel rationis
substet rationi mensuræ, ac mensurati: du-
ratio vero, vt dictum est supra, non distin-
guitur ex natura rei ab esse, vel actu, quem
mensurat: sed solum superaddita negatio-
tione aliqua, vel habitudine rationis, si ve-
ro hæc habitudo est relatio mensuræ, quæ
immediate fundatur in ipsa rei existentia,
& illi addita constituit rationem formalem
durationis, ipsam rei existentia indistincta
re, ac ratione à se ipsa est simul mensurata,
& mensura: mensurata vt patet, mensura
vero, quoniam id, in quo immediate fun-
datur relatio, denominatur ab ipsa, non ve-
ro compositum ex subiecto, & relatione:
ergo, si relatio mensuræ immediate funda-
tur in ipsa rei existentia, illam per se, & im-
mediate denominat. Quæ ratio conuincit
etiam non posse hoc conuenire æternitati
ex propria, & speciali ratione ipsius: nam
ipsa quoque non distinguitur ratione po-
sitiva ab existentia diuina, ut probatum est:
ergo, si compleetur in ratione æternitatis
sola relatione mensuræ, existentia diuina
præcise sumpta substabit relationi mensuræ,
& mensurati respectu sui ipsius: Et con-
firmatur præterea, quoniam quando ratio
aliqua conuenit pluribus contentis sub ali-
quo communis analogo, cui per se primo
conuenit, & ratione eius conuenit forma-
liter aliis sub ipso contentis, si analogo in
communi non conuenit intrinseca, & essen-
tialiter, eodem modo non conuenit ana-
logatis: ratio mensuræ per se primo con-
uenit durationi: non conuenit autem essen-
tialiter, & intrinsecè, sed tanquam passio:
ergo eodem modo conueniet æternitati,
ac reliquis durationibus.

Denique tertius modus impugnatur;
quoniam, si æternitas dicit in obliquo ra-
tionem mensuræ, hæc est quasi extreum
extrinsecum, & connotatum ab æterni-
tate: quemadmodum, quia simitas dicit in
obliquo nafum, hic non est illi intrinsecus,
sed solum terminat habitudinem eius intrin-
secam: fieri vero nequit, ut relatio mensuræ
terminet tanquam extreum connotatum ha-
bitudinem æternitatis: quare non signifi-
cat in obliquo nomine æternitas, nec in-
directè, aut ex cōnotato pertinet ad ratio-
nem formalē completiūam essentiæ ipsius

VI.

XXX

Assum-

Assumptio ostenditur, quoniam tunc datur alia relatio rationis terminata ad relationem mensuræ, quæ pertineret intrinsecè ad rationem æternitatis, non datur autem talis relatio. Sequela probatur quoniam in re, cuius ratio formalis completur, connotatione alicuius termini extrinseci ineft habitudo ad terminum connotatiū intrinseca rationi formalis connotantis: intelligi quippe nequit connotatio sine respectu aliquo connotantis ad connotatum. Non dari vero eiusmodi relationem probant nonnulli Autores, quoniam ad relationem nō est relatio. Quod fundamentum licet sit probabile, & supponatur ab aliquibus Doctoribus, nō tamen recipitur ab omnibus: & ideo facilè negari potest: Probant alij, quoniam habitudo æternitatis ad rationem mensuræ, si daretur, deberet immediate fundari in ipsa vita, sive existentia diuina: hanc autem esse fundamentum connotationis ad respectum rationis, absurdum viderur: nam in se ipsa est ens perfectum, & absolutum, & independens ab omni respectu rationis. Hæc etiam ratio non sufficit: nam responderi potest non repugnare, vt res perfecta, & absoluta subeat respectum ad id, à quo non dependet, & ab eo respectu significetur nomine connotatio: quemadmodum volitio diuina potest habere respectum rationis ad creaturam, à qua minimè dependet, & ipsa simul cum tali respectu significari nomine connotante terminum, sive obiectum respectus, quomodo dicitur volitio Dei libera. Et hac ratione existentia diuina concipi potest sub habitudine ad relationem mensuræ, & simul cum illa significari nomine connotatio. Pæcipuum itaque fundamentum est, quoniam nō datur talis relatio. Id vero patet, quoniam non assignatur à doctoribus. Nec vero potest singi alia habitudo existentie diuina ad relationem mensuræ actiæ, quam aptitudinis, vt sit actu mensura: hæc autem non pertinet intrinsecè ad æternitatem, aut quamvis alia durationem: alioquin non posset concipi æternitas, nisi concepta eiusmodi aptitudine: hoc vero est falsum; quoniam nec in diffinitione æternitatis sit mentio huius aptitudinis, nec in communi modo illam concipiendi formatur eius conceptus.

VII.

Magn. Diony.

Ex his patere potest responsio ad ea, quæ in contrarium obiecta sunt. In primis vero autoritas Dionys. probat quidem æternitatis proprium esse, vt sit mensura, non tamen rationem mensuræ pertinere intrinsecè ad eius essentiam. Ita vero habent eius verba: *Verum seculi proprietas est antiquum, &*

*immutabile, & totum imparibiliter secundum totum esse metiens: cum ipse proprietatem appelleret, non est vnde ex illis verbis colligatur esse rationem formalem: maximè cum eodem modo loquatur de ratione antiquitatis, & immutabilitatis: nec vero est credendum illū existimasse hæc omnia pertinere intrinsecè ad rationem æternitatis. Ad prium argumentum neganda est assumptio: & ad eius confirmationem patebit solutio ex dicendis cap. seq. vbi explicabitur quid addat duratio supra existentiam. Nunc vero breuiter responderetur ad confirmationem prioris partis solum negationem desktionis nequaquam completere rationem durationis, vt credunt ij, qui ait durationem cōsiderere formaliter in permanentia existentiæ. Ad probationem, vero secundæ respōdetur in duratione priorē esse habitudinem ad terminos existentiæ, quam rationem mensuræ: hæc enim supponit illam, in eaq; fundatur: non enim potest concipi ratio mensuræ sine apprehensione quantitatis propriæ, vel virtualis sub aliqua habitudine ad suos terminos. Ad secundum respondetur ex eo, quod ratio mensuræ non sit essentialis, atq; intrinseca durationi, minimè sequi ipsam non compleri formaliter in ratione durationis per apprehensionem intellectus: potest enim cōsiderere in alia habitudine rationis: ex particulari vero negando non valet cōsequentia ad universale. An vero consistat in aliqua alia dicam cap. seq. vbi etiam explicabet dictum Boetij. Ad tertium neganda est assumptio: tempus enim vt ostendam cap. seq. non includit formaliter rationem mensuræ. Quæ vero adduntur in confirmationem huius argumenti, non egent solutione; solum enim concludunt æternitatem in ratione durationis habere aliquam cōuenientiam cum tēpore, quod est verum. Ad quartum respondetur in primis cū definitione æternitatis dicitur, *est interminabilis vita posse*, habere sensum intransituum, quasi dicatur *est vita posse*, vt colligitur ex Anselmo Monolog. c. 24. vbi sic ait: Cum diuina substantia nō sit aliud, nisi vita sua, & æternitas sua, nec sit aliquo modo terminabilis, nec nisi simul & perfectè tota, quid aliud est vera æternitas, quam illi conuenit, quam interminabilis vita, simul, & perfectè tota existens. Respondetur deinde, cum æternitas abstracte sumatur per modum proprietatis, definiri per vitam, tanquam per propriū subiectum, nō vero tanquam per terminum mensuræ. Ultimum argumentum probat quidem non repugnare, vt sit aliquod attributū fundamentaliter positivum reale sub habitudine aliqua*

aliqua rationis, vel connotatione ad aliquem terminum: & consequenter ex hoc capite non repugnare, ut aternitas, quæ est fundametaliter ens reale positum, compleatur ultimo formaliter respectu aliquationis, vel negatione, quod admitto. Ex hoc tamen minimè sequitur respectum mensuræ completere rationem formalem aternitatis, quoniam ex indefinita non colligitur uniuersalis, aut particularis determinata, sed sub disiunctione.

Aternitas non primo distinguitur à ceteris durationibus per negationem mensuræ, sed termini.

CAPUT X.

I. **O** Stendi capit. superiore aternitatem non consistere in ratione mensuræ, nūc videndum est per quid compleatur eius ratio formalis. Quidam recentiores existimant rationem aternitatis compleri negatione aliqua rationis: nam, negationes, quibus excluduntur formæ reales, suo modo reales appellantur; et verò, quibus negantur habitudines aliqua rationis, suo modo dici possunt negationes rationis. Autem autem eam, qua ultimo videtur absolu-
ratio aternitatis, esse negationem mensuræ, quæ est relatio rationis, ut potè dependens a intellectu mensurante, & competit omni durationi creata. Exprimitur vero eiusmodi negatio illis verbis definitionis, *possessio vite interminabili*, interminabile enim non solum dicit negationem principij, ac finis, induratione reali, sed vel maximè mensuræ: Nequid enim aternitas dicitur interminabilis, quia nec determinari, nec definiri aliqua mensura potest. Probatur autem hæc sententia, quoniam oppositarum rerum differentiae debent esse oppositæ, tempus autem, & aternitas opponuntur: sicut ergo tempus non est solum duratio primi mobilis, sed etiam duratio numerata, ac diffinita per intellectum, ut esse positum aliarum durationum mensura, ita aternitas ex opposito est duratio omni mensura carens. Quod indicatum videtur cap. 24. Iob. *Ab omnipotente non sunt abscondita tempora*: hoc est rerum creatarum durationes, quas tempora appellat, & subditur; *qui autem noui sunt eum, ignorant dies illius*, hoc est illi, qui veram scientiam Dei habent, certo sciunt ævum ipsius non posse diebus, aut annis diffiniri: ideo enim dies eius ignorat, quia reuera definitio-

ti non sunt. Deinde ita se habet aternitas ad durationem creatam, ut immensitas ad quātitatem finitam formalē, vel virtualem, quæ creature definiuntur loco: immensitas vero compleetur negatione mensuræ, ut vox ipsa sonat: ergo & aternitas simili-
ter complebitur eadem negatione.

II.

Hæc sententia duplum sensum habet; alter est aternitatem nullo modo esse mensuram, imò consistere in negatione omnis omnino mensuræ: alter est, quoniam admittat rationem mensuræ actiua, prout extenditur ad finitam, & infinitam, consistere tamen in negatione mensuræ certæ, ac determinatæ, & per hanc distingui per se primo à duratione creata: Iuxta primum sensum est falsa; iam enim suprà ostendit aternitatem habere rationem mensuræ comparatione vite diuina: & consequenter negationem omnimodæ mensuræ non posse ad ipsam pertinere. Et quoniam Autores eius sententiae iuxta hunc primum sensum loquantur, tamen quia non agnoscunt rationem mensuræ, nisi certam, & determinatam, re ipsa loquuntur iuxta secundum sensum existimantes aternitatem distinguere per se primo à durationibus creatis, eo quod non patiatur certam, determinatamque mensuram: Iuxta hunc quoque sensum adhuc potest eadem sententia intelligi duplum. Primò quidem ita, ut aternitas consistat ultimo in apprehensione huius negationis, & compleatur tota eius ratio hac diffinitione, *aternitas est duratio apprehensa, ut immensurabilis*. Secundò ita ut apprehensio non ingrediatur rationem formalem aternitatis, quæ proinde solum consistat in ipsa duratione, & immensurabilitate, & consequenter sufficienter definitur in hunc modum, *aternitas est duratio immensurabilis*. Porro prædicti Autores non planè explicant in utroque sensu loquuntur.

III.

Ad solutionem præsentis difficultatis statuendum in primis est, in quo consistat ratio durationis in communi. Ea verò ultimo completur habitudine ad apprehensionem suam sub ordine ad terminum: ex quo prouenit, ut duratio sit esse actuale rei apprehensum cum habitudine ad terminum. Quod ut clarius explicem sumo exemplum à mensuris, quæ usurpantur ad dignoscendam magnitudinem quantitatis continuæ: si enim interrogemus, quid sit vlna, vel quid palma, reperiemus non esse aliud quam ipsammet quantitatè continuam sub certis terminis comprehensam: ita ut apprehensio, & designatio

Giliij comment. Theol.

X X X 2 per

per terminos sit de ratione cuiusvis: idemque pater in tempore: nam dies, vel annus non est aliud, quam motus primi mobilis, sub designatis terminis comprehensus. Quoniam verò duratio de se, & in commune sumpta nec est finita, nec infinita, sed potest terminis circumscribi, aut carere, propterea in ratione durationis absolute posui habitudinem ad terminum, non declarando in particulari, quoniam habitudo sit, utrum negatio termini, an verò positio: quae à parte posteriore explicatur per negationem vltioris existentiae, ab antiore vero per inceptionem nouae, & negationem antiquae existentiae. Quomodo cumque igitur existentia concipiatur sub habitudine ad terminum, sive positum, sive negatum, habet rationem durationis. Et ad sensum huius assertionis trahi possunt autores, qui rationem mensuræ volunt pertinere ad rationem durationis, quia scilicet duratio ita sumpta est fundamentaliter mensura: nam quidquid apprehenditur sub habitudine ad terminos ex vtraque parte, est aptum mensurare, si cetera ad sint. Et sicut vlna est mensura materialiter, quatenus est quantitas, apprehensa sub habitudine ad terminos, apta mensurare res quantas, nec tamen formaliter includit relationem mensuræ, ita duratio propter eandem habitudinem ad terminos existentiae, est mensura materialiter, non vero formaliter. Et hoc ipsum dicendum est de eternitate: est enim vita diuina sub habitudine, sive negatione terminorum.

IV. Obijciet aliquis negationem termini repugnare rationi mensuræ: ideoq; in ratione formaliter durationis includi non quoniam habitudinem ad terminum, sed certam eius designationem: hæc verò non conuenit eternitati, quæ respuit omnē terminū: quare vel ea non est duratio, quod repugnat dictis c.2. vel duratio non cōsistit in habitudine ad terminū. Antecedens patet: quoniam de ratione mensuræ est, vt sit notior mensurato: quod verò terminis caret, est infinitū: infinitum verò, vt ait Philosoph. lib. I. Phys. c. 4. tex. 35. est ignotum, & consequenter ineptum, vt deducat in notitiā quantitatis. Ad hanc obijctionē responderetur distinguendo antecedens: quod, si intelligitur de mensura certa, ac determinata, verum est, sed non facit ad infinitū: quoniam duratio non recurrat cum determinata mensura existentia; si vero intelligatur de mensura in communi prout abstrahit à finita, & infinita, negandum est. Dari verò mensuram infinitā constat, quoniam omne prædicatum, quod respōdetur ad questionē,

quantum est, capax est mensuræ: non enim percipi potest quantū sit aliquid absq; mensura; idcirco enim dixit Philosoph. lib. 10. Met. c.2. mensuram esse, qua cognoscitur quantū; si verò Mundus fuisset ab aeterno, & rogaret aliquis quanto tempore durasset motus primi mobilis, rectè responderetur durasse infinito: item si quis rogaret, quā sit duratio vitæ diuinæ, aperte respōdebitur esse infinitum. Ad huius verò impugnationem respōdetur, cum D. Thom. 3. p. q. 10. s. Thom. ar. 3. ad 1. & alijs, infinitū aliud est potentiale, aliud actuale; potentiale, cum habeat ex parte potentiae, ac materiæ, est ignotum, & cum aliter nō agnoscatur, quam cognoscendo partem post partem, est simpliciter ignotum, quia hoc modo numerādieri non potest, vt perueniat ad finē cognitionis, & consequenter, vt cognoscatur perfectè ratio infiniti potentialis. Infinitū vero actuale est maximè notum potentiae proportionata: Aristot. vero loquebatur iuxta primum modū, non iuxta secundum de infinito, & eius cognitione: aeternitas verò est duratio infinita secundo modo, & ideo penetranti ipsam, potest esse usui ad mensurandam vitam diuinam.

V. Dico primum: AEternitas non distinguitur per se primo à ceteris durationibus per rationē immensurabilitatis: Hęc est de mente Doctorum, quos retulic. c.6. num. 6. qui aeternitatem compleri aiunt per negationē termini: nam propria ratio termini non est mensurabilitas, sed fundatum illius. Ostenditur vero; quoniam, si ex duob. analogatis conuenientibus sub ratione cōmuni analoga, vnu differt ab altero negatione, alterū differt, & cōstituitur positio formaliter, & immediatè opposita eidē negationi: duratio verò creat nō cōstituitur per se primo, & formaliter relatione mensuræ, sed ratione termini saltē potentialis, quæ præcedit rationē mensuræ: ergo aeternitas opposita durationi creat nō distinguitur per se primo ab illa per negationē mensuræ: sed termini. Maior ppositi patet ex cōplo substantiæ, & accidentis: nam, quia rationē substantiæ intelligimus per negationē propriæ rationis accidentalis, hoc aut est inhaerentia, substantiæ describimus per non esse in subiecto. Et ratione cōuincit, nam rationes analogatorum immediatè oppositorum debent per se primo, & immediatè opponi. Negatio verò solū opponit per immediatè formæ, cuius est priuatio: ergo, si vnum ex analogatis per se primo differt ab alio negatione, alterū debet constitui, ac differre ab illo per formam, quam negatio illa tollit per se primo,

primo, & immediate. Assumptio vero constat ex dictis cap. precedente: nam ratione ibi adducta probant nullam durationem constitui per se primo relatione mensura. Secundò; ea, quæ conueniunt in aliquo communis, non possunt differre primo relatione rationis, & negatione eiusdem: tempus, & æternitas conueniunt in ratione communis durationis: fieri ergo nequit, ut primo distinguantur habitudine rationis, ac negatione ipsius. Probatur maior propositio: quoniam omnis relationis rationis habet aliquod fundamentum, vel ratione fundandi. ratione cuius conueniat potius huius subiecto, quam illi: hoc autem fundamentum est nequit ratio ipsa, in qua conueniunt, tunc enim relationis conuenienter utriusque: ergo aliquid aliud: atq; ita inter rationem communem utriusque subiecto, & relationem alterius conuenienter intercedere debet aliquid, quod subeat vicem fundamenti: semper enim fundamentum est prius relatione: quapropter opus est in dagine fundamentum mensurabilitatis, quæ conuenit temporis, & repugnat æternitati: nam eiusmodi fundamento, & negatione ipsius prius differunt tempus, & æternitas, quam habitudine ipsa mensurabilitatis. Et confirmatur primo, quoniam semper ratio est prior effectu, seu quasi effectu, cuius est ratio: sed, si quis roget, cur tempus sit mensurabile, non aut æternitas, accōmodate respondebitur, quia tempus est finitum, æternitas autem infinita; prior igitur reperitur in æternitate ratio infinitudinis, quæ negatio mensurabilitatis, sicut in tempore ratio finitudinis est prior mensurabilitate. Confirmatur secundo, quoniam nihil cōcipi potest absq; propria ratione formaliter cōpleta: potest autem cōcipi æternitas, quamvis nō compiata formaliter negatio mensurabilitatis: ergo hæc non pertinet per se primo ad rationem illius, sed tanquam proprietas consequens. Assumptio manifesta est; nam, si quis apprehēdat animo durationis principio, ac fine carentem, habet aliquam notionem æternitatis, qua distinguuntur à duratione creata, ut constabit ex sequentis assertionis probatione. At inquietant oppositæ sententiae assertores, non posse ita cōcipi, quin simul concipiatur ut immensurabilis: falso tamen, quoniam id, quod est prius, ac independens in essendo, est etiā prius; & independens in cognoscendo: Mensurabilitas autem est posterior terminis, quibus res finitur in se ipsa, & immensurabilitas posterior negatione terminorum: idcirco enim res est immensurabilis in se ipsa, quia caret terminis: ergo concipi potest interminabilitas, non

concepta immensurabilitate.

Dico secundum: Negatio finis, sive termini est id, quo primum intelligitur æternitas distingui ab omni alia duratione creata. Hæc sententia fundatur in ipsa definitione Boetij, in qua primum ponitur par-

Boet.

S. Thomas.

ticula illa, *interminabilis*, quæ significat negationem termini ex omni parte, ut expoundunt cōmuniter Doctores, ex quibus D.

Thom. I. p. q. 10. ar. 1. cūm dixisset æterni-

tatem notificari ex duobus, subiungit. Pri-

mo ex hoc, quod id, quod est in æternitate, est in-

terminabile, id est principio, & fine carentis, ut

terminus ad virum, referatur: quæ sententia

est expressa Gregor. Nazianzen. orat. 2. in Nazianz.

Sanctum Pascha, vbi cūm immensitatē di-

xisset cōsiderari secundū principiū, atq; si-

nem, subdit, cum in supernum, profundū mens

aperit, non habens vbi cōsistat, atq; imaginatio-

nibus illis, quas de Deo concipit, innitat, immē-

sum hoc, atq; inaccesibile anarchū, hoc est prin-

cipio carēs appellavit, cum aut ad inferiora hæc,

& posteriora aspectū detinatur immortale, atq;

interius expers: cum aut virum, contraxerit, &

collegiter, eternum; satis indicans æternitatis

notionē existere ex negatione principij, ac

finis, & hoc prius differre ab omni dura-

tionē creata, cōsentient Nicet. & Psellus ad

Nicetus.

eundē locum; & hoc idem significat Aug.

sent. collectis à Prospero, sent. 3. Richard.

de S. Victore lib. 2. de Trinitate, cap. 9. ca-

rere, inquiens, principio, ac fine, & omni muta-

bilitate dat æternū esse: ostenditur autem, quo-

niam eo ipso, quo apprehēditur existentia

principio, ac fine carēs, cōcipitur ratio ali-

qua durationis non creatæ; hæc enim ter-

minata est saltem à parte principij: ergo in-

creatæ, & consequenter hæc distinguuntur à

creata per negationem termini. Non datur

autem illa ratio alia, qua prius distinguuntur:

ergo hæc per se primo constituitur, ac dis-

tinguitur. Non dari vero alia priorem

probatur; quoniam vel est immensurabilis,

ut probatum est suprà citatis Auto-

ribus, vel permanentia, sive uniformitas

existentiæ diuīng, ut volunt Thomistæ, nō

immensurabilitas, ut superius probauit: Non

uniformitas, quoniam si per impossibile

tingamus existentiam, sive durationē uni-

formem in se, & simul capacem termini,

sive finitam, non constabit ratio æternita-

ris: ergo hæc non consistit in uniformitate

durationis. Pater consequentia, quoniam ra-

tio formalis, qua vnum quodq; per se pri-

mo constituitur, ac distinguuntur ab aliis, ta-

lis esse debet, ut ea polita, & præcisæ cæte-

ris omnibus adhuc maneat id, quod per il-

lam per se primo cōstituitur. Deniq; uni-

formitas nō distinguunt æternitatē ab omni

Gillij comment. Theol.

Xxx 3

duratio-

duratione creata, sed solum à tempore, ut constat ex ipso Diuo Thoma loco citato: nam ex eo probat ad æternitatem pertinere uniformitatem, quoniam in eo, quo daret motu, & semper eodem modo se habet, non est accipere prius, & posterius, sicut in motu: & idcirco, sicut tempus consistit in numeratione prioris, & posterioris, in motu, ita æternitas in apprehensione uniformitatis: & hæc ratio non excludit æuum, in quo etiam non est ratio prioris, & posterioris, sed uniformitas: & idcirco D. Thom. ibidem recurrat ad negationem principij, ac finis, quam constituit primo loco ante uniformitatem.

VII.

Dico tertium: Negatio termini durationis, qua per se primo distinguitur æternitas à duratione creata non debet intelligi actualis, sed potentialis. Prior pars est de mente Boetij in sua definitione, in qua non dicitur possessio vita interminata, sed interminabilis excludendo apertitudinem omnem habendi terminum. Facile vero ostenditur; quoniam nihil per se primo distinguitur ab alio per rationem aliquam, quam non repugnat competere rebus aliis: negatio vero termini actualis non repugnat creaturæ tam à parte principij, quam finis, ut per se patet: itaque licet de facto tempus, & æuum fuissent absque principio, & fine, dici possent duratio interminata, & proinde sola negatione termini actualis non distinguitur per se primo æternitas ab aliis. Ex eodem fundamento patet secunda pars; quoniam negatio terminationis potentialis per se primo, ac solum conuenit ipsi esse diuino, & separat illud ab omni duratione creata: ergo per eiusmodi negationem constituitur existentia diuina per se primo in ratione durationis, ac distinguitur à ceteris omnibus; nulla enim duratio creata est interminabilis, quoniam omnis suapte natura est apta incipere, ac desinere: & præterea, ut notat S. Thomas i. p. quæst. 10. artic. 4. in tempore ratione successionis dantur partiales inceptiones potentiales, quibus incipiunt dies, menses, & anni: at in æternitate, qua est duratio vita immutabilis, non est finis actualis, neque potentialis, quod indicatur sententia tertia sumpta ex libro sententiarum ex Augustino collectarum: *Vera æternitas, & immutabilitas non est nisi in Deitate Trinitatis, quia æura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem: vbi non solum*

S. Thom.

Augustin.

excluditur ab immortalitate terminus actualis existentia diuinæ, sed etiam potentialis, qui comitur aliquam mutationem: qua negatione inuoluntur duæ aliae conditions, quibus absolutur ratio æternitatis; nempe, quod sit tota, & perfecta: nam duratio, quæ habet partes, cum fluat, admittit inceptionem, ac desitionem earundem, & consequenter finem potentialem, & ita negatio finis, ac principij potentialis impliciter inuoluit simplicitatem, atque indiuisibilitatem, quæ significatur cum dicitur: *possessio tota simul*; item natura, quæ distinguitur à suis perfectionibus, & secundum eas mutatur, habet etiam terminum secundum quid, nempe existentia secundum perfectiones accidentales: qui etiam excluditur, cum dicitur, *possessio vita interminabilis*, quoniam vita Dei, neque simpliciter, neque secundum quid unquam terminari potest. Verum, quia hæc secundæ conditions non ita distinctè explicantur, cum dicitur: *possessio vita interminabilis*: additæ sunt duæ aliae particulæ, de quibus inferius dicam.

Dico quartum: AEternitas non constituitur per se primo apprehensione immensurabilitatis, sive negatione mensuræ sub habitudine ad apprehensionem intellectus. Fundamentum est; quoniam, ut constat ex dictis, negatio termini est prior negatione mensuræ, & proinde suapte natura prius apprehendi potest duratio vita diuinæ, sub negatione termini, quam sub negatione mensuræ, apprehensia vero sub negatione termini habet rationem durationis infinitæ, & æternæ: ergo apprehensio immensurabilitatis, iam supponit rationem æternitatis. Nec illam per se primo constituit, aut distinguit à durationibus creatis. Neque ex hismo Autores oppositæ sententiae sentire æternitatem confistere in apprehensione immensurabilitatis: nam, quamvis eam appellant negationem rationis, nō ideo credunt pendere ab operatione intellectus: sed ideo id assertunt, quoniam negationes sunt eiusdem ordinis cum affirmationibus: cumq; relatio mensuræ sit ens rationis, negatione ipsius aiūt ad id genus pertinere. Quæ doctrina vniuersaliter accepta minimè placet: nam negatio inhaeret in pertinet ad genus substantiæ, non vero ad genus accidentis, ad q; inhaerentia pertinet: negatio creationis p[ro]s[ec]u[er]e nō pertinet ad e[st] creatū, ad quod illa, sed ad in-creatū. Neque ut negatio dicatur, peculiariter p[ro]tinere ad genus entis rationis, sufficit formā negatæ esse ens rationis, sed opus

est, vt

VIII.

est, ut nonnulli per operationem intellectus conueniat, ut cōstat in vnitate præcisionis, & alijs similibus: qua de causa negatio vniuersalitatis, quamvis sit negatio entis rationis, non pertinet ad idem genus in dō conuenit à parte rei, ut per se patet: quoniam ex duobus terminis contradictorijs, alter necessario cōuenit subiecto cōsiderato sub quauis existentia: rebus autē sub existentia reali non conuenit relatio vniuersalitatis: ergo competere debet eius negatio. Sed quidquid sit de modo loquendi, dicendū non est durationem vitæ diuina constitui per se primo in ratione aternitatis, per apprehensionem sui sub negatione mensuræ, sed sub negatione termini: si vero præfati auctores pro eodem accipient negationem mensuræ, ac termini, rectè sentiunt: verum non loquuntur formaliter: nam, sicut ratio termini, ac mensuræ ratione differunt, ita quoque differunt negationes eorundem.

IX. Ad motiuā in oppositum responderet in primis termino illo, *interminabilis*, posito in diffinitione aternitatis per se primo, & formaliter non explicari negationem mensuræ, sed termini: mensuræ autem consequenter, sicut ipsa consequitur ad rationem termini. Nec vero aternitas ideo à priore dicitur interminabilis, quia nulla mensura definiri potest, sed quia nequit circunscribi terminis: ex hoc vero prouenit, ut mensurari nequeat, sicut explicatum est. Ad primum argumentum respondeatur *distinguendo* maiorem propositiōnem, quæ si intelligatur de speciebus, aut membris eiusdem diuisionis primo oppositis vera est, sed *assumptio falsa*: nam aternitas, & tempus non sunt membra primo opposita: duratio enim primo diuiditur in increatam, & creatam, quæ primo distinguuntur ratione termini actualis, vel potentialis, & negatione illius: & ita aternitas habet modum durationis oppositum durationi creatæ, quo etiam distinguitur à tempore contento sub duratione creatæ: si vero cadē propositio intelligatur de membris non primo oppositis, neganda est: non enim opus est, ut membrum immediatè contradicuum alteri habeat oppositum directam secundum proprias differentias cum specie contenta sub membro, à quo primum contradicuum datur, ut multis exemplis patet: nam substantia, & accidentis opponuntur penes esse per se, vel in subiecto inhaesione: non tamen opus est, ut si quantitas consistit in extensione subiecti, ratio substantiæ consistat primo in negatione talis extentionis: si quidem iam hæc negatio reperit substantiam constitutam per rationem existendi per se, & nō in subiecto inhaesione: similiter aternitas primo distinguitur à duratione creatæ negatione termini actualis & potentialis, & quando comparatur cum tempore, etiam si id includeret habitudinem mensuræ, nō proinde aternitas vendicare per se primo debet rationem aliquam formalem intrinsecam illi directè oppositam. Responderet secundo potest, in tempore nō includi formaliter rationem mensuræ: Ex eo enim, quod sit numerus, rectè sequitur ipsum esse materialiter mensuram, nō vero illam formaliter includere: numerus enim differt formaliter à ratione mensuræ, nec illam intrinsecè includit. Iam vero expositio, qua eadem sententia corroboratur ex auctoritate S. Iob. extorta ad modum est, & iuxta illam concedi debet hæc propositio: *Deus ignorat dies suos*: si enim illi, qui scientiam Dei habent, idcirco dicuntur ignorare dies illius, quoniam sciunt aternitatem Dei nō posse diebus, aut annis diffiniri, cùm hoc etiam Deus optimè sciat, dici verè poterit ignorare dies suos quod quis audeat admittere? Sensus ergo planus est, quem eriam cap. præcedente B. Iob. attigerat, & D. Thom. luculēter explicat cit. cap. 24. quod Deum nihil omnino lateat rerum creatarum, atque humanarum, ipse vero adeo sit inuisibilis, atque incomprehensibilis, ut iij etiam, qui tales eius cognitionem habent, ut ab hominibus dicantur scire ipsum longè distent ab ipsis comprehensione. Ad secundum neganda est *assumptio*: immensitas enim, quamvis nominetur à negatione mensuræ, est tamen quantitas Dei virtualis, quam etiam prius intelligimus negatione termini, quam mensuræ. Ex eo enim Deus non est commensurabilis loco, & quantitas eius immensurabilis, quia est interminabilis.

In aternitate non est vlla successio & proinde non distinguitur à nunc stabili.

C A P V T XI.

Quamvis nullus ex Catholicis aucto-ribus vertat in dubium, vtrum sit vlla successio in aternitate, tamen gratia explicandi naturam ipsius, & verba illa Boët. adhibita in diffinitione (*tota simul*) perscrutabor vtrum cadat in ipsam vmbra aliqua successionis. Arguitur autem ex sacris literis primo quoniam Iob. cap. 10. vocantur *Iob. 10. dies*, & anni Dei: non intelliguntur autem dies, & anni sine aliquo ratione prioris, ac posterioris, & consequenter sine suc-cessione. Secundo tribuuntur Deo verba

Psalm. 2.
Exod. 3. &
33.

Proverb. 8.

omnium temporum, dicitur enim in Psal. 2. *Ego hodie genui te*, dicitur Exod. 3. *Ego sum, qui sum*, dicitur Exod. 33. *Miserebor, cui volero, & Clemens ero, in quem mihi placuerit*. Ex quo loco sumitur speciale argumentum, quoniam ibi indicatur Deum nodum misereri, sed habitum misericordiam in futuro: hoc vero fieri nequit absque successione: ergo cadit successio in actus Dei intrinsecos, qualis est actus miserendi. Terminus significatur ordo prioritatis: nam Prou. 8. dicitur. *Ante omnes colles ego parturiebar*. Qui locus intelligitur de actibus Dei immanentibus, hoc est de generatione aeterna verbi, & ordinatione, ac dispositione mundi fabricandi: si ergo in illis fuit ante, & post, fuit etiam successio. Rationes dubitandi sunt duæ. Prima quoniam nunc aeternitas distinguitur ab ipsa: ergo aeternitas est particeps successio. Cofrequentia probatur: quoniam nunc, siue instans indiuisibile est prius, ac posterius duratione ea, vius nunc est: nam, quatenus concipitur ut finis, est posterius, prius vero quatenus concipitur ut principium: neque cōcipi potest sub ratione nunc indiuisibilis, quin concipiatur, ut terminus initians, ac finiens secundum partem durationem, cuius est nunc: nihil vero est simul finis, & initium rei secundum eandem prorsus entitatem indiuisibilem, sed secundum diuersas: atque adeo, si est finis, & initium rei secundum esse actuale, eius duratio est successiva. Antecedens ostenditur, quoniam ita se habet nunc aeternitas ad ipsam, ut instans ad tempus: instans vero distinguitur a tempore: ergo & nunc stans distinguitur ab aeternitate. Præterea nunc aeternitas adæquate existit in quoquis instanti, ita ut si per impossibile solum coexisteret vni instanti, non haberet adæquatam existentiam in genere nunc indiuisibilis: aeternitas vero, si solum coexisteret instanti, non haberet adæquatam rationem sua durationis. Secunda ratio est, quoniam Deus transit de existente hodierna die in non existentem in eadem, & de non existente cras in existentem cras: nam hodie vere coexistit praesenti diei, cui non coexistit cras: contra vero hodie non coexistit crastinæ diei, cui coexistit cras: omnis vero transitus de uno termino contradictorio in alium infert successio: nam, quæ repugnant in eodem subiecto, nequeunt inesse illi simul, sed successiuæ.

II. Successio duplex singi potest: nempe altera formalis, altera virtualis: formalis, cum vere sit transitus de uno termino in alium: virtualis cum non est re ipsa transi-

tus, sed datur res permanens & equipollens transeunti. Formalis rursus alia est intrinseca, alia extrinseca. Intrinseca est transitus subiecti penes formam ipsi vere, ac realiter inexistente, siue sit inter vtrunque terminum posituum, siue inter vnum posituum, alterum negatiuum: extrinseca vero est, quod nullus ex terminis, inter quos sit transitus, est intrinsecus subiecto, sed solum extrinsecus denominat: vel quando, licet terminus quoad aliquid significet perfectionem intrinsecam subiecto, ultimo tamē in propria ratione formalis complevit habitudine, siue connotatione extrinseca, ut se habet verbum, *creat*, de sententia D. Thom. 1. p. quæst. 45. art. 3. ad 1. & s. Thom. aliorum, qui censem illud significare actionem aeternam Dei, & connotare effectum creatum in tempore. Hoc polito sunt qui dicant aeternitatem, quamvis non sit formaiter successiva, esse tamen virtute, quia durationem creatam successiuam eminenter continet. Verum pura continentia eminentialis non sufficit, ut Deus dicatur esse aliquid virtute: nam Deus eminenter continet res sensus, & rationis expertes, nec tamen dicitur esse virtute in sensibilis, aut irrationalis. Requiritur vero, & sufficit & equipollentia talis, ut perfectio diuina praestet id, aut aliquid proportionaliter simile ei, quod praestant res creatæ, quibus & equipollent, & quas dicitur continere virtute: qua ratione dicitur virtute quantus, quoniam vi sua immensitatis est potens coexistere cuius loco, sicut substantia corporea ratione sua quantitas coexistit loco sibi adæqualis. Hoc modo absurdum non erit admittere aeternitatem esse virtute successiuam: quia nimirum ita est indiuisibilis, ut tamen non raptim transeat, sed permaneat, ac semper stans coexistat omni durationi successiuæ.

III. Quod attinet ad formalem, dicendum est intrinsecam repugnare omnino aeternitati diuini esse, extrinsecam vero nequaquam. Prior pars est de fide, ut constat ex illo Psalm. 101. *Tu autem idem ipse* Psalm. 101. *es, & anni tui non deficiunt*, item ex illo Exod. 3. *Ego sum, qui sum, & ex omnibus locis adductus* tractatu 8. ad probandum immutabilitatem Dei: nam successio omnis intrinseca est mutatio, vel cum mutatione necessario coniuncta: ideoque testimonia, quæ probant Deum esse immutabilem, probant etiam vitam eius, ac durationem esse prorsus expertem successiois omnis intrinsecæ. Et hoc ipsum indicant Patres, qui immutabilitatem aiunt

Augustin.

Anselm.

Rich. Victor.

Pet. Damian.

aiunt pertinere ad veram aternitatem Auguſtin. locis citatis in proceſſio huius traſtatuſ, & lib. 83. q. quæſt. 19. & lib. 11. de ciuitate cap. 6. Anſelm. in monolog. cap. 4. Richard. Victor. lib. 2. de Trinitate cap. 4. & 9. & Petrus Damian. Epift. 4. de omnipotentiā Dei cap. 8. Ratione vero ostenditur. Primo duratio eſt diuerſa iuxta diuerſitatem rei, cuius eſſe mensurat: mo-
dus eſſendi entis per eſſentiam non poteſt eſſe niſi ſimplex, & uiformis ſine vlla va-
riatione: ergo debet iſpiſi tribui duratio, iu-
ue mensura permanens, & uiformis abſ-
que vlla ſucessione. Secundo omnis ſu-
cessio intrinſeca ſupponit in ſubiecto dura-
tionis potentiam paſſiuam ad formam, ſe-
cundum quam datur ſucessio: Deus au-
tem eſt actus purus: ergo in eius vitam, &
duratione nequit cadere ſucessio intrinſeca.
Et conſirmatur quoniam ea aut eſt
continua, aut diſcreta: neutra in Deum
cadit: ergo aternitas eſt ſucessione aliena.
Aſſumptio cogitat quoad continuam,
quoniam hæc eſt actus ſubiecti imper-
fecti, & non habentis ex ſe quidquid ha-
bet: Deus autem, utpote eſs per eſſen-
tiam, ex ſe haber quidquid eſt: quare non
eſt capax ſucessioneis continuæ. Diſcreta
vero ſupponit tranſitum de vna forma in
aliam, qui repugnat Deo. Nam tranſitus
non eſt niſi inter formas oppoſitas: ex his
vero vna eſt imperfectionis altera cum pri-
uatione illius coniuncta: repugnat autem
Deum ſubdi priuationi, aut carere for-
ma ſimpliciter perfecta: quare etiam re-
pugnat, ut ſi in ipſo tranſitus, vel ſu-
cessio ſecundum formam intrinſicas. Secun-
da pars ſumitur ex ſacris literis, ex quibus
habetur tribui Deo prädicata quædam
intrinſeca ſecundum temporum ſu-
ſionem: nam Genef. 1. dicitur in prin-
cipio creasse cœlum, & terram, & cap. 2. re-
quieſcere die ſeptimo ab omni opere, quod
patratarat, dicitur immiſſe aquas diluuij
ſuper terram, & ſexcenta alia per tempo-
rum interualla feciſſe; in quibus neceſ-
ſari interuenit ſucessio ab ocio ad ope-
rationem exterñam, & ab hac ad quietem.
Nam initio mundi incepit eſſe creans,
cūm ante non fuſſet, & ſeptimo die ceſ-
ſauit à noua rerum creatione, quam ſex
diebus continuauerat: & ſingulis diebus,
ac horis huiusmodi ſucessiones admittit,
nunc in fundendo de nouo gratiam, nunc
illam augendo, nunc ob demerita pec-
catorum ſuſpendendo concurram, quo
illam conſeruabat, nunc creando nouas
animas, & plura alia faciendo, vel ab ope-
rationibus exterñis ceſſando. Porro ſe-

cundum has denominations extrinſicas
admittit ſuſceſſionem, tam continuam,
quam diſcretam: continuam quando in
iſpis rebus extrinſicas, à quibus deno-
minatur, eſt continua ſuſceſſio, ut ſi ex
continuo merito viatoris gratiam, & cha-
ritatem iſpſius ſuſceſſiū augeret: diſcre-
tam, quando inter res creatas eſt diſcreta
ſuſceſſio, qualis eſt in creatione anima-
rum.

Ad primum ſumptum ex ſacris literis
repondeſt dies, & annos, cum Deo tri-
buuntur, ſumi metaphorice, & non pro-
priè: ex hoc vero non colligitur ſuſceſſio
propria, & formalis, ſed ad ſummu m
virtualis. Ad ſecundum patebit ſolutio cap.
ſequente, vbi explicabo non propterea di-
ci di Deo verba omnium temporum, quia
aternitas habeat diſferentias temporis, aut
ſuſceſſionē ſecundum prius, & posterius:
ſed quia unitate ſua, & permanentia aequi-
pollet cu libet temporum ſuſceſſioni. Ad
id vero teſtimonium, quod ſumitur ex
cap. 33. Exod. repondeſt, verbum mi-
ſeriſteri interduum ſumi pro ſolo actu inter-
no mentis, quo quis vult alterius miſe-
riſias ſubleuare, ut ſumitur in Euangeliō
Marc. 8. *Miſereor ſuper turbam, quia ecce Marc. 8.*
triduo ſuſtinent me, &c. Aliquando vero
pro opere extero miſericordiæ, quo
ſubleuatur miſeria, ut Psalm. 101. *Tu exur- Psalm. 101.*
gens Domine miſereberis Sion, quia tempus
miſerendi eius, quia venit tempus, tempus
autem designat occaſionem, iuue certam
temporis mensuram, poſtquam Deus de-
creuerat re iſpa oſtendere ſuam erga Iu-
deos miſericordiam: loco vero illo Exod.
ſumitur hoc ſecondo modo, non primo,
ſeſcileti miſerebor quoad effectum, quo
modo exponit D. Thom. lec. 3. in cap. 9. *s. Thom.*
Epift. ad Rom. eundem locum relatum à
Paulo ſecundum versionem 70. *Miſerebor,*
cui miſerit ſum, vbi D. Thom. Miſerebor
vocando, & iuſtificando, cui miſerit ſum pre-
deſtinando. Quamvis itaque locus ille intel-
ligatur präcise de futuro, non arguitur ſu-
cessio in actionibus internis Dei, quoniam
ibi nō ſumitur verbum, *miſerebor*, pro actu
interno, ſed pro extero eius effectu. Ad
tertium dicendum eſt in actibus aternis
Dei non fuſſe re iſpa ante, & poſt: & con-
ſequenter neque ſuſceſſionem: nam ſu-
cessio neceſſario importat veram diuifib-
ilitatem durationis, in cuius vna parte ſit
aliiquid, cui in ſeconda ſuſcedat aliud: in
Deo vero omnia ſunt ſimul duratione.
Tamen cum ſimultate rei durationis
reperi potest ordo rationis ſecundum
modum aliquem cauſalitatis, vel

ſuppoſi-

suppositionis: & hoc modo, quia verbum diuinum, quod ibi sapientia nomine intelligitur, procedit ut idea, & ars rerum creatarum, propterea dicitur ante omnes colles parturiri, quia creata omnia ab illo dependet secundum rationem sapientiae, & artis, quae ipsi appropriatur.

V.

Boetius.

S. Thom.

Aristot.

Albert.
Aegid.
Capreol.
Hispalens.
Soncin.
Aureol.

VI.

Capreol.
Hispalens.

Prima ratio dubitandi exigit, ut explicetur quae sit diuersitas inter nunc aeternitatis, & ipsam aeternitatem. Cum vero aeternitatis definitio magna ex parte tradita sit, oportet indagare naturam ipsius nunc. Est vero nunc indiuisibile aliquid secundum durationem, quod animus apprehendit praesens inter praeteritum, ac futurum: de quo locutus est Boet. lib. 1. de Trinitate cap. 9, cum dixit nunc stans causare aeternitatem, nunc vero fluit tempus, quod ut notat D. Thom. in 1. distinct. 19. quest. 2. art. 2. ad 3. non est intelligendum de vera ratione causalitatis, sed secundum rationem: quia, sicut nostro modo intelligendi ipsum esse consequitur principia entis, ita aeternitas, quae est mensura existentiae, sive ipsius esse, cōsequitur ipsum nunc, quod est mensura naturae, sive quidditatis rei existentis: ex quo patet de mente D. Thom. eo loco, & in corp. art. quacunque mensura mensuratur esse aliquid, rei ipsi existenti respondere nunc ipsius durationis quasi mensuram, & consequenter illudens, cuius est mensuratur aeternitas, mensuratur nunc aeternitas: itaque aeternitas tanquam mensura respicit ipsum diuinum esse, nunc autem aeternitatis respicit quidditatem ipsius. Ad hoc autem atruendum inductus est sanctus Doctor ex doctrina Philosophi lib. 4. Physic. text. 104. afferentis tempus esse mensuram ipsius motus, nunc vero temporis esse mensuram mobilis: & quia in permanentibus non est motus, aut successio, sed esse permanens, huic esse permanenti non respondet duratio successiva, sed permanens: rei vero duratio respondet nunc tanquam propria mensura. Eandem doctrinam tradiderat prius Albertus in 1. d. 8. art. 13. & sequuntur discipuli D. Thom. Aegid. d. 19. 2. p. q. 2. art. 2. Capreol. d. 9. q. vn. art. 2. cōclusione 3. Hispal. q. vn. 3. not. 5. & Soncin. q. 2. conclusione 3.

Totam hanc doctrinam tanquam fictitiam rejecit Aureol. in 1. dist. 9. q. 2. art. 1. & alij: qui negant a parte rei dari illi indiuisibile in tempore ab ipso realiter distinctum, sed solam ipsam entitatem temporis, sive motus prout indiuisibiliter apprehenditur. Aureol. argumenta refert, ac dissoluit Capreol. a cit. ad argumenta Aureoli 2. & 3. loco inducta, & Hispal. q. cit. art. 2. & 4.

ad argumenta contra 4. & 5. conclusionem. Verum quamvis admittantur in tempore indiuisibilia, tum plura, quae continent, & copulent partes temporis, cuis sunt partes intrinsecæ, non materiales, sed formales, tum unum, quod sit mensura ipsius mobilis, non video qua necessitate ex eo colligatur dari in duratione rerum permanentium, punctum aliquod, quod sit mensura ipsius rei, cuius existentia mensura est duratio. Nam in mobili est diversum esse substantiale ab esse actuali motus, & idcirco admiti potest duplex modus durationis: alter quo mensuratur esse substantiae, alter esse actualis motus, sive formæ in fieri: in Deo vero, aut natura, quae habet totum esse substantiale simul, non potest singuli duplex esse actualis, sicut enim natura est simplex, & indiuisibilis, ita quoque habet unum esse simplex & indiuisibile: ideoque non datur duplex subiectum aptum, ut habeat mensuram durationis. Accedit, quod duratio est mensura ipsius esse: alioquin res non existens posset mensurari duratione, quod est absurdum: & ideo D. Thom. in 1. d. 19. q. 2. art. 1. & in 2. d. 2. q. 1. art. 1. docet durationem conuenientem rei solum quando est actu, & quādiu est actu: ergo, ut sit duplex modus durationis, etiam ratione distinctus, opus est ut sit duplex modus esse actualis, saltem ratione distinctus: atque entitas, sive quidditas diuina, si praescindatur ab ipsa esse actuali, non retinet aliud esse, aut modum essendi actualis: ergo neque potest habere alium modum, sive rationem mensuræ distinctam virtute ab ipsa aeternitate: quare nunc aeternitatis, si concipiatur per modum mensuræ durationis, non differt ex parte subiecti mensurati, sed ex parte modi, quo concipiatur a nobis sub ratione mensuræ.

Vt vero modus hic patet, sumenda est similitudo ex modo; quo loquuntur de punctis, & alijs indiuisibilibus illi, qui aiunt ea non dari re ipsa in quantitate continua, sed solum per apprehensionem. Lectus nostri concipientis illam sub indiuisibilitate: sicut enim de sententia ipsorum punctum non est illa res alia à magnitudine, nec habet aliud subiectum, quam habeant partes ipsæ magnitudinis, secundum quod inuicem copulatae, & continuae intelliguntur: nec tamen apprehenditur sub indiuisibilitate, aut continuitate, nec respondet illi alteri quantitati continuae, quatenus indiuisibilis est, ita ipsum esse diuinum, quod consideratum secundum totam suam quantitatem virtualem cum omnimoda negatione termini habet rationem

VII.

rationem aeternitatis, qua Deus exiit in se, & coexistit omni tempori, si consideretur praeceps solum quatenus est quoddam esse indiuisibile abstrahendo ab eius stabilitate, & virtuali distensione, qua est aptum coexistere cuius tempori creabili, & concipiendo id solum sub praesenti indiuisibili, potest dici nunc aeternitatis: nunc dicitur quoniam non includit successionem virtualem, nunc vero aeternitatis, quia est esse naturae immutabilis & immensae. Quod suadetur ex dicto Boetij lib. de Trinitat. cap. 9. vbi sic ait. *Tantum inter nos trarum verum praesens, quod est nunc inter est, ac diuinorum, quod nostrum nunc quasi currens tempus facit, diuinum vero nunc permanens, atque consistens, neque mouens se, aeternitatem. Sicut: nam, si nunc stans facit aeternitatem, aeternitas formaliter est ipsum nunc stans: hoc enim facere non est per modum causae efficientis, sed quasi materialis, & integrantis: ita ut solum nunc, si praesens data stabilitate, non sit aeternitas: sit autem, si simul cum stabilitate concipiatur. Hoc etiam indicauit August. lib. II. confess. cap. 14. vbi praesens, inquit, si semper esset praesens nec in praeteritum transire, iam non esset tempus, sed aeternitas: ipsum praesens fuisse aeternitas, si semper esset, censet ergo August. ipsum nunc, quod praesens dicitur, non esse aliud a duratione, cuius nunc intelligitur, & solum differre penes indiuisibilitatem, ac diuisibilitatem formalem, vel virtualem. Ex quo deducitur quoties Deum concipimus praesentialiter existentem, vel intelligentem absque respectu ad permanentiam sine termino non concipere nos formaliter rationem aeternitatis, quae dicit uniformitatem permanentiae, sed solum nunc aeternitatis, sub quo apprehenditur Deus ut praesentialiter existens cum praectione a virtuali distensione, qua includit in ratione aeternitatis: quod differunt inter nunc, & aeternitatem notauit Hispanus. vbi supra, & est ex forme doctrinae D. Thomae, nam 1. p. quæst. 10. art. 2. ad 1. non recurrerit ad ullum modum causalitatis secundum rationem inter nunc aeternitatis, & ipsam aeternitatem, sed solum ad apprehensionem nostram: quia, sicut non aliter concipimus tempus, quam concipiendio fluxum instantis, ita aeternitatem concipimus apprehendendo stabilitatem ipsius nunc: quod sane falsum esset, si ipsum nunc non foret mensura ipsius esse diuinum, sed solum quidditatis: quantumuis enim staret mensura indiuisibilis naturæ diuinæ, non*

est mensura ipsius esse: atque adeo nec aeternitas: ergo a contrario, si per nunc stans intelligitur ipsa aeternitas, nunc erit etiam mensura ipsius esse diuini: diversimodetamen, nempe per modum praesensis, & indiuisibilis, formaliter, quam virtualiter, cum tamen aeternitas concipiatur cum negatione omnis termini, & virtuali extensione ad omnem differentiam temporis.

VIII.

Ex his patet solutio ad primū argumentum oppositæ sententiae, negandū enim est antecedens, si intelligatur de distinctione ex natura rei: concedendum vero, si de distinctione rationis paulo ante explicata. Verum in hoc sensu non bene sequitur consequens. Nec probatio consequentiae vim habet: quando enim nunc duratio, & ipsa duratio sola ratione distinguuntur, non est prius, ac posterior, nec ratio principij, ac finis: haec enim exigunt distinctionem ex natura rei in partibus, quas nunc indiuisibile copulat, ac terminat: quando vero nunc datur solum secundum apprehensionem nostram, potest coincidere cum duratione ipsa absqueulla distinctione, a ratione prioris, & posterioris. Ad primam vero rationem, qua probatur antecedens, Respondet nunc aeternitatis, ac temporis esse simpliciter diuersa, similia vero secundum quid: nempe quia, sicut ex fluxu ipsius nunc apprehendimus tempus, ita ex permanentia ipsius nunc apprehendimus aeternitatem. Ex hac vero similitudine proportionali minimè colligitur, si nunc temporis distinguuntur ab ipso ex natura rei, distinguendum quoque similiter fore nunc aeternitatis ab ipsa: nam nunc temporis non est successuum, ideoque potest distinguiri a tempore successu: at aeternitas non est successu, sed permanentis, quod etiam competit ipsi nunc, in quoque enim temporis instanti concipi potest unum, atque idem nunc aeternitatis. Ad secundam negandū est antecedens: nam, sicut aeternitas eminenter continet omnes partes temporis successuas, ita nunc aeternitatis eminenter continet omnia instantia temporis indiuisibilia, & propterea ita coexistit singulis, ut ratione huius continentia aeternitatis possit coexistere ceteris.

Obijcies saltem concedendum esse nunc aeternitatis adæquate existere in instantibus collectiū sumptis, aeternitatē vero nequam: quoniam continet equipollenter omnia tempora, & ratione huius diuersitatis dari inter ea distinctionem ex natura rei. Neganda tamen est consequentia: quoniam modus continendi eminenter res distinctas

IX.

x natura rei non arguit distinctionem
actualem in continente: nam intellectus
continet eminenter omnes sensus, nece-
tamen habet quinque rationes formales ex
natura rei distinctas, quibus respondeat
quinque potentij sensitivis: & omnia attri-
buta diuina sunt idem ex natura rei, ut ostend-
sum est tractatu. & tamen sapientia con-
tinet eminenter genus omne scientiae crea-
tæ, quam nō ita continet iustitia: similiter,
etsi nunc æternitatis cōtineat instatia crea-
ta, æternitas vero tempora, non propterea
sequitur, ut nunc æterpitatis, & æternitas
ipsa ex natura rei distinguantur. Ad secun-
dū respondet, cūm Deus dicitur existens
hodie, vel cras, nō prædicari solam existen-
tiā diuinam, sed simul cum connotatione
temporis hodierni, vel crastini: cūm vero
connotatio respiciat aliquid extrinsecum
subiecto ad varietatem prædicationis, &
transitum de uno termino contradictorio
in alium nō requirit successio in subiecto
ipso, quod à forma extrinseca denominatur,
sed sat est, ut sit in ipso termino conno-
tato: variata enim connotatione variatur
etiam denominatio, etiamsi nullo modo
varietur subiectum denominatum. Ethoc
modo variata existentia dei hodiernæ, vel
crastinæ, quam connotant propositiones
ille, *Deus hodie existit, Deus existet cras, va-*
riatur etiam veritas propositionum: & Deus
successiū suscipit denominations
contradictorias, quin sit illa successio in
existentia ipsius, aut duratione intrinseca.
His positis distinguenda est minor: nam, si
intelligatur de transitu ipsius subiecti de-
nominati, vel de successione alicuius for-
mæ ipsi intrinsecæ, neganda est: Si vero in-
telligatur de transitu vel ipsius, vel alterius
termini extrinseci, aut cōnotati, conceden-
da est. Verum ex ea in hoc sensu minimè
colligitur consequens: *aut ex veritate*
propositionis constante termino disiunctio
non bene infertur veritas propositionis
constantis termino certo, ac determi-
nato.

In quo consistat vniiformitas
æternitatis.

C A P V T XII.

I.

EX dictis superiori capite facile ostend-
i potest, quæ, & quanta sit vniiformi-
tas æternitatis, quam Boëtius in sua defini-
tione explicat duobus illis verbis, *Tota si-
mul, & Altera lib. II. confess. cap. II. per-*
totum esse præsens, & semper stans, quibus ex-
pliatur vniiformis stabilitas, sive stabilis

vniiformitas æternitatis: quæ innoteſcat
magis ex comparatione ad tempus, & mo-
tum, qui recedunt ab huiusmodi vniiformi-
tate. Etenim quamus ut notat Caiet. I. *Caietianus,*
p. quæſt. 10. art. 1. §. *Secundum est tempus,*
& motus dicantur vniiformes, quatenus in
sua mutabilitate, & successione seruant
quandam proportionem velocitatis, atque
æquabilitatis, ratione cuius motus primi
mobilis dicitur ab auctoribus inter cæ-
teros maximè vniiformis, hæc tamen non est
vniiformitas simpliciter, & absoluta, sed
cum summa præterlabentium partium dis-
formitate coniuncta: quod enim semper
aliter, atque aliter se habet, ut tempus, ac
motus, nunquam sibi simile, sed dissimile
prorsus, ac disforme est: quæ disformitas
expliatur à Philosopho lib. 4. *Physic. cap.*
Arifas.
II. text. 10. cūm tempus appellat nume-
rum motus secundum prius, ac posterius:
nam, cūm numerus opponatur vnitati,
distinctionem, ac diuisionem inducit, qua
dissoluitur vnitatis, & consequenter vniiformi-
tas, quæ non est aliud quam vnitatis con-
iuncta, sive concreta formæ, ut loquitur
Caiet. & alij Thomistæ: est vero tempus
numerus successiū, hoc enim indicant
verba illa, *Secundum prius, ac posterius*, quæ
adhibuit Philosopha, nè quis existimaret
tempus esse numerum motum simul
existentium, sed vnius, atque eiusdem,
cuius partes sibi iugiter succedentes, & sub
multis vnitatis apprehensæ tempus, hoc
est numerum motus efficiunt. Ex quo du-
plex emergit disformitas temporis: altera
consistit in numero, ac multiplicitate dura-
tionum, quarum vna fluit post aliam, vna
sequitur, alia præterit: altera vero in vni-
tatum ipsarum intrinseca instabilitate, qua
ipsæ secundum partes proprias, & intrinse-
cas non seruant vniiformitatem, & permanen-
tiā, non enim sunt totæ simul, sed
successiū flunt. Prior disformitas repe-
ritur in tempore tam continuo, quæ disfor-
to: vtrunque enim est numerus vnitatum
nō simul stantium, sed succedentium. *et*
annus est numerus dierum, quorū vno-
res transiunt, posteriores succedunt: tem-
pus discretum est numerus instantium, sive
vnitatum non continuarum, sed tamen ira-
subordinatarum, ut vna succedat alteri,
nec possit illi coexistere: & ita in vtroque
est disformitas numeri opposita vnitati.
Posterior per se non nisi in tempore conti-
nuo reperitur: nam de ratione temporis
discreti non est, ut vnitates ipsæ, ex quibus
constat, sint intrinsecè successiū, sed sol-
lum ut altera vnitatis succedat alteri: tempus
enim, quod metitur operationes Ange-
licas,

licas, eo solum successuum est, quatenus instantia, quibus singulæ mensurantur habent inter se ordinem prioris, ac posterioris: non vero quod in ipsis detur formalis, ac intrinseca successio continua: quandoquidem sunt permanentia, atque indiuisibilia, quemadmodum operationes ipsæ, quas metiuntur.

II. tempus. Vtraque disformitas est aliena ab æternitate, & vtraque excluditur per illa verba diffinitionis, *Tota simul, ut notat Alensis*, p. quæst. 12. m. 3. nam, quod est totum simul, non potest habere partes secundum prius, ac posteriorius: similitas enim opponitur successioni, & ita non potest esse numerus, qui nō intelligitur absque plurib^o vnitatibus: neque etiam potest esse vnitas intrinsecè successiva: natalis vnitatis est etiam numerus potentialiter, ut videre est in die, qui quatenus concipitur sub designatis terminis, ut trigesima pars mensis, est vnitatis componens mensem, qui est numerus diuinus: quatenus autem cōcipi potest, ut conflatus ex horis, iam habet rationem numeri, est enim numerus horarum viginti quatuor: at æternitas ita est vnitatis, ut neque actualiter, neque potentialiter sit numerus. Quæ omnia complexus est August. in illa verba Psalm. 89. *Letati sumus omnibus diebus, &c. vbi sicut. Non enim succedentibus cedunt, vbi non est aliquid, quod nō veniendo non dum sit, & veniendo iam non sit: omnes simul sunt, quia unus est, quoniam sit, & non transit, ipsa est æternitas*, ecce vnum dicit diem, quo excluditur numerus, & ipsum stantem vocat, quo excluditur successio cōtinua: similita dicit lib. 11. confess. cap. 13. Hoc ipsum ingeniosè explicavit idē Aug. verbis illis, *Semper stans: initio relatis: nam per stabilitatem excludit successionem intrinsecam vnitati, qualis est in partibus temporis continuo, non vero in instantibus discreti: per terminum vero, semper excludit successionem vnitatum aliarum post alias: qualis est in tempore discreto, cuius instantia, siue vnitatis, quamvis in se permanentes sint, ac stabili, non tamen semper: quod enim est semper stabile, non solum est expers successionis continua, & intrinsecæ, sed etiam discretæ, & extrinsecæ: nā in hac etiama id, quod non fuit, incipit esse, definit autem, quod fuit. Quod autem est semper stabile, nec incipit, nec definit: & idē vnitates temporis discreti admitunt successionem discretam, quia vna sequitur post aliam: æternitas autem, quia semper stabilis, ac tota præsens est, excludit omnē successionem, tam continuam, quam discretam: discretæ quia est vnitatis, quæ repugnat numero: conti-*

nuam, quia est tota simul, & indiuisibilis: similitas enim, atque indiuisibilitas cōtinuitati opponitur: & hoc indicasse videtur. S. Thomas in 1. d. 19. q. 2. art. 1. cūm permanentia, inquit, actus, ut vna vnitate vt habet rationē mēsuræ, est æternitas: alludit enim ad Philosophum, qui quædam mensurari ait vnitate, quædam numero: nam, quando dicimus socratem vixisse vnum annum, metimus vītā eius per modum vnitatis applicantes semel mensuram vnius anni: quādo vero dicimus vixisse centum annos, metimus per modum numeri. In æternitate vero & est permanentia opposita successionem continua, & est vnitatis opposita discretæ: vult ergo D. Thom. ipsam permanentiam actus esse sumptam ut vnam, seu potius vnitatē permanentiæ diuini esse cōstituere æternitatē in ratione mensuræ fundamen talis: nam per vnitatem excluditur tempus discretum, quod est numerus secundum prius, ac posteriorius: per permanentiam vero tempus continuum, quod fluit: & hæc est vniiformitas de qua loquitur D. Thom. 1. p. art. 1. q. 10. perfecta nimirū absque vlla disformitate, aut successione, quod etiam breuissimè explicavit Plato in Timao satis Plato. ante medium: *Idcirco, inquiens, imaginē qui mobilem fingere decreuit, ac, dum cœlū exornaret, fecit æternitatis in vnitate manentis atēnā quādā in numero fluentem imaginem, quam nos tempus vocamus, notāda verba sunt illa, æternitatis in vnitate manentis: nā duo important: scilicet vnitatem, & permanentiam: quidquid enim in vnitate permanet, æternū est, non transiens de vno in aliud, sed semper manens idem. Quod etiam bene explicavit regius vates Psalm. 101. cūm æternitatē Dei Psalm. 101. explicare volens dixit, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiunt: eius enim, apud quem non est transitus de vnitate in vnitatem, sed permanentia in vna, atque eadem, anni sunt æterni, & idē non deficiunt.*

III. Augustin. Ex hac æternitatis permanentia, & stabilitate prouenit, ut cum de Deo loquimur, accommodatius vtamur verbis præsentis temporis, quā præteriti, ac futuri: nā præsens dicit solummodo esse non indicando successionem: at præteritum, ac futurū iam inuoluunt prioris, ac posterioris ordinem, qui sine successione nō est. Quā rem egrediè explicat Aug. lib. de vera religione cap. 49. *Æterna, inquiens, vita vīta temporalem vivacitatem ipsa superat: nec quid sit æternitas nisi intelligenda conficio: mentis quippe aspectu omnem mutabilitatem ab æternitate se iungo: & in ipsa æternitate nulla spatia temporis, cerno, quia spatia temporis præteritis, & futuris rerum motibus constat: Nihil autem præterit in aeterno, &*

Gillij comment. Theol.

Y y y

nihil

nibil futurum est: quia & quod praterit, esse de-
sinit, & quod futurum est, nondū esse cœpit: ater-
nitas autem tantummodo est: nec fuit quasi iam
non sit: nec erit, quasi adhuc nō sit: quare sola ipsa
verisimile dicere poterit, ego sum, qui sum, & de
ipsa verisimile dici poterit, qui est misit me ad vos.
Similia tradit tract. 2. in 1. Epist. Ioan. super
illa verba. *Quia cognovistis eum, qui à principio*
est. Lib. 83. q. q. 17. lib. 9. Confess. cap. 10. &
sæpè alibi. Nazianz. orat. 38. quæ est pane-
gyrica in Christi nativitatem, & orat. 44.
Hieronym. quæ est 2. in Pascha. Hieronym. in Epist. ad
Damasum, quem refert Magister in 1. d. 8.
Greg. lib. 18. moral. c. 20. in id 1ob. 24. *Qui*
autem nouerunt eum, ignorarū dies illius. Bern.
serm. 31. in cant. initio. Isidor. lib. 1. sent. de
summo bono cap. 6. Beda in id Psalm. 101.
Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, &c.
Anselm. in monol. cap. 19. Theodore. lib.
2. de græcarum affectionum curatione, qui
est de principijs ex Platone in Timæo, &
Plato. Euseb. lib. 11. de præparatione cap. 6. ex eo-
dem, & cap. 7. ex Plutarcho. Nec vero præ-
fens, quod aternitati propriæ cōuenire di-
citur, est instar instantis, quod inter præte-
ritum, futurumque inter iacet, & aliquando,
videtur significare nondū peruentum ad
perfectionis complementum: & ideo D.
Aug. lib. 83. q. q. 37. videtur negare hanc,
Filius semper nascitur, quatenus indicat nō es-
se perfecte natum, sed hac de re in materia
de Trinitate. Nunc sat est indicare Patres
non ausos concedere illam propositionem
propter imperfectū modū præsentis nostri
quod limitatum, & ab aternitate etiā alienum
est, quæ de causa Magn. Dion. cap. 5. de
diuin. nomin. satis ante med. Deus, inquit,
neg. erat, neg. erit, neg. fuit, neg. fit, neg. fiet,
in id vero neg. est. Quoniam scilicet ipsum
præfens, si iūnatur secundū proprium mo-
dū significandi, maximo diffat ab aternitate,
quia raptim transit: solum igitur propriè
conuenit Deo præfens, quod abstrahit ab
omni differentia temporis, & immensitate
sua omnes continet, atque complectitur.

IV.

Aegid.
Aristot.

coſignificare indicando in qua differentia
temporis prædicatum conueniat subiecto.
Hoc vero dupliciter fieri potest, vel cum
determinatione ad certā differentiam tem-
poris exclusis alijs, vt cum dicitur Abac. 3. *Abac. 3.*
Deus ab Austrō veniet, indicatur enim nondū
venisse: aut cum significatione positiva
certæ differentiæ temporis non exclusis
alijs, sed cum indifferentiā vt adſint, vel ab-
ſint: vt cum dicitur Matth. 18. *Angeli eorum Matth. 11.*
vident faciem Patris, ex hoc enim nō signifi-
catur non vidisse in tempore præterito, aut
nō viſuros in futuro. Hispositis dicendum
verba, quæ tempus significant, nō posse di-
ci de Deo, si priore modo accipiantur, quoniam
Deus non est per se in tempore, nec
ita coexistit vlli eius differentiæ, quin
coexistat cæteris omnibus: & ob hanc cau-
ſam Patres interdum negant prædicari de
Deo verba, quæ tempus significant. Si ve-
ro posteriore modo accipiantur, verè de
Deo dicuntur: vt vtrunque expresse, &
docte tradit Aug. tract. 99. in Ioannem ex-
pliſans illa verba Ioan. 16. *Quæcumq; audiet*
loquetur: In eo, inquiens, quod sempiternum est
sine initio, & sine fine, cuiuslibet temporis verbi
ponatur, siue præteriti, siue præsens, siue futu-
ri, non mendaciter ponitur: quamus enim natura
illa immutabilis, nō recipiat fuit, & erit, sed tan-
tum est, ipsa enim veraciter est, quæ mutari nō po-
test: tamen propter instabilitatem temporum, in
quibus versatur nostra mortalitas, & nostra mu-
tabilitas, nō mendaciter dicimus, & fuit, & erit,
& est: fuit in præteritis seculis, est in præsentibus,
erit in futuris: fuit, quia nunquā defuit, erit, quia
nunquā deerit, est, quia semper est. Neque enim,
velut qui iam nō sit, cū præteritis, occidit: aut
cum præsentibus, velut qui non maneat, labitur:
aut cum futuris, velut qui non fuerat, orietur.
Proinde, cū secundum volumina temporum lo-
cution humana variatur, qui per nulla deesse po-
tuit, aut potest, aut poterit tempora, verè de illo
dicuntur cuiuslibet temporis verba. Quæ ex
Aug. mutuatus est Beda in commentarijs beda.
eiudem loci, vnde ex sententia Augustini,
quia Deus est per accidens in tempore,
que coexistit, habet fundamentum: vt de
ipso dicantur verba omnium temporum.
Quemadmodum enim, quia ex vi immen-
sitatæ suæ præfens est omnib⁹ locis, verè di-
ci potest esse in celo, & in terra, quāmis
nec celo, nec terra claudatur: ita, quoniam
aternitatis suæ immensitatæ amplectitur
omnem differentiam temporis, verè dici
potest fuit, est, & erit in hoc, vel illo tem-
pore, vñ penè explicat Albert. in 1. d. 8. art.
14. & d. 3. art. 19. Aegid. d. 8. 2. p. q. 2. art. 4.
Henr. i. 4. sum. art. 31. q. 3. & 4. Scot. in 1. d. 9.
q. vn. ad finem, & alij: & hoc modo in sacris
literis

literis viis est verborum importantium differentias temporum, etiam cum sermo est de actionibus Dei immanentibus, vt constat ex illo Ioan. 16. *Non loquetur à semetipso, sed quaecumq; audiet, loquetur: vbi sermo est de Spiritu sancto, cuius processio significatur verbo illo (audiet) vt exponit August. vbi proximè: Semper, inquiens, audit Spiritus sanctus, qui a semper scit: ergo & scit, & scit, ac per hoc & audierit, & audit, & audiet, quia hoc est illi audire, quod scire, & scire illi hoc est, quod esse: ab illo igitur audit, audit, & audiet, à quo est: ab illo est, à quo procedit.* Item de generatione æterna loquitur Christus, cùm ait Ioan. 5. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, id est, genuit filium, qui ipse est vita esenſialiter, & de electione æterna dicitur ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.**

Duplici autē de causa nominib; temporis vtimur, primo quia Deus coexistit singulis temporibus verè, ac propriè, nō minus quam illa, quæ tempore circunscribuntur: vt docet Anselm. in Monol. cap. 22, quoniam sic est præsens omnib; circumscripsit, ac mutabilibus, ac si ille eisdem circumscribatur locis, ac mutetur temporibus: deinde applicantur certæ differentiae temporis, vt saltem inadæquatè explicit perfectionem æternitatis: præterito quidem vtimur ad indicandam negationem principij: qua etiam de causa Deus dicitur antiquus dierum: imperfecto ad significandam permanentiam: præsenti ad stabilitatem, futuro ad ostendendam negationem finis.

Quæ dicta sunt, solum intelligi debent de ijs, quæ Deo intrinseca sunt, neque temporum successione variantur: nā quæ talia nō sunt, vel saltē cōplentur habitudine extrinseca ad creaturas adveniente de nouo, non semper dicuntur de Deo, sed admittunt eandem variationem temporum, quæ accidit rebus creatis, ad quas habent habitudinem: cuiusmodi est creare, incarnari, iustificare peccatores, iudicare mundum: non enim semper Deus creavit, aut creaturus erit, sed in principio temporis creavit, & antequam crearet, erat.

Ex dictis vñ dubium emergit: vtrum scilicet, quemadmodum æternitas ratione vniiformitatis, qua excluditur difformitas temporis discreti, atq; cōtinui, propriè nō subit differētias temporis, ita quoq; æuum Angelorum, quod nunc suppono esse indiuisibile, ac totū simul, vt suo loco ex instituto probabo, ratione indiuisibilitatis, & vniiformitatis actualis sit extra differētias temporis: ita vt propriè loquend, solum habeat præsens: præteritū vero, & futurū so-

lummodo p habitudinē ad ipsum tempus.

Pars affirmativa afferitur à D. Thom. 1. p. q. 10. ar. 5. ad 3. vbi ait, inexistens Angelus secundum se considerata non esse differentiam præteriti, & futuri: & quando dicimus Angelum esse, fuisse, vel futurum esse, differre solum secundum acceptiōem intellectus nostri, qui accipit esse Angeli per comparationē ad diuersas partes temporis: fuit D. August. lib. 12. de ciuit. cap. 15. vbi tractans quæstionem illam, an Angelicum tempore facti, an Deo coeteri sint, concedit fuisse semper, hoc est in omni tempore creato, nō vero coeteros Deo, deinde subdit, *Tempus autem, quoniam mutabilitate transcurrit æternitati immutabili, non potest esse coeterum, & quoniam obici poterat Angelos non ita transcurrere, subdit: At per hoc etiam, si immortalitas Angelorum non transit in tempore: nec præterita est, quasi iam non sit, nec futura, quasi nondum sit: tamen eorum motus, quibus tempora peraguntur, ex futuro in præteritum transiunt: & ideo creatori, in cuius motu descendunt non est vel fuisse, quod iam nō sit, vel futurum esse, quod nondum sit, coeteri esse nō possunt, quibus verbis indicat ideo solum Angelos nō esse coeteros Deo, quoniam eorum motus de futuro in præteritū transiunt, quamvis substantia ipsa immortalis non transiatur.* Probatur autē ratione, quoniam vniiformitas duplē imperfectionē excludit in primis numerum actualē, & successionē temporis discreti, & numerū potentiale, & successionē temporis cōtinui: quæ duo excludit æternitas, quoniam est vnitas in se indiuisibilis, ac permanentis. Eadem vero quoad hoc est ratio in Angelo, cuius æuum, vt pote indiuisibile, ac totū simul, verè est vnitas expers numeri temporis discreti, & fluxus successiū temporis cōtinui: ergo, si ratione huius vniiformitatis æternitas absolvitur ab omni differentia temporis, etiam æuum Angeli absolvetur: & cōfirmatur: quoniam, vt ait D. Aug. lib. 11. confess. cap. 11. omne præteritū propellitur ex futuro, & omne futurū ex præterito consequitur: & ita vbi propriè est præteritū, ac futurū, semper est aliud, quod prætereat, ac desinat, aliud, quod ad ipsum consequatur: at vero in æuo Angelorum, & omnibus, quæ mensurantur æuo, cùm sint indiuisibilia, ac permanentia, nō potest esse aliud, & aliud: ergo neque præteritum, vel futurum.

Ex altera vero parte nō appareat quo modo æuum Angeli, quod saltē de potētia ab soluta Dei, potest non esse, sicut præsens, ita vt nō habeat rationē præteriti, aut futuri: nam possumus cōcipere tres Angelos in

Gillij comment. Theol.

Y y y 2

hoc

VII.
s. Thom.

VIII.

Ioan. 16.

Augustin.

Ioan. 5.

Ad Ephes. 1.

V.

VI.

hoc puncto existentes, quorū primus fuerit ab æterno productus, & in æternū duratus: alter vero productus quidē ab æterno, sed annhilandus in tempore: tertius deniq; productus in tempore, sed æternū victurus: ex quibus primo cōuenit aliquid futurum, quod nō cōuenit secundo, & aliquid prēritum quod nō cōuenit tertio: alioquin oēs tres ab æterno fuissent, quod repugnat suppositioni: & tamē oēs in prēsentī duratione possunt esse æquales quoad indiuitabilitatem, & permanentiam propriā durationis, & consequenter quoad vniiformitatem: ergo aliquid fuit, vel erit in 1. quod nō fuit in 3. neque erit in 2. & cōsequentei indiuitabilitas, & vniiformitas durationis non tollit rationem prēteriti, ac futuri, & confirmatur, quoniam in instāti primo creationis Angelorū verē dici potuit, Angelus nunc primo est, & antea nō fuit: & si in vltimo instanti huius horæ annhiletur, verē dicere possumus in ipsa hora Angelus nunc est, & in hora sequenti nō erit; ex quib⁹ sic texitur argumentum. Duratio, quæ cohārere potest cum non esse sui prēterito, & futuro, non abstrahit à differentijs temporis: nam caret esse prēterito, ac futuro, diuersa enim predicata sunt, fuit, ac non fuit, erit, ac non erit: si enim ex eo, quod vnu fuit ante hoc instans, alter vero non, nihil amplius est in vno, quā in altero, cur verum est dicere de vno, quod fuit, nō verō de altero? duratio vero Angelī præsens cohārere potest cum nō esse sui prēterito, ac futuro: nō ergo absolvitur à differentijs temporis. Denique nō potest idē secundum idē esse simul actu & potentia: Angelus, qui est in hoc instāti, est actu, pro futuro autē est in potentia saltem obedientiali, quia suspendente Deo in fluxum conseruatiuum potest definire: ergo non habet totum esse simul.

Tametsi hoc dubium pertinere videatur ad quæstionē de indiuitabilitate aui Angelici, tamen non dissimulandum fuit: vt appareat, ex quo adæquatè habeat æternitas, vt absoluatur à tempore, & eius differentijs. Id vero nō est sola indiuitabilitas, sed etiam perpetuitas: etenim, vt superiū dixi, æternitas duplii successioni opponitur discreta, & cōtinuæ: prima nascitur ex corruptibilitate eorum, quæ mensurant instantibus temporis discreti, quod ideo datur, quoniam vnu definit, & succedit alterum: & hęc successio tollitur ratione perpetuitatis: quod enim semper est, nec incipiens existere succedit alteri, nec ipsi definiens succedit alterum, sed semper stat, nō subiicitur tempori discreto: secunda vero nascitur ex fluxu continuo eiusdem formæ se-

cundum alias atque alias partes, & hęc excluditur per indiuitabilitatem formæ, quæ nō potest esse in cōtinuo fluxu. Cū igitur quāvis successio tollat rationē præsentis, & non sinat extrahi rem à differentijs temporis salte discreti, manifestè sequitur ad hoc vt res aliqua, siue duratio absoluatur simpliciter ab omni tempore, opus esse, vt sit perpetua, siue simpliciter necessaria, atque indiuitabilis: nam, quæ subest cōtingentia, admittit successionē de nō esse ad esse, & de esse ad nō esse: quę vero diuitibilis admittit successionē de vno esse in aliud, saltem partialiter. Ex quibus patet æternitatē absoluū ab omni proflus successione temporis propter omnimodam vniiformitatem, quæ nō cōsistit in sola indiuitabilitate, sed etiam in perpetuitate, siue necessitate: & ideo in æternitate non est imaginabilis vlla ratio prioris, aut posterioris, aut successio vel transitus de præsenti in prēteritū, aut protensio in futurum, sed semper est ipsum esse necessario, & indiuitabiliter permanens.

X.

Vt vero appareat dicrimen inter aūum Angelī, & æternitatē, suppono id, quod colligitur ex Aug. lib. 12. de ciuit. cap. 15. nemp̄, vt aliquid absoluatur omnino à tempore, nō sat esse vt ipsum sit indiuitabile: quandoquidem August. admittit tempus sine successione intrinseca in motibus Angelorum, hoc est in operationibus spiritualibus eorum, quādo sit ab eis transitus de vna in alteram: quod enim de his motibus intelligendus sit pater, quoniam codē cap. censem in ipsis etiam Angelicis motibus ante motum primi mobilis, & creaturam corpoream, tempus esse potuisse: tunc autem nō poterant alij motus, quam spirituales esse: & hoc supponit communis sententia doctorum, qđ tempus discretum coalescere dicunt ex instantibus indiuitabilibus, hoc est ex multis cōurationib⁹ indiuitabilibus variarū operationum sibi ordine succedentium: itaque singula instantia motus discreti indiuitabilia sunt, nec tamen absoluuntur ab ordine successione extrinsecae vnius ad alterum: & ideo in ipsis non est idē præsens, prēteritum, & futurum: quoniam ita possunt esse præsentia, vt non sint prēterita: ita prēterita, vt nec præsentia, nec futura, ita futura, vt nec præsentia sint, nec prēterita: vt discurrenti facili patebit: nam intellectio Angelī die crastino inceptura, nec dum est modo, nec ante fuit: hesterna vero neque est, neque erit amplius: quādiutantur sunt, carent successione positiva, quoniam semper durant secundū se totas, & non successuē per partes: ratione cuius dici potest in ipsis non esse aliud præsens,

aliud

aliud præteritum, aliud futurum, quoniam secundum idem prorsus sunt præterita, præsentia, atque futura, non vero secundum alias, atque alias partes: eodem modo se res habet in vita, & ævo Angelorum. Quod enim habent operationes corruptibiles, & earum durationes, siue instantia respectu causarum naturalium, hoc ipsum habet vita, & ævum Angelorum in ordine ad primam causam, cuius beneplacito transierunt de non esse ad esse, & transire rursus posunt de esse ad non esse: & proinde, licet expertes sint successionis positiva, atque continua in propria substantia, non tamen repugnat ipsis successio totius substantiae, vel ab esse ad non esse, ad esse, vel a non esse, quod indicavit D. Thom. i. p. q. 10. art. 5. vbi, cum atque inquit, sit mensura esse permanentis, secundum quod aliquid recedit a permanentia essendi, secundum hoc recedit ab aternitate, & ostendens quo modo singula entia ab aternitate recedant, & accedens ad Angelos, Similiter, inquit, patet de Angelis, quod habent esse transmutabile cum transmutabilitate secundum electionem, quantum ad eorum naturam pertinet, nempè quia iuxtabene placitum Dei pati possunt, etiam in propria substantia transmutationem. Idem sentit Scot. in 2. dist. 2. quæst. 1. §. penultimo ad finem, vbi ait propter dependentiam à prima causa posse quamlibet creaturam, Habere esse cum una parte temporis, & non cum alia: & pro tanto posse quasi cadere sub tempore, hoc est, ut coexistat una parti temporis, & non alteri: & ita dicatur fuisse, & non fore, ac proinde non aeterna, quodquidem ut idem Scotus ait, existentia æuterni succedit suo opposito, quod rursus eidem potest succedere: omnis autem successio, siue continua, atque intrinseca, siue discreta, atque extrinseca non nisi cum tempore continuo, vel discreto intelligi potest. Quare absolute dicendum est ævum Angelis de se non absolui à differentiis temporis, & in ipso non esse simpliciter idem fuisse, esse, ac futurum esse, quandoquidem subesse potest successioni discretæ; quod est de mente sanctorum Patrum, quos citauit n. 3. qui tanquam proprietatem diuinæ aternitatis assignant carentiam præteriti, & futuri. Secundum quid tamen ratione indiuisibilitatis dici potest idem esse præsens, præteritum, ac futurum, quoniam quādū existit idem indiuisibiliter, perseveruerat absque illa successione partium, aut entitatis illius positivæ, quæ mensuratur ævo.

Ex quibus facilè diluuntur rationes dubitandi in utramque partem adiunctæ: & in primis auctoritas Augustini non cogit:

nec enim Augustinus, abolutè asserit immortalitatem Angelorum non ita præteritam esse, quasi iam non sit, nec futuram, quasi nondum sit, sed conditionaliter loquitur, ac permisivè, ut patet ex ipso modo loquendi: quoniam esto id admitteret, non cogebatur admittere in Angelis eandem aternitatem, quæ in Deo est: nam in aternitate Dei nihil omnino transit nec substantia, neque operatio: at in Angelis, quamvis substantia esset omnino stabilis, operationes sunt mutabiles, & participes successionis discretæ: quod autem de facto vita Angelis fuerit aliquando futura, cum nondum esset, perspicuum est, quoniam non esse ipsis fuit ante esse: & tunc quādū non erat, verè futurus erat. Ad argumentum patet ex dictis discrimen æui, atque aternitatis, quæ non absolvitur simpliciter à tempore ratione solius indiuisibilitatis, sed etiam perpetuitatis, quæ non convenit Angelo necessitate logica, sed physica ex suppositione creationis: quando vero arguitur quod Angelus est unitas expers temporis tam continuo, quam discreti, de continuo concedendum est: de discreto distinguendū, duobus enim modis aliquid pertinet ad tempus discretum, scilicet aut tanquam numerus, aut tanquam unitas, tanquam numerus pertinet multitudo aliqua instantium sibi succendentium, & hoc modo neque aternitas, neque ævum pertinet: tanquam unitas pertinet omnis ea duratio, quæ succedit alteri, vel cui altera succedit, quo modo pertinent singula instantia, ex quibus coalescit tempus discretum, & hac ratione impossibile est ut pertineat aternitas, non vero ævum: nam, si ponamus diuinam virtutem fieri, ut uno Angelo desinente alter incipiat, sane durationes horum duorum Angelorum subeunt vicem numeri, ac proinde temporis discreti. Et idem, quamvis ævum suæ naturæ spectato ordine causarum naturalium non pertineat ad tempus discretum, tanquam unitas, quoniam non est subordinata successio durationis unius ad alteram: spectata tamen virtute creatoris non repugnat, ut ad illud pertineat tanquam unitas, propter successionem possibilem: ex quo patet non esse eandem rationem in ævo, atque aternitate, ut dicantur, absolui ab omni tempore, ac successione. Confirmatio eiusdem sententiae solum probat ævum Angeli expers esse intrinsecæ successionis inter terminos positivos, qui sint partes ipsius, quod est verum: non probat autem expers esse successionis extrinsecæ à non esse, ad esse, vel ab esse ad non esse inter terminos contra-

XII.

dictorios: ad quam non requiritur aliud, & aliud, sed satis est ut sit aliquid post negationem sui, vel negatio post esse aliquius.

Argumentum pro altera sententia ad dictum euerit quidem sententiam, quae admittit absolute æuum Angelii absolu ab omni differentia temporis, & successione sive intrinseca, sive extrinseca: non tamen concludit ipsum habere intrinseca successionem, & ex hac parte non absolu à tempore: nam, quamvis aliquis Angelus aliquando non fuerit, vel non sit futurus, non proinde quando est, habet esse, vel durationem diuisibilem, & intrinsecè successionem: neque ita dicitur fuisse ut præterierit aliquid eius, & aliquid aliud successerit, neque ita futurus est quasi habiturus sit aliquid intrinsecum substantia sua, quoniam caret: sed vel haec de illo dicuntur per eiusdem æui permanentiam quod est, fuit, & erit indiuisibiliter, ac permanenter, vel per successionem extrinsecam totius à negatione, vel in negationem sui. Admittendo igitur suppositionem, ad assumptionem respondendum est omnes eos Angelos esse æquales quoad indiuisibilitatem, ac permanentiam æui intrinsecam, non vero quoad extrinsecam successionem, ratione cuius alij transierunt prius de non esse ad esse. Ex quo patet præteritum, aut futurum, quod conuenit vni, & non alijs, non esse distinctum intrinsecè à presenti in quo sunt; sed discrimen esse solum penes transitum de uno termino contradictorio in alium: qui, cum sit quædam successio, patitur ordinem prioris, ratione cuius verè dicitur unum fuisse prius alio, aut futurum post alium. Ad confirmationem respondetur admissa suppositione, & concessa propositione absolute, in quo sensu verum est etiam consequens, tamen secundum quid falsa est maior, & consequens: nam durationes indiuisibilis, ut patet in ipsis operationibus, quæ mensurantur instantibus temporis dicitur, quamdiu sunt, indiuisibiliter sunt absque successione, nec in ipsis est aliud præteritum, aliud futurum: & tamen propter inceptionem, ac desitionem posunt inæqualiter durare, quia inæqualiter incipiunt, ac desinunt: quod est in causa, ut variari possint enunciations de præterito, ac futuro. Ad ultimum respondeo admissa maiore propositione cù distinctione assumptionis: nam, si intelligatur Angelum esse in potentia, ut in futuro tempore habeat aliquem actum substantiale, quo nunc existens caret, neganda est: & ita ruit argumentum, quate-

nus sumi poterat ad asserendum successionem intrinsecam æui: si vero intelligatur esse in potentia, ut coexistat temporis futuro, non patiatur extrinsecam successionem, concedenda est: verum ad hoc ita est in potentia, ut non simul sit actu, nondum enim coexistit temporis futuro: neque habet ex se, ac independenter esse permanens necessario excludens potentialitatem ad alterutram partem contradictionis: & ita absolute non abstrahit à tempore, sicut æternitas.

Vnde dicatur æternitas perfecta
possessio.

CAPUT XIII.

Vltima pars definitionis, qua compleetur ratio æternitatis, est *perfecta possessio*, quam rationem perfectionis Doctores communiter explicant per negationem: nō aliter enim percipitur diuina perfectio, quam per negationem imperfectionum annexarum rebus creatis. Porro duæ imperfectiones conueniunt omni prorsus substantia duranti creatu: quantumlibet ab æterno, & tota simul esse singatur. Prima est dependētia à causa prima, secunda componibilitas cum formis, & perfectionibus superadditis. Ratione dependētia redundantur in durationem imperfectio aliqualis successionis, & potentia passiuæ, ut possit permanere, aut definire. Omnis comduration dependens habet modum successio-
nis, saltem extrinsecæ & negatiæ, & potentialitatis ad ipsam: in quounque enim instanti concipiatur, non habet ex se absolute, & necessariam simpliciter determinationem, ut sit immmediatè post, sed ut sit, vel non sit iuxta beneplacitum cause primæ conseruantis: quod autem possidetur cum huiusmodi indifferentia, non perfecte possidetur, quia amitti potest.

Ratione componibilitatis redundantur in durationem limitatio ad certum genus rerum: iuxta hos duos modos explicantur à diuersis auctoribus verba illa, *perfecta possessio*. Henric. in summa art. 31. quæst. 1. in fine corporis, Scotus quodlib. quæst. 6. §. 6. *Contrahistud*, cùm Lycheto ibidem, & alijs priore modo interpretantur; ita ut possessio perfecta idem sit, atque independens: sed de hac perfectione æternitatis, qua omnino dependens, & immutabilis, & proinde omnis successionis expersa, paulo ante dicitur explicans rationem omnimodæ uniformitatis, quam vendicat æternitas. Alij volunt termino illo, *perfecta*, excludi-
imper-

L.

II.

Hemic.
Seot.

Lychet.

Abulens

densis

Aegio

s. Tho

imperfectionem limitationis, quæ nascitur ex componibilitate, & capacitate ad formas distinctas à substantia rei, & consequenter ad mutationes, quibus acquiruntur. Conficit autem huiusmodi perfectio in extensione quadam virtuali interminabilitatis, & uniformitatis, non solum ad vitam ipsam Dei significatam per modum substantiae, sed etiam per modum operationum vitalium, & ad cetera omnia, quæ Deo intrinsecè conueniunt: nam quemadmodum ad hæc omnia extenditur immutabilitas, vt 8. tractatu dixi, ita etiam exténditur aeternitas: ideoq; D. Thom. I. p. q. 10. ar. 5. hoc ultimo distinguit aeternitatem à quavis alia duratione, quod omnis alia, vel habet successionem in se, vel potentiam ad illam, vel deniq; illam secum patitur, si non in substantia rei durantis, saltè in motibus atque affectibus: aeternitas autem nec illam admittit, nec aptitudinem ad illam, neque confortium illius: quoniam perfectio vita diuina consistit in eo, vt permanenter, ac per modum substantiae habeat operationes vitales, & reliqua, quæ nobis, vel successiua, vel accidentaliter insunt: & ideo perfectio quoq; aeternitatis est, vt non solum sit duratio vita Dei, quatenus significatur, & cōcipitur à nobis, vt substantia, sed etiam quatenus cōcipitur sub alia quævis perfectione, aut operatione vitali; sub quibus omnibus rationibus mensuratur esse diuinum indiuisibiliter, ac permanenter. Hanc positionem illius particulae, perfecta, tradit Abulensis. q. 37. in cap. 11. Iosue. In idem ferè recidit, quod ait Alensis. I. p. q. 12. m. 3. vbi durationem Angelicam ex eo negat perfectam: quia secundum Boetium, Angelus est compositus ex eo quod est, & quo est: ad cuius differentiam aeternitas dicitur perfecta: illud. n. summè perfectum est, cui non est possibilis aliquæ additio: & simplicitate ista solus Deus perfectus est, quia quidquid est in eo, est ipse: quasi dicar, vita Angeli non est sua intellectio, volitio, & aliae perfectiones additæ substantia ipsius: & idcirco duratio eius perfecta non est, quia non mensuratur quidquid in Angelo est: at vero vita diuina est sapientia, iustitia, intellectio, voluntio, & deniq; quidquid in ipsa est: & consequenter aeternitas est perfecta possessio, quia claudit in sua duratione omnem perfectionem simpliciter, quæ inde est: Similis ferè est interpretatio, quæ tradit AEgid. in 1. dist. 8. 2. p. q. 2. art. 1. qui per perfectam intelligit non participatam: quæ enim participat, partem sumit, nec inclusit totum esse, vt etiam loquitur S. Thom. in 1. dist. 8. quæst. 2. art. 1.

Nec verò discrimen hoc aeternitatis ab ævo extrinsecum videri debet: nam, quoniam durationes aliae cum ævo, ac vita Angelii cōpossibilis ab illo essentialiter distinguuntur, & ævum se ipso absq; habitudine ad illas distinguuntur ab aeternitate, hanc tamen distinctionem habet ex imperfectione sua: si enim esset perfecta, atque adæquata duratio indiuisibilis totius esse Angelici, quemadmodum aeternitas est totius esse diuinum, non admitteret secum durationes alias successiua, atq; mutabiles. Itaq; discrimen a priori sumitur à limitatione ævi, & illimitatio aeternitatis in ordine ad esse, quod mensurant: nam aeternitas mensuratur omne esse intrinsecum Deo: ævum vero, q; est mensura intrinseca virtus Angelicæ, non mensuratur omne esse intrinsecum Angelo, sed solù substantiale. Et quia Angelo non omnia cōueniunt substantia liter, ac necessario, sit, vt ævum Angelii patiatur in eodem subiecto durationes alias participes successionis, saltem extrinsecæ, aeternitas vero nequaquam. Itaque proprietas aeternitatis significata verbo illo, perfecta, benè explicatur à posteriore p exclusione omnis omnino durationis successionis ab eodem subiecto: hanc enim sola excludit perfecta vita possessio: nam, si perfecta est, nihil illi deesse pfectio, ad quod mutari posset, nec deesse potest, vt ab illo deduci queat: quod ingeniosè attigit August. tract. 23. in Ioan. vbi sic ait: *quidquid ergo & à meliore in deterius, & à deteriore in melius moritur non est hoc Deus, & causam reddit, quia neque in melius ire potest summa bonitas, neque in deterius vera aeternitas: vera autem aeternitas est, vbi temporis nihil est, satis indicans veram aeternitatem non solum ipsam in se non habere successionem, sed neque illam pati in eodem subiecto.*

Obiiciet aliquis: quoniam cōcipi potest vera ratio aeternitatis absq; eiusmodi perfectione immutabilitatis circa operationes: cōtra vero ea posita non necessariò cōcipitur: quare hæc pfectio per accidens se habet ad aeternitatem. Assumptum patet: nam, si per impossibile fingeret quipia in Deo variationem, ac successionem penes internos actus vitales intellectus, ac voluntatis, & nihilominus conciperet durationem vita diuina substantialis interminabilem, indiuisibilem, independetem, ac necessariam, adhuc cōstaret vera, ac formalis ratio aeternitatis: contra vero, si fingamus substantiam creatam incapacem accidetum, vel penes illa invariabilem, adhuc duratio existentia eius non esset aeternitas: quoniam esset dependens, ac mutabilis per extrinsecam potentiam creatoris. Verum hæc obie-

III.

IV.

Cito supponit totam rationem formalē
 æternitatis consistere in hac perfectione,
 quod est falsum: hæc enim, quamvis sit
 ultima, supponit alias: & quemadmodum
 si quis ita argueret, si aliquid esset rationa-
 le, & non esset animal, nō esset homo, non
 proinde concluderet rationale minimè
 pertinere ad ultimum complemētum hu-
 manitatis: quoniam ratio formalis com-
 posita dissoluitur ex negatione cuiusvis
 partis intrinsecæ, siue sit ultima, siue non:
 at vero duratio illa creata, quæ nullam
 haberet annexam successionem alterius
 durationis, quantumvis per impossibile
 esset perfecta negatione durationis suc-
 cessionis accidentalis, adhuc non haberet ra-
 tionem æternitatis: quia adhuc esset ter-
 minabilis, saltem per potentiam Dei: &
 ita non esset expers suapte natura suc-
 cessionis extrinsecæ absens ad non esse. Quin
 verò addo tali durationi non conuenire
 rationem perfectionis, quæ à doctoribus
 intelligitur ultima hac parte diffinitionis:
 ea enim non consistit primo in negatione
 successionis alterius, sed in eo, quod sit po-
 sitiua duratio vitæ perfectæ, seu duratio
 perfecta vitæ: & quoniam perfectio du-
 ratiōis sumitur ex perfectione esse duran-
 tis, ceteris paribus, quo vita est perfectior,
 et etiam perfectior duratio: propreterea
 enim duratio primi Angeli constituitur
 primum æsum, ac mensura cæterorum,
 quoniam est perfectior, & simplicior aliis,
 sicut ipsamet vita Angeli: illa autem du-
 ratio creaturae, quæ singitur in capax du-
 rationis successionis quoad accidentia, vel
 est etiam duratio omnis omnino perfectionis simpliciter, & hoc modo iam ha-
 beret hanc conditionem: & proinde esset
 æternitas: vel solum est duratio substan-
 tiæ creatæ, ac dependentis, ut supponitur
 in argumēto: & hoc modo nō haberet con-
 ditionem perfectionis, quæ intrinsecè per-
 tinet ad rationem æternitatis, & intelligi-
 tur à doctoribus extrema illa diffinitionis
 parte, qua dicitur *possessio perfecta*. Ex quo
 patet etiā admissa illa altera suppositione
 impossibili, nempè quod substantia diuina
 haberet durationē interminabilem, inde-
 pendentē, ac indiuisibilem, & nihilominus
 patit posset successionē, ac varietatem pe-
 nes actus vitales intellectus, ac voluntatis,
 talem durationē non habituram fuisse ra-
 tionem æternitatis: quandoquidem iam
 tunc nō esset duratio eiusdem vitæ, ac per-
 fectionis infinita simpliciter in omni ge-
 nere, qualiter modo, sed alterius omnino
 diuersa, ac limitata. Itaq; non minus per-
 tinet ad rationē æternitatis illimitatio in-

V.

aureo

comm

Basilii.

Ambroſi.

Augusti.

Manich. cap. 39. Cy-
rill. Alex-
illius Alexan. lib. 21. Thesauri c. 13. Anfel. Anselm.
in Monolog. cap. 24. & alij, & ex Theolo-
gis id ex professo probant Alensis 1. p. q.
12. m. 2. S. Thom. 1. p. q. 10. ar. 3. & in 1. dist. S. Thom.
8. q. 2. art. 2. A. Egid. eadem d. 2. p. q. 2. art. 2. A. Egid.
& plerique alij.

Tua

Deus ratione æternitatis verè co-
existit temporis.

C A P V T X I V .

A Eternitas ratione suæ infinitatis cō-
 pletitur omnem durationem crea-
 tam, & omnium temporum successiones
 iuxta dictum Anselmi in Proslog. cap. 21. Anselm.

thomas.
Tua aeternitas continet ipsa seculata temporum, quod D. Thom. lib. 1. contra Gent. c. 66. explicat ex exemplo centri: quod, indivisibile cum sit, responderet tamen omnibus ac singulis punctis peripheria: & ideo indivisibilitas aeternitatis non impedit, quo minus super excedat omnem durationem creatam. Dubium tamen est utrum, & quomodo durationem creatam Deus coexistat ratione suae aeternitatis: triplex autem haec de re sententia est. Prima, negat simpliciter Deum coexistere tempori, aut rebus, quae tempore mensurantur. Secunda ait, omnia quaecumque sunt in aliqua differentia temporis simul, ac semper coexistere Deo in aeternitate. Tertia, denique, admittit quidem tempus, & ea, quae in eo sunt, coexistere praesentialiter Deo, non tamen simul, ac semper, sed successu iuxta ordinem, quo habent existentiam realem in seipsis.

II.
Aureol.
Ut etiam incipiam Aureol. in 1. d. 9. q. 2. ar. 2. post secundam propositionem, & d. 36. q. viii. ar. 1. propositione 1. & 2. ait absolutè loquendo dicendum non esse Deum coexistere alicui rei creatae: quoniam simpliciter abstrahit ab omni tempore, & praesentia ad illud, aut ad quamvis rem creatam in illo existentem: per quam abstractionem concipitur ut superior entitas, & eminentior tempore, & quamvis re temporali: eaque de causa neque intellectus potest comparare totum discursum temporis, etiam infiniti, per coexistentiam, aut simultaneam coextensionem cum entitate aeterna: haec enim nullo modo est applicabilis, aut comparabilis ad tempus, quod omnino a se praescindit. Haec sententia videtur etiam de mente Commentatoris libri de Causis, propositione 29. ubi substantia, inquit, simplex est stans per essentiam suam, quia non est nisi in non tempore: & quia est altior, & superior omni tempore: quae vera non essent, si Deus haberet praesentialitatem ad tempus, aut intelligeretur durare simul cum illo per praesentialitatem: haec enim dicit simultatem, sive unitatem in aliquo uno: ex quo sequitur Deum non esse aliquid altius tempore stans per essentiam suam: idem deducitur ex Anselmo in Proslog. cap. 19. ubi cum Deo loquens: Non ergo, inquit, fuisti heri, aut eris cras: sed heri, & hodie, & cras es: inquit nec hodie, nec cras es, sed simpliciter ex extra omne tempus: nam nihil aliud est heri, & hodie, & cras, quam in tempore. Tu autem, licet nihil sit sine te, non est tamen in loco, aut tempore. Ostenditur deinde ratione primo, quoniam praesens non coexistit praeserto, & futuro: nam in praesenti praesens, tunc iam non est, futurum vero nondum est: aet-

nitas sola est praesens, tempus, & quae in eis sunt, non habet praesens, sed praeteritum, & futurum: sicut ergo instantia temporis non possunt coexistere partibus temporis praeteritis, ac futuris, ita praesens aeternitatis nequit coexistere tempori, aut ulli rei creatae existenti in tempore. Secundo, non est admittenda relatio realis Dei ad creaturam: multis autem durationis, sive coexistentia cum tempore importat relationem realem; quare non conuenit Deo, si quis vero respondeat relationem praesentialitatis habere se ex parte creaturae: ideoque Deum dici praesentem non a relatione, quae sit in ipso, sed in creatura, quod non est inconveniens, obiicit Aureol. quoniam relatio praesentiae est relatio aequiparantiae: & consequenter debet dari ex utraque parte. Tertiode, entitas Dei non est minus abstracta, quam humanitas, si poneretur subsistere in tanta abstractione, in quanta est dum concipitur humanitas simpliciter: si vero ita poneretur, re ipsa abstraheretur a loco, & tempore, & coexistentia cum eisdem, ut dicebat Plat. *plat.* Id eas nunquam, & nusquam esse: ergo Deus secundum propriam substancialiter, & durationem abstrahit a loco, & tempore, & coexistentia cum eisdem. Quartode, id, quod coexistit simul cum alio, debet esse simul cum eo in aliqua mensura una, v. g. in eodem loco, vel tempore; non est autem aliqua una duratio, quae claudat, & mensuratur simul nunc temporis, & esse Dei: ergo esse diuinum non coexistit ulli instanti temporis. Quintode, nihil potest coexistere alteri, quod non existit propriè in aliqua mensura durativa: sed est ipsa mensuratio, & ratio, cur aliqua sint simul: ita vero se habet instantis temporis, ut per se patet: ergo nihil potest illi coexistere: & consequenter neque Deus: Si quis dicat, licet non coexistat ipsi nunc temporis, coexistere tamen rebus in ipso existentibus, obiicit, quia nihil coexistit, nisi sit in eodem nunc durationis. Deus non est in instanti temporis, ergo neque coexistit rebus in ipso existentibus.

Contra hanc sententiam sunt testimonia sacrarum literarum, nam Exod. 15. ait Moyses in Cantic. Dominus regnabit in aeternum, & ultra, quo loco terminus ille, aeternum, non accipitur pro vera aeternitate, sed pro participata, quae est duratio creatae, ut post Anselmum in Prosol. cap. 20. explicat Henric. in sum. art. 31. q. 1. ad ultimum: si ergo Dominus dicitur regnaturus in aeternum, hoc est in omnem durationem creatam, habet aliquam habitudinem coextantem ad illam. Secundum illam nullo modo comparabilis est cum duratione creatae, incepit dicitur regna-

III.
Exod. 15.

Anselm.
Henricus.

Psalm. 73.

Anselm.

Richard.

Augustinus.

IV.

regnaturus in aeternum, & ultra: incepit quoque dicitur Psal. 73. Deus noster ante secula: nam ante, & ultra non dicitur, nisi de ipsis, quæ quoad existentiam comparari possunt secundum similitatem, vel prius, aut posteriorius. Idem docent S. Patres Anselm. in Monolog. c. 19. nam, vel, inquit, *summa essentia est nunquam, & nusquam, siue in nullo tempore, & in nullo loco: vel aliquando, & alicubi, vel semper, & ubique;* priora duo reiicit ut absurdum, & ideo concludit dandum esse tertium, & proinde vult Deum esse in omni tempore, & c. 22. ait per esse in loco, aut tempore duo significari: nempe presentiam rerum ad tempus, & locum, & quod ab ipsis continetur: in Deo vero datur primum sine secundo. Et ideo, si vsus loquendi admitteret, conuenientius, inquit, diceretur Deum esse cum loco, vel cum tempore, quam in tempore, & loco; afferit deinde, si propriæ loquendum sit, non posse de Deo dici differentias temporis, vel loci: addit tamen quodammodo dici posse, quoniam sic est presentis omnibus circumscriptis, ac mutabilibus, ac si ipsa circumscribatur locis, & mutetur temporibus.

Richard. de S. Victor. lib. 2. de Trinitate, cap. 23. *Sicut in omni loco, inquit, est presentiter, in nullo localiter, sicut in omni tempore est alterius, in nullo temporaliter: sicut enim per se non diffunditur, qui summe simplex, & incompositus est, sic nec per tempora variatur, qui aeternus, & incommutabilis est:* & August. tractat. 99. in Ioannem; *Quamvis natura illa immutabilis non recipiat fuit, & erit, sed tantum est, ipse enim veraciter est, quia mutari non potest, tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus nostra versatur mortalitas, & nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & erit, & est: fuit in præteritis seculis, & in presentibus, erit in futuris.*

tidens illi, à quo subtrahitur. Et hoc modo nullum instans, aut partem temporis potest intellectus noster designare, quin apprehendat entitatem diuinam ab illo entitatiè abstractam, & per modum excellentiæ præsidentem; & ita diuina entitas existens connotat tempus per modum inferiusstantis; quod videtur in portare modum quendam præsentialitatis: non est autem præsentialitas simultatis, aut coexistentiæ, sed subsidentiæ ad modum, quo res, à qua fit abstractio, dicitur subsidere abstracto: econuerso autem Deus dicitur præsidere, & præsido præsens non per modum simultatis, sed per oppositum, nempe per abstractionem, ut iam supra explicatum est: & ex hoc eodem principio tuerit dicta Patrum assertiū non aliter se habere ad Deum præterita, quam futura, quia Deus univisimiter se habet ad omnia abstrahendo ab eis, & à coexistentia simultanea cū eisdem.

Hæc tamen minimè satisfaciunt dictis Patrum, & modo loquendi sacrarum litterarum. Nam falsè, dicitur unum esse, quando aliud fit, aut est, nisi habeant simultaneam durationem: in libro autem Proverb. cap. 8. quo loco iuxta com- Proverb. 8. munem Patrum interpretationem sermo est de sapientia genita, hoc est de verbo diuino dicitur, quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege, & gyro vallabat abyssos, quando aethera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, quando appendebat fundamenta terra, cum eo eram, &c. Res, quarum hic mentio fit, sunt creatæ, & actiones, per quas crebant, non sunt aeternæ, sed in tempore, creatio enim, & dispositio universi, quæ ibi describitur, fuit in principio temporis, ut habetur Capit. 1. Genes. & Genes. 1. tamen sapientia diuina de se afferit, aderam, quando appendebat fundamenta terra; ergo cum per verbum illud, aderam, significetur existentia verbi diuini, si aderat quando Deus primū condebat orbē, necessario sequitur habuisse simultaneam coexistentiæ cum ipsa prima rerum molitione, & rebus ipsis creatis. Testimonia vero Patrum manifestè continent communem sententiam, quam deinceps confirmabo.

Vt certa ab incertis separentur, obseruandum est esse in tempore, vel in aliqua duratione, si propriæ accipiatur, solum dici de ipsis, quæ continentur, & mensurantur ex duratione: in quo sensu dixit Philos. 4. li. 4. Phys. tex. 116. ea esse in tempore, quæ mensurantur tempore, & cū ipsis mutantur, & senescunt: & hoc modo, ut post Anselm. in Monolog. cap. 22. notat

Anselm.

Alen. i. p. q. 12. m. 6. AEgid. in I. d. 8. 2. p. q. 2. ar. 4. & alij, certum omnino est Deum non esse in tempore: clauderetur enim, ac contineretur intra terminos temporis, quod repugnat aeternitati, que, ut superioris dictum est, est extra terminos: et si substantia omnes separatae de mente Philosophi lib. i. de Cœlo, tex. 100. non sunt in tempore, multo minus erit prima substantia, que est à se, & prima rerum causa. Vtrum vero sola ea, que sunt per se in tempore, illi coexistant, an vero etiam alia, que tempore minime continentur, dubium est, cuius partem negantem amplectitur Aureol. Ceteri vero affirmantem, ita Alisiodorens. lib. i. ca. 15. alias 16. quæst. vltim. Alen. i. p. q. 12. m. 6. & m. 9. artic. 4. in fine, & m. 10. Vdalricus apud Carthaf. in I. dist. 8. q. 3. AEgid. cit. Henric. quodl. 5. q. 13. à lit. P. Durand. in I. d. 38. q. 3. num. 17. Scotus quodlib. q. 6. art. 1. §. *Contra stud.* & in I. d. 9. q. vnica ad finem, & d. 40. q. vn. ad 1. Richard. quodl. 3. art. 1. q. 1. Carthus. q. cit. ad 6. Hispalens. in I. d. 9. q. vn. ar. 3. not. 5. & art. 4. ad 3. cōtra 6. conclusionem. Caietan. i. p. qu. 10. art. 2. §. *Ad hoc breuiter, & ceteri referendi cap. seq.* Fundamentum est; quoniam, ut duo coexistere dicantur, non requiritur utrumque cōtineri sub alio, aut ab alio mensurari: ergo quāvis Deus non continetur sub tempore, nec eius aeternitas differentiis temporis mensuratur, si tamen cetera ad sint, dici vere poterit coexistere tempori. Antecepit patet: nam cœlum supremum dicitur coexistere localiter, sive esse simul secundum locum cum orbe sibi contiguo, ut enim ait Philosoph. lib. 5. Phys. tex. 22. illa sunt contigua, quorum extrema sunt simul: atque adeo cœlum supremum secundum superficiem concavam est simul cum cœlo sibi immediato secundum superficiem cœlum: et tamen cœlum supremum non continetur ab inferiori: item tempus ipsum est successiū simul cū rebus, que sunt in tempore: atque adeo coexistit illis: nec enim sub ijs continetur. Consequens vero probatur; quoniam, sicut tempus est mensura excedens singulos motus, qui in ipsis sunt, ita Deus ratione sue aeternitatis, ut probatum est supra, est mensura superexcellens omnis durationis creatæ: ergo vero habet cum illa simultaneam existentiam. Secundo, quæcunque habent negationem distantia ab aliquo loco, vel tempore, habet simultaneam existentiam, & praesentiam secundum locum, vel tempus: Deus autem ratione sue durationis inuisibilis habet negationem distantia quod est tempore: ergo & habet coexistentiam respectu ci-

udem. Assumptio admittitur ab eodem Aureolo, quatenus concedit nullum tempus deesse Deo: quod non est aliud, quam nullum tempus distare à Deo secundum inter-
valla durationis. Et confirmatur, quoniam proportionem seruata codice modo se habet aeternitas Dei ad tempus, & ad ea, quæ sunt in tempore, quo immensitas ad locum, & ad ea, quæ sunt in loco: Deus vero ratione immensitatis habet negationem distantia à loco, & ijs, quæ sunt in loco, iuxta illud Apostoli Pauli, Act. 17. *Non longè est ab uno Acto. 17.* quoque nostrum: ergo etiam habet negationem distantia à tempore, & ijs, quæ sunt in tempore. Maior vero probatur, quoniam simultas colligitur ex indistancia: ideo enim indistibilia duorum corporum cōtinguit sunt simul, quoniam unum non distat ab alio: nec est alia notio simultatis, quādo coincidit cū relatione præsentialitatis secundum locum, vel tempus, quam existentia duorum cum negatione distantia unius ab alio: & propterea aeternitas dicitur tota simul, quia nihil illius existit seorsim, sive procul secundum durationem ab alio: & hic est communis sensus doctorum cū dicunt Deum esse ubique & semper, quia, si est ullum tempus, aut locus, ipso distat ab eo duratione, vel situ: hō vero nō importat ullam imperfectionem, propter quam remoueri debeat à Deo.

Dicendum secundo: *Coexistentia temporis, & rerum creatorum cum Deo nō est adæquata, sed inadæquata.* Hæc est cōmūnis doct. quos referam cap. seq. & per se patet ex terminis: nā coexistentia adæquata est, cum duo ita se habent secundum existentiam, ac durationem, ut quandocunq; est unum, sit etiam aliud, ita ut neutrum designat esse quando est aliud: unde Philosophus in *Aristot.* post prædicamētis definiens maximè proprium modum simultatis, secundum durationē vult, ut eorum, quæ hoc modo sunt simul, neutrum sit alio prius, aut posterius: coexistētia vero in adæquata exigit, ut ea, quæ hoc modo coexistunt, sint simul in aliquo nunc durationis, & vnum respectu alterius sit prius, aut posterius, hoc est, existat ante, vel post illud. His explicatis facile patet assertio: nam Deus est ab ēterno, ante secula: *Pal. 73. ante tempora secularia; ad Psalm. 73.* Tit. 1. ante omnem creaturam: *Eccles. 24. an-* *Ad Tit. 1.* *tequam quid quam faceret à principio: Prouer.* 8. Atque adeo habuit existentiam pro aliquo tempore, sicutem possibili, quin creatura simul existeret: ergo coexistētia inter ipsum, & creaturas non est adæquata; & confirmatur, quoniam ea, quæ mutuo, & adæquata sibi coexistunt, ita se habent,

vt vnum-

ut vnum quodque coexistat praesentialiter omnibus, quibus alterum coexistit, coexistens vero rerum creatarum, & essentia diuina non ita se habet: nam, quamvis Deus coexistat rebus omnibus, quibus omnia, & singula tempora coexistunt, ex parte tamen creaturæ est defectus: quodammodo singulæ res create non coexistunt omnibus, quibus Deus coexistit: non enim Adamus coexistit Antichristo, aut Romulus Iulio Cæsari: quibus tamen omnibus æterna diuinitas coexistit propter immensitatem durationis suæ: quare coexistens rerum cum essentia diuina non est adæquata.

VIII.

Vt autem satisfiat argumentis Aureoli notandum est ex summa perfectione, & independentia naturæ diuinae prouenire, ut ipsa in se simpliciter sit independens à loco, ac tempore: qui modus existendi est simpliciter absolutus, & abstractus ab omni loco, ac tempore: eodem enim modo est in sua æternitate, atque immensitate cum non est locus, & tempus creatum, ac quando est: neque ex horum positio- ne, aut coexistentia ipsius ad illa prouenit illa varietas, aut modus aliter se habendi ex parte ipsius, sed solum ex parte temporis, ac loci datur dependentia, & mensuratio assueta: ex parte vero diuini esse negatio distantia, quæ addita æternitati, sive existentia divinae complet rationem formalis coexistentia, sive fundamen- tum illius, si coexistentia, sive præsenta sumatur pro relatione inter res simul existentes: Neque per illam Deus vlo modo contrahitur, aut permiscetur creaturis, sed adhuc manet ab illis segregatus, sicut ante: nam denominatio extrinseca, vel negatio, nequaquam contrahunt res: quemadmodum ipse Aureol. cogit sacerdoti, qui non negat ex parte æternitatis connotacionem aliquam temporis, vt eius, cui supereminens æternitas præsidet. Neque ex eo, quod æternitas abstrahat à tempore, sequitur non posse cum illo comparari: nam natura vniuersalis per intellectum abstrahit ab inferioribus, & dum manet in hac abstractione potest comparari cum illis tanquam superiis cum inferioribus: ita æternitas comparari potest cum tempore tanquam cum duratione sibi inadæquata. Ex quo patet ratione abstractionis, qua ntitur Aureol. nihil efficere coexistentia æternitatis ad tempus. Dicendum Commentatoris lib. de causis intelligitur de propria ratione existendi in tempore, & de coexistentia adæquata: hoc enim significant illa verba, non est nisi in non tempore, & est altior ac super-

rior omni tempore, quia faciliter nec continetur tempore, nec est in illo tanquam in propria, & adæquata mensura: eodemque modo intelligendus D. Anselm. Negat enim Deum esse hodie, cras, vel in tempore eomodo, quo nos hæc apprehendimus cum loquimur de creatis: non tamen proinde censet nullo modo hæc posse enunciari de Deo: quin vero cōcedit, in diuerso tamen sensu, vt patet ex ijs, quæ docet in Monolog. cap. 23. Quamvis, inquiens, de illa re, & de temporalibus naturis vna sit probatio propter loquendi consuetudinem, diuersus tamen est intellectus propter rerum dissimilitudinem: censet itaque in diuerso sensu posse adaptari Deo verba significantia temporum differentes: quia scilicet in creatis indicant successiōnem: in Deo vero stabilitatem; quia vero res creatæ propriè dicuntur esse in tempore ratione præsentia, & commensurationis, quia continentur, ac mensurantur tempore, Deus autem non continetur, aut mensuratur: & ideo in Prosologio cap. 19. ait Deum non esse heri, hodie & cras, sed esse simpliciter extra omne tempus, reddit autem rationem. Nam nihil est aliud heri, & hodie, & cras, quam in tempore, tu autem licet nihil sit sine te, non es tamen in loco, aut tempore, sed omnia sunt in te, nihil enim te continet, sed tu contines omnia, hoc tamen non obstat quo minus ratione præsentia dicatur esse in tempore, vt docet idem Anselm. citato loco Monolog.

Ad primum argumentum respondeo temporis esse aliquid præsens, nempè ipsum nunc, cui eternitas coexistit: an vero coexistat illi solum dum est, an vero etiæ, cum non est, dicam in sequentibus. Ad exemplum vero petitum ex puncto respondetur, quamvis punctum vnius lineæ non habeat coexistentiam situalem cum partibus integrantibus alterius lineæ, habere tamen cum punctis ipsius: similiter, quamvis eternitas non coexistet partibus temporis, quatenus sunt præteritæ, vel futuræ, posse tamen coexistere instantibus, per quæ partes temporis continuantur. Respondetur secundo cum D. Thom. I. p. qu. 8. art. 2. ad s. Thomas. secundum, & quæst. 52. art. 2. disparem esse ratione indivisibilis copulantis continuū, cuius pars formalis est, atque indivisibilis, quod est extra genus continuū: nam primum nequit esse in pluribus locis, temporibus, ac partibus; secundum vero potest, vt patet in anima rationali, quæ est in pluribus partibus corporis: in Angelo, qui est in pluribus partibus loci: & ex eiusdem, quod est in pluribus temporibus: & ideo, cum punctū sit indivisibile de genere con-

tinui,

tinui, æternitas vero extra genus illud, punctum nequit coexistere partibus diuisibilibus lineæ, æternitas autem potest coexistere tempori diuisibili.

X. Ad secundum neganda est assumptio, & probanda solutio eius ibidem assignata: ad cuius impugnationem respondeatur eis quasdam relationes æquiparantæ nomine tenus, quæ tamen ex una parte sunt reales, ex altera rationis tantu: ut videre est in relatione vniuersitatis inter verbū diuinū, & naturam assumptam: non minus enim denominatur verbū vnitum humanitati, quam hæc illi: & ex parte Verbi est relatio rationis longè diuersa à relatione reali ex parte naturæ assumpta. Eodem modo se res habet in coexistentia Dei, & rerū creatarū: hec namq; coexistunt Deo cū dependentia ab existentia illius, sub cuius æternitate cōtinentur: Deus vero absq; vlla dependentia dicitur coexistere ob solam negationē distantia ad durationem creatarū. Ad 3. negandum est antecedens: quoniam natura abstracta dicitur separari ab ijs omnib; quæ ipsa apprehensa nō apprehenduntur: & ideo abstractum ab omni extrinseco rationi essentiali, siue sit negatio, siue relatio: Deo vero multæ cōpetunt negationes, relationes, ac denominations extrinsecæ, à quibus abstractum natura diuina: Sicut ergo non valet argumentū; si quis arguat Deus nō est minus abstractus, quam natura, si esset eo modo, quo concipitur in abstractione: natura vero sic abstracta p̄scindit ab omni actione extrinseca: ergo etiā Deus p̄scindit, & cōsequenter non agit: in quo argumento cōsequens est manifeste falsum: ita quoq; non valet in materia, de qua agimus. Neq; ex hoc sequitur naturam illā, etiam in illa suppositione, fore magis simplicē, ac perfectam: nam maior abstractio à rebus corporeis, & facientib; cōpositionem arguit maiorem perfectionē: & hoc modo Deus est maximē simplex, & abstractus: abstractione vero à negationibus, & habitudinibus extrinsecis, non arguit maiorem, imo minorem perfectionem: nam, quo res perfectior est, plura ab ipsa pendent, & ad plura refertur: & ideo, quamuis hoc modo natura creata abstracta, si per se existet, fore magis abstracta, non propterea fore perfectior Deo.

XI. Ad quartum negandum est etiam antecedens: nā res corruptibles coexistunt tempori, & corporealoco proprio, in quo sunt neque tamen ad hoc opus est tertius aliquo tempore, aut loco, in quo sint: & id, quoniam æternitas Dei continet tempus, reatu, & ea, quæ in ipso sunt, excellētior modo,

quam tempus res corruptibles, quamvis non sit alia tertia duratio, ratione cuius dicantur esse simul, verè tamen dicuntur durable simul & coexistere: ratio est quoniam tempus, & res ipsi obnoxiae cōtinentur æternitate: & hoc cum illis cōparata habet negationem distantia secundum durationem. Ex quo etiā patet solutio ad ultimū: nam tempus non propriè, aut denominatiè durat: sed est ipsa duratio, & ratio, à qua cetera dicuntur esse in tempore: & tamen ea verè coexistunt tempori: & ita neganda est major propositio. Ad rationē verò, qua suadetur Deus nō coexistere rebus illis, quæ sunt in tempore. Respondeatur si antecedens intelligatur de existentia in eodem nunc durationis per se, vel per accidens, esse veram: in hoc vero sensu assumptio est falsa, quoniam Deus per accidens est in tempore: si vero maior intelligatur solū de existentia per se in eodem nunc durationis, neganda est: quoniam, ut dictum est suprà, ad coexistentiam, sat est existentia duorum cum negatione distantia secundum durationem vnius ab alio: ad hoc autem non requiritur, ut vtrumque existat per se in tertia aliqua duratione: sed sat est, ut in intervallo durationis, quod concipimus, designari per intellectum positum vnum nunc, à quo neutrum distet.

Deus ratione æternitatis coexistit rebus existentibus in omni differentia temporis.

C A P V T XV.

Q Vamvis Deus non mensuratur tempore, dicitur tamen esse per accidens in tempore ratione coexistentiæ: & quoniam æternitas secundū propriam rationem nō sit homogenea, & adæquata mensura temporis, est tamen mensura superexcedens, ut obseruat Ferrarien. lib. I. cont. Gent. c. 66. *Ferrariens.*
§. Considerandum tertio, ratione cuius ea, que sunt in tempore, sunt etiam in æternitate. Et quoniam hæc est duratio indiuisibilis, & tota simul, dubium est vtrum res coexistens æternitati in aliqua differentia temporis, semper illi coexistat. Pars affirmativa tribuitur D. Thomæ, sed illius mens explicabitur cap. sequ. videtur autem esse de mente doctorum, qui absolute affirmanūt non solum præsentia, sed etiam futura esse realiter præsentia æternitati; ita Richard. quodlib. 3. art. I. qu. 1. ar. 2. & in. 1 d. 38. q. 5. & d. 39. ar. 1. qu. 1. Capreol. d. 36. q. vn. art. 2. Hippolens. d. 38. q. vn. art. 3. not. b. 2. *Richard.* *Capreol.* *Hippolens.*

Utrum comment. I theol.

Z Z Z

poli

Soncinus.
Abulensis.
Catharinus.
Caietan.
Marfilius.
Raymerius.
Ferrariensis.
Viguerius.
Cordubensis.
Molina.
Anselm.

post med. Soncin. q. 2. conclus. 2. Abulent. in c. 11. Iosue q. 20. 21. & 22. Ambr. Cathar. opusculo de præsciētia, & prouidentia Dei ca. 3. & 4. Caietan. i. p. q. 14. ar. 13. à §. Ad has obiectiones. Marfil. in i. q. 40. ar. 2. in 6. suppositio. Rayner. in summa verbo, præsciētia diuina, c. 16. Ferrariens. l. l. cont. Genes cap. 66. dum soluit primum dubium circa sextam rationem S. Thom. & cap. 67. §. Adrationem, Ioan. Viguer. institutionum, c. 20. §. 7. verific. i. in fine. Antonius Cordubensis in quæstionario Theologico qu. 55. dubio 8. dum tractat secundam opinionem, qui falso refertur pro opposita sententia: tandem Molina i. p. q. 14. ar. 13. disp. 13. & Recentiores Thomistæ eodē art. f. uent patres, in primis Anselm. in Monolog. cap. 22. videtur eam expresse afferere: nam cūm c. 19. 20. ac 21. tractasset hāc quæstionē, vtrum Deus sit in omni tēpore, c. 22. concludit tandem his verbis: *Quoniam summam essentiam totū inuenit ab illo necessitas exigit nulli loco, aut tempori deesse, & nullaratio loci, aut temporis prohibet omni loco, aut tēpore simul totam adesse, neceſſe est eam simul totam in omnibus locis, ac temporibus præsentem esse, si simul est omnibus præſens: ergo quando est præſens hodierna diei, est quoque præſens hesterne, crastinæ, & ceteris omnibus: ergo omnia simul sunt illi præſentia in esse reali: nam Anselm. loquitur de summa es- ſentia, non autem de sapientia, & propterea non potest explicari de præſentia notitia, sed secundum indistantiam realem. In Prosologio autem cap. 20. sic habet. An hoc quoque modo transiſ omnia eternæ quietua, & illorū eternitas totabili præſens est: cum illa non dum habeant de sua eternitate, quod venturum est, ſicut iam non habent, quod præteritum est: ſic quippe ſemper es ultra illa, cum ſemper ibiſ ſi- præſens, ſeu cum illud ſemper fit tibi præſens, ad quod illa non dum peruererunt. Fauet August. in id. Psal. 49. Et pulchritudo agri mecum est: Et lib. 83. quæſt. q. 17. & alij Patres, qui fre- quenter afferunt respetu Dei nihil esse præteritum, vel futurum: sed omnia præſentia: nam videntur significare aliquid proprium Deo: hoc vero non est, ſi in- telligatur de præſentia secundum eſſe in- tellectum: nam id quod est alicui præſens intelligibiliter, potest eſſe absens duratio- ne, & futurum, ſive præteritum secundum realem exiſtentiam: quo modo multa fu- tura naturalia poſſunt eſſe præſentia An- gelo secundum eſſe intellectum: ergo, cum patres aiunt omnia eſſe præſentia Deo, non loquuntur ſolum de præſentia secun- dum eſſe cognitum, ſed de præſentia realiſ coexiſtentia. Accedit quod Augustinus*

lib. 2. ad Simplicianum q. 2. Boetius lib. 5. de consolat. proſa vltima. Gregor. lib. 20. Moral. c. 23. alias 24. ſuper illa verba Iob. cap. 30. *Mutatus es mibi in crudelē: Anſel. de Concordia præſcientiæ, & prædeſtinatio- nis cum libero Arbitrio, cap. 2. ad med. & Dialogo de caſu diaboli cap. 21. ante med. & Hugo Victorin. in ſum. ſentent. tract. 1. Hugo Villor. cap. 12. circa principium: aiunt præſcientiā non dici propriæ de Deo, quia nihil ei eſt futurum, ſed omnia præſentia: ſola vero præſentia obiecti ſecundum realem coexiſtentiam cum potentia cognoſcente tollit rationem præſcientiæ: ergo res no- bis futura, quas Deus intuitu cognoſcit, ſunt illi præſentes ſecundum coexiſtentiam realem in omni aeternitate.*

Fundamentum perſtrigit D. Thom. lib. i. contra Gent. cap. 66. quoniam aeternitas non eſt ſuſſiua, aut diuiniſiſiſ, ſed tota ſimul, & indiuiniſiſiſ perma- net: atq; adeo ea, quæ ipſi coexiſtunt, toti coexiſtūt: nihil verò potest coexiſtere toti, ſi ali- quando nō coexiſtat: ergo, cum quidquid creatum exiſtit in aliqua diſſerentia tem- poris, aeternitati coexiſtat, ſemper coexiſtet. Aſſumptio patet, quoniam totalitas in genere durationis eſt ſemper eſſe: quare, ſi res aliquando nō coexiſtit alteri exiſtenti, non eſt præſens toti durationi illius: & co- ſiſtatur, quoniam totalis, & perfecta ratio aeternitatis amplectitur, & continet omni durationē: ergo quidquid illi coexiſtit re- ſpondet omni durationi, ac tēpō: ex- pli- catur autem exempli pūcti, quod eſt cen- trum circuli, cui respondent omnia pun- ta circumſentia, quamuis ipſa interfe- diſtent: eodem namq; modo res per tem- porū decurſus ſuccedentes inter ſe durationiſ interuallis diſtant, neq; aliae alii coexiſtunt, omnes tamen respondent, & coexiſtunt aeternitati. Potest cī adhiberi ex- plum a coexiſtentia rei diuiniſiſ cum indiuiniſiſ: quæuis enim pars diuiniſiſ coexiſtit indiuiniſiſ, vt videre eſt in corpore humano comparato animæ rationali: licet enim ſingulæ partes inter ſe diſſiſta ſint, o- mines tamen respondent toti animæ, cum qua ſunt ſimul loco. Quæ comparatio ma- iorem vim habet, ſi conſideretur imme- niſtas diuina, & coexiſtentia cum reb. crea- tis ſecundū locū: tametli enim ſingula cor- pora ſint inuicem diſiuncta, omnia tamen ſunt ſimul cum Deo, & coexiſtūt toti eius immeſitati, ratione cuius coexiſtentia eſt Deus præſens omnibus ſecundum locum, & omni a Deo: ergo etiā ratione durationis inveniā ſerit ſemper præſens rebus creatiſ exiſtentibus in omni diſſerentia te- poris

Augustin.

Augustin.

Boet.
Gregorius.

Anſel. Hugo Villor.

II.

S. Thomas.

Alegria

Leontius
Lyche
Bargi
Viguer
Dunay
dareo
Hervae
Sylue
Bafol
Mayr
Gregor
Gabri
Aquin
Brule
Vorrei
Nysa
Palau
Angua

poris. Secundò, quidquid nuc aeternitatis potest attingere, attingit semper aetu, & non potentia: potest autem attingere secundum coexistentiam omnes differentias temporis, & res in ipsis existentes: ergo actu attingit illas. Maior propositio patet, tum quia, vt ait Philosoph. lib. 3. Physicor. textu. 32. in aeternis non differt esse, & posse: tum quia instantia temporis per coexistentiam attingit actu simul omnia, que potest attingere: ergo multo magis id competit nunc aeternitatis, quod excellenter continet omnia instantia creata. Tertiò, si tempora permanerent, neq; fluenter successuè, absque dubio aeternitas coexisteret omni tempore: sed fluxus cōtinuus temporis hoc nō impedit: ergo coexistit. Assumptio probatur, quoniam aeternitas continet simul, & indivisiibliter infinitatem durationis, & successiva extensionis, ratione cuius simul coexistet tempori fluenti.

III.

Aenfis.

Bonauent.

Egid.

Scotus.

Lychetus.

Bargin.

Viguerius.

Durand.

Aureol.

Beruens.

Syluest.

Bassol.

Mayron.

Gregorius.

Gabriel.

Aquilan.

Brulefer.

Vorillong.

Nse.

Palat.

Auzyllin.

Contra vero omnia esse Deo praesentia in aeternitate expressa negant. Aenfis. i. p. q. 23. m. 4. ar. 3. S. Bonau. in 1. dist. 35. in Commentariu. dubio 6. & dist. 39. ar. 2. q. 3. & dist. 41. ar. 2. q. 1. ad vltimum. AEgid. in castig. corruptoriu. in primā partem. S. Thom. ar. 3. Scot. in 1. dist. 39. quæst. i. §. *Contra istud*, cum Lycheto, Bargio, & Viguerio ibidem. Durand. dist. 38. q. 3. nu. 13. 14. 15. & 17. Aureol. dist. 36. q. 1. ar. 1. propositione 3. & dist. 38. q. vn. ar. 1. propositione 4. & ar. 2. propositione 2. Henric. eadem dist. quærefert, & sequitur Syluest. in Conflat. q. 14. ar. 16. §. 1. Bassol. eadem dist. q. vn. ar. 1. Mayron. q. 1. ar. 4. conclusione 3. Gregor. q. 2. ar. 2. ad fine. Gabriel. q. vn. ar. 2. Post secundam conclusum Aquilan. q. 2. a. 2. Stephan. Brulefer. d. 39. ar. 2. q. 3. Gulielm. Vorillong. q. vn. ar. 2. in fine. Nicol. de Nyse, tractat. i. p. 3. portione 1. qu. de diuinæ scientiæ certitudine, conclusione 3. & Palat. in 1. d. 38. disp. 2. ante med. Est etiā sententia August. 1. 12. de Ciuit. ca. 25. in fine, vbi de creaturis loquens, *Ante quam fuerint*, inquit, *non fuerunt*, *Ced ante dico aeternitate, non tempore, aperte significans* creaturas, *antequam in suo tempore producantur*, præcedi ab aeternitate, ac proinde illi non coexistere. Probat aut S. Scotus: quoniam ita se habet aeternitas ad tempus, sicut immensitas ad locum: sed ratione immensitas Deus solum coexistit loco existenti: ergo etiam ratione aeternitas solum coexistet tempori existenti. Assumptione ostendit, quoniam, et si Deus causare possit locum supra cœlum, cui existenti coexisteret, nūcramen nō aquam coexistit: & confirmatur, quoniam id, quod non est alteri coexistere minimi potest:

res vero create non semper sunt: ergo neq; semper coexistunt aeternitati. Secundò, effectus, qui respectu cause primæ dicitur esse, simpliciter est in se, nullius enim alterius respectu habet verius esse: ergo, si futura contingentia sunt quoad esse actuale præsentia Deo, sunt simpliciter acti: atque adeo nō sunt in potentia, vt producantur, & consequenter impossibile est, vt siant. Tertiò, si quaevis res futura non solum secundum esse cognitum, sed secundum esse reale existentia est nunc præsens aeternitati, iam nunc est producita secundum proprium esse realis existentia; nihil enim creatum habet esse nisi per producitionem: sed Deus eandem rem producet eo tempore, quo incipiet coexistere duratioi creationis: ergo bis producetur. Quartò: arguit Durand. nu. 14. quoniam sequeretur differentiam temporis, quo fiet iudicium, coexistere creationi mundi, quod est aper- tè falsum. Sequela ostendit: quoniam, si duo coexistant vni tertio: ita, vt neutrū coexistat illi, quin alterum quoque coexistat, ipsa quoque coexistunt inter se: ita vero se habent dies creationis, ac dies iudicij; nam vterque coexistit toti aeternitati, neq; concipiatur dies iudicij illi coexistens, quin etiam dies creationis coexistat. Maiorem explicat: quoniam, licet duo coexistant vni tertio, nō tamen simul sed vnum prius, alterū posterius, nō necessario coexistit in unicē sibi ipsis: tamen, si concipi nequeat vnum coexistere, quin coexistat alterum: necessario sibi quoque coexistent.

Præfatis controversia vel potest esse de absoluota coexistētia, & præsentia rerum in aeternitate, vel de peculiarib. loquēdi modis, quos nō nulli Autores usurpant, alij reijicunt. De priore sensu dicam hoc capite, de posteriore vero ca. 17. Quod ad primū attinet, existimatio re ipsa nō esse contentio nem inter Autores, sed verbotenus. Ut vero id conspicuū fiat obseruandū est verba, si accipiantur iuxta cōmunem vsū, connotare simpliciter tēpus: & ideo absoluē loquendo, si de rebus nō existentibus prædictetur coexistētia cū Deo, per verbū præsentis tēporis: v. g. si dicatur, *Romulus coexistit aeternitati, dies iudicij est præsens Deo realiter*, sunt propositiones falsæ: quoniam verba illa cōnotant tēpus præsens: falsum vero est res, quæ non sunt in tēpore præsenti, in eodem coexistere aeternitati, quoniam coexistētia supponit existētia: & in hoc cōueniunt oēs Doctores nō solum relati n. 3. sed etiā alij, qui dicunt res iuras esse præsentes Deo in aeternitate: oēs enim existimant, si verbū consignificet tēpus, propo-

Gillij comment. Theol.

Zzzz 2

sitiones

IV.

Caietan.
Ferrarien.
Hispalens.

Molina.
Richardus.
Catherinus.

V.

ditiones non esse veras: quod expressè affirmit Caietan. a. citat. §. Præterea si instant. Ferrariens. cap. 66. §. Sed tamen aduertendum, & sequenti, & capit. 67. §. citato. Hispalens. artic. 4. ad octauum, contra tertiam conclusionem. Molina, & reliqui citati num. primo idem sentiunt, imò Richard. & Catherinus expressè affirmant aeternitatem, prout correspôdet, & coexistit vni instanti, non coexistere subsequenti: ac proinde, si verbum consignificet aeternitatem, solum prout correspondet tempori praesenti, propositiones, in quibus affirmantur res futuras coexistere Deo, non esse veras.

Si vero verba traducantur ex proprio modo significandi, ita ut non consignificant instantem temporis praesentis, sed ipsum nunc aeternitatis, tunc verissimè sunt omnes propositiones de praesenti, quibus enunciatur coexistentia rerum creatarum cum aeternitate, sive res ipsæ actu existant, sive nō, sive sunt praeterita, sive futura. Exempli causa, si quis modo dicat, Alexander Magnus coexistit aeternitati, Antichristus coexistit aeternitati, verū dicet; neq; hoc negant Doctores citati nu. 3. qui impugnant. S. Thō. quia putant ipsum existimare res coexistit Deo in aeternitate, ita ut in omnibus, & singulis partibus temporis ipsi coexistant, vt patet ex impugnationibus ipsorum. Fundamentum est, quoniam aeternitas est tota simul, & indivisibilis: & consequenter verba ipsam connotantia nihil illius relinquent nō connotatum: & sicut ipsa amplectitur omne tempus, ita connotatio extenditur ad ipsam pro omni tempore: vt vero aliquid dicatur coexistere alicui durationi, non opus est vt coexistat illi adæquatè, sed sufficit vt coexistat inadæquatè pro aliqua parte illius formalis, vel virtuali: ergo, cum ea, quæ sunt in aliqua differentia temporis, coexistant inadæquatè aeternitati, simpliciter, & absoluè dici potest, coexistunt aeternitati, si verbum non consignificet nunc temporis, sed aeternitatis. Assumptio patet etiam in durationibus diuisibilibus: nam, cum per aliqua Syncatogorematha extendimus connotationem verbi ad certam aliquam durationem diuisibilem, omnia, quæ successivè coexistunt eius partibus, dicuntur coexistere tali durationi, & enunciatio, quæ id significat, vera est, etiam si pronuncietur, quando res actu non sunt: ita enim solemus loqui de diebus, mensibus, & annis, nam die festo mane dicere solemus: hodie habetur concio in hoc, vel illo templo; item initio mensis dicimus, hoc mense est ecclyp-

sis luna: initio vero anni rectè dicimus, hoc anno intercalatur, dies Pasche incidit in diem trigesimum Marij, & utimur sexcentis aliis loquendi formulis eiusdem modi, qui usus fundamentum habet in eo, quod verba per aduertbia, aut nomina designantia certam mensuram temporis extrahuntur à limitata connotatione eius instantis, in quo oratio profertur: & extenduntur ad configundandum per modum praesens totum tempus, quod voces illæ additæ significant. Ex quo patet, quamvis in rebus ipsis sit distantia, successio, & ratio prioris, ac posterioris, tamen referantur ad aeternitatem, quæ est expers omnium illorum, & est parum praesens indivisibile, semper verè dici posse, hæc, vel illæ res coexistit ipsi nunc aeternitatis, quamvis non sit actu pro eo instanti, quo oratio prosertur: quoniam sensus propositionis non est rem coexistere Deo in illo instanti, sed in aeternitate: & in hoc sensu non impugnatur D. Thomas ab Scoto, & alijs vt patet ex ipsorum argumentis.

Ad autoritatem Divi Anselmi in Monolog. Respondetur terminum illum, simul, posse coniungi vel cum verbis illis, praesentem esse, vel cum termino illo, totam, si priore modo coniungatur, negari non potest Anselmum fusile in opposita sententia, vt in argumento ostenditur: tunc enim sensus est, aeternitas est tota praesens simul omnibus temporibus, si vero puletur termino, totam, nullo modo illi fauet, quoniam facit hunc sensum, aeternitas simul tota, hoc est, non per partes, sed totalitate sui esse, est praesens omnibus temporibus, qui sensus est verissimus, & conformis communis sententiæ: nunc vero ex instituto, & discursu ipsius Anselmi oportet mentem eius exquirere. Indagat autem, vtrum Deus sit in omni tempore, & cap. 21. proposuit hanc difficultatem, quo modo est aliquid totum simul in singulis temporibus, si ipsa tempora simul non sunt? Si vero quis responderet esse separatim, ac distinctè totam in singulis temporibus, subinsert, ergo eius actus, quæ nihil est aliud, quam eius aeternitas, non est tota simul, sed est partibus extensa per temporum partes: deinde vero vt hunc nodum soluat cap. 22. docet sola ea, quæ tempore mensurantur, & continentur, subire hanc legem, vt partium rationem admittant, neque tota simul possint esse in diuisis temporibus: tunc vero subdit verba in argumento adducto: Ex quo discursu patet solam voluntate excludere diuisitatem partium pro diuersitate temporis, &

induce-

Anselm.

inducere similitatem totalitatis in quo quis tempore, cui coexistit aeternitas: si quis vero contendat debere quoque terminum, *simul*, copulari verbis illis, *presentem esse*, quia Diuus Anselmus intendat aeternitatem esse simul presentem omni tempori, adhuc responderi potest solum intendere similitatem aeternitatis, non temporis: nam, cum aeternitas sit expers partium, tota simul est, & quia illi in diuersis temporibus coexistunt, habent similitatem aeternitatis, non temporis, cuius rei exemplum esse potest instans temporis, in quo sunt res aliquae habentes ordinem prioris, & posterioris, quia alia aliis prius natura incipiunt, aut desinunt: omnes enim, quia coexistunt instanti illi indiuisibili, dicuntur aliquo modo esse simul duratione, quamvis alioquin fuerint aliae alii priores quoad inceptionem, vel desitionem; ita, quia aeternitas est duratio indiuisibilis, & tota simul, non absurdè dicetur res esse simul in aeternitate: hoc est non in alia, atque alia parte ipsius, quamvis secundum tempus habeant ordinem prioris, ac posterioris.

VII. Testimonium quoque ex Prolog. sumptum non conuincit: nam eodem capite concedit Deum esse ante omnia, & ultra omnia: at si omnia simul ab aeterno realiter coexisterent Deo, falsum esset ipsum esse ante, & ultra omnia. Respondeatur ergo, cum ait totam rerum aeternitatem esse presentem Deo, solum velle durationes creatas coexistere Deo secundum eius aeternitatem totam simul, & indiuisibilem, cum vero ait, sic quippe semper es ultra illa, cum semper ibi, hoc est in tuam aeternitate, si presens, seu cum illud semper sit tibi presens, ad quod illud nondum peruenierunt, sumit terminum, semper, tanquam nomen ac si dicat ipsum, semper, siue aeternitas, ad quam creaturæ futuræ nondum peruenierunt, tibi presens est: si vero semper, sumatur adverbialiter, & sit haec sententia illius dicti, id, ad quod creaturæ nondum peruenierunt, semper tibi presens est, adhuc patitur duplum sensum, vel enim illud, ad quod nondum peruenierunt, est ipsa Dei aeternitas, ad quam creaturæ futuræ per coexistentiam nondum peruenierunt, vel est ipsam creaturarum existentia, ad quam creaturæ, dum futuræ sunt, non peruenierunt; & quidem si in priore sensu accipiatur, non repugnat traditæ doctrine, ut per se patet: si vero in posteriore, planè significat creaturas, etiam antequam sint, esse Deo plentes in aeternitate: sed est sensus omnino alienus à mente Anselmi, illa

enim responione explicare intendit, quomodo Dei aeternitas sit ultra omnia creatæ, etiam aeterna, id vero in eo constituit, quod Dei aeternitas, ut potè tota simul, statim prævenit, vel potius semper continet totam suam extensionem virtualem: creaturæ vero omnes non nisi cum aliqua successione: ac proinde Deus aeternitate sua prævenit, & est ultra omnem durationem creatam. Haec vero responso non constat cum posteriore sensu, sed cum priore, ut consideranti patebit.

Fundamentum sumptum ex doctrina Patrum afferentium res creatas esse præsentes, non autem præteritas, vel futuras, exigit, ut exponam quo sensu hoc verè dici possit. In primis quædam ipsorum dicta exponi solunt ratione cognitionis, secundum quam sunt omnia præsentia Deo ab aeternitate: quo modo loquitur Diu.

Augustin.

ex verbis ipsius, sic enim habet. Cum illo erant omnia futura; Et cum illo sunt omnia præterita: Futura ita, ut non detrahantur ei omnia præterita: cum illo sunt omnia cognitione quædam ineffabilis sapientia Dei in verbo constituta: Et infra, Et quare apud ipsum omnia? quia & antequam essent omnia, aut crearentur, ei nota erant omnia: Eodem modo intertandus illa quæstione 17. & similiter alij Patres communiter explicant se loqui de præsentia rerum in ordine ad diuinam sapientiam. Gregor. libr. secundo Moral.

Gregorius.

cap. decimo quarto, in id Iob. cap. primo. Quædam die cum venissent filii Dei, de luce diuinæ sapientiæ loquens, sic, inquit, in se transseuntia condidit, ut apud se transire nequaquam possint, nec tempus intus in conspectu eius defluit, quod apud nos foris decurrit. Vnde sit, ut in aeternitate fixa maneant ea, quæ non fixa extensus seculorum volumina emanant; Et libr. 4. cap. vigesimo septimo super illud Iob cap. tertio. Cum regibus, & consulibus terre, fuisse, inquit, & futurum esse aeternitas non habet, cui nimis, nec præterita transseunt, nec, quæ futura sunt, veniunt: & subdit causam, quia cuncta per presens videt: & lib. 9. cap. 24. super id Iob. cap. 9. Nunquid oculi carnei tibi sunt, &c. de diuina aeternitate loquens; eique, inquit, nec transacta prætereunt, nec adhuc veniunt, quasi quæ non appareant, defunt, ad dicit rationem, quia is, qui semper esse habet, cuncta sibi præsentia conficit, cumq; apud endo post, & ante non tenditur, nulla intuitus mutatione variatur. Petrus Damiani. epist. 4. de omnipotencia Dei, cap. 8. Illud, inquit, hodie aeternitas est incomparabilis, indefectiva, inaccessibilis, cui videlicet nibil addi, nibil valet minui: & omnia, quæ apud nos elabendo

Gillij comment. Theol.

Zzzz 3

discur-

discurrent, & per temporum vicissitudines se variant, apud illud hodie sunt, & immobiliter perseverant. In illos hodie dies ille adhuc immobilis est, in quo mundus iste sumpit originem, in illo iam & ille nihilominus est, quo iudicandus est per aeterni iudicij equitatem. Sed haec intelligenda esse de praesentia obiectiva respectu diuinæ sapientiæ constat ex ijs, quæ subdit, neq; enim in eam lucem, quæ sine accessu ea, quæ elegit, illustrat, & sine recessu ea, quæ respluit, deserit, defectus mutabilitatis venit: quia in semetipso permanens immutabilis mutabilia cuncta disponit, sicq; in se transiuntia condidit, ut apud se quæ condita sunt transire nequaquam possint: nec tempus intus in conspectu eius destituit, quod apud nos foris per exteriora decurrit; Et paulo post notat, sepè in scripturis præterita pro futuris ponit, & longe post agenda velut iam transiacta narrari, quia videlicet in oculis illius sapientia, unde ista manabant, omnia tempora illa simulstant, futura, atque præterita, ut reuera præsentia, fixa, atque immobilia semper astant. Ex quibus constat prædictum modum loquendi apud Patres quod omnia sunt Deo præsentia in aeternitate sèpè significare solam præsentiam obiectivam.

IX.

Quædam tamen non patiuntur eiusmodi expositionem, quale est, quod sumitur ex D. Isidor. libr. 1. sententiarum de summo bono cap. 6. sic enim habet, *Omnis aeternitas precedit diuinam aeternitatem: neq; in Deo præteritum, præsens, futurum, neq; aliiquid creditur, sed omnia præsentia in eo dicuntur, quia aeternitate sua cuncta complectitur.* Respondebit aliquis haec verba exponi posse de ijs, quæ sunt intrinseca Deo, ut colligitur ex verbis illis, in Deo non est præteritum, &c. Solum n. videntur excludere successionem in Deo ipso: ut etiā colligitur ex ratione, quæ subdit, alioquin mutabilis est Deus credendus, si ei successio nes temporum ascribuntur, non enim sequitur mutabilitas ex successione extrinseca rerum, quib; aliiquid coexistit si ipsum in se idem, & immutabile perseverat: & idcirco D. Isidor. non significat res creatas nō esse præteritas, vel futuras secundum esse, sed nihil ipsius Dei esse præteritum, aut futurum. Hęc expositio, licet adaptari queat verbis relativis, non tamen illis, quæ infra habentur, sic enim ait, *præsens, præteritum, & futurum nostrum est habere, nō Dei verbi causa dicimus pro præsenti, teneo codicem, pro præterito tenui, pro futuro teneo, vniuersitatem vero Deus tenet, & pro tenuit, ac tenebit, tenet dicitur, sanè tentio, siue concretatio rerum in esse terminatur ad creaturam, & cum ipsa simul manet, ac præterit: & tamen dicitur ab Isidoro præsens Deo.* Debet ergo explicari de præsentia in aeternitate: quæ, quia indiuisibilis est

ex parte sui, non admittit temporis differentias, aut successionem, sed purum præsens: in quo sunt omnia, quæ quomodo libertibi ipsi in tempore succedunt. Similiter Richard. Victorin. libr. 2. de Trinitate cap. 1. vigesimo tertio, de inuariabilitate diuinæ aeternitatis loquens sic habet, *sicut eorum, quæ nondum sunt, nihil est ei futurum, sic eorum, quæ iam non sunt, nihil est ei præteritum, sic eorum omnium, quæ iam præsentia liter sunt, nihil est ei transitorum.* Et igitur in omni tempore inuariabiliter. Quia intelligi non possunt de præsentia obiectiva rerum, non enim concluderet inuariabilitatem diuinæ aeternitatis. Ad hæc igitur testimonia, etiæ quæ eiusmodi apud Patres perianter intelligenda, oportet exactius explicare, quare verè datur Deo secundum esse reale nihil esse præteritum, vel futurum: nam ex sacris literis videtur oppositum deduci, in quibus usurpantur voices significantes prioritatem, ut Ecclesiast. 24. *Primogenita ante opem creaturam: Et Christus Ioan. 8. Antequam Abraham fieret, ego sum: Et Paul. ad Ephes. 1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: Vbi vero datur ante, & post, interuenit ratio futuri, ex parte eius, qui erit post; item dicitur Exod. 15. x.*

Pro solutione aduertendum cum Richardo quodlib. 3. art. 1. q. 1. ar. 2. eandem proportionaliter esse comparationem non minum, vel aduerbiū loci ad locum, & temporis ad tempus: nam, sicut respectu loci dicitur *ante, retrō, infra, supra, anterior, posterior, superior, & inferior,* ita respectu temporis dicitur, *ante, post, ultra, prius, ac posterius, præsens, præteritum, futurum;* & quoniam in loco res est clarior, ex ipso philosophandum est de tempore: cum vero res propter suam perfectionem, & simplicitatem est talis natura, ut secundum eandem indiuisibilē magnitudinem virtualem coexistat pluribus locis, loca nō dicuntur esse antē, retrō, infra, ve supra eandem rem: ut patet in anima, quæ existit in pedibus, & capite: nec tamen caput est supra illa, aut pedes infra: quod similiiter patet in mūdo corporeo respectu Dei: non enim cœlum dicitur esse supra, aut terra infra Deum: dicitur tamen anima ratione virtualis diuinitatis esse supra pectus, quia est in capite, & infra pectus, quia est in pedibus: eodemq; modo Deus dicitur esse supra terram, quia est in cœlo: & infra cœlum, quia est in mundo elementali: ceterum tamen non dicitur superior Deo, neque

neque terra inferior, quia eiusmodi nomina significant cœlum esse in loco superiore, quin ibi sit Deus, & terram in loco inferiore, in quo non sit Deus. Eodem modo Deus quidem dicitur ante, & ultra tempus, dicitur esse prius in Psalm. 89. *Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, & seculo, & usq; in seculum tu es Deus, dicitur primus, ac nouissimus Ilai. 44. vel primus & post hoc, vt vertunt septuaginta, verba tamen illa, primus, ac nouissimus, habent peculiarem emphasin: nam quod est nouissimum non solum est post aliqua, sed etiam post omnia, quod optimè conuenit Deo, cuius causas a signat Anselm. in prolog. cap. 20. his verbis. Tu es ante, & ultra omnia: & quidem ante omnia es, quia antequam fierent tu es. Ultra omnia vero quo modo es, qualiter enim es ultra ea, quæ finem non habebunt? an quia illa fine te nullatenus esse possunt, autem nullo modo minus es, etiam si illa redeant in nihilum, sic enim quodammodo es ultra illa; an etiam quia illa cogitari possunt habere finem, tu vero nequaquam: nam sic illa quidem habent finem quodammodo, tu vero nullo modo, & certè quod nullo modo habet finem ultra illud est; quod aliquo modo fintur: idèo etiam dici potest ultra omnia: quoniam, licet futura sit duratio creata infinita Syncathetogematicè, cui Deus coexistet, tamen nunquam erit de facto infinita categorematicè, ita vt sit verum dicere est, vel præteri duratio infinita, sed semper erit actu fixa, cum potentia ad infinitam: Deus autem est actu, quidquid est, durat infinita duratione æquipollente omnibus futuris sœculis finitis in infinitum: & propterea duratio omnis creata continuo transiens de potentia in actu, semper inuenit, ac relinquit Deum actu existentem: & ita Deus, quatenus prævenit omnem durationem creata, dicitur primus: quatenus autem subsequitur, dicitur nouissimus. Ex his constat tempus, ac res temporales, quamvis inter se collatae sint præterite, vel futura, Deo simpliciter esse presentes, non futuras, si attendamus ad ipsam æternitatem, quod fusè, & bene probat Abulens. in cap. II. Iosue quæst. 20. Ratio est quoniam, ea, quæ comparatione nostræ sunt præteritæ, non antecesserunt durationem diu: nam, sed coexistunt indiuisibili nunc æternitatis: ea vero, quæ nobis sunt futurae, non erunt post Deum: quia in eodem nunc æternitatis coexistit illis: ergo quemadmodum locis nobis superiora, aut inferiora non sunt Deo superiora, aut inferiora, quia ita utrisque Deus est, etiam tempora nobis præterita,*

aut futura, non sunt Deo præterita, vel futura: quia utrisque præsens est in suo nunc indiuisibili æternitatis.

Contra se offerunt duo argumenta. Primum est, quoniam res sunt Angelis præteritæ, ac futuræ, & nihilominus ipsorum duratio ratione propriæ simplicitatis, & indiuisibilitatis secundum substantiam est tota simul, & indiuisibilis, vt communior sententia docet: ergo, quantumvis æternitas sit tota simul, & indiuisibilis, semper præsens absque successione, ea, quæ nondum sunt, dici possunt illi futura: illa vero quæ iam non sunt, præterita. Secundum vt res dicatur alicui præterita, sat est vt esse desierit illo permanente in sua existentia, quantumvis aliquando simul illi coextiterit: vt vero dicatur futura sat est, vt non sit in præsenti tempore, quando illud est, etiam si postea in futuro simul cum illo sit: ergo res, quæ iam desierunt, quamvis coextiterint Deo in æternitate, possunt dici illi præteritæ, quia iam modo, Deo in suo esse permanente illæ non sunt: & illæ, quæ nondum sunt, erunt autem postea, dici possunt illi futurae, quia non sunt in præsenti duratione, in qua ille est. Antecedens patet, quoniam diem hesternam, in qua ipsi viximus, appellamus præteriū Psalm. 89. Dies hesterna, quæ præteriū, *Tracti-* Psalm. 89. nam vero futuram, quantumlibet in ipsa victuri simus, sic Esdr. lib. 4. cap. 10. ait 4. Esdr. 10. Angelus ad Esdram, *Nocte autem, quæ in crastinum futura est, manebis hic:* quamvis autem liber ille non sit canonicus, satis tamen ex eo colligitur in communis more loquendi dici futura ea, quæ nondum sunt, erunt autem postea etiam manentibus his, quibus futura dicuntur.

Sylvestris ubi supra existimat eandem esse rationem quoad coexistentiam cum rebus successiuis in Angelo, atque in Deo, sed contra communem sententiam, & rationem. Ut vero satisfiat primo argumeto, suppono nihil præter Deum habere in diuersis temporis differentijs idem prorsus esse, & eodem modo. Quod per se patet in rebus corruptibilibus, quæ mensurantur tempore: & quoad esse accidetale in Angelis, qui mouentur per tempus discreturn, sed quoniam non repugnat Angelum breui aliqua temporis mora manere absque nouo actu, aut receptione accidentis, inquiet aliquis pro eo tempore manere ipsum absque ultra successione durationis. Verum, si rem penitus consideremus, comperiemus dupliciter aliquid mutari, vel transeundo de potentia passiva,

XI.

XII.

ut sit, in actum, quo caret, vel de potentia, ut conseruetur in conseruationem passiuam actus, quem habet: nam cum nulla res creata sit actus purus, & a se, in quoconque instanti temporis consideretur, est in potentia passiuam respectu primae causae, ut immediate post ab ea conseruetur, vel annihiletur: & sicut iugiter perseverat in esse, ita iugiter transit de potentia in actum conseruationis passiuam: atque adeo, licet in diuersis partibus temporis non habeat nouum esse, habet tamen antiquum sub noua ratione actualitatis, qua priuari poterat: quod locum habet etiam in materia prima, Angelo, & quauis alia re incorruptibili: & ratione huius successio-
nis non dicuntur res esse praesentes An-
gelo, & rebus alijs corruptionis experti-
bus, sicut Deo. Nam Deus est actus purus, neque illa ratione transit de potentia in actum, sed est ipsum esse stabile: & conse-
quenter est semper in nunc presenti aeterni-
tatis, in quo coexistunt illi omnia, quae
sibi in tempore succedunt.

XIII. Hoc posito ad primum responderetur rationem adaequatam, cur res non dicantur praeteritae, vel futurae Deo, non esse solam indiuisibilitatem aeternitatis, sed inde-
pendentiam, & actualitatem, quae non re-
peritur in duratione Angelica, aut quauis alia creata. Ad secundum responderetur distinguendo antecedens: nam, quando id, quod permanet, est expers omnis prorsus mutationis, & successio-
nis, non dicitur simpliciter ipsi praeterita res, quae in propria duratione esse desit, neque futu-
ra ea, quae illo existente nondum existit: ratio est, quoniam duratio rei prorsus im-
mutabilis est semper praesens, & proinde sub illa non potest intelligi ratio praeteriti, aut futuri: quando vero res, qua permanente alia desit, vel nondum est, transit aliquo modo de potentia in actum, dura-
tio ipsius non est simpliciter, & absolute praesens, sed patitur aliquam successio-
nem: & idcirco potest in ipsa fangi mo-
dus aliquis praeteriti, aut futuri: ratione cuius res alia, quae entitati transire cum tempore, dici possunt praeterita, ac futura respectu eiusdem. Testimonia vero, quae adducuntur, agunt de rebus creatis corruptibilibus, respectu quarum habent rationem praeteriti, ac futuri ea quoque, quae in aliqua duratione simul cum ipsis exstun-
t, dictum est. Responderi etiam poterit, quemadmodum ratione indiuisibilitatis, actualitatis, permanentiae, & in-
dependentiae durationis diuinae dicuntur omnia Deo praesentia, non vero praeterita,

vel futura, quia in ipsa aeternitate non est successio, quam rationem Patres respexe-
runt, cum id asserunt, sic etiam propter aequipollentiam, qua continet duratio-
nem successiuam non repugnare, ut etiam res temporales dicantur illi praeteritae, vel futurae: quod sumi potest ex facris literis, in quibus interdum, cum de actionibus diuinis sermo est, adhibentur aduersaria, quae important praeteritum, vel futurum ut illud Genes. 6. vbi dicitur de Genes. 6.
Deo, praecavens in futurum, & similia: &
ita res temporales possunt suo modo dici praeteritae aeternitati, quatenus coexisten-
tunt illi secundum eminentiam, qua con-
tinet tempus praeteritum, non coexistunt autem quatenus continet praesens: futu-
ra vero quatenus coexistent eidem secundum eminentiam, qua continet tempus futurum, non vero praesens, & sic patet solu-
tio ad loca Scripturae, & ratio cur patres di-
ant respectu Dei nihil esse praeteritum, vel
futurum.

XIV. Aliqui recentiores ut soluant testimonia Patrum asserentium in Deo non esse praescientiam, notant praescientiam apud homines dicere quandam rei precognitionem confusam, ut plurimum ex causis, & aliquibus indicis collectam, quae non peruenit ad eam claritatem cognitionis, qua videntur res presentes, cum autem omnia creata sive existentia, sive futura eadem semper claritate obijciantur diuinæ scientia, inde est quod patres negant Deo conuenire nomen praescientia. Hæc quidem vera sunt. Verum patres plus aliquid indicant, id vero est coexistentia rerum in aeternitate: ratione cuius non solum videntur in se ipsis secundum existentiam, quam habent, sed etiam videntur semper sub presentia reali, & nunc aeternitatis indiuisibili, & hoc est quod ait D. Thom. cum videri inquit à Deo res non solum quatenus sunt futurae, & continentur in causis, sed etiam quatenus sunt in se ipsis sub praesentialitate propria. Verum de sententia D. Thom. fuisus cap. seq.

XV. Restat ut respondeam argumentis utriusque sententiae, quatenus dictis aduersantur. Ad primum, primæ distinguenda est assumptio: nam totalitas alia est entitatiua, ac realis, altera secundum rationem, ac virtualis: prima adhuc est duplex, nempe aut per negationem imperfectionis, & partium, aut per positionem partium: entitatis vero diuina dicitur tota entitatine per negationem, non autem per positionem partium realium, virtualis enim non respicit rationem totalitas virtualis ad-
mittit

mittit etiam partes virtuales, ac secundum rationem. Hoc posito, si assumptio intelligatur de totalitate entitatis constante partibus, vera est, non enim singi potest coexistere aliquid toti anno, si sit tantum in aliquibus, non vero in omnibus eius partibus: in hoc tamen sensu non inferitur ad institutum: nam aeternitas non est hoc modo tota. Eodem quoque modo vera est si intelligatur de totalitate virtuali, & secundum rationem, quod enim coexistit alicui secundum totam eius durationem virtuali, & secundum omnem rationem durationis ipsius, non potest non semper coexistere, creatura autem non coexistunt hoc modo aeternitati: nam secundum virtualem extensionem aequalet omni durationi, ac temporis, etiam possibili, nulla vero res creata praefens est omni tempori possibili. Si vero intelligatur de totalitate entitatis priori modo accepta, falsa est assumptio: quoniam sicut id, quod coexistit secundum locum toti alicui substantiae indivisiibili, non vbiunque illa est, sed in certo, ac determinato loco illi coexistit, ita etiam quod coexistit toti, ac indivisiibili durationi, non opus est, ut semper, sed sufficit ut aliquando illi coexistat. Confirmatione eiusdem argumenti supponit quidquid coexistit alicui rei actu indivisiibili, & aequipollenter divisiibili, coexistere omnibus, quibus illa coexistit: quod falsum est, ut patet exemplo animae, & partium corporis: quamvis enim caput sit praesens animae secundum locum, non proinde est praesens pedibus, quibus anima praesens est. Exemplum vero puncti solum est aptum ad ostendendum quo modo aeternitas, quamvis sit indivisiibili, & extra, vel potius supra omne tempus, respondere posse diuersis partibus temporis, quamvis haec inter se distincte sint: non valet autem ad probandum simultatem coexistentia omnium cum aeternitate: nam puncta circunferentiae non habent simultatem situalem inter se, neque cum centro, a quo distant secundum locum: sed solum simultatem temporis, licet simul habeant certam habitudinem ad centrum, & aequaliter distantiam ab illo: ut vero comparatio esset idonea, necesse erat, ut puncta omnia circumferentiae essent simul loco cum centro. Alterum quoque exemplum non concludit: nam membra corporis coexistunt toti animae, solum prout est quoddam totum entitatum negatione partium, non vero quatenus est quoddam totum virtuali: respondens toti quantitatui, ac divisiibili proinde non coexistunt illi vbique, vtp: lo ante

dixi, eademque ratione se habent res corporeae respectu immensitatis diuinae, cui non sunt praesentes adaequatae, sed inadaequatae. Ad secundum neganda est maior propositio: ad cuius probationem sumptam ex Philosopho respondetur, dictum illud solum habere locum in his, quae coenunt Deo necessario, vel intrinsecus, non vero in contingentibus, quae complentur connotatione extrinseca sumpta a creatura existente, qualis est creatio, gubernatio & alia similia praedicta, quae non dicuntur de Deo, nisi cum actu producit, ac dirigit creaturas, ad quas creatio, vel gubernatio terminatur. Huius autem generis est coexistencia, quamvis enim dicat ipsam diuinam existentiam, sive durationem, completur tamen connotatione creaturae actu existentis: quam cum Deus libere considerit, constat coexistentiam non esse praedictum necessarium, aut prorsus intrinsecum Deo, & proinde non opus esse, vt conueniat ipsi ab aeterno.

Quod attinet ad fundamentum secundum sententiam Aureolus vbi supra dist. 36. art. 1. dum recitat 3. opinionem existimat primum, quod est Scotti, verum concludere, non tamen bene procedere ad mentionem primae sententiae: & ideo soluit illud assignando disparem rationem, quoniam aeternitas ex parte Dei aequipollit omnium durationi successione, & ratione huius aequipollentia potest omnem illam actu attingere: immensitas vero, cum aequipollat quantitati permanenti, non ponitur ut ratione illius Deus attingat successione, sed permanentia: & ideo ex vi aeternitatis potest Deus non existentibus coexistere, ex vi autem immensitatis nequaquam. Verum hanc solutio minime satisfacit argumento: quoniam eadem est ratio immensitatis ad omnem locum, & aeternitatis ad omnem tempus: sed immensitas non praestat, ut Deus coexistat in omni loco omnibus, ac singulis rebus actu existentibus, & ita non coexistit rei, nisi in loco, in quo ipsa existit: ergo etiam aeternitas non erit sufficiens ratio, ut Deus coexistat rebus non existentibus. Assumptio est evidens: quoniam ea, quae coexistunt Deo in uno loco, non coexistunt in alio, in quo non sunt, quamvis locus actu sit: v. g. terra, quae in suo loco coexistit Deo, non coexistit ipsi in celo: & ita nec vice versa Deus coexistit terra in celo, aut in aere, sed in loco infimo. Cum vero dicitur, Deus coexistit pluribus locis simul, est significatio in termino illo, simul: nam modo significat simultatem durationis, modo loci: & si accipiatur,

XVI.

Aureol.

tur, prout significat simultatem loci, falsa est propositio: non enim simul in eodem situ coexistit Deus pluribus locis, cum non possint esse plures in eodem: si vero accipiatur prout significat simultatem durationis, vera est propositio, quia in eodem nunc non solum aeternitatis, sed temporis coexistit Deus pluribus locis distantibus. Verum in hoc sensu inepta est comparatio: ut enim inseruiret ad institutum, opus erat ut Deus ratione immensitatis esset simul loco cum rebus loco distantibus, ita ut Conimbricæ esset præsens Olyssipponi, & rebus inibi existentibus, quemadmodum à quibusdam dicitur esse simul præsens secundum durationem rebus præteritis, ac futuris pro eo ipso tempore, quo coexistit præsentibus. Ex dictis constat argumentum Scoti, si solum intendat probare Deum ratione aeternitatis non coexistere rebus pro eo tempore, quo non sunt, verum, & recte concludere: & quod hoc eadem est ratio immensitatis, & aeternitatis, ut patet ex dictis. Si vero intendat ostendere res creatas non coexistere, aut esse præsentes aeternitati ipsi in se abstrahendo ab hoc, vel illo tempore, non concludit: quoniam, sicut quodvis corpus, ubi cunque sit, dicitur esse præsens Deo ratione immensitatis, & nusquam illi abesse, ita creatura in quacunque mora temporis sit, dicitur esse præsens, & nusquam abesse aeternitati.

XVII.
Aureol.

Ad secundam & tertiam, respondet idem Aureolus non esse creaturæ antecedere tempore esse eiusdem: at vero aeternitatem simul existentem attingere & non esse, quod præcedit, & esse quod sequitur: atque adeo ex hoc non tolli creationem, quia res futura non est, & nunc, sed erit aliquando in actu respectu virtutis creativæ: quæ actualitas nunc ab aeternitate attingitur. Et idcirco duæ illæ rationes non valent: quoniam ita procedunt, ac si poneretur res creatas coexistere aeternitati, prout eminenter continet præteritum, & præsens, & prout ipsis coexistit: non sic autem ponitur, sed tantum prout habet vim, quæ actualiter attinet futurum. Quæ responsio quatenus recurrat ad æquipollentiam durationis successivæ in aeternitate, idonea est, ut mox explicabo: quatenus vero indicat aeternitatem simul attingere non esse rei præcedens, & esse subsequens, non est admittenda, ut plenius constabit cap. 17. Respondere itaque ad secundum, supponi falsum in argumento: nempe futura, quatenus futura, & pro eo tempore, quo non sunt actu sed futura, esse secundum esse reale præsentia Deo: nam sunt præsentia aeternitatis se-

cundum se considerata, quatenus est duratio indivisibilis sine determinatione ad tempora, in quibus non sunt: ut sic autem abstrahunt à ratione futuri. Eodem quoque virtus laborat tertium argumentum: supponit enim futura coexistere Deo nunc, hoc est in præsenti instanti temporis, quod est falsum: neque à D. Thom. aut illo ex eius discipulis asseritur, ut amplius constabit cap. sequenti.

Ad argumentum Durand. neganda XVIII. est sequela. Ad cuius probationem respondetur maiorem propositionem esse veram, si coexistentia duorum cum uno tertio sit adæquata, & utrumque ipsorum respondat illi tertio, secundum omnem extensionem durationis illius, tam formalē, quam virtualem, falsam vero si sit inadæquata. Quod patet à simili exemplo: Etenim pedes, manus, & caput coexistunt secundum locum animæ rationali, sibi tamen minimè coexistunt, sed distant secundum locum, quoniam non coexistunt adæquate animæ. Argumentum vero, quo eadem maior ostenditur, eadem solutione dissoluitur: nam, si neutrum ex duobus ita coexistit vni tertio, quin alterum quoque illi coexistat pro omni durationis extensione tam formalē, quam virtualē, habent mutuam coexistentiam inter se: si vero id solum verum est respectu durationis realis, non vero extensionis virtualis, non habent. At vero, ut patet ex superioribus, coexistentia, sive præsentia rerum cum Deo in aeternitate non est adæquata, sed inadæquata: & idcirco non sequitur ex illa, ut res tempore, ac duratione discretæ coexistant inter se.

D. Thomæ sententia statuit res esse præsentes realiter Deo in aeternitate, non tamen simul, aut semper.

CAPUT XVI.

LExplicata re ipsa sepe est dicendum de sententia D. Thomæ, quem plerique auctores impugnant, quasi dixerit res omnes esse præsentes Deo in omni tempore: imo inter ipsos eius discipulos controvèrsia est, quæ nam fuerit eius mens. Capreolus enim in 1. d. 36, quæst. vn. art. 2. Ferrarius lib. 1. contra Gent. cap. 66. in explicacione sextæ questionis. Caetan. 1. p. quæst. 14. art. 13. §. Ad has obiectiones, Ambrolius Cathe-

Catherinus opūcul. de præcīentia & prouidentia Dei. Cap. 4. & alij Thomistæ recentiores afferunt D. Thom. exīstīmātē omnia simul præsentialiter coexistere Deo in æternitate: id vero suadetur ex verbis ipsius D. Thom. sic vero ait citato loco cōtra Gentes in 6. ratione, *Quidquid in quacunque parte temporis est, coexistit aeterno quasi præsens eidem, et si respectu alterius partis temporis sit præteritum, vel futurum: aeterno autem non potest aliquid præsentialiter coexistere nisi roti, quia successio durationem non habet: Qui locus non potest intelligi solum de præsentia obiectiu, secundum quā res terminata actuū visionis diuinæ, per hanc enim res non dicitur coexistere Deo videnti: sed de reali, quia res est in se ipsa. Et confirmatur, quia eo modo afferit D. Thom. ea, quæ sunt in tempore, esse præsentia æternitati, quo ait quædam ipsorum respectu diuersarū partium temporis esse præterita, vel futura: hæc vero sunt præterita, vel futura secundum proprium esse reale: ergo secundum id afferuntur à D. Thom. præsentia æternitati. Accedit quod ibidem afferit æternitatem præsentialiter ad eūlibet temporis, vel instantis temporis ex eo, quod esse æternum nunquam deficit: æternitas vero non adest præsentialiter tempori secundum esse cognitio, quasi sit in intuitu temporis, hoc enim non est cognitio, aut potentia cognoscens, sed tantum secundum esse reale, quia ipsius esse nunquam deficit. Et confirmatur ex fundamento eiusdem rationis, quod est huiusmodi. Proportio æternitatis ad totam temporis durationem est, sicut proportio indiuisibilis, quod est extra continuum, ad ipsum continuum: v. g. qualis est proportio centri, quod est extra circumferentiam, ad quodlibet punctū in circumferentia designatum: sed hæc proportio est secundum esse reale existentia centri ad puncta circumferentia: ergo etiam proportio æternitatis ad tempus est secundū realem præsentiam, & coexistentiam. Denique tota illa ratione 6. ex eo concludit diuinum intellectum in sua æternitate intuiti quasi præsens, quidquid successiū sit in tempore, quia intelligere Dei successiōnem non habet, & est totum simul, ac semper permanens: quæ ratio supponit diuinam intellectiōnem ratione suæ indiuisibilitatis, & permanentiæ coexistere rebus omnibus successiū: & propterea ad ipsas secundum propriam, & realem existentiam terminari.*

II.
 Capreol.
 Caietanus.
 S. Thom.

Idem existimauit Capreol. & Caiet. colligi ex verbis D. Thom. I. p. 1. 14. art. 13. vbi inquirens, vtrum, & quomodo Deus

cognoscat futura contingentia, respondet cognoscere simul: subdit autem rationem his verbis, *Quia sua cognitio mensuratur aeternitate, sicut etiam suum esse: aeternitas autem tota simul existens ambit totum tempus, ut supra dictum est: unde omnia, quæ sunt in tempore, sunt Deo ab aeterno presentia. Respondent recentiores hunc locum intelligi de præsentialitate secundum esse obiectiu, non secundum esse reale: neque D. Thom. ex eo probare Deum cognoscere futura contingentia, quia sunt ipsi præsentia secundum esse reale. Primum ostendunt, quoniam cum dixisset omnia, quæ sunt in tempore, esse Deo ab aeterno præsentia, addit, Non solum ea ratione, quia habet rationes rerum apud se presentes, ut quidam dicunt, sed quia eius intuitus fertur ab aeterno super omnia, prout sunt in sua præsentialitate, ex quibus patet de sententia D. Thom. ea, quæ sunt in tempore, non ideò esse Deo præsentia ab aeterno, quia illi realiter coexistunt in æternitate, sed quia eius intuitus fertur super illa. Ex quo solum arguitur præsentia secundum esse obiectiu. Secundum ostendunt, quoniam D. Thom. ex eo probat Deum scire omnia futura, quia comprehendit omnia, quæ sunt in sua, vel creaturæ potentia. Hæc tamen solutiones non omnino eximunt D. Thom. ab ea sententia. Nam D. Thom. eo art. inquirit, & reddit causam, cur Deus cognoscat contingentia simul, & non successiū: eam vero ait esse, quia cognitio ipsius mensuratur æternitate, quæ ambit omne tempus: & ex hoc ipso colligit omnia esse præsentia Deo ab aeterno, quia eius intuitus fertur super omnia, prout sunt in sua præsentialitate: quæ verba non possunt reduplicari supra præsentialitatem obiectiu: ridicule enim diceret, intuitus diuinus fertur super omnia, prout sunt formaliter præsentia per eundemmet intuitum. Quapropter reduplicari debent supra aliquam præsentialitatem præsumam obiectiu, quæ sit quasi ratio, & conditio ex parte obiecti, cur diuinus intuitus feratur supra res existentes in tempore: hæc autem non potest esse alia, quam præsentia siue coexistentia realis temporis, & eorum, quæ in ipso sunt cum æternitate. Secunda quoque responsio non est de mente D. Thomæ: non enim eo loco afferit ideò futura contingentia cognosci à Deo, quia comprehendit omnia, quæ sunt in sua, & creaturæ potentia, id vero manifeste constat ex eo, quod loquitur de cognitione cōtinuum, prout sunt actu, non vero prout sunt in potentia sua, vel creaturæ: agit enim de scienti.*

S. Thom.
Hispalens.

III.

Syluest.

Dei certa, & infallibili: ipse vero eodem art. ex instituto probat contingens prout est in sua causa, non subdi per certitudinem alicui cognitioni: quod adeo verum putat de mente D. Thom. Hispal. in 1. dist. 38. q. vn. art. 3. not. 2. in principio, vt non solum intelligi debeat in ordine ad causas proximas, sed etiam in ordine ad primam, propterea q. est causa libera, & ad utrumlibet, idque colligit ex loco, de quo agimus, & pluribus alijs: Et confirmatur: quoniam, vt ait D. Thom. loco proximè citato, nullum est effectum contingente esse determinatum in causa sua: quare fieri nequit, vt in ipsa determinate cognoscatur, & idem lib. 1. sent. dist. 38. q. vn. art. 5. in corpore sic ait, *Contingentia ad utrumlibet in causis suis nullo modo possunt cognosci.* Ex quo patet non existimare D. Thom. Deum scire futura, quia comprehendit omnia, quae sunt in sua, vel creaturæ potentia. Quod patet etiam ex eo quod addit loco cit. 1. p. nempè Deum non solum cognoscere contingentia, prout sunt in causis, sed etiam prout unumquodque eorum est actu in se ipso: cur autem hoc modo certò, & infallibiliter à Deo cognoscantur, causam reddit non penetrationem potentiarum, sed præsentiam in aeternitate: nam penetratione potentiarum, in qua continetur res contingens, de mente D. Thom. non inservit ad cognitionem certam, & determinatam existentia ipsarum, sed solum vt cognoscatur habitudo causæ ad effectum, & ratio indifferentia ad futurum: quod solum deprehendi potest ex vi penetrationis cause non determinata: & lib. 1. contra Gent. cap. 66. ad finem, cum dixisset Deum cognoscere ea, quae sunt nobis futura, secundum quod sunt in potentia sua, & in suis proprijs causis, & in se ipsis: subdit, *Nō enim Deus rerum, quae apud nos nondum sunt, vider solum esse, quod habent in suis causis, sed esse illud, quod habent in se ipsis, in quantum eius aeternitas est præsens sua indubitate omni tempore.* Ex quibus verbis perspicue constat mentem sancti Doctoris esse Deum minimè cognoscere certo illud esse, quod res habent in se ipsis, ob penetrationem causarum, sed ob existentiam, ac præsentiam suæ aeternitatis, ad omnia tempora.

Alij auctores absolute existimant D. Thom. minimè loqui de præsentia, vel coexistentia reali rerum creatarum in aeternitate, sed solum de præsentia secundum effectus obiectuum, ita Aegidius in castigatorio corruptorij in 1. p. S. Thom. art. 3. Heruæus in 1. d. 38. quæ vert, ac sequitur Syluester in conflato, quæst. 14. art. 16. §. 1. & nonnulli recentiores, qui pro eadem sententia re-

terunt Hispalensem, sed immerito, vt constabit inferius. Probatur in primis quoniam 1. p. quæst. 14. art. 5. in corpore, & ad 1. & q. 2. de ver. art. 3. ad 10. docet Deum intelligere res in se ipso, non vero in ipsis rebus. Sentit ergo Deum videre res secundum potentialitatem obiectuum, quam habent in ipso, non vero secundum realem, quæ habent in se ipsis. Secundo D. Thom. 1. p. quæst. 20. art. 1. ad 2. expresse ait creature ab aeterno non fuisse nisi in Deo, & & lib. 2. sent. q. 1. art. 5. ad 7. docet Deum præcedere mundum, non solum natura, sed etiam duratione, non tamen duratione temporis, sed aeternitatis, quia ante mundum non fuit tempus existens in rerum natura. Ex quibus facilè colligitur intentum: nam, si res contingentes semper fuerint praesentes Deo in aeternitate, fuerunt utique ab aeterno. Item, si fuerint semper in aeternitate, impossibile est vt Deus præcesserit illas duratione aeternitatis, quæ repugnant doctrinæ traditæ, à S. Thom. locis citatis. 3. idem. S. Doctor afferit res futuras non esse nunc, vt patet in 1. dist. 38. quæst. vn. art. 4. ad 2. vbi ait non scire Deum esse nunc ea, quæ erant post mille annos, sed solum scire esse futura tunc, & quæst. 12. de ver. art. 3. ait futura contingentia, antequa sint, præexistere in duobus, nempè in præscientia diuina, & in causis creatis, quarum virtute adducuntur in esse: ergo de mente D. Thom. contingentia non fuerunt ab aeterno præsenta Deo secundum propriam, ac realem existentiam: tunc enim cognoscet illa vt præsentia non vt futura, quod 1. loco ait: & ipsa existent alibi, quæ in præscientia diuina, & proprijs causis, quod negat, q. illa de veritate. Ultimo existimat Syluest. esse hanc sententiam expressam 1. 2. quæst. 91. art. 1. ad 1. vbi sic ait D. Thom. *Ea, quæ in se ipsis non sunt, apud Deum existunt in quantum sunt ab ipso cognita, & preordinata.* Vbi non cognoscit aliam existentiam rerum, quam vel in se ipsis protempore, quo sunt, vel in notitia, & præordinatione diuina. Deinde addit Syluest. & nonnulli recentiores, credendum non esse D. Thom. tenuisse sensum inexcogitabilem, irrationabilem, & contra communem sententiam.

Apud Thomistas circa sententiam D. Thom. quædam sunt certa, quædam versantur in controversia. Certum in primis est non omnia contingentia esse nunc præsenta Deo secundum esse reale existentia, si Syncrat. Agorema, nunc, confignoscit differentias temporis præsentis, hoc expresse aiunt non solum Aegidius, Heruæus, & Syluest. Etiam alij Thomistæ, vt notauit

cap.

IV.

cap. praecedenti quorum aliqui addunt alios auctores sine causa calumniari D. Thom. cum illum perperam intellexerint, quasi senserit res praeteritas, ac futuras esse praesentes Deo in nunc temporis praesentis, cum tamen D. Thom. id nullo modo indicarit, imo oppositum, ut ex multis locis fusè ostendit Hispalens. notab. 2. cit. ante med. certum quoque est omnia praesentia, praeterita, & futura esse praesentia Deo obiectiu, quatenus terminant actus visionis diuinæ: hoc enim & fides docet, & D. Thom. frequenter asserit, nempè i. p. q. 14. art. 5. & cap. 12. Verum praesentialitas obiectiva est duplex, altera in actu primo, secundum quam res dicitur praesentialiter intelligibilis, altera in actu secundo, iuxta quam dicitur praesentialiter intellecta. Et quidem ex secunda necessario colligitur prima, nō tamē vice versa, nisi ratione materiae: quoniam actu secundo necessario presupponit primum, hic autem non necessario coniungitur cum secundo, ut patet in homine, cui sunt praesentia intelligibiliter, sive in actu primo, quæcunque representantur per species intelligibiles, nectamen omnia cognoscit actu. In Deo vero, cuius intellectio actuall adæquatur perfecte intelligibilitati obiectivæ, quidquid est uno modo praesens, est etiam altero: atque adeò, si res contingentes, quæ existunt in aliqua differentia temporis, sunt praesentes ipsis secundum esse intelligibile, quatenus, priusquam intelligantur, nostro modo intelligendi obiciunt intelligibiliter intellectui diuino, debent quoque esse praesentes secundum esse intellectum, quatenus actu terminant intuitum intellectus diuini.

V. Difficultas tamen est circa praesentiam secundum hoc ipsum esse intelligibile: utrum nimirum praeter praesentiam in ipsa essentia diuina, in qua res sunt intelligibiliter praesentes Deo in rationibus idealibus, detur aliqua praesentia secundum esse reale, quæ sit veluti conditio, sive ratio obiectiva, sine qua res non sunt praesentes Deo intelligibiliter. Quæ controversia, quatenus pertinet ad scientiam diuinam, non est huius loci, sed solum quatenus præcise petit utrum detur aliqua praesentia realis rerum in aeternitate. De qua dicturus hic ex instituto, de prima dico breuiter sententiam D. Thom. esse ipsam coexistentiam actualem rerum in aeternitate esse rationem obiectivam, sive conditionem, sine qua non res contingentes sunt intelligibiliter praesentes in essentia, sentit. Iaque D. Thom. ipsam praesentiam realer non esse rationem cognoscendi, quasi in ipsa tan-

quam in principio formalis, quo contingentia intelligantur: & ideo negat cognosci in se ipsis, ut patet ex locis citatis num. 3. & 1. p. quæst. 20. art. 2. ad 2. nam, cum dixisset res ab aeterno non nisi in Deo fuisse, subdit, per hoc ipsum Deum cognouisse eas in propriis naturis, *Sicut nos per similitudines rerum, quæ in nobis sunt cognoscimus res in se ipsis existentes*: Sicut ergo respectu intellectus nostri ratio, sive principium formale cognoscendi res nō est ipsa earum existentia, sed species intelligibiles, ita quoque de sententia D. Thom. praesentia rerum in aeternitate non est Deo ratio, sive principium cognoscendi, est tamen conditio, sive ratio sine qua non obiectiva: quoniam Deus nō intelligit nisi id, quod est: & ideo, cum res sibi praesentes intelligat, opus est ut habeant aliquem modum praesentiae respectu ipsius, ita ut existentia realis illarum sit praesens aeternitati, quod frequenter asserit D. Thom. nam lib. 3. contra Gent. cap. 154. inter princip. & med. ait futura contingens soli diuinæ cognitioni subesse, *Quia ea in se ipsis videt, cum sint ei praesentia ratione sua aeternitatis*: Vbi ex praesentia rerum in aeternitate colligit Deum videre eas in se ipsis, quod etiam docet i. p. q. 14. art. 12. in corp. & ad 3. 22. quæst. 95. art. 1. quæst. 2. de ver. art. 12. & alijs in locis, quæ referunt Hispal. & Capreol. vbi supra.

VI.

Ex dictis patet etiam responsio ad propriam questionem huius loci. Dicendum est enim D. Thom. praeter praesentiam obiectivam rerum agnoscit aliam realem, quæ daretur, *etiam per impossibile fingemus* Deum nō habere notitiam contingentium: & ideo sanctum Doctorem nō posse commode explicari per solam praesentiam obiectivam, sed in eius sententia admittendam praesentiam aliquam realem rerum in aeternitate, ad quæ modum illi intelligunt Capreol. Ferrar. Caiet. & Catharin. citati, *Capreol.* imo etiam Hispal. notab. 2. citato, quænta *Ferrariens.* men aliqui recentiores pro opposita sententia, *Caietanus.* decepti nimis ex eo quod illo *Catherin.* notab. ante med. fusè probat ex sententia *Hispalens.* S. Thomæ, res non fuisse praesentes Deo ab aeterno secundum aliquem modum praesentialitatis, quæ in se ipsis extra Deum ab aeterno habuissent, per id tamen solum negat creaturas fuisse Deo praesentes ab aeterno ratione existentiae, quam ab aeterno habuerint, inferius autem, cum statuisset duplum modum praesentiae, alterum secundum esse obiectivum, quo vix doctrinæ D. Thom. i. p. q. 8. art. 3. illud dicitur alicuius sens, quod in prospectu eius est, alterum secundum differentiam temporis praesentis contra diuisam à

Gillijs comment. Theol.

Aaaa

præter-

preterito, ac futuro, ratione cuius res exilit in nunc durationis æternæ, nec est illi præterita, vel futura, utroque modo ait res esse præsentes Deo, & de secundo loquens sicut, *isto modo accipiendo nomen præsentis omnes creature etiam futurae contingentes dicuntur esse Deo præsentes ab aeterno in Dei aeternitate.* Idque confirmat ex dictis D. Thom. quorum unum, vel alterum expendam. Primum habetur q. 2. de ver. ar. 12. in corp. Tunc aliquid cognoscitur, ut futurum est, quando inter cognitionem cognoscens, & rei eventum inuenitur ordo præteriti ad futurum: hic autem ordo non potest inuenire inter cognitionem diuinam, & quacunq; rem contingente: sed semper ordo diuina agnationis ad rem, quacunq; est, sicut ordo præsentis ad præsens, quo loco ordiné cognitionis ad obiectum, sicut rei præsentis ad præsens, contraponit ordini præteriti ad futurum: huic vero non opponitur ordo cognitionis ad obiectum tanquam ad præsens solummodo obiectum, sed ordo præsentis ad præsens secundum differentiam durationis, qua excluditur præteritum, & futurum: ergo de hac intelligitur D. Thom. & ibidem paulo infra, *Contingens, inquit, est futurum alteri rei, cui succedit in tempore, sed ipsi diuina visione, qua non est in tempore, sed extra tempus, non est futurum,* sed præsens, vbi similiter præsens contraponit futuro, & in 1. d. 38. q. viii. art. 5. in corp. explicat præsentialitatem, quam habent res ad æternam Dei cognitionem similitudine præsentia, quæ haberent quinque res contingentes sibi inuicem succedentes respectu quinque cognitionum similiiter sibi succendentium, vel unius, in quâ omnes illæ coalescerent: quæ præsenta proculdubio realis esset, & non tantum obiectua, & lib. 1. contra Gentes cap. 66. cum fuisse vsus exemplo centri, quod equaliter se habet ad omnia puncta circumferentia, subdit: *Quidquid igitur in quacunq; parte temporis est, coexistit aeterno, quasi præsens eidem.* & si respectu alterius partis temporis præteritum sit, vel futurum. Ex quibus constat mentis. Doctoris esse res existentes in aliqua differentia temporis ita esse præsentes æternitati, ut non sint illi præteritæ, vel futurae: atque adeo, cum præteritum, ac futurum opponatur præsentiæ, tunc coexistentia reali, hanc agnoscit inter res existentes, & æternitatem. Denique ut refert Hispaniens. opusculo 2. cap. vlt. sic ait *puncto,* quod est extra lineam, scilicet centro quodammodo similatur æternitas, qua cum sit simplex, & indivisibilis. *Alius de cursum temporis comprehendit, & qualibet pars temporis est ei equaliter præsens, licet partus temporis una sequatur aliam:* Ecce quomodo nulla facta mentione visionis, sed æternitatis, asserit omnia illi esse

præsentis, quia omnia comprehendit, scilicet immensitatem, & indivisibilitatem sua: cum itaque recurrat ad indivisibilitatem æternitatis, & non ad perspicacitatem intellectus diuini, signum est agere de præsentia reali, non vero de obiectua per puram representationem in mente diuina in actu primo, vel secundo. Hæc & alia referunt prædicti autores, ex quibus planè colligitur D. Thom. existimasse inter Deum, & res existentes dari aliquam rationem præsentia realis secundum coexistentiam in æternitate, ratione cuius res sint, ac dicantur præsentes Deo, & nullo modo præteritæ, ac futuræ. VII.
Restat, ut satisfiat utriusque sententia motius, quatenus aduersantur dictis. Et quidem priora suadent contingens de mentis D. Thom. esse præsentia Deo in æternitate, non tamen semper, sed prout responderet tempori, in quo sunt: quia tamen æternitas est duratio indivisibilis, ac tota simul, ex parte ipsius non est assignabile aliquid, cui res creata non coexistat: & proinde simpliciter dicitur res contingentes esse præsentes Deo in æternitate, & hoc solum vult. D. Thom. 1. loco adducto ex lib. 1. contra Gent. & solum cocluditur ex similitudine centri ad circumferentiam: quæ similitudo non est applicanda quoad omnia, sed quoad id præcisæ, ad quod illustrandum adducitur: scilicet, ut dicamus æternitatē de se habere sufficiens fundamentum coexistendi præsentialiter omni tempori, idque non secundum diuersas sui partes, sed per idem nunc indivisibile, quod de se est æquum præsens omni tempori, sicut centrum eadē prorsus indivisibili entitatē respondet omnibus punctis, quæ sunt in circumferentia. Ex quo recte sequitur tempora omnia esse præsentia eidem nunc æternitatis indivisibili absque successione ex parte ipsius: non tamen opus est, ut sicut centrum in eadē instanti temporis correspondet omnibus punctis circumferentia, respondeat etiam in eadem duratione creata nunc æternitatis omnibus temporibus. Itaque locus adductus ex lib. contra Gent. solum concludit res creatas verè coexistere Deo in æternitate, ita ut si abstrahamus à tempore, & successione, quæ in ipso habent, in æternitate non habeant præteritum, aut futurum, sed solum præsens, sicut ipsum nunc æternitatis solum est præsens sine variatione præteriti, vel futuri. Testimonium vero sumptum ex 1. p. recte probat dari aliam præsentiam rerum in æternitate præter obiectuam, non concludit autem hanc præsentiam conuenire simili ac semper omnibus rebus, sed solum prætempore, quo sunt, & pro æternitate

uitate absolute sumpta, quatenus est duratio indivisibilis tota simul, ac perfecta, cui nihil est praeteritum, vel futurum: ut frequenter afferit D. Thom. ex doctrina Boetij, & aliorum Patrum.

VIII.

Primum testimonium adductum pro secunda sententia solum probat praesentiam rerum in aternitate de sententia D. Thom. non esse rationem motiuam, sive principium formale cognoscendi ipsos, quod est verissimum, & certum in doctrina D. Thom. ut constat ex locis superius adductis. Secundum solum probat mentem D. Thom. non esse res creatas coexistere semper Deo, quod admitto: non tamen concludit non coexistere illi in aternitate: quae ratione sua immensitatis, & indivisibilitatis absqueulla successione ex parte sui coexistit rebus successiue fluentibus, & cum in diuersis partibus temporis existant termini contradictionis, aternitas utriusque coexistit, & quatenus coexistit vni, vel alteri dici potest precedere alium: & quia non esse mundi, cui aternitas coexistit, ab eterno fuit ante mundum, cui etiam aternitas coexistit, verè dicitur Deus praecedere mundum duratione aternitatis, quia mundus non est adæquate præsens aternitati. Exemplum sumi potest à duratione finita, v.g. ab hodierno die: nam abstrahendo à singulis eius partibus, & connotando totam eius durationem, verè dicitur hodie prandetur, cœnatur, fit res diuina, habentur scholæ, itē prandium, cœna, sacrificium missæ, lectio sacra, coexistunt præsentialiter hodiernæ diei, & tamen singuli horū possunt esse separata ab inuicem in diuersis partibus temporis, & comparando motū cœli diurnum cum ijs, quæ simul cum ipso non coeperunt, etiamli sicut in eodem die, verè dicitur motus cœli hodiernus antecedit lectionem vespertinam non alia duratione, quam ipsius temporis diurni, quo adæquate, & ab initio mensuratur, cum tamen illa, quæ præcedit inadæquate, & post initium eadē mœsurentur. Sicut itaque ex eo quod hodiernus dies se ipso præcedat aliqua, quæ in ipso sunt, minimè colligitur illa non esse hodierna die, ita ex eo quod Deus duratione aternitatis præcedat mundum, minimè sequitur mundum non esse præsentem Deo in aternitate, sequitur tamen non esse præsentem adæquate, ita ut sit illi præsens pro omni duratione successiva, cui aternitas respondet. Ex testimonio tertio loco adductis solum colligitur de sententia D. Thom. res non esse præsentes Deo in aternitate considerari, ut illam, ut respondet huic, vel illi tempori, nec in tempore, quo non sunt, falsa enitetur pro-

politio, si quis ante natum Antichristum dicat, Antichristus nunc coexistit aternitati, & hoc solum vult cum locis citatis ait res futuras non esse nunc, terminus enim, nunc, respicit differentiam temporis præsens: item cum dicit antequam sicut, præexistere solum in duobus, scilicet in præsencia diuina, & in causis creatis, verba enim illa, antequam sint, respiciunt ordinem prioris, ac posterioris in tempore. Ad locum 12. respondet D. Thom. non agere eo loco de præsentialitate, quam res habent in aternitate abstrahendo ab hoc, vel illo tempore, sed de existentia rerum in Deo pro omni tempore: hæc vero non est alia nisi illa, quæ habent in præsencia, & præordinatione diuina, pro quo quis enim tempore verū est dicere, res omnes contingentes esse illo modo in Deo, & hæc sufficiente pro declaracione sententie D. Thom. quæ non discedit à communis, quam præcedenti cap. explicandi.

Non est absolutè dicendum res contingentes esse simul, aut semper, aut ab eterno præsentes

Deo in aternitate.

C A P V T XVII.

Quamvis in doctrina tradita cap. 15. Doctores omnes conuepiant, tamen circa peculiares loquendi modos est contradictionis, quæ versatur solum inter sectatores doctrinae D. Thom. nam, cum is afferat res coexistere Deo in aternitate, exinde non nulli sumpserunt occasionem usurpandi quosdam loquendi modos, quos cæteri non admittunt. In primis vero Abulensis in cap. 15. Iosue q. 21. ait res esse simul præsentes Deo, & consequenter rem vnu non esse prius præsentem, quam alia præsens sit: id est significant Capreol. in 1. d. 36. q. vn. art. 2. ante solutionem argumentorum, dicens aternitate simul attingere omnia tempora, non successivu vnu prius, quam aliud, & Molina. 1. p. q. 14. d. 13. dicens omnia simu Deo coexistere in aternitate. Probat autem Abulensis, quia duratio Dei, secundu quæ res illi sunt præsentes, est indivisibilis, nec habet prioritatem, & posterioritatem: & ideo, quācumque res inter se comparatae habeant ordinem prioris, & posterioris, cum Deo tamē habent simultaneam coexistentiam. Deinde idem Abulensis. vbi supra, 1. 22. & addit semper esse præsentes Deo, quod etiam admettit Richard. quod. art. 1. q. 1. art. 3. ad 2. Ferrar. lib. 1. contra Cent. cap. 66. §. Ferrarien. Si autem queratur. Caiet. 1. p. q. 14. art. 13. §. caietan.

Quinj comment. 1 hel.

Aaaaa 2

Præterea

Præterea si *infans*: probat autem Abulesi, quoniam id, quod est toto tempore, quo aliud est, dicitur semper illi præsens, ut si aliquis viuat ab instanti natuitatis alterius usque ad obitum eiusdem dicitur semper illi præsens: ergo, si aliquid est in tota duratione Dei, dicitur semper illi præsens: quidquid autem semel existit in rerum natura, est in tota duratione Dei, nempe in aternitate, quæ est tota simul: ergo est semper illi præsens, & confirmatur primo quoniam id, quod conuenit pro tota aliqua duratione, enunciari verè potest per terminos consignificantes coexistentiam cum tota illa: quæcunque vero coexistunt Deo, pro tota aternitate coexistunt: ergo verè dici potest, quod semper coexistunt. Patet consequentia, quoniam per verbum, semper, nihil aliud significatur, quam coexistentia cum tota aternitate. Assumptio vero constat: quoniam aternitas est indubibilis, & tota simul: atque adeò, quidquid illi coexistit, toti coexistit: neque ab aeterno fuit aliquid ipsius, cui res in tempore creatæ non coexistunt. Confirmatur secundo quoniam verbum illud, *semper*, nihil plus dicit, quam dicat ipsum nomen aternitas: ergo, si verum est dicere res esse præsentes, vel coexistere Deo in aternitate, verum quoque erit esse semper præsentes Deo in aternitate. Antecedens patet, quoniam nomen Græcum *αἰών*, ut notatum est supra, est idem atque semper existens: & ideo D. Bonavent. in I. dist. 37. art. 2. quæst. 2. ait, *semper*, importare diuinam immensitatem secundum durationem, & sic esse idem quod aternitas, & Anselm. in Monolog. cap. 24. ait, *semper*, verius designare aternitatem, quam totum tempus: nam, si non fuisse nullum tempus, adhuc tamen Deus diceretur fuisse semper. Secundo si falso dicitur, *Res sunt semper præsentes Deo in aternitate*, verum erit, vel quod nunquam sint, vel quod aliquando non sint: neutrum vero dici potest: ergo, &c. Assumptio patet: non enim dici potest primum: nam aternitas comprehendit omnia tempora, atque adeò quod aliquando existit in tempore, existit etiam aliquando saltem in aternitate: non item dici potest secundum, quoniam duratione indubibilis non patitur, ut aliquid in ipsa aliquando sit, aliquando non sit, sed si aliquando est, semper est, si aliquando non est, nunquam est.

III.
Richardus.
Capreol.

Denique dici etiam præsentes Deo ab aeterno, vel in aternitate admittit Rich. bi proximè, & in I. dist. 39. art. 1. quæst. ad 2. Capreol. dist. 36. quæst. vn. art. 2.

in explicacione conclusionis. Hispalens. Hispalens. distinet. 38. quæst. vn. art. 3. notab. 2. versus finem. Caietan. & Molin. vbi supra, caietanu. fuit D. Thom. 1. p. quæst. 14. art. 13. & in Mo. 14. 2. dist. 7. quæst. 2. art. 2. vbi docet res esse S. Thom. præsentes Deo ab aeterno. Fundamentum est, quoniam præpositiones illæ, *ex* vel *ab*, non determinant præsentiam, aut coexistentiam ad tempus, sed ad aternitatem: ergo sunt veræ. Probatur consequentia, quoniam si determinant aternitatem, solum significant nihil illius esse, cui res creatæ non coexistant: hoc autem verum est, ut per se patet: quia aternitas est tota simul, & indubibilis: & ideo, quidquid illi coexistit, nihil illius omittit, cui non coexistat. Secundo præsentia realis est prior obiectua: hæc autem est ab aeterno, ut omnes admittunt, & fides docet: ergo etiam realis est ab aeterno. Antecedens patet, quoniam obiectum notitia intuituæ presupponitur ad illam: res vero sub præsentia reali est obiectum notitia intuituæ: ergo prior est præsentia realis rerum in aternitate, quam obiectua secundum esse intellectum in ordine ad scientiam diuinam.

Communis sententia docet oppositum. Et quidem si consideremus propriam vim vocabulorum, ut à nobis usurpantur, certum omnino est eiusmodi propositiones esse falsas: nam terminus, *semper*, ut ait Alens. 1. p. quæst. 12. m. 1. post Augustinum lib. 12. de ciuitate cap. 15. sive idem, atque omni tempore, certè verò est creature non coexistere Deo omni tempore. Item verbū, *simul*, significat coexistentiam in eodem tempore: unde Apostolus ad Rom. 6. *Si autem mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam viuimus cum Christo, simul viuimus*, ait, non viuimus, quoniam nondum habemus in tempore præsentis vitam beatam, quamvis vita nostra beata futura, & vita Christi, si respiciant nunc aternitatis, sub illo non inueniant rationem prioris, & posterioris. Item verba illa, *ex* vel *ab aeterno*, dicunt negationem principij in coexistendo diuinæ aternitati, quod colligitur ex illo Proverb. 8. *Ab aeterno ordinata sum*, hoc est absque principio durationis: est vero aperte falsum creature non habere principium coexistentiae cum Deo: nam, cum sint in tempore creatæ, fuissent antequam essent. Verum dubium esse potest utrum sicut non coexistere Antichristo, hæc prepositio, *Antichristus coexistit Deo*, simpliciter prolatæ est falsæ, quia verum non est, iuxta communem modum loquendi, consignifica nunc

IV.

nunc temporis, in quo re vera Antichristus non coexistit Deo, & tamen si traducatur à communi modo significandi ad connotandum nunc æternitatis, est vera, quia sensus eius non est, Antichristus coexistit Deo in hoc tempore, sed in ipso nunc æternitatis, quod est verum, ita quamvis prædicti modi loquendi, si acceperint in communi significatione sint falsi, posint esse veri si sumuntur solum ad consignificandam sempiternitatem, & similitatem coexistendi in æternitate. Doctores citati in hoc sensu affirmatiuè respondent.

V.

Dicendum est nibilominus prædictos loquendi modos non posse verè usurpari quomodo cuncte accipientur, hec est mens omnium doctorum quos retuli cap. 15. n. 3. Suadetur vero in primis quoad verba illa, ab eterno quoniam eorum, quæ sunt ab eterno, unum non præcedit aliud in ipsa æternitate, sed Deus præcedit res creatas ipsa æternitate: ergo illa non coexistunt Deo ab eterno. Maior propositio est evidens: quoniam, ubi est antecessio unius ad alterum secundum aliquam durationem, non verè significatur coexistentia eorum per verba excludentia proprietatem, vel antecessionem secundum durationem, quæ sunt ea, quibus dicitur aliquid esse ab eterno scilicet ex æternitate: eternum enim ut ait Bonavent. in 1. d. 31. art. 1. q. 3. dicit priuationem initij durationis: & ideo quidquid ab eterno est, necessario dici debet esse absq; initio: hoc vero non cadit in rem, quæ præceditur ab alia æternitatis duratione. Assumptio vero probatur ex omnibus locis sacrae Scripturae, quibus Deus dicitur fuisse, aut habuisse aliquem actum ante mundi constitutionem, vel ante creaturas, & Proverb. 8. ad Ephes.

Proverb. 8.

ad Ephes. 1.

Augustinus.

1. & alibi sèpè: nam, cum ante mundum non fuerit tempus, aliqua duratio designari debet, in qua Deus præcesserit creaturas, non alia, quam æternitas, ut per se patet, & colligitur ex D. August. lib. 12. de ciuit. cap. 25. in fine ubi sic ait, *Si potentiam suam, ut ita dicam, fabricatoriam rebus subtrahat, ita non erunt, sicut antequam fuerint non fuerunt: sed ante dico, eternitate, non tempore: ecce ipsas creaturas ait non fuisse in ipsa æternitatis duratione, intellige ab eterno.*

VI.

Deinde probatur quoad illa verba sunt, vel coexistunt simul in æternitate, quoniam ut obseruat S. Bonavent. in 1. dist. 37. p. 1. art. 2. quæst. 2. præsenzia importat habitudinem interduos, & licet inter eum, qui præsens est, & eum cui præsens: & ideo, cum dicitur res omnes crea-

tas coexistere, vel esse præsentes simul Deo in æternitate, significatur omnes habere simul duratione habitudinem præsentia ad Deum, ita ut habitudo unius non antecedat habitudinem alterius: ex quo sequitur res quoque ipsas fuisse sibi inuicem simul omnes præsentes in æternitate: hoc vero est absurdum: ergo & illud, ex quo sequitur. Sequela constat: quoniam quæcunque sunt simul in aliqua duratione absque prioritate unius ad alterum, sunt simul sibi inuicem præsentes in eadem. Falsitas vero consequentis ostenditur: quoniam nihil creatum est, vel fuit in æternitate, quod non sit, vel fuerit in tempore, vel ævo: nam prius est rem esse in mensura sibi propria, & adæquabili, qualis est tempus, & æuum respectu rerum creatarum, quam in communi, & excedente, qualis est æternitas respectu earundem: simultanea coexistentia rerum in æternitate, si datur est res creata, & identificatur cum ipsis creaturis: eti si rerum, quæ non fuerunt simul in eadem duratione creata, nunquam fuit in duratione sibi propria, & æquabili: ergo impossibile est, ut sint simul in æternitate. Et confirmatur primo, quoniam distinctio virtualis satis est, ut rei simplici tribuantur ea, quæ tribui solent pluribus alijs rebus, quibus æquipollent: sed æternitas divina continet eminenter omne tempus, & quipollent omnibus, & singulis eius partibus successiuis, quæ vero coexistunt diversis partibus temporis, non dicuntur esse simul in tempore: ergo etiam illa, quæ coexistunt æternitate, prout responderet, & æquipollent iisdem partibus temporis, non possunt dici esse simul in æternitate. Confirmatur secundo: quoniam, si mora unius diei sicut est vna successio, foret tota simul, & permanens, & duæ res existerent in ea, altera quatenus respondet tempori matutino, altera vero quatenus respondet vespertino, nequaque dicentur esse simul in illa duratione, sicut re vera non dicuntur esse simul in nostro die: quoniam, licet sint intra eius terminos, vna tamen non coexistit alteri in eadem parte diei: ergo etiam quæ in diversis partibus temporis coexistunt æternitati non coexistunt simul æternitati. Confirmatur tertio, quoniam similitas, & successio repugnant simul in eadem duratione respectu eiusdem: datur vero successio rerum in æternitate: ergo non similitas. Assumptio constat: quæst. 2. quid quid est in tempore, necessario est etiam in æternitate, successio rerum est in tempore: ergo & in æternitate. Respondebit aliquis non repugnare contraria in æterni-

Gulij comment. Th. II.

Aaaa 3

tate:

tate: nam idem homo est in aeternitate bonus, & malus: & proinde, quamvis similitas, & successio repugnat respectu eiusdem durationis creatae, non repugnare respectu increatae, & immensae. Hæc tamen solutio non sufficit: nam aliud est loqui de predicationis oppositis, quæ non conueniunt adæquatè pro tota aeternitate, sed inadæquatè prout respondet huic, vel illi durationi creatæ, aliud de predicationis, quæ non nisi adæquatè possunt conuenire: priora quippe possunt esse opposita, quia non conueniunt pro duratione omnino eadem, scilicet re, ac ratione: posteriora vero debent necessario conuenire secundum eandem omnino durationem: at hoc modo conuenire opposita repugnat: simultanea vero presentia rerum in aeternitate, si detur, debet secundum eam tota adæquatè competere: nam, cum non conueniat ratione alicuius temporis, in quo res præterita, ac futura simul fuerint, conueniet vtique ratione ipsius aeternitatis: atque adeò semper, & adæquate, cum non sit maior ratio, cur conueniat in ordine ad unum tempus, quam ad aliud. Denique simultanea presentia duorum ad unum tertium non dicit solum simultatem essendi illius tertij, sed etiam similitatem coexistentiae duorum inter se. Hæc vero non datur inter res præteritas, & futuras: ergo non verè dicitur res omnes coexistere simul Deo. Et confirmatur exemplo coexistentia rerum cum Deo in loco: nam quamvis omnia, quæ sunt in loco, coexistant immensitatibus diuinæ, non tamen dicuntur coexistere illi simul loco, quoniam differunt secundum modum presentiæ localis: ergo similiter, etiam si aeternitas in se sit duratio tota simul, & singulæ res creatæ sint illi presentes secundum durationem, non proinde dici possunt esse simul presentes Deo in aeternitate.

VII.

Non posse etiam dici res omnes coexistere semper Deo satis confirmat illud testimonium Proverb. 8. *Nondum erant alysæ, & ego iam concepta eram, nondum montes graui mole confiterant, & reliqua quæ significant Deum vel esse, vel aliquem actum habuisse ante omnem creaturam: de eo enim, quod semper coexistit alteri, dici nunquam verè potest, quod non sit altero existente: sed sapientia diuina dicit se conceptam, cum nondum essent abyssi, montes, & colles: ergo hæc illi non semper coexistunt.* Et confirmatur, quoniam semper vel significat in omni tempore, ut vult August. cit. num. vel in aeternitate, ut Anselm. ubi *læpia*, & id non quomodo cunque, sed ita ut id, quod est in aeternita-

te, nunquam non sit, at res omnis creata in ipsa aeternitate aliquando non est: ergo non semper est in illa. Ratione vero sic ostenditur: ita se habent proportionaliter membra corporis humani respectu animæ rationalis, qua informatur, sicut res existentes in diuersis temporis differentijs se habent ad aeternitatem: de singulis autem membris non verè dicitur quod sint ubique praesentes anima: ergo etiam non verè dicitur de rebus creatis, quod sint semper praesentes Deo. Maior propositio constat: quoniam, sicut membra corporis distant inuicem secundum locum, ita res creatæ libi continuo succedentes distant secundum tempus: & sicut anima rationalis est indiuisibilis, & tota in singulis membris, quibus propter virtualem extensionem respondet, ita quoque existentia, exterritusque diuina propter summam indiuisibilitatem actualem est tota simul in singulis partibus temporis, quibus respondet ratione extensionis, & successio virtualis. Assumptio vero est etiam manifesta: quandoquidem, licet manus sit praesens toti animæ, quæ est in omnibus membris, non tamen est illi praesens in capite, aut ceteris membris. Probatur secundo, quoniam terminus ille, *semper*, additus aeternitati aliiquid significat, quod non significatur nomine illo, *aeternitas*: id vero non est aliud, quam vel totum tempus, quod aeternitas continet, vel ipsa aeternitas prout est virtus diuilibilis, & aequivalenter continet omnes partes temporis: & siue hoc, siue illo modo intelligatur, falsa est illa propositio: in primis, si intelligatur pro omni tempore, ut per se patet: deinde vero, si intelligatur pro aeternitate, ut aequivalenter omni tempori: quoniam extensio virtualis aeternitatis diuinæ est infinita, & secundum eam præcise rationem, siue partem virtualem, qua coexistit in tempore, non coexistit alteri: & proinde, ut aliiquid dicatur semper illi coexistere, non sufficit, ut coexistat secundum unam, vel alteram partem virtualis extensionis, sed requiritur, ut coexistat adæquatè secundum totam extensionem virtualem. Hoc vero nulli profus creaturæ conuenit, ut per se patet: ergo neque verè dici poterit creaturas semper coexistere Deo in aeternitate.

Augustin.
Anselm.

VIII.

Pro solutione argumentorum supponendum est, *nunc*, aliud esse de genere successorum nullo modo permanens, sed fluens, cuiusmodi sunt instantia temporis nostrorum: aliud vero permanens: primum est re, & ratione indiuisibile, neque coexistere potest alicuius durationi diuilibili, & successu:

Secun-

Secundum verò est solum re ipsa indubitate, ratione autem, ac virtute diuīsibile: & idcirco respondere potest durationi diuīsibili. Hoc posito ad argumentum, quo probatur res omnes esse simul Deo præsentes; respondetur, si sermo sit de prioritate, cui respondeat aliquid prius in ipsa æternitate, rectè concludere: æternitas enim carer partibus, & omnipotentialitate: & ideo ex parte ipsius sicut nō est successio actualis, ita neque prius, aut posterius. Tamen, quia rei indubitate, & immobilitate permanenti nō repugnat plura successiū coexistere, ut saxe in medio flumine suto successiū coexistunt partes aquæ iugiter fluentis, dici merito potest rerum creatarū alias prius, alias posterius coexistere Deo, neque oēs simul esse illi præsentes.

IX. Ad primum eorum, quibus ostendit res esse semper præsentes Deo, neganda est consequentia. Ratio diuersitatis est: quoniam duratio successiva non habet nisi totalitatem compositionis actualis, & proinde quidquid coexistit alteri secundū totum tempus, semper illi coexistit, quia nunquam nō est quandiu aliud est. At verò æternitas habet totalitatem entitatiā, hoc est perfectam rationem durationis cum negatione partium: & habet totalitatem virtualem ratione æquipollentia, qua continet durationem successiū: & ideo, quamvis aliquid coexistat ipsi toti secundum totalitatem entitatiā, non dicetur coexistere semper, nisi coexistat etiam toti, secundum totalitatem virtualem: nisi enim ita coexistat, aliquando non est, atque adeo non semper coexistit æternitati. Ad primam confirmationem distinguenda est maior propositio: nam, si aliquid coexistat alteri secundum totam eius durationem actualē, & virtualem, verè dici potest semper illi coexistere: nequaquam verò, si non ita coexistat ut res temporales non coexistant Deo: & ita in sensu, quo maior est vera, est assumptio falsa: & proinde neganda est consequentia. Ad secundam confirmationem, respondetur verbum *semper*, non dicere aliquid positivum, quod non dicat æternitas: connotare tamen aliquid, quod nō connotat æternitas, quando cōsignificatur per verba: nam terminus *semper*, quando afficit connotationē verbi, significat Indeficiētiā eius, de quo prædicatur verbum. Falsum verò est hoc modo creaturam semper coexistere Deo, quoniam ex parte ipsius deficit coexistētia. At, cum æternitas ponitur sicut ut extrellum coexistentia, vel connotationis, sensus est rem, de qua verbum p̄dicatur,

habere præsentiam realem ad æternitatem, siue habeat indeficiēter, ac sine principio, siue non. Exemplum aliquale sumi potest ex duratione creata: nam, si pluat una hora præsentis diei, falso dicitur, *semper hodie pluit*, verè autē, *hodie pluit*: & tamen vox *semper*, addita hodiernæ dici non significat aliquid durationis, quod non significet etiam terminus ille *hodie*, qui significat totam durationē hodiernam clausam duobus extremis instantibus: tamen, quia vox *semper*, determinat illum alium terminum ad connotationem adæquatam, quam ipse de se non necessario exigit; idcirco, si pluat una tantum hora, verè dicitur *hodie pluit*, falso autem *semper hodie pluit*. Et quod in duratione diurna præstat successio formalis, hoc in æternitate præstat virtualis: nam æternitas, cū afficit copulam verbi per modum cōnotationis, nō necessario extendit illā ad omnē suam extēsionem virtualē: & proinde, si res in aliquo solū tēpore coexistit Deo, verè dicitur *coexistit, vel est præsens Deo in æternitate*, falso vero dicitur *coexistit semper in æternitate*, quoniam terminus *semper*, determinat verbū ad connotationem adæquatam, pro omni extēsione virtualē æternitatis, quomodo nulla res tēporalis coexistit Deo. Ad secundum argumentum concedenda est sequela, & dandum secundū membrū disunctionis: res enim creatū quādū nō sunt in æternitate. Ad impugnationē respondetur quāuis in æternitate nō sit multiplicitas, siue vniuersalitas entitatiā durationis, ratione cuius posuit dici aliquādo, & aliquando non, esse tamen multiplicitatē virtualē, ratione cuius vtrūq; verificari potest: nam res, quæ adæquatè coexistēt in æternitati, verè dici possent esse semper præsentes Deo in æternitate: quæ vero adæquatè nō coexistēt, possent dici aliquando non præsentes: illæ autē, quæ non coexistunt adæquatè, atq; adeo non correspondent omni extēsionē virtuali ipsius, quatenus illi respōdēt secundum propriā existētiam, dici possunt esse aliquando in æternitate, quatenus vero non respōdēt, dici possunt aliquando illi non coexistere.

Ad primum eorum, quibus probatur res esse præsentes Deo ab æterno, neganda est consequentia. Ratio verò est, quoniam coexistētia ad æternitatem potest determinari dupliciter: nemp̄ vel absolute, vel indefinite absque illa aliqua extēsione, veræ adæquatè, & certo aliquo modo, & extēsione. Et quidem, in verba illa *ex*, & *ab*, solum determinarēt coexistētiam ad æternitatem. Absolutè, & indefinite, verè forēt propositiones, de quibus

X.

agitur; nō tamen ira determinant, sed cum extensione ad infinitam durationem absq; initio: quomodo minimē conuenit rebus creatis. Ad probationē consequentē negandum est antecedens: quoniā, si termini illi determinant coexistentiā ad æternitatem fine principio coexistēti, nō solum significant nihil æternitatis esse, cui res creatas non coexistant, sed etiam res easdm coexistere Deo absque initio; quod est falsum. Ad secundum distinguendum est antecedens: &, si intelligatur de prioritate durationis, negandum est: si vero de prioritate suppositionis obiectiu, concedendum. Et hoc solum probat argumentum adductum ad confirmationem eiusdem antecedentis: notitia enim intuitiu supponit obiectum, quod videtur existens pro aliqua duratione, existere actu in ea duratione: nam, quia est notitia vera, & euidens, est de obiecto vero: & idcirco prius nostro modo intelligendi verum est creaturas pro aliqua differentia temporis coexistere æternitati, quam videri à Deo: Deus enim non videt, quod non est. Non igitur obiectum notitia intuitiu necessario præcipponitur notitia ipsi secundū esse reale, sed secundum esse obiectuum intelligibile re, & presentans præsentiam realem cum æternitate, non pro tota æternitate ad æquarē, sed indefinite sumpta, quatenus respondet certis partibus temporis.

Præsentia, siue coexistentia rerum cum Deo in æternitate est simpliciter successiva, secundum quid permanens.

C A P V T XVIII.

I. **V**na superest difficultas ex superioribus: dictum est enim, res omnes absolute loquendo coexistere, & esse præsentes Deo in æternitate: non tamen semper, aut simul. Ex quo videtur sequi simpliciter loquendo coexistentiam inter creaturas, ac Deum esse successiā: atq; adeo æternitatem admittere aliquam successionem: nam coexistentia Dei cum creaturis mensuratur æternitate: ergo, si admittit successionem, æternitas quoque illam admittet. Mensurari vero coexistentiam, æternitate, quoniā non habet aliud esse distinctum ab existentia ipsius Dei: hæc mensuratur æternitate: ergo & coexistentia. Videndum est itaque hoc loco vtrum aliquo modo coexistentia Dei ad creatu-

ras sit successiva. Partem negantem sequitur Aureol. in 1. distinct. 36. quæst. 1. art. 1. propositione 2. non quidem ex eo, quod existimet posita coexistentia Dei ad creaturas, eam non posse esse successiā: sed quia credit Deum non coexistere creaturis, sic enim inter cætera arguit eodem loco: æternitas aut attingit sua præsentia-
tate res successiue existentes, ita vt nunc coexistat prius vni parti, deinde alteri: aut totum decursum temporis attingit simul, aut nec successiū, nec simul est præsens omnius partibus temporis, sed omnino abstrahit à coexistentia cum toto tempore infinito: priora duo membra sunt absurdā, primum, quia contra dicta Patrum: secundum, quoniam attingentia illa necessario est diuīsibilis, & consequenter nequit esse permanenter: ergo dandum est tertium. Ex quibus patet ideo negare successionem in coexistentia, quia est contra dicta Patrum, & quia ipsam coexistentiam negat: quæ enim nullo modo coexistunt, nec permanenter, nec successiū coexistunt.

II. Eandem sententiam ex alijs fundamen-
tis tenet Abulensis, in cap. II. Iosue, qu.
21. 22. 51. 53. & 54. Probatur autem pri-
mō: quoniam, vbi est successio, ibi est pars,
& pars, prioritas, & posterioritas: hæc
verò repugnat Deo: ergo coexistentia
eius ad creaturas non est successiva. Ma-
ior patet: quoniam, vbi est successio, est
vnum post aliud, & cōsequenter in una
nequit esse successio absq; actuali in multi-
plicite partium, quarum vna transeat, al-
tera succedat: & absque ordine prioris, &
posterioris. Assumptio constat ex defini-
tione æternitatis, quæ dicitur esse vitæ
possessio tota simul: quibus verbis exclu-
ditur ratio partium, & ordo prioris: secundū, duratio rerum successiuarū habet or-
dinem ita, vt coordinetur secundū prius,
ac posterioris: hæc vero coordinatio repu-
gnat essentiæ diuīsionis: quare etiam repugnat,
vt coexistentia Dei cum creaturis admittat
successiā. Assumptio ostendit: quoniam eiusmodi coordinatio aut erit secun-
dum propria, & intrinseca Deo, quasi ali-
quid ipsius sit prius, aliquid posterioris: aut
in ordine ad res creatas: vtrumq; est absur-
dum: primum, quoniam repugnat immutabili-
tati, & æternitati Dei: nam, si aliquid
ipsius transit, aliquid vero incipit, ac suc-
cedit transeunti, Deus secundū id muta-
tur, & admittit principium, finemque du-
rationis: secundum quoque repugnat æ-
ternitati: nam, si aliquid diuīnum suc-
cedit cr. ito, incipit post illud: & con-
sequenter abet initium durationis: si vero
creatum

creatum succedit diuino, hoc deunit, & consequenter habet finem. Tertio, coexistētia Dei ad creaturas mensuratur per se primo, & immediatē aeternitate: hæc autem est supereminenter abstracta ab omni alia duratione, neq; habet aliquem ordinem, aut habitudinem ad illam: ergo coexistētia non est successiva. Consequentia patet, quoniam coexistētia non potest aliunde sortiri successionem, quam vel ex propria duratione intrinseca, vel ex habitudine ad extrinsecam: ergo, si duratio eius intrinseca est expers successionis in se ipso, & ordinis ad illas durationes extrinsecas, fieri nequit ut ipsa sortiatur illum modum successionis. Id vero explicatur exemplo instantis, si esset separatum a tempore, & per se stans, neque medians inter duas partes temporis, aut principium alicuius durationis: nam tale instantis, cum non coordinetur aliis instantibus, aut partibus temporis, non haberet ullum ordinem ad illa: atque adeo nec esset prius, aut posterius: & consequenter expers omnis prorsus successionis. Denique in Deo non est admittenda ullo modo ratio potentiae passiuæ: erit autem, si coexistētia eius ad creaturas sit successiva: ergo non est. Assumptio constat: quoniam subiectum aptum habere formam, & carens illa est in potentia passiuæ respectu illius: hæc enim non est a iudicio, quam aptitudo ad formam, qua subiectum erit: si vero coexistētia est successiva, Deus pro aliqua duratione est sub negatione illius: & cum aptitudine ad ipsam: hoc enim est proprium successuorum, vt non semper insit, sed pars post partem: atque adeo subiectum, cum substat prioribus partibus formæ successuæ, caret posterioribus, & est aptum illas recipere.

III. In coexistētia diuina cum creaturis duo possunt considerari, nempè proprium, & formale significatum, & connotatum. Proprium significatum est ipsam existētiam diuina, connotatum est habitudo simultatis ad existētiam creaturæ, seu ipsa existētia creaturæ, vt est terminus habitudinis, non enim potest intelligi coexistētia non conceptis pluribus, quæ habeant simul existētiam. Si vero loquamur de præcisa existētia diuina non habita ratione simultatis cum existētia creatura, planum est ipsam esse permanentem, ac totam simul: vt haberet ex communī sententia Patrum, definitione Boerij, & expositione doctorum. Neque ad hoc astringendum opus est mīris argu-

mentis, nimirum enim doctrina reuelata: hoc enim significat illud Domini, Exod. 3. *Ego sum, qui sum*: hoc illud Psalm. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficit*. Et si hoc intendit probare Abulensi, facile conceditur. Verum ipse non hoc solum contendit, imo vult nihil omnino, etiam extrinsecum conuenire Deo successiuæ.

Exod. 3.
Psalm. 101.

Dico primum: Coexistētia Dei ad creaturas ratione respectus, sive connotati est successiva. Hæc est expressa Capreoli in 1. distinct. 36. quæst. vni, artic. 2. ad vndecimum in 2. solutione. Molinæ 1. p. quæst. 10. art. 1. dist. 2. conclusione 3. & est de mente omnium, qui negant res omnes esse presentes Deo in aeternitate, qui, ut iam supra dixi, solum volunt non esse semper presentes, sed tantum pro tempore, quo sunt. Ex quo evidenter deducitur eiusmodi præsentiam, sive coexistētiam successiva: nam vbi reperitur esse post non esse, & è contra, necessario interuenit successio: at si Deus non semper coexistit rebus creatis, sed solum pro tempore, quo sunt, datur coexistētia post non coexistētiam, & vice versa: ergo & successio, atque ita in sententia illorum Doctorum necessario est admittenda successio. Imo & in sententia Caeran. Ferrariens. & reliquorum Thomistarum: omnes enim admitunt Deum in hoc instanti non coexistere Adamo, qui iam non est, aut Antichristo, qui nondum est: coexistere vero rebus nunc existentibus. Ex quo evidenter deducitur Deum in tempore præterito non coexistisse Adamo. Deinde vero desisse coexistere: item pro aliquo tempore non coexistisse Paulo V. qui nunc est Summus Pontifex, post eius vero nativitatem coexistit: vbi vero est transitus de forma in negationem ipsius, aut vice versa, necessario est successio. At inquietum, hæc successio est in tempore, nō vero in aeternitate: quæ est propriam mensuram coexistētia. Hæc tamen respōsio haud quaquam diluit argumentum. Nam coexistētia significat aliquid aeternum, nempè existētiam Dei: & importat aliquid temporale, hoc est simultatem, sive relationem præsentia inter Deum, & creaturas: & ideo quamvis ex parte existētiae absolutè considerata non sit successio, aut mensurabilitas secundum temporis, est tamen ex parte simultatis, sive habitudinis. Tunc inquit, hæc est in tempore successio, sive coexistētia, dicēda est simpliciter successio. Esse autem relationē præsentia temporali constat: quoniam, quādo relatio exigit fundamentū ex

parte

parte vtriusque extremi, si desit ex parte vnius, non datur relatio, licet adsit fundamen-
tum ex parte alterius: coexisten-
tia autem, siue relatio praesentiae requi-
rit existentiam realem ex parte vtriusque
extremi: ergo, quamvis haec semper sit
ex parte Dei, non erit praesentia, quan-
diu desideratur existentia realis creatu-
rae: atque adeo antequam sit, vel post-
quam fuit, creatura, non erit coexisten-
tia Dei ad ipsam, sed solum cum actu ex-
titerit: eius autem existentia est temporalis:
ergo etiam coexistentia, siue relatio
praesentiae ad ipsam est temporalis. Hoc
ipsum probat Aureol. quoniam etsi id,
quod aliud contingit, sit indivisibile, si tam-
en id, quod attingitur, continuum est, ac
divisibile, tactus quoque erit continuus, ac
divisibilis: atque tempus, & ea, quae tem-
pore continentur, sunt divisibilia, & suc-
cessus us: ergo, si attinguntur ab eternitate
per realem coexistentiam, ipsa erit divisibilis,
& successiva, quantumlibet eternitas
sit indivisibilis. Maior ostenditur ratione,
& exemplo. Ratio est, quoniam tactus
hic, siue praesentia concipiatur per modum
habitudinis mediae inter extrema, quae se-
tangunt: & ideo, uno eorum praeterflu-
ent, transit etiam habitudo ipsa. Exem-
plum est, si impossibile supponatur pun-
ctum moueri successione super continuum
tangendo illud: tunc enim attingentia, qua
coexistet primae partis continua, effet dis-
tincta ab ea, qua coexistet alteri. Ve-
rum non opus est suppositione imposi-
bili, cum detur possibilis: est verum, si sup-
ponatur moueri Angelum continue su-
per aliquod spatium divisibile: in hoc
motu habitudo praesentiae Angelii ad par-
tes spatii variatur successione iuxta varia-
tem partium: eodemque modo se res habe-
ret, si Angelo non moto moueretur prop-
ter illum aliud corpus.

V. Suaderi potest idem ex locis sacrarum
literarum, quibus significatur antecessio
Dei ad creaturas, ut *ante omnes colles ego*
parturiebar. Proverb. 8. Deus rex noster an-
te *facula*. Psalm. 73. *E'git nos in ipso ante*
mundi constitutionem: Ad Ephes. 1. *Ante-*
quam Abraham fieret ego sum: Ioan. 8. *Qui*
est ante faculum: Ecclesiast. 24. *Pracognit*
ante mundi constitutionem: 1. Petri capit. 1.
Responde Abulens. c. aëstio. 53. *hac*, &
eiusmodi alia non est accipienda in pro-
a light... she: omniam Deus non est
ante, aut post creaturas, neque ha' ante, vel
post illum. *Tamen in sacris literis ad ex-*
plicandam supereminentiam æternitatis
supra durationes creatas esse usum voca-

Prouer.8.
Psalm.78.
Ad Ephe.1.
Ioan.8.
Euseb.42.
I. Petr.1.
abuie sis.

bulorum, quibus vtimur ad significandum
excessum vnius durationis creatæ ad a-
lam. Quæ responsio, si esse, ante, intel-
ligit cum desitione in præsenti, & esse,
post, cum inceptione in futuro, rectè sup-
ponit hæc minimè reperiri in Deo: quo-
niam ipse est primus, & nouissimus, vt habe-
tur Iai. 4. & ante ipsum, vel post ipsum 1 Sat. 44.
non est alius, vt habetur cap. 43, non enim 1 Sat. 43.
ita fuit ante, vt iam modo non sit: nec ita
erit postea, vt nondum sit: hæc tamen
acceptio vocabulorum non est semper
in vñ, sed ante, significat etiam antec-
cessionem sine desitione: & postea, signi-
ficat etiam fore aliquid absque noua incep-
tione. Verba, quæ apud nos significant
antecessionem, non necessario significa-
re desitionem patet Sapient. 8. vbi de Sa- Sapient. 8.
pientia dicitur signa, & monstra sit antequam
sunt, & eventus temporum, & seculorum: Et
Daniel. 13. Nostri omnia antequam fiant: Hier. Daniel. 3.
1. Prius quam te formarem in vtero, noui te: &
tamen scientia diuina non definit, cum res
præteritæ esse incepserunt, & Christus ait
de se Ioan. 6. Si ergo videritis filium hominis Ioan. 6.
ascendentem vbi erat prius, hoc est in celum,
in quo tamen non dicitur esse. Si quis au-
tem dicat hæc omnia posse similiter expo-
ni, quoniam sermo in illis est de Deo, non
de creatura, facilè conuinci potest exem-
plis sumptis ab autoribus profanis, qui de
rebus humanis loquuntur; ita Autor lib. de Aut. lib. de
Caulis, causa 30. Omne quod est, inquit, aut caus.
est ante aeternitatem, vt Deus: aut cum aeternita-
te, vt Angelus, & anima: aut post aeternitatem, vt
tempus, & temporalia: Nomine vero aeterni-
tatis, vt conatur ex Alens. 1. p. qu. 12. m. 2. Aens.
intelligitur ibi duratio rei non habentis
finem, vt est Angelus. Ex quo patet id,
quod præcedit tempus, & si postea simul
cum illo sit, posse ante illud dici, vt dicitur
æcum Angelorum ante tempus. Itaque, si
loquamur de existentia diuina, & actioni-
bus immanentibus, possumus usurpare ad-
uerbia, quæ significant antecessionem Dei re-
spectu creaturarum: non vero quæ significent
antecessionem harum respectu Dei: nam
diuina saltem aeternitate præcedunt tempo-
ra, & ea, quæ sunt detempore: hæc vero in
nullo signo præcedunt, aut sunt æqualia
Deo in existentia duratione.

Si verò loquamur de actionibus Dei ad extra, & quocunque prædicto, ad cuius conuenientiam requiritur actualis, & simultanea existentia creature, accommodare possumus eadem verba in propria significacione. Nam posita sententia vera de creatione vniuersi per sex dierum interualla verisimile, & in rigore dicitur Deus prius

prius creauit celum, & terram, quam plantas: prius eduxit filios Israël de AEGypto, quam tulit legem: & sexcenta alia, ita Paulus ad R. 1. Segregatus in Euangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos inscripturis Sanctis: Et Deuter. 31. ait Deus; Ante quam introducam eum in terram, quam ei pollitus sum: & Malach. 4. & Act. 2. dicitur; Antequam veniat dies Domini: Dies autem est iudicium, quod Deus exercet, Idem sonant alij modi loquendi, ut libro secundo Reg. capit. 17. Ex die, qua constitui iudices super populum meum Israël. Iam vero aduerbia significantia futuritionem, frequenter usurpantur: nam eodem loco 2. Reg. dicitur, *suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo:* Et Genet. 7. dicitur, *Post dies septem ego pluam super terram.* Baruch. 3. *Post haec in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Osea 6. *viuificabis nos post duos dies.* Act. 15. *Post haec reuertar, & readificabo tabernaculum David, quod decidit.* In his omnibus, & similibus assertiōnibus tribuitur Deo actio aliqua, vel habitudo, quę cepit in tempore, vel etiam in tempore defit. Haec vero prædicari possunt cum modificatione adverbiali importante propriè ordine prioris, vel posterioris ad ea, quę illa præcedunt, vel subsequuntur.

VII.

Ad primum argumentum Abulens. distingueda est assumptio: Si enim intelligatur de his, quę sunt intrinseca Deo, vera est: falsa autem si de habitudine extrinseca ad obiecta creata. Et idcirco illo argumēto recte concluditur coexistentiam ratione existentię diuinę, quę est perfectio Dei intrinseca, nullam admittere successionem: cum quo tamen stat, ut illam videntur ratione habitudinis ad extrinsecum connotatum. Indivisibilitas autem, quę sumitur ex definitione aeternitatis, solum competit ijs, quę sunt intrinseca Deo, non autem extrinsecis. Secundum argumentum supponit dari successionem in ipsa duratione existentię diuinę, quod tamen est absurdum: in coexistentia tamen, quę ratione habitudinis est successiū, datur coordinatio partium eiusdem inter se: quoniam habitudo præsentia ad priores partes temporis est prior habitudine ad posteriores: et si de hoc intelligatur assumptio neganda est: quoniam ex ea non sequitur nullus ordo prioris in existendo secundum intrinseca Deo, sed secundum habitudinem extrinsecam: quę coordinatur iuxta successionem eorum, ad quę terminatur. Ex quo non sequitur VII. mutatio Dei: nihil enim ipsius incipit, aut definit, sed solum habitudo: ex varietate vero habitu-

VIII.

tudinum extrinsecarum non mutari Deum patet ex tractatu de immutabilitate Dei. Tertij argumenti maior propositio distingueda est: nam, si intelligatur de coexistentia quoad esse reale positum, vera est, & in codem sensu est etiam verum consequens. Si vero intelligatur quod ad habitudinem, sive connotationem extrinsecam, neganda est: quoniam haec incipit, aut definit incipientibus, aut desinientibus creaturis, ad quas terminatur: quod autem incipit, aut definit, non potest per se primo, & immediatè mensurari aeternitate. Exemplum vero instantis ostendit quidem in ipsa aeternitate, quatenus est mensura intrinseca existentię diuinę, itemque in ipsa existentia non dari successionem, aut coordinationem cum rebus creatis: non tamen probat ipsam coexistentiam carere successione: nam illud quoque instans seorsim consideratum à coordinatione temporis, si non transiret, esset stans, & consequenter haberet relationem prætentiam ad tempus fluens: eaque relatio non esset permanens, sed fluens ad instar temporis, cui respondet. Ad ultimum neganda est assumptio: ad cuius probationem respondetur fundamentum illud esse verum, si forma, ad quam subiectum est aptum, si realis intrinseca: non vero, si solum habitudo extrinseca. Nam, cum haec non sit actus subiecti, quod denominat, etiam aptitudo ad ipsam non est potentia passiva, sed solum quædam non repugnantia, ut ab ipsa denominatur. Habitudo autem, qua ultimum compleetur ratio coexistentia, non est forma realis intrinseca Deo: & idcirco aptitudo ad ipsam non est potentia passiva, sed solum non repugnantia.

Ex dictis absolute constat non repugnare Deo, ut subiecta denotiones extrinsecas successiū, vel etiam ut successiū denominetur à formis intrinsecis, prout habent annexam habitudinem extrinsecam, ut patet in coexistentia. Duo tamen restant dubia: alterum utrum formae omnes, quę habent extrinsecum connotatum ita denominare possint: alterum est, cum successio alia sit cōtinua, alia discreta, utrum cōueniat vtracū: coexistētię Dei ad creaturas, & actionib. ipsius ad extra. Ut vero ab hoc 2. incipiā probabit aliquis repugnare, ut detur successio cōtinua: primū, quoniam nullum indiūit de p. cōtinua: successio continua: & quantitate diuīsibili, aeternitas est inūisibilis: non potest ergo habere coexistētię connotatum successiuū. Patet consequentia, quoniam

quoniam sicut correspondentia puncti habentis positionem in continuo immobili ad aliud continuum, quod supra illud successivè mouetur, non est continua, sed discreta, quia sunt discreta puncta alterius continui, quibus respondet, ita coexistentia ipsius nunc indiuisibilis aeternitatis cum tempore, quod continuo labitur, non erit continua, sed discreta. Præterea successio omnis continua est de genere quantitatis per se, vel per accidens, & habet duo genera partium: nam aliae sunt diuisibles, & continua; aliae vero indiuisibilis, quibus priores copulantur, & continuantur: haec vero repugnant coexistentia diuinæ, quæ est omnino partium expersa.

IX. Dico secundum, successio coexistentia Dei ad creaturas partim est continua, partim discreta. Ostenditur, quoniam, ut ex dictis patet, successio haec non se habet ex parte diuinæ existentia, sed ex habitudine extrinseca ad connotata, quibus coexistit: horum vero alia habent successionem continua, aliam discretam: ergo eodem modo se habet ipsa coexistentia diuina. Assumptio constat: nam, si coparetur coexistentia Dei ad tempus, cum hoc continuè fluat abs, interruptione, ita quoq; coexistentia Dei ad ipsū habet successionem continua: cùm enim extremum connotatum continet varietur, habitudo quoque ad ipsum continue variatur: & ideo continue etiam transit successio coexistentia Dei ad ipsum. Si vero coparetur existentia Dei cum rebus indiuisibilibus subiectis temporis discreto: verbi gratia, cum intelligentibus Angelicis, cum existentia gratiæ in homine habente vicissitudinem secundum statum peccati, & gratiæ, successio coexistentia, sive presentia Dei ad illas erit discreta. Patet, quoniam haec extrema presentia, ut potè indiuisibilia, sunt experientia successionis continua, solamque admetunt discretam: quatenus transiunt de esse ad non esse, aut vice versa: ergo habitudo, quæ variatur iuxta variationem extremonrum, non erit continua, sed discreta.

X. Ad primum argumentum, quo impugnatur successio continua, respondet cum distinctione: nam, si maior intelligatur de indiuisibili pertinente ad genus continui, vera est: aeternitas autem non est indiuisibile huius generis. Ratio vero, cur in continuo, non in aeternu, nequeat respondere continua, est quoniam habet positionem in continuo: estque ante, & post partes continuu: & ideo, si unum continuum applicetur alteri successivæ, indi-

uisibilia respondet in diuisibilibus, non vero partibus integrantibus, quæ sunt ante, & post quodlibet indiuisibile designatum. Indiuisibile vero, quod non est de genere continui, non habet in illo positionem, nec per se ordinem prioris, & posterioris ad partes alius continuum: & idcirco potest respondere adæquatè alicui continuum diuisibili, vt anima respondet corpori, quod est continuum permanens: eodemque modo respondere potest indiuisibile durationis temporis, quod est continuum successivum. Ex quo patet exemplum puncti, supra quod mouetur aliquod corpus continuum non esse ad rem: quoniam punctum est indiuisibile pertinens ad genus continui. Secundum, rectè probat non dari successionem ex parte ipsius existentia diuinæ: non probat autem repugnare, ut detur ex parte habitudinis, & extremitati. At inquit, quomodo ex parte habitudinis intelligi possunt partes materiales, & formales, diuisibles, & indiuisibilis, cùm ipsa sit quoddam ens rationis, in quod non cadit haec varietas partium? Sane difficile est has minutias explicare. Verum quemadmodum intelligimus tempus successivæ fluere, & continuari per instantia indiuisibilita, ita concipimus præsentiam illius ad Deum continuum secundum partes diuisibles, instantaneam vero secundum partes indiuisibilis.

XI. Primum vero dubium facile expediri dicendo non omnes formas, sive actiones Dei, quæ inuoluunt habitudinem extrinsecam ad creaturas admittere successionem, etiam secundum cōnotata, quamvis extrema ipsa connotationis admittant. Patet vero in actibus liberis voluntatis diuinæ, & intellectus: nam prædestinatio, electio, reprobatio, & similes actus connotant obiecta, supra quæ cadunt, in quibus est vera successio, scilicet discreta: effectus enim prædestinatio, circa quos versatur actus voluntatis, & intellectus diuini, fuit in tempore, non simul, sed alij post alios: & tamen actus omnes liberi voluntatis diuinæ, & intellectus sunt ab aeterno, & aeternitate indiuisibiliter permanet, ac durant. Ratio vero huius rei est, quoniam actus immanentes suapè natura sunt, ac dominant subiectum, quantumuis obiecta non sint secundum esse reale, sed sufficit, ut ad secundum esse obiectum: & proinde, sicut ad denominationem non requirunt actualem existentiam obiecti, ita etiam ut permanenter, & absque successione venient, non requirunt permanentia obiecti: sive enim permaneat,

sive

Siue sunt, actus ipse manet, & indubitate
denominat. Actiones vero ad extra,
& quævis alia forma denominans, quæ re-
quirit ad denominandum actualiter existen-
tam extremi connotati, necessariò varia-
ridebet iuxta varietatem, & successionem
ijs.

Aeternitas veram contradictionem
nunquam, terminos tamen
contradictorios inter-
dum admittit.

CAPUT XIX.

I. **H**oc unum dubium superest circa am-
plitudinem aeternitatis, quæ eadem
sempiter tota, ac diuisib. liter existēt valit-
simo siu immensitatis suæ oës temporū
diff. rentias amplectitur: & ita, quæad mo-
dum coexistit omni tempori, sic etiam
transmutationib. is, quæ in illo sunt, ac
terminis ipsarum. Cum vero mutatio
omnis inter terminos saltem contradic-
torios, ijs quoque coexistet aeternitas: & pro-
inde, cum terminus omnis, siue catego-
ria enunciari verè posse de subiecto, cui
inest, pro eadem duratione qua inest,
concedendum videtur posse dari in aeternitate
duas contradictiones simul veras: verbi gratia, hæc propositio ante pri-
mum aduentum Christi erat vera, *Verbum
diuinum non est homo*: at vero post incarnationem
vera erat hæc altera, *Verbum diuinum est homo*: veritas autem vtriusque
coexistit aeternitat: ergo in aeternitate erit
vtraque vera. Præterea autore Aristotele
libro secundo Perihermenias cap. primo,
valet consequentia terminis infinitis ad
finitos variata qualitate essentiali: exempli
causa si hæc est vera, *Adamus est non iustus*,
recte sequitur quod non sit iustus: sed verum
est dicere in aeternitate, *est non iustus*,
sicut re ipsa fuit pro eo tempore, quo fuit
in primo illo peccato: ergo de eodem
verè enunciabitur, *in aeternitate non est iu-
stus*: simul autem est vera eius contradictione-
ria, nempè *Adamus est iustus in aeternitate*: non enim
est ratio cur ex negatione iustitiae
pro breui tempore conueniente dicatur
in aeternitate non iustus, & non dici
possit iustus ratione iustitiae in omnem aeternitatem inhaerentis.

II. Pro hac sententia nonnulli referunt
Durand. in 2. distinct. 2. quæstion. tertio,
numero duodecimo, & Caiet. 1. parte
quæst. decimoquarta, articul. 13. Præterea
si instans, sed immerito, non est in affir-

mant propositiones contradictorias esse
veras, si earum copulae consignificant in-
stantis aeternitatis, sed propositiones pro eo
dem nunc temporis contradictorias, si
sumuntur in diuersis, posse esse veras,
quia non sunt contradictoriae: & quia
aeternitas coexistit omnibus partibus
temporis, dicunt eidem etiam verè coex-
istere propositiones, quæ sumptæ refupe-
stū eiusdem instantis essent contradicto-
riæ, quod est verum. Cuiuscunque ta-
men sit illa sententia in duplicit sensu po-
test sumi: alter est, si dicatur in aeternitate
non esse veram rationem contradictionis
inter propositiones: quoniam, si ver-
ba connotent nunc aeternitatis, quod est
virtute multiplex, de se manet indifferens
enunciatio, ut accipiatur pro diuersa tem-
poris differentia: hoc autem pugnat cum
vera ratione contradictionis: quemad-
modum enim propositiones indefinitæ,
quamvis altera sit affirmativa, altera ne-
gativa, non sunt verè contradictoriae, quia
verificari possunt ratione diuersorum par-
ticularium, ita prædictæ propositiones
non erunt contradictoriae: si connotent
aeternitatem, quia verificari possunt ra-
tione diuersorum temporum. Alter sensus
est, si dicatur, etiamsi vera contra-
dictio interueniat, non requiri ut alia eius
pars sit vera, altera falsa: quoniam vera
contradictio solum respicit eandem dura-
tionem, quæ si ratione suæ eminentiæ ad-
mittit coexistentiam obiecti significati
per affirmationem, & negationem, admittet
etiam affirmationem, & negationem
simul veras.

Dicendum est tamen in aeternitate da-
ri posse veram rationem contradictionis:
& eius alteram partem esse veram, alte-
ram falsam. Hæc est Scotti in 2. distinct.
2. quæstion. prima §. Ad argumenta propri-
ma opinione, ad confirmationem secundi
argumenti cum Lychero. Ferrariensis
lib. 1. contra Gentes cap. 66. §. Patet et
iam Michaelis de Palatio in 1. distinct. 38.
disputat. 2. ante med. Molinæ 1. par. quæst.
14. articul. 13. dist. 13. ad quartum. & recen-
tiorum Thomistarum eodem art. Prior
pars est, contra oppositam sententiam
acceptam in primo sensu. Probatur, quoniam
de Trinitate verum est affirmare, vel negare, neque fingi potest
vlla enunciatio, tui non posse intellectus effingere ex
ratione præfixa. Et enim negauerit
duas has propositiones, *DEVS est tri-
num, DEVS non est trium*, esse vere con-
tradictrias, quantumcumque copula est

III.

scotus.

Lychetus.
Ferrariensis.
Palat.

Gillij comment. 1. col.

Bbbb

conno-

connonet aternitatem. Et confirmatur, quoniam in enunciationibus, quarum verba connont durationem diuisibilem, datur vera contradictionis, in illis autem est eadem ratio, propter quam in aternitate negaretur vera ratio contradictionis: ergo non est neganda. Maior patet in his complicationibus oppositis, pluit heri, non pluit heri: hoc seculo celebratum fuit Concilium Tridentinum non celebratum fuit Concilium Tridentinum hoc seculo, qui enim secundas enunciations proferret, vere censeretur velle contradicere primis, & velle negare id ipsum, quod per illas afferitur. Assumptio vero constat: quoniam, si propositiones de eodem subiecto, & praedictato oppositae secundum affirmationem, & negationem non censentur contradictiones, propterea quod possunt verificari ratione diuersarum partium temporis, quibus aternitas aequipollit, multo maiore cum ratione non erunt, quando verba per terminum additum trahuntur ad significandam durationem diuisibilem, quae formaliter habet partes diuersas, ratione quarum possunt verificari praedicta contradictiones: secunda pars excludit eandem sententiam in posteriori sensu accepta. Pater vero, quoniam vera contradictionis constat enunciationibus, quarum altera negat idem eodem modo pro eodem subiecto, ac duratione, quod altera affirmat: impossibile est autem idem simul esse, & non esse pro eadem duratione adaequatè distributa saltem in altera propositione. Et confirmatur, quoniam de ratione verae contradictionis est, ut si est capax alicuius vniuersalitatis quoad subiecta, tempus, vel locum, vna affirmet, vel neget vniuersaliter quod altera particulariter affirmat, vel negat: ideo enim haec non sunt contradictiones, aliquando currit, aliquando non currit, sunt vero haec, semper currit, aliquando non currit, quia in prioribus non negatur, aut affirmatur vniuersaliter cursus pro omni tempore, in posterioribus vero maxime. Cum vero aternitas habeat duo modo vniuersalitatem durationis, & complectatur virtute plures partes temporis diuisibilis, si vera sit contradictionis, debet in altera propositione vniuersaliter negari, aut affirmari praedictum de subiecto pro tota aternitate: si vero hoc sit, necessario altera propositione erit vera, altera falsa: nam, si affirmatio vniuersaliter, & vniuersaliter, negatio nequit esse vera: & vice versa, si negatio accipiatur vniuersaliter, vt reuera accipienda est, & si vera, affirmatio nequit esse vera.

Ut vero dicta clarissim eluescant obseruandum est propositiones considerari posse: vel ut nobis communiter usurpanatur connotando diuersam differentiam temporis, cui respondet aternitas, aut absolutas ab omni tempore, & relatas ad solam aternitatem: si priore modo considerentur, nequaquam sunt contradictiones, quoniam non respiciunt eandem durationem temporis, sed sumuntur pro diuersis momentis: ut patet in illa, Christus incarnatus est, Christus incarnatus non est, intelligendo secundum tempore legis scriptae, primam, postquam venit plenitudo temporis. Si vero proponantur non indicata illa indifferetia temporis diuersi, sed absolute, & absque expressa connotatione aternitatis, censentur accipi pro eodem tempore momento, consueto more loquendi inter homines: & ita manent vere contradictiones: ut si dicatur Antichristus natus est, Antichristus natus non est, quandoquidem intelligitur pro tempore praterito ante hoc instantem: nam, cum actiones, & passiones humanae tempore mensurantur, illud designamus per verba, quibus aliquid enunciamus. Quod si velimus enunciationem referre ad aternitatem, opus est addere expressè eiusmodi designationem, quam verba nostra sumpta sine addito communiter non important dicendo, Christus est homo in aternitate, Christus non est homo in aternitate: tunc enim satis ostenditur verbum extendi ad durationem aternitatis: & hoc modo est vera contradictionis: & ideo, illa quoque proprietas aderit, quod una sit vera, altera falsa, ut patet in proposito exemplo: nam prior est vera, secunda falsa. Ratio est quoniam affirmatio, ut sit vera de subiecto indiuisibili, & virtualiter quanto, siue respondentem subiecto diuisibili, sat est si praedictum conueniat illi prout responderet alicui parti diuisibili, quanvis non conueniat prout responderet alteri exempli causa, haec propositiones, Anima videt in oculo, anima non videt in pede, ambæ sunt veræ, non tamen oppositæ: quia referuntur ad diuersas partes corporis, quas anima indiuisibilis ipsa, diuersimode tamen actuat, atque informat: si vero tollamus additamenta illa parti, & absolute dicamus, anima videt anima non videt, iam manent contradictiones, & prima vera, 2. falsa, quandoquidem ad affirmationem veram sat est ut forma simpliciter denominans adsit subiecto indiuisibili prout responderet alicui parti diuisibili: cum vero affirmatiois, ac negatiois sit oppositæ natura, ad negationem regreditur ut separetur ab omni eo, & respectu cuiusque, pro quo verificari potest affirmatio: Si militer

militer in aeternitate, quae indivisibilis ipsa, ac permanens respondet aliis, atque alijs divisibilis temporis partibus, ad verificandam enunciationem affirmantem sat est, ut pro aliqua differentia temporis praedictum insit subiecto: nam ex ipso conuenit in aeternitate, cui tale tempus coexistit: ad veritatem vero negantis nequaquam sufficit hoc idem: quoniam enim negatio conueniat pro vno tempore, non proinde excludit formam a subiecto in tota aeternitate: quod requiritur ad veritatem negantis: etenim negatio praesixa verbo excludit a subiecto formam, quam importat pro omni duratione eodem verbo connotata: quare in hac propositione, Deus non creat in aeternitate, verbum creat ratione illius additi, in aeternitate, connotat ipsam aeternitatem: atque ita propositione illa remouet a Deo creationem in omni aeternitate, & proinde est falsa. Idem explicari potest exemplo sumpto a tempore certe mensurae continentis formaliter diuersas partes: verbi gratia a die, mensa, vel anno: nam ad veritatem huius, hodie pluit, non opus est, ut pluas tota die, sed aliqua saltem parte illius: ad hanc vero non pluas hodie, requiritur ut in nulla hodierni diei parte pluas: quandoquidem ut inquit Dialectici negatio distribuit quidquid inuenit indistributum, in propositione vero affirmativa terminus ille hodie non distribuebatur pro omni parte diei, sed pro aliqua indeterminate, & ideo in negante distribuitur determinate pro omnibus, ita ut in singulis verum sit dicere, *nam non pluas, &c.* Quod autem contingit in duratione successiva ratione partium, id ipsum locum habet in aeternitate indivisibili, ac permanente ratione sua eminentia, qua responder partibus ipsiis temporis fluentibus.

Vt autem soluantur argumenta in contrarium, videndum est, quomodo se habeant propositiones affirmativa constantes terminis contradictoriis, ut iustus, non iustus, volens non volens. Et quidem in terminis diuinis, & omnibus ijs praedicatis, quae conueniunt Deo absque ordine ad coexistentiam temporis, certum est respectu eiusdem omnino subiecti non posse fieri propositiones veras constantes terminis contradictoriis oppositis: dixi respectu eiusdem omnino subiecti, quoniam, ut traditur in materia de Trinitate, ratione diuersarum personarum verificantur de Deo enunciationes constantes terminis contra dictoriis, verbi gratia: *Deus est generans, Iesus est non*

generans.

Nunc autem non attendimus diuersitatem subiecti, aut eorum, pro quibus supponit, sed solam diuersitatem quae sumitur ex coexistencia aeternitatis cum diuersis partibus temporis. Huius dicti ratio est in promptu: quoniam eiusmodi praedicata mensurantur immediate aeternitate ipsa, & idcirco non admittunt successionem: si vero utrumque conueniat, necessario erit successio, quoniam non possunt conuenire simul: ergo unum post alterum: & ita modo erit hoc, modo illud: ex quo necessario sequitur successio, siue tempus, quod repugnat aeternitati. Sequela patet: quoniam, ut ait D. August. tractat. 23. in Ioan. ubi modo hoc, & modo illud, iam tempus admissum est, aeternum non est: & ex eo, quod voluntas diuina aeterna sit probat Deum transire non posse de volente inolentem: etenim hoc ipso, quo aliquid intrinsecum Deo existit in aeternitate, non est variabile: siquidem ut ait idem August. serm. 38. de verbis Domini, cap. 7. in aeternitate omnia stant, nimis ea, quorum duratio, & mensura intrinseca est aeternitas: immo ea, quae durant formaliter, atque intrinsecè ipsa aeternitate, prius nostro intellegendi modo sunt immutabilia, quam aeterna: & idcirco est aperta contradictione dimittere in ijs propositiones affirmativas constantes praedicatis contradictorie oppositis.

Porrò, quando propositiones constiterint terminis contradictoriis oppositis, qui per se primo non mensurantur aeternitate, poterunt esse verae in aeternitate de eodem subiecto, siue id measuretur aeternitate, siue non: exempla sunt, *Deus in aeternitate est homo, Deus in aeternitate est non homo. Adamus in aeternitate est iustus. Adamus in aeternitate est non iustus.* Ratio est, quoniam huiusmodi praedicata non sunt necessaria, aut aeterna: & proinde cadere potest in illa successio ab uno in aliud: ita ut utrumque coexistat aeternitati, & successione conueniat eidem subiecto: neque eadem est ratio de negatione praedicati post copulam affirmatam: ut cum dicitur, *Adamus est non iustus*, & de propositione negativa eiusdem praedicati, ut cum dicitur, *Adamus non est iustus*: nam in priore, cum non negetur, sed affirmetur copula sensus est quod subiectum cohæreat in aeternitate sub negatione formè significat. *Terminum infinitum*, v. g. quod *Adamus in aeternitate existens* aeternitati sub negatione *existit*, seu quod Adamus existens non iustus in aeternitate: hoc autem verum est, quoniam pro aliqua differentia temporis respondentem

VI.

Gillij comment. Theo-

B b b b 2

aetern-

eternitati fuit non iustus: in posteriore verò, cum negetur copula, sensus est quod non sit in aeternitate sub forma iustitiae, quod est falsum: aliud quippe est affirmare coniunctionem negotiis cum subiecto, aliud negare coniunctionem subiecti cum forma: primum in duratione eminenter continente tempus diuisibile non repugnat cum affirmatione formae: quemadmodum in ipso met tempore non repugnat, in eo namque die, quo peccator iustificatur, verè dicitur, Paulus est hodie iustus, Paulus est hodie non iustus. Secundum verò semper, & in omni duratione repugnat nam, si forma pro duratione aliqua est coniuncta subiecto, & vere de illo affirmatur, nullo modo verè poterit ab eo per negationem remoueri.

VII.

Prima ratio dubitandi initio proposita solum probat terminos contradictorios affirmari posse in aeternitate, de eodem subiecto: quandoquidem hoc sub illis verè coexistit aeternitati: non probat autem propositiones propriè contradictorias esse simul veras in eadem: Nam propositiones illæ, quæ successivè sunt veræ in aeternitate, non sunt verè contradictoriae: quandoquidem connotant diuersa tempora, ut patet in ipsis exemplis in argumento adductis: quod si absoluantur ab illa temporum varietate, & solum aeternitatem connotent, manebunt quidem contradictoriae, non tamen simul vera: sed illa erit vera, verbum diuinum est homo in aeternitate, falsa vero eius contradictoria, verbum diuinum non est homo in aeternitate, ut patet ex dictis. Ad secundum, respondeo non valere regulas consequentiae ab infinitis ad finitas, quando termini finiti, & infiniti verificantur respectu diuersorum: ut patet in illa consequentia, Deus est non generans, ergo non est generans: quæ est vitiosa, quoniam generans, & non generans verificantur de Deo ratione diuersorum suppositorum: & in hac, *Sacerdos hodie est non sacrificans, ergo non est hodie sacrificans*, quoniam sacrificans, & non sacrificans verificantur respectu diuersarum partium dici: at vero cùa dicitur non est sacrificans, copula *negans* præfixa verbo distribuit negationem sacrificij per partes, *negans* unam partem: & hoc modo se res habent in aeternitate: in qua duo termini contradictorij enunciari verè possunt de eodem subiecto ratione diuersorum temporum coexi-

stentium aeternitati, non tamen proinde alter verè poterit negari. Causa vero propria huius est: quoniam quando copula non negatur, si duratio connotata est diuisibilis, saltem virtute explicatur sub disunctione: verbi gratia hæc: *Socrates hodie est non iustus*, explicatur, Socrates in hac, vel illa parte huius diei est non iustus: ad veritatem vero disunctionis sufficit ut verificetur saltem pro uno singulari: quando verò copula negatur, explicatur distributio, & vniuersaliter pro omnibus: ut si dicatur Socrates non est hodie iustus, sensus est, non est iustus hoc die, aut illa eius parte; eodemq; modo seres habet in aeternitate: & ideo, si prædicatum semel saltem in aeternitate conueniat, negativa est falsa, potest autem esse vera affirmativa de prædicato negato.

VIII.

Ex his quoque patet responsio ad motiva eiusdem sententiae iuxta duos illos sensus. Ad id verò, quo suadetur primus iesus: respondetur enunciationem, cuius verbum connotat aeternitatem, si sit affirmativa, manere indifferentem, ut accipiatur ut respondet huic, vel illi parti temporis: ratio est quoniam verbum affirmatum, nisi attingatur à signo vniuersali, aut determinetur à singulari, exponitur indefinite, aut disunctione: cumq; ad disunctionem veram sit satis vna ex singularibus, manet verbum indifferentem, ut verificetur pro hoc, vel illo: cum verò aeternitas sit virtute multiplex, cum connotatur per verbum affirmatum, verificari potest propositione cuiuslibet partis temporis, cui æquipollit: si verò propositione fuerit negativa, cum negatio distribuat, quod non conuenit distributum, distribuit etiam verbum connotans aeternitatem pro omnibus, ac singulis partibus temporis, quibus illa æquipollit: & proinde significat prædicatum non conuenire subiecto in tota aeternitate: quod est falsum, si conuenit saltem in aliqua eius parte virtuali. In propositionibus autem indefinitis est diuersa ratio, quoniam negatio non præponitur subiecto, & ideo relinquit illud non distributum, ut erat in affirmativa: sed solum præfigitur verbo, quod se habet ex parte prædicati, quod vniuersaliter distribuit, & negat vniuersaliter à subiecto disunctione accepto. Hoc tamen non sufficit ad veram contradictionem: quia adhuc propositiones subcontrarie reliquæ sua naturæ possunt verificari respectu diuersorum, ut docent Dialectici:

propo-

propositiones vero constantes eisdem terminis, & opposita secundum affirmationem, & negationem, quarum copula connotat aeternitatem non ita se habent, ut patet ex dictis. Ad motuum pro secundo sensu dicendum est, contradictionem respicere eandem durationem indiuisibiliter, ita ut affirmatio, & negatio extendantur ad omnem extensionem tam formalem, quam virualem durationis, quam connotant: nam, si una extendatur ad aliquam rationem durationis, vel existentiae quam altera non respiciat, iam non est vera contradictione: & ideo enunciations connotantes aeternitatem, si sunt vere contradictiones, non solum re ipsa connotant eandem durationem indiuisibilem, verum etiam indiuisibiliter: quoniam affirmativa connotat tantummodo eius successionem virtualem disiunctiuem, negativa au-

tem distributiuem: hoc autem modo fieri nequit, ut utraque verificari possit, quamvis termini contradictionis vere affirmantur, si copula non negetur.

Nonnulla alia se offerebant discutenda: sed ne tractatus de aeternitate sine caret, ut ipsa aeternitas, illis omissis hic finem dicendi faciam, & simul concludam secundum hunc librum de unitate essentiae diuinæ, & attributis, quæ ad ipsam reuocantur. Sequenti vero libro agam de prima veritate, & ijs, quæ veritati affinia sunt, faxit Deus Optimus Maximus ut noster omnis labor Theologicus à veritate incipiat, & ad veritatem terminetur. Id vero sine diuinæ gratiæ adiutorio fieri nequit. Et ideo ipsam primam veritatem inuoco, cui sit laus, &

gloria sempiter-

na.

F I N I S.

Gillij comment. Thol.

Bbbbb 3

Cap.
ing
uis fallax, nec vni
c.

heologo. cap. 12.
anis sensus Docto

Docu-